תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי הלכות · סדר נזיקין

# מהרש"א - חדושי הלכות על סנהדרין

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# מהרש"א - חדושי הלכות על סנהדרין

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מהרשא-חדושי-הלכות-על-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

# תוכן העניינים


דף ב. 6
דף ב: 6
דף ג. 7
דף ג: 7
דף ד. 7
דף ד: 8
דף ה. 9
דף ה: 11
דף ו. 11
דף ו: 12
דף ח. 12
דף ח: 12
דף ט. 13
דף ט: 14
דף י. 17
דף י: 17
דף יא: 18
דף יב. 18
דף יב: 18
דף יג. 19
דף יג: 21
דף יד. 21
דף יד: 22
דף טו. 23
דף טו: 23
דף טז: 23
דף יז. 25
דף יז: 25
דף יח. 26
דף יח: 26
דף יט: 26
דף כ. 27
דף כ: 27
דף כא. 27
דף כב. 27
דף כב: 29
דף כג. 29
דף כג: 30
דף כד. 31
דף כד: 31
דף כה. 31
דף כה: 32
דף כו. 33
דף כז. 34
דף כז: 35
דף כח. 39
דף כח: 40
דף כט: 40
דף ל. 40
דף ל: 41
דף לא. 41
דף לא: 42
דף לב. 42
דף לב: 43
דף לג. 43
דף לג: 44
דף לד: 44
דף לה. 45
דף לה: 45
דף לו. 45
דף לו: 47
דף לז: 48

**דף מ**. . . . . 48
**דף מ**: . . . . . 49
**דף מא**. . . . . 50
**דף מא**: . . . . . 50
**דף מב**. . . . . 51
**דף מב**: . . . . . 51
**דף מט**: . . . . . 52
**דף נ**. . . . . 53
**דף נ**: . . . . . 54
**דף נא**. . . . . 55
**דף נא**: . . . . . 56
**דף נב**. . . . . 57
**דף נב**: . . . . . 59
**דף נג**. . . . . 59
**דף נג**: . . . . . 61
**דף נד**. . . . . 62
**דף נד**: . . . . . 62
**דף נה**. . . . . 64
**דף נה**: . . . . . 65
**דף נו**. . . . . 67
**דף נו**: . . . . . 68
**דף נז**. . . . . 69
**דף נז**: . . . . . 69
**דף נח**. . . . . 70
**דף נח**: . . . . . 71
**דף נט**. . . . . 72
**דף נט**: . . . . . 73
**דף ס**. . . . . 76
**דף ס**: . . . . . 77
**דף סא**. . . . . 78
**דף סא**: . . . . . 79
**דף סב**. . . . . 80
**דף סב**: . . . . . 81
**דף סג**. . . . . 82
**דף סג**: . . . . . 83
**דף סד**. . . . . 84
**דף סד**: . . . . . 84
**דף סה**. . . . . 86
**דף סה**: . . . . . 86
**דף סו**. . . . . 88
**דף סו**: . . . . . 89
**דף סז**. . . . . 91
**דף סח**. . . . . 91
**דף סח**: . . . . . 91
**דף סט**. . . . . 93
**דף סט**: . . . . . 94
**דף ע**. . . . . 94
**דף ע**: . . . . . 94
**דף עא**: . . . . . 95
**דף עב**. . . . . 96
**דף עב**: . . . . . 98
**דף עג**. . . . . 98
**דף עג**: . . . . . 99
**דף עד**. . . . . 100
**דף עד**: . . . . . 101
**דף עה**. . . . . 102
**דף עה**: . . . . . 103
**דף עו**. . . . . 104
**דף עו**: . . . . . 105
**דף עז**. . . . . 106
**דף עז**: . . . . . 107
**דף עח**. . . . . 108
**דף עח**: . . . . . 109
**דף עט**. . . . . 111

**דף עט**: 112
**דף פ**: 113
**דף פ**: 114
**דף פא**: 115
**דף פא**: 116
**דף פב**: 117
**דף פב**: 118
**דף פג**: 118
**דף פג**: 119
**דף פד**: 121
**דף פד**: 121
**דף פה**: 122
**דף פה**: 123
**דף פו**: 123
**דף פו**: 124
**דף פז**: 125
**דף פח**: 126
**דף פח**: 127
**דף פט**: 127
**דף צ**: 128
**דף קיא**: 128
**דף קיב**: 129
**דף קיב**: 129
**דף קיג**: 131

## דף ב.

**במשנה** והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו כו' כצ"ל וי"ל בהיקש בהמה הרובע לאשה ובהמה הנרבעת מאיש כן נראה מפרש"י דהכא ולקמן בפירקין אבל דברי הרמב"ם בפי' המשנה אינן מבוררין לי בזה ע"ש:

**בפרש"י** בד"ה ואין דנין לא את השבט רובו של שבט כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לא דק דבין לפי המקשן ובין לפי המסקנא איירי בכל השבט עכ"ל ואני אומר דרש"י ודאי דק יפה וכן פי' הרע"ב והא דקאמר המקשה אבל כולו לא היינו רובו דרובו ככולו בכ"מ וה"ק רבי יונתן בהדיא עד רובו משמע דמרובו ואילך דינו ככולו וכן פסק בהדיא הרמב"ם פ"ד מהלכות עבודת כוכבים כרבי יונתן ורובו ככולו וז"ל ויהיו המודחין ממאה ועד רובו של שבט אבל אם הודחו רובו של שבט דנין אותן כיחידים כו' עכ"ל ע"ש ובמסקנא נמי דקאמר ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך היינו רובו ככולהו דמה"ט דממעטינן כולו מאיש ואשה אתה מוציא ואי כו' מה"ט ממעטינן נמי רובו דאי אתה מוציאו לשעריך ועיר א' נמי ממעטינן מאיש ואשה:

**בד"ה** שומע אני לטובה כו' שאפילו מיעוט המזכין ורבים כו' עכ"ל לכאורה משמע מפירושו דבמיעוט המזכין ורבים המחייבים כתיב לא תהיה וגו' והולכין אחר הזכות וא"א לומר כן דנהי דאין הולכין אחר רוב המחייבין אחר מיעוט המזכין נמי ודאי דאין הולכין אפילו בב"ד שקול אלא דמוסיפין אבל שיעור דבריו כך הוא משום דלזכות הולכין אחר הרוב שפיר אשמועינן דאפילו במיעוט המזכין ורבים מחייבין לא תהיה וגו' אבל אי ברוב מזכין נמי לא היו הולכין אחר רוב מזכין ודאי דלא דהוה איצטריך למיכתב לא תהיה וגו' וק"ל:

## דף ב:

**בד"ה** הלוואות כו' מצטרפין בפרק שני גבי עדים כו' עכ"ל כצ"ל:

**תוס'** בד"ה דברי הכל כו' וא"ת כי היכי דילפינן דרישה וחקירה כו' נילף נמי לענין ג' ומומחין כו' עכ"ל הכי קשיא להו לפי סברת המקשה דודאי ידע המקשה הך דרשה דר"ח דאחד ד"מ ואחד ד"נ בדרישה וחקירה דמתני' היא לקמן אבל אין לפרש דבריהם דקשיא להו הכי למסקנא לשמואל דהא איכא למימר לשמואל דלכך לא בעי שלשה דבצדק תשפוט עמיתך מפקא ליה מהאי היקשא כמ"ש התוס' לקמן דמפקא ליה בצדק תשפוט עמיתך דלא בעי ג' אפילו למאן דאית ליה עירוב פרשיות מיהו הא דקשיא להו נמי דניבעי

בד"מ מומחין ונילף ליה מגזילות וחבלות וכן מה שהקשו לקמן דליבעי בדיני ממונות מומחין ונילף ליה מד"נ כמו לענין דרישה וחקירה הא ודאי קשיא נמי לשמואל ודו"ק:

## דף ג.

**בד"ה** שלא תנעול כו' דוקא גזילות שע"י חבלות כמו כו' עכ"ל ר"ל גזילות וחבלות דנקט בכ"מ בתלמוד איכא לפרושי הכי גזילות שע"י חבלות מיהו גזילות וחבלות דקתני במתני' דהכא ע"כ גזילות וחבלות ממש כדקאמר לעיל גזילות דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים חבלות מה כו' ודו"ק:

**בד"ה** ומדאורייתא כו' וקשה דא"כ בצדק תשפוט ל"ל כו' עכ"ל דליכא למימר לפירוש רש"י דאיצטריך בצדק תשפוט לאגמורי דחד נמי כשר דלאנימא דבעי שלשה מדכתיב משפט אחד יהיה וגו' דא"כ מי הכריחו לומר דלית ליה ערוב פרשיות דהא א"נ דאית ליה עירוב פרשיות קאמר שפיר דאתא קרא דבצדק תשפוט לאגמורי דחד נמי כשר ודו"ק:

## דף ג:

**בד"ה** ר' יהודה אומר כו' היינו משום דמשה על גבייהו כו' עכ"ל וצ"ע הא דמשה על גבייהו לא קאמרי' אלא לרבנן דסברי שבעים ואחד אבל לר"י קאמרינן דמשה לא היה אלא משום שכינה ולפי פירוש רש"י שם משום שכינה לא שייך למימר הכי בשאר סנהדרי גדולה ע"ש ודו"ק:

**בד"ה** מוקי לה כו' ועוד מ"ל דע"כ כו' לא כהטייתך לטובה כו' עכ"ל ר"ל לטובה ע"פ אחד ולרעה על פי שנים הך מלתא לא שייכא בד"מ דבכל פעם איכא טובה ואיכא רעה דרע לזה וטוב לזה וק"ל:

## דף ד.

**גמרא** שנתן במתנה אחת כפר כו' ובחטאת שתי מתנות וב"ה כו' כצ"ל ול"ג במתני' ודם זבחיך ישפך אלא בברייתא גרסינן ליה התם בריש פרק ב"ש כדמוכח מדברי התוס' וק"ל:

**תוס'** בד"ה כולהו ס"ל יש כו' ובפרק לולב הגזול כו' ומפרש בגמרא לולב אחד משום דכתיב כפת וכן כו' עכ"ל וכהאי לישנא כתבו התוס' בפרק לולב הגזול ומשמע דכל זה ראיה לדבריהם דבמלתא דמכחשי אהדדי המקרא עיקר וזה אינו דאדרבה הוא סתירה להם דלפי המקרא דכפות קרינן יצטרך ב' לולבין וכן הקשו בפרק כל שעה ע"ש מיהו כאן יש ליישב קצת שסמכו עצמם אמה שכתבו לעיל לר"י בן ברוקא דאיכא לקיומי המקרא א' ללולב וא' לערבה אבל הוא דחוק לומר דר"ע יסבור דוקא כר"י ב"ב ועוד

שהרי כתבו דסוגיא דהכא ס"ל דאיכא טעמא אחרינא לר"י ב"ב כר' לוי דהתם ועוד דלפי זה לא הוצרכו למימר הא דלא חשיב הכא ר' יוחנן ב"ב משום דר' לוי הא בלאו הכי איכא למימר דלא חשיב הכא אלא היכא דמכחשי אהדדי והך דר"י ב"ב לא מכחשי דאיכא לאוקמא המסורת כפת דלולב א' כר"ע גם בתוספות דבפרק לולב הגזול הוא דחוק לומר כן דהתם לא זכרו התוספות הא דר"י ב"ב ע"ש ודו"ק:

**בד"ה** כל הניתנין כו' איצטריך קרא בין לב"ש בין לב"ה עכ"ל התוס' שם בריש פרק ב"ש כתבו דב"ה דדריש לקמן מוכפר כו' וקאמר מה דמים האמורים למטה שנתנן מתנה אחת כפר אף כו' ולמטה מנלן אם לא מודם זבחיך ישפך אלמא דב"ה נמי דרשי ליה כו' עכ"ל אבל התוספות שהביאו הכא דאיכא תנאי דמפקי לדם זבחיך לדרשה אחרינא וס"ל כב"ה וילפי כולהו מחטאת ע"כ הא שכתבו דאצטריך קרא לב"ה ע"כ לאו היינו קרא דודם זבחיך ישפך אלא דהיינו קרא דאיצטריך להו למילף מחטאת ולית להו להני תנאי הא דבעי למימר בברייתא מה דמים האמורים למטה כו' דהא אי לאו קרא בחטאת ה"א בשאר קרבנות נמי שתים לעכב דקרא דודם זבחיך ישפך אתא לדרשה אחרינא וק"ל:

**בד"ה** מנין לרביעית כו' דאי במת אחד היה טמא ה"ה בב' מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן כו' כל שטומאתו ושיעורו כו' עכ"ל ומהך מתני' נמי הוה פסיקא להו שכתבו לעיל מ"ש משני חצאי זיתים כו' ומיהו ק"ק לדבריהם דאיכא למימר אף שהיה לו פשוט במת אחד בלאו האי קרא איצטריך ליה לב' מתים משום דלא נימא נפשת חסר כתיב למעט ב' מתים כרבנן וק"ל:

**בא"ד** והא דמטהרי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר' נפשת כו' עכ"ל ואפילו למאי דבעי למימר לקמן דרבנן דרשי המקרא נפשות דעלמא משמע מכל מקום דרשי נמי המסורת נפשת למעט ב' מתים כיון דהמקרא לא מכחיש להמסורת דאיכא לפרושי נפשות דעלמא וק"ל:

## דף ד:

**בד"ה** לטטפת כו' עיין בתוס' דזבחים פרק ב"ש:

**בד"ה** טט בכתפי כו' משום דלא מצינו בתורה כתובין אלא בארבע פרשיות כו' עכ"ל ק"ק לפ"ז מאי קא קשיא ליה לר' ישמעאל דאימא בעלמא דריש המקרא אלא דהכא ליכא למדרש המקרא שהוא שש פרשיות ולא מצינו בתורה רק ארבע פרשיות שהוזכר בהן תפילין ולכך דריש המסורת דה"נ אמר לרבנן כיון דליכא למדרש המקרא משום דנפשות דעלמא משמע דריש המסורת נפשות למעט שתי נפשות ואפשר דבהאי תירוצא סמכו

עצמם אמה שכתבו נמי בתירוץ הראשון משום דאשכחינן ליה בחד תיבה כו' וכן כתבו התוספות בפרק הקומץ וז"ל ולא אמרינן דליבעי י"ב דמסתבר ליה שהכל בפסוק אחד שלא הוזכרו תפילין אלא בד' פרשיות עכ"ל וק"ל:

**בד"ה** כדרך שבא לראות פי' בקונטרס כדרך שבא לראותך כן אתה בא ליראות לו כו' עכ"ל באמת בריש ערכין פי' רש"י בהדיא דתרוייהו קאי אקב"ה וז"ל יראה כדרך שהקב"ה בא לראות אותך והוא שלם בב' עיניו כך בא ליראות שיהא הוא נראה לך בב' עיניך עכ"ל וכן הבינו התוספות מפירש"י בריש פ"ק דחגיגה ע"ש בתוספות ומהרש"ל הגיה גם הכא בדברי התוס' כן הוא בא ליראות כו' ולפ"ז קאי יראה אקב"ה כו' וצ"ע היטב ועי' כו' עכ"ל ע"ש ודבריו אינן מבוררין דע"כ התוס' הכא לא הבינו פי' רש"י כך ממה שכתבו ולפי זה קאי יראה אקב"ה וקאי יראה אזכורך כו' דלפי הגהתו של מהרש"ל בדברי התוס' שפיר קאי שניהם אהקב"ה כפי' רש"י בערכין ובחגיגה וע"כ נראה דפירוש רש"י דהכא א"א לפרש ולהבין כפירושו בערכין ובחגיגה ממה שכתב יראה משמע שיתראו לפניו כו' הרי מוכח שמפרש יראה בציר"ה שהוא המקרא אאדם ולא אקב"ה גם ממה שכת' כך בא ליראות לו מלת לו בלשון נסתר משמע דקאי יראה אאדם שכך בא האדם שיתראה לו להקב"ה וכמ"ש התוס' בהדיא כן אתה בא ליראות לו דאי הוה קאי יראה בציר"ה אהקב"ה הל"ל כך הוא בא ליראות לך לנוכח לאדם כמ"ש בא לראותך בלשון נוכח לאדם והשתא דברי רש"י הכא מפורשים הכל אראייה אחת ראייה של הקב"ה ויהיה יראה בחירק שהוא המסורת שהוא רואה אותנו בב' עיניו ויראה בציר"ה שהוא המקרא שאנו נראין לו ביש לנו שתי עינים וז"ש יראה כל זכורך בחירק שפני השכינה יראו את ישראל ויראה בציר"ה שיתראו ישראל לפניו כשהוא בא לראותן היקש כו' אך מה שכתב מקיש ראייתך כו' גם בסוף דבריו שכתב אף אתה רואה אותו בב' עיניך כו' אינו מובן לכאורה דמי הזכיר ראיית האדם ויש ליישב לפי שזה הוא המכוון ממה שאמר שיתראה האדם בב' עיניו שלו להקב"ה דהיינו שיהיה האדם שלם בב' עיניו לראות בו את הקב"ה והשתא שפיר קשיא להו לפירש"י דהכא דיראה בחירק שהוא המסורת קאי אקב"ה ויראה בציר"ה שהוא המקרא קאי אזכורך ואין הלשון משמע כן כו' כל זה נראה לנו ברור בדברי התוספות כפי שהבינו פי' רש"י הכא ודו"ק:

## דף ה.

**בד"ה** ואם היה מומחה כו' ועוד מדקאמר בסמוך אבל כו' דיניה לאו דינא משמע דסבר כר' אבהו ואפ"ה יחיד כו' עכ"ל לכאורה נראה לפרש דבריהם מדקא בעי למימר דיניה

לאו דינא ע"כ היינו לרבי אבהו ואליביה מסיק מעובדא דמר זוטרא דאפי' יחיד מומחה דיניה דין אבל קשה דאין זה ראיה דאימא דהכי קמבעיא ליה דיניה לאו דינא וכרבי אבהו או נימא דדיניה דינא וכשמואל ומסיק מעובדא דמר זוטרא כשמואל דדיניה דינא ועל כן נראה לפרש דמשמע דרב נחמן ור' חייא דאמרי כגון אנא כו' אברייתא קאי דקתני דן אפי' יחידי וקמבעיא להו כגון אנא כו' אבל לא נקיט רשותא דיניה לאו דינא דהשתא הברייתא בנקיטא רשותא קמיירי ואם כן אף לפום הסברא דדיניה לאו דינא דהיינו כר' אבהו קתני בברייתא יחיד מומחה דן יחידי ולפי' רש"י הברייתא לא אתיא כרבי אבהו דיחיד מומחה אפילו ברשותא אינו דן ודו"ק:

**בא"ד** מדן את הדין ה"מ לשנויי דמיירי ביחיד מומחה לרבים כו' עכ"ל ולקמן שכתבו התוספות דהך דדן את הדין ע"כ איירי בשאינו מומחה מדקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור היינו למאי דאוקמא ר' אבהו הך דדן את הדין בקבלוהו דהשתא ע"כ לאו במומחה איירי דמדקתני בסיפא במומחה לרבים דהיינו שהמחוהו רבים עליהם שפטור מלשלם א"כ ברישא נמי בקבלוהו והוא מומחה אמאי חייב לשלם דבקבלוהו והוא מומחה ודאי דאין חילוק בין סמוך ובין שאינו סמוך דפטור כמ"ש הרא"ש אבל הכא כתבו התוס' דהוי מצי לשנויי לר' אבהו הרישא במומחה ולא קבלוהו כלל דחייב לשלם ובסיפא במומחה לרבים שהמחוהו רבים אליהם ולכך פטור ותו לא מידי וזה ברור בדברי התוס' ודברי מהרש"ל בזה אינן מבוררין כל הצורך ודו"ק:

**בד"ה** דן אפילו יחידי כו' ומכאן דסתם שלשה יכולין כו' עכ"ל ומגופה דרישא ד"מ בשלשה לא ה"מ לאוכוחי דמיירי בעל כרחו דאי בדקבלינהו אפילו חד נמי די"ל דאיכא לאוקמא בקבלינהו ואמרי דונו אותנו כמו שרגילין לעשות דין דכיוצא בזה כתבו התוס' לקמן דג' מצו למידן אבל יחיד לא וק"ל:

**בד"ה** רבה בר חנה כו' ולא יתכן כדאמר כו' כל בר חנה סיכסא עכ"ל כ"ה בכל נוסחות התוספות שלפנינו ונראה דכן היה גירסתם בפרק הספינה בהנהו עובדי דרבה בר חנה היה ולא רבה בר בר חנה והשתא ראייתם מהא דקאמר התם כל בר חנה סיכסא דע"כ לא היה שם אביו כך בר חנה וכי משום דרבה גופיה עשה דבר שטות לפי דעתם כדאמר התם קרו את אביו סיכסא ומהרש"ל הגיה הכא בתוס' ולא יתכן כדקאמר כו' רבה בר בר חנה אבל הראיה אינה מבוררת גם מה שפי' מהרש"ל בפרק הספינה הוא דחוק ואין להאריך ע"ש:

## דף ה:

**בד"ה** רבי חזייה כו' מי שלק ביצים קאמר עכ"ל דלפי אותה גירסא לא טעי כלל במי בצעים אלא דקא"ל מי ביצים דהיינו ביצים ממש ואינהו סברי המים שבשלו בהן הביצים וק"ל:

**בד"ה** שנים שדנו כו' הא דנקט שנים משום כו' עכ"ל ק"ק דאמאי לא נימא הכי דאפילו חד נמי ולכך נקט שנים כי היכי דליהוי סהדי עליה דכה"ג אמרינן לקמן גבי פשרה וי"ל דלדברי המקשה דבעי למימר דחכ"א פשרה ביחיד משום דמקיש פשרה לדין וקסבר כשמואל דדין בשנים ואכתי לא אסיק אדעתיה למימר תרי כי היכי דלהוי עליה סהדי ע"כ הא דנקט שמואל ב' לאו מההוא טעמא הוא אלא לרבותא דאפילו ב' הוה ב"ד חצוף וק"ל:

## דף ו.

**בפירש"י** בד"ה דן את הדין במומחה ליכא למימר מדקתני סיפא כו' עכ"ל ר"ל דודאי ר' אבהו נמי מודה במומחה לב"ד דהיינו דנטל רשות וסמוך דדן את הדין דמשנה שלימה היא דקתני בסיפא ואם היה מומחה לב"ד פטור וכדאמר לעיל לרב נחמן ולר' חייא וקאמר דהך רישא דדן את הדין וזיכה כו' מה שעשה עשוי כו' ליכא לאוקמא במומחה לב"ד דהיינו נטל רשות דמדקתני בסיפא אם היה מומחה לב"ד פטור ע"כ דרישא לא אירי בכה"ג דהא מחייבו לשלם ובמומחה דלא נטל רשות נמי לא מצי לאוקמא לשיטת רש"י דלעיל דלר' אבהו דאית להו עירוב פרשיות אסור לו לדון כלל דמשום הכי הוצרך לפרש דהך ברייתא דואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי קסבר דלית ליה עירוב פרשיות ולא אתיא כר' אבהו דמומחה לרבים משמע ליה דלא נטל רשות מב"ד וק"ל:

**בד"ה** מ"ד תרי אפי' בחד מכשר דכיון דלא מקשינן ליה לדין כו' עכ"ל ק"ק דנראה מפירושו דאי מקשינן ליה לדין ה"ל תרי דוקא ואינו כן דהא בעי למימר מ"ד פשרה ביחיד דמקשינן פשרה לדין וקסבר כשמואל דדין בשנים ואם כן ע"כ שנים דנקט שמואל לאו דוקא ויש ליישב ודו"ק:

**תוס'** בד"ה וכ"ת פליגי כו' והשתא שמואל ורבי אבהו פליגי אליבא דמאן דאית ליה כו' עכ"ל והשתא אע"ג דודאי איכא רבנן דפליגי עליה דהיינו הך ברייתא דרמי בר חמא דלית ליה עירוב פרשיות מ"מ שפיר קאמר לשמואל דאית ליה נמי עירוב פרשיות מי איכא רבנן דפליגי עליה דרשב"ג והאמר ר' אבהו שנים שדנו לד"ה כו' והיינו לד"ה דאית להו עירוב פרשיות וק"ל:

**בד"ה** צריכה קנין כו' כ"ה שנים כו' ולא קנין איירי כדמוכח כו' עכ"ל ק"ק הא ודאי בלא קנין איירי דאל"כ כ"ה שנים ל"ל כיון דבקנין מחלה בפי' ויש ליישב ודו"ק:

## דף ו:

**בד"ה** נגמר הדין כו' דלא מיחסר אלא איש פלוני כו' עכ"ל וה"ד גמר דין איש פלוני אתה חייב כו' דקאמר היינו דגמרו כן בדעתם ואף שעדיין לא אמרו כן לבעלי דינין ור"ש בן מנסיא דקאמר ואתה יודע להיכן הדין נוטה כו' צ"ל דהיינו אפילו לא גמרו כן בדעתם אלא שכ"א מהם שיודע בדעתו להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לבצוע וק"ל:

## דף ח.

**בד"ה** מוציא שם כו' ועוד ובמקום דאיכא נפשות משמע דבההוא ממון כו' עכ"ל ר"ל הא דקאמר לקמן ובמקום נפשות בכ"ג משמע דבההוא ממון דקאמר לעיל מיניה בא לגבות ממון מבעל קאמר דבמקום נפשות הוא בשלשה ועשרים ולפירוש רש"י אינו כן דבא לגבות ממון מבעל ע"כ היינו ק' כסף ובמקום נפשות שלשה ועשרים היינו כתובה כפי' רש"י לקמן וק"ל:

## דף ח:

**בד"ה** רבה כו' שהביא האב עדים להזימם לעדי הבעל ולא הספיקו כו' ונשארו רק ג' כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם לפי שיטת התוס' דלקמן דבדינא אחרינא נמי חיישינן לכבודן של ראשונים מי הכריחו לפרש הכא בדאכניף הא בפשיטות איכא לפרש שהביא בעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום דחיישינן לכבוד הראשונים אע"ג דדינא אחרינא הוא וע"ק לדבריהם דקשיא להו לפי שיטתם לקמן דבדינא אחרינא נמי חוששין לכבוד ראשונים לאביי ושאר אמוראי היכי מוקמי שתבעו ממון בשלשה כו' דכ"ע חוששין לכבוד ראשונים אמאי לא תקשי להו לרבה גופיה היכי מוקים להך דתבעו ממון בג' דא"נ לא אכניף להו האב כמו שפירשו התוס' מ"מ חיישינן לכבוד ראשונים שכבר היו כ"ג כשהביא הבעל עדים שזינתה ובכה"ג נמי חיישינן לכבוד הראשונים אע"ג דדינא אחרינא הוא ואי הוה ניחא להו לפרש בשום ענין לרבה נימא נמי הכי לאביי ולשאר אמוראי וי"ל דלשיטת התוס' נמי הא דחיישינן לכבוד ראשונים בדינא אחרינא היינו דוקא דתרווייהו דיני איכא בהו למיתי לנפשות כגון שהביא הבעל עדים שזינתה ושוב הביא האב עדים והזימום אע"ג דלא תבע הבעל רק ממון מ"מ הך הזמה מביא

את העדים לנפשות אבל אם הביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והכחישום הא ודאי דינא אחרינא הוא שאינו אלא תביעת ממון ולא תיישינן לכבוד הראשונים ובכה"ג מוקמי לה רבה הך דתבעו ממון בג' אבל לאביי ולשאר אמוראי דלקמן קשיא להו שפיר דבכה"ג איכא למיחש ללעז ואתו עדי אחריני ולדידהו לכ"ע חיישינן ללעז ואין להקשות דלדידהו נמי איכא לאוקמי הך דתבעו ממון כמו לעולא בהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום קודם גמר דין דהשתא ליכא לעז כמ"ש התוס' לעיל לעולא וכיון דליכא מיתה בזוממין הוי כמו דינא אחרינא וליכא למיחש לכבוד ראשונים וי"ל דשם הזמה מיהו איכא וכאילו הוה מיתה בזוממין מיהו הך דרבה ודאי דהוה מצי לפרושי בפשיטות לשיטתם דאכניף להו הבעל להביא עדים שזינתה והאב הביא עדים והזימום דחיישינן לכבוד הראשונים והך דתבעו ממון בג' דלא הביא עדים והזימום אלא להכחישום אלא דניחא להו לפרש אף לפירש"י דלקמן דאית ליה בכל דינא אחרינא ליכא למיחש לכבוד הראשונים דהשתא ע"כ בדאכניף להו האב למידן ד"נ כו' ובתבעו ממון בג' היינו בדלא אכניף להו האב אע"ג שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום דינא אחרינא מקרי לפירש"י וק"ל:

**בד"ה** והביא האב עדים והזימום קודם גמר דין כו' עכ"ל דאי הוה מיתה בזוממין אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ הא איכא למיחש ללעז משום הני עדים זוממין גופייהו דיצטרכו להוסיף לדונם ד"נ מיהו הא דקאמר ובמקום נפשות איכא לאוקמי בכה"ג אלא דניחא להו לפרושי כסברת המקשה דאיירי בהכחשה ודו"ק:

**בא"ד** שהכחיש ואח"כ עדי האב הכחשה גמורה כו' דאיכא למיחש לסהדי אחריני כו' עכ"ל. מהרש"ל הגיה בכאן אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני כו' ע"ש הגהתו באורך והגיה כן לפי שיטתו שכתב לקמן דאחרי הכחשה גמורה ליכא למיחש לסהדי אחריני וא"א לומר כן כמו שנפרש זה לקמן דודאי אחרי הכחשה גמורה נמי איכא למיחש לסהדי אחריני דהשתא דברי התוס' דהכא מפורשים בפשיטות כתירוצם שני שכתבו לקמן א"נ איירי דיש לבעל שני כיתי עדים המכחישות כו' ועיין לקמן באורך בכל זה וק"ל:

## דף ט.

**תוס'** בד"ה דאתרו ביה כו' וכ"ת דהוי משני משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד חדא דאית ליה דלוקין עליו לפי סברת רב אשי כו' עכ"ל דליכא למימר מהאי קרא נפקא לן דלוקין בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמעדים זוממין ליכא למילף בעלמא אלא ע"כ דלרב אשי מסברא בלאו האי קרא אית ליה לר' מאיר דלוקין על לאו שניתן לאזהרת

מיתת ב"ד ולפי תירוצם לענין לאו שאין בו מעשה דלוקין במוציא ש"ר דיליף ליה מעדים זוממין היינו בגזירה שוה דיסרו מויסרו כו' אבל בלאו ג"ש לא הוה ילפינן מידי מעדים זוממין לדעלמא דעדים זוממין חידוש הוא שכן אין צריכין התראה ולקמן שכתבו התוס' ר' יהודה דאית ליה בכל דוכתא דלוקין על לאו שאין בו מעשה מעדים זוממין יליף לה לאו היינו מעדים זוממין לחוד אלא מביניא דעדים זוממין וממוציא שם רע כדאיתא בהדיא בפ"ק דמכות וק"ל:

**בד"ה** לא בא השלישי כו' כיון דאית ליה לר"ע כו' בבאו זה אחר זה נמי יקישם כו' עכ"ל ר"ל ואם יקישם להכי גם בבאו זה אחר זה א"כ אמאי קאמר לא בא שלישי אלא להחמיר כו' דהיינו להחמיר שיהרוג גם השלישי אפי' בזה אחר זה הא הוי קולא לגבי שנים הראשונים דלר"ש לא בעי שיהיו שלשתן זוממין בבאו זה אחר זה ולר"ע בעי שלשתן זוממין ולפי' הקונטרס דמכות לא קשיא להו הכי דלההוא פירושא איכא למימר דלאו בדינא פליגי אלא דבהא פליג ר"ע עליה דר' שמעון דלענין שיזומו כולן לא צריך קרא ודו"ק:

**בד"ה** בזמן כו' א"נ לא פסק כוותיה אלא במאי דקאמר אבל בד"מ כו' אבל בכוונת עדות סבר כרבי כו' עכ"ל גם לשיטת ר"י דפי' לר' יוסי דבראייה בעלמא סגי המ"ל הכי דלא תקשי דרב יהודה אדרב יהודה לא פסק התם כרבי יוסי אלא במאי דקאמר אבל בד"מ כו' אבל בכוונת עדות סבר כרבי אלא משום הך דלא תהא שמיעה גדולה מראייה הוצרך רשב"א לומר דלר' יוסי נמי בעי התראה ודו"ק:

**בא"ד** והאי דקאמר במכות היכי אמרי' להו לר' כו' וה"פ היכי כו' דבד"מ לא שייכא התראה כו' עכ"ל הא ודאי לפירוש ר"י נמי צ"ל דלרבי קאי היכי אמרי' להו כו' דלרבי יוסי בראייה בעלמא סגי אלא דלפי' ר"י ניחא להו בפשיטות דלרבי קאי ומשום דלא מסתבר ליה למימר דהתרו ממש דוקא נקט ולה"ק היכי אמרי' כו' אבל לפי' רשב"א כיון דע"כ לר' יוסי התראה ממש קאמר מנליה למימר דלרבי נמי לאו התרו ממש קאמר ותירצו דה"פ היכי אמרי' כו' דלרבי קשיא להו על כרחך התראה לאו דוקא דבד"מ לא שייכא התראה כו' ודו"ק:

## דף ט:

**בד"ה** בפלוגתא דבן כו' א"נ איירי דיש לבעל ב' כיתי עדים המכחישים כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה במאי איירי כו' ע"ש דבריו באורך והעולה מדבריו דאחר הכחשה גמורה ליכא למיחש לסהדי אחריני ולהאי תירוצא של התוס' איירי דלא היה הכחשה גמורה

והא דלא מקטלא לרבנן היינו משום דהראשונים לא התרו בה כו' זהו תוכן דבריו אבל הם תמוהים דכולה שמעתיה אינה מוכחת כן דא"כ הוא כדבריו דאחר הכחשה גמורה ליכא למיחש לסהדי אחריני מי דחקו לרבא ולרבי חייא בר אבין לאוקמא תבעו ממון היינו בהזמה הא איכא לאוקמא נמי בהכחשה גמורה וסיפא תבעו נפשות בהכחשה דאינה גמורה דע"כ הכי מתוקמא הסיפא בהכחשה ועוד דלא לשתמיט בכולה שמעתין למימר דהכחשה גמורה בהזמה ועוד שכתבו התוס' בתירוץ קמא בין לפ"ה בין לפר"ת לר' מאיר כגון דאמרי הנך סהדי לא היה שם עד אחר כו' מי הכריחם לזה דע"כ בלאו הכי נמי ליכא למיחש לסהדי אחריני דכיון דלפר"ת מיירי כשהכחישו אותם עדי האב הכחשה גמורה דמשום הכי לא מקטלא לרבנן ואם כן מהאי טעמא נמי ליכא למיחש לסהדי אחריני ועוד לתירוצא בתרא כתבו דעדי האב הזימו לעדי הבעל כו' הא סגי להו למימר כמו בתירוצא קמא דעדי האב הכחישו אותם הכחשה גמורה גם מ"ש מהרש"ל שא"א לו ליישב אלא שאותן ב' כיתי עדי הראשונים לא התרו בה כלל הוא תמוה דא"כ מאי חששא איכא לרבנן שיבואו עדים אחרים אם לא התרו בה דלהא ודאי ליכא למיחש שהעדים אחרים יעידו טפי מהראשונים דהיינו שיאמרו שהתרו בה דהא בכל הנהו אוקמתות לאביי ולשאר אמוראי לא חיישינן להכי שהעדים האחרים יעידו טפי מהראשונים דאל"כ לר"מ נמי הוה בעינן כ"ג גם עיקר התירוץ של התוס' דאיירי שלא התרו בה כלל חסר מדבריהם ומן ספר התלמוד וע"כ נראה ברור דאף אחרי הכחשה גמורה איכא למיחש לסהדי אחריני דודאי אחרי הזמה דהתורה האמינה לעדים האחרונים שנאמר דהראשונים סהדי שקרי נינהו ושיהרגו על ידיהם לית לן למיחש לסהדי אחריני על זנות זה אבל אחרי הכחשה אפי' הכחשה גמורה מפי עידי האב אכתי איכא למימר דהראשונים קושטא קאמרי ועל זנות זה עצמו יבואו עוד עדים אחרים ולא יוכחשו מפי עדי האב ולא מפי עדי בעל הראשונים וכגון דהראשונים אמרו דבשתי שעות ביום זינתה והביא האב עדים שלא זינתה בב' שעות דלא זזה ידה מתוך ידינו ואיכא למיחש עדיין שאותו זנות זינתה ויבואו עדים ויעידו בשלש שעות זינתה אלא שהעדים הראשונים לא כוונו השעה דבשעה אחת טעו אינשי דבכה"ג אפי' בכת אחת לא הכחשה היא כמו ששנינו בריש היו בודקין אחד אומר בשתים ואחד אומר בשלש עדותן קיימת דהשתא עדים האחרונים לא הוכחשו מפי עדי האב שלא העדו עד שלש שעות ביום גם לא יוכחשו מפי עדי בעל הראשונים דאית לן למימר דטעו בשעה אחת וע"פ עדות האחרונים גם עדים הראשונים לא יוכחשו מפי עידי האב כיון דאית לן למימר דטעו בשעה אחת מיהו אי לאו עדים האחרונים שהעידו שבשלש זינתה לא היינו אומרים דטעו הראשונים בשעה אחת ובשלשה זינתה

להחמיר עליה דלית לן למימר הכי אלא מפי עדים וכן יש לפרש בחקירת מקום כגון שראשונים אמרו בשלשה שעות זינתה במקום הזה ובאו עידי האב והכחישום ואמרו דבלילה שאחרי זה היתה האשה במקום אחר וא"א לילך מבג' שעות ביום עד הלילה ממקום שזינתה עד אותו מקום שאמרו עדי האב דאיכא למיחש שמא יבואו עדים אחרים ויעידו דבשתי שעות ביום נעשה אותו הזנות ואפשר לילך מאותו מקום שזינתה בשתי שעות ביום עד הלילה שאמרו עדי האב דהשתא גם עדי הבעל הראשונים נמי לא יוכחשו דאית לן למימר דטעו בשעה אחת ולכוון דבריהם כפי עדות האחרונים והשתא דברי התוס' יפורשו בפשיטות ולתירוץ קמא כתבו דלר"מ לא חיישינן לסהדי אחריני שיאמרו כ"א מן העדים דהשתא אחד במקום שלשה אינו משום דאמרי הנך סהדי דלא היה שם עד אחר ולית לן למיחש טפי ממה שיעידו ולפר"ת לרבנן דע"כ איירי כשהכחישו אותם עדי האב הכחשה גמורה כמו שכתבו התוס' לעיל דאם לא כן הוה מקטלא הא דבעי כ"ג ואף על גב דליכא למיחש לסהדי אחרני שהרי אמרו שלא היה שם עד אחר מ"מ איכא למיחש שמא יזים כו' ולר' מאיר נמי נהי דיזים עדי האב לא מקטלא כיון דאתכחשו בבדיקות ועוד כתבו אי נמי איירי דיש לבעל כו' דלרבנן ודאי נאמר כדלעיל דאיירי בשהכחישו אותן עידי האב הכחשה גמורה ולכך לא מקטלא ובעי כ"ג משום דאיכא למיחש לסהדי אחריני שלא יוכחשו לא מפי עדי האב ולא מעדים הראשונים כמו שכתבו לעיל אלא דלרבי מאיר איכא למימר דאיירי שכבר בתחלה הביא הבעל שני כיתי עדים המכחישות בבדיקות ולכך ליכא למיחש לסהדי אחריני שהרי יוכחשו גם כן בבדיקות ממה נפשך מאחת משני כיתות הראשונים שהביא הבעל והאי תירוצא בעצמו הוא התירוץ שכתבו התוס' לעיל ואין אנו צריכין להגיה שם בו כלום כמו שהגיה שם מהרש"ל לפי דרכו וכתבו עוד תירוץ ג' דלא מיירי לרבנן דלא מקטלא משום דהכחישום עדי האב הכחשה גמורה ואיכא למיחש לסהדי אחריני אלא דאיירי דהזימום עדי האב ולכך לא מקטלא והשתא אחר הזמה לכ"ע ליכא למיחש לסהדי אחריני אלא דטעמא דרבנן משום כבוד הראשונים כו' והדברים ברורים למבין באין גמגום ודו"ק:

**בד"ה** עדי האב כו' תימה דאמאי נהרגין כו' מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו כו' עכ"ל ולעיל בשמעתין אהך דמוקמינן מתניתין בפלוגתא דר' יוסי ורבנן שהתרו בה אחרים ולא התרו בה עדיה דלרבנן בעי כ"ג ולא תקשי להו אמאי נהרגת הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה שהעדים אם הוזמו אין נהרגין כיון שלא התרו בה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו י"ל כגון שהם העידו שאחרים התרו בה ולא שמענו מפי אחרים אלא מפיהם דהשתא ע"כ לאו לאוסרה לחוד באו וק"ל:

**בד"ה** לרצונו רשע כו' אין לפרש כו' שהוא פסול מחמת ששונא כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה דהא שונא כשר להעיד כו' עכ"ל ואין כאן מקום תימה דודאי דאנן קי"ל הכי דשונא כשר להעיד כרבנן דפליגי אר' יהודה בפרק זה בורר מ"מ לר' יהודה פריך התם דמסתמא ר' יהודה לא פליג אדר' עקיבא דאמר נמצא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטל ולר' יהודה דשונא פסול הרוג שהוא ודאי שונא להורג יציל וק"ל:
**בא"ד** ערות אביך ממש כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה הא לשם ליכא מיתה רק כרת עכ"ל וכן הקשו בתוספות סוף פ"ב דיבמות ע"ש:

## דף י.

**בד"ה** משום דהויא כו' וה"ה דהמ"ל משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת כו' עכ"ל ולפי מה שכתבו התוס' לעיל דר"מ אית ליה אזהרה לעדים זוממין מקרא אחרינא ולא הוה לא תענה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וא"כ לא ה"מ לשנויי הכי אליבא דר"מ וכ"כ התוס' בפרק מרובה ע"ש:

## דף י:

**בפי'** רש"י בד"ה חישוב לא כו' ואתי סיהרא תלתא יומי כו' אם תקדום שלשה ימים או ב' כו' עכ"ל דאם קדים סיהרא נמי ב' ימים תמהי ביה אינשי ודקאמר דלא נראה להם לעבר יותר על שמונה הא שמונה מעברין מוקמינן לה במסכת ערכין בשהיתה שנה שלפניה מעוברת ע"ש וק"ל:
**תוספות** בד"ה שכבר קידשוהו כו' אלא נראה כפי' הקונטרס כו' דביום ל' כו' עכ"ל אין זה פי' הקונטרס שלפנינו שפי' קדשוהו שמים ב"ד שלמעלה מאתמול עכ"ל דמשמע כפי' הי"מ דלעולם מקדשין אותו ב"ד שלמעלה בשעת המולד ומהרש"ל הגיה בתוס' כפי' הקונטרס בפ"ב דר"ה ולא מצאתיו שם וק"ל:
**בד"ה** ואיידי כו' ומה שמשמע מתוך פירושא דביום ל' קובעין אותו לשם אדר שני כו' עכ"ל אין משמעות זה מפורש לי ואפשר דהכי משמע להו נמי הלשון שיקדשו אדר השני כו' שכתב רש"י דאין לשון קידוש נופל אלא ביום ל' דראוי ליקבע בו קידוש החדש אבל מקודם יום ל' נופל בו לשון עיבור אמירה של עיבור ודו"ק:
**בא"ד** ואין לומר דברי ר"מ דמתני' דאעיבור שנה קאי ולא אעיבור חודש כו' עכ"ל ועיבור חדש בג' דמתני' ת"ק קתני לה אבל בברייתא קידוש החדש ועיבור השנה בג' כו' כולה ר"מ קתני לה דחדא בג' קתני אתרווייהו וק"ל:

## דף יא:

**בפירש"י** בד"ה ועל התקופה בין על תקופת תמוז כו' בין על תקופת טבת שנמשך זמנה עד ט"ז בניסן כו' עכ"ל ר"ל בין על תקופת תמוז כו' היינו כר' יוסי דלקמן דלא בעי רק מקצת חג בתקופה חדשה ובין על תקופת טבת כו' היינו כאחרים למאי דמוקמי הא דאחרים דבתקופת ניסן קיימי והלכתא כאחרים בהא כדאמרינן בפ"ק דר"ה כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן ליעברה להאי שתא כו' ומה שיש לדקדק בזה דל"ל טעמא דתקופת טבת כלל דתיפוק לה כולה משום תקופת תשרי כו' עיין לקמן באורך בתוס' לפירוש הקונטרס ולפירוש ר"ת וק"ל:
**תוס'** בד"ה אין מעברין כו' אלא דאר' עקיבא שלא הניח כמותו סמכו כו' עכ"ל הוצרכו לזה מדהוצרך תלמודא בפ"ב דברכות למימר שאני ר"ע שלא הניח כו' וק"ל:

## דף יב.

**תוס'** בד"ה ומפני מה כו' וי"ל דאם איתא דעיברה א"א שלא היו מוצאין כו' עכ"ל ובהכי נמי יתיישב דלא נימא דלא עיברה מפני שכבר נתעברה שנה שעברה ואין מעברין ב' שנים רצופות זה אחר זה כדלקמן דאי הוה נתעברה השנה שעברה ודאי נמי א"א שלא היו מוצאין בה גם בשנה זו כמה מינין אחר העומר מיהו ק"ק דאימא דלא עיברה משום דשביעית היה או מוצאי שביעית ואין מעברין בהן ויש ליישב ודו"ק:
**בד"ה** ולא שלש כו' ולפי' זה לא יתכן מה שפי' משנה לחברתה כו' עכ"ל ר"ל לפי מה שהסכימו התוס' לעיל לפרש דאין מעברין משנה לחברתה היינו דאין מחשבין לסמוך על אותו חשבון אע"ג דאין מגלין ומשמע דמודה ביה ר"ש וה"ק דאפי' בג' שנים מעוברות כ"א בזמנה קובעין וסומכין על אותו חשבון וק"ק דפירוש ראשון של רש"י נמי לא יתכן לפירושם שהסכימו בההיא דאין מעברין משנה לחברתה היינו לסמוך על אותו חשבון דהכי השיבו רבנן לר"ש לפירוש ראשון של רש"י ב"ד ישבו וקבעו כ"א בזמנה כו' דהא אמרינן חשובי מחשבי גלויי לא מגלינן כו' משמע מזה דאפי' בג' שנים מעוברות כ"א בזמנה קובעין וסומכין על אותו חשבון ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

## דף יב:

**גמרא** א"ה ר"ש אומר אם כו' היינו ת"ק אמר רבא לכתחילה א"ב כו' למאי דבעי למימר דר"ש נמי אין מעברין לכתחילה קאמר אין להקשות דמדאמר ליה ר"י לר"ש הנח ליה"כ שטומאה הותרה בצבור א"כ ר"ש סבר דטומאה דחויה בצבור וא"כ:

**איתי** לן למימר דמעברין אף לכתחילה דכל כמה דאפשר לאהדורי לעשות בטהרה מהדרינן די"ל דר"ש נמי [א] ס"ל טומאה הותרה בצבור אלא דמ"מ צריך ציץ לרצות ובהך סברא פליג אדרבי יהודה וק"ל:

**שם** עיברוה מאי אמר עולא כו' קידשו מאי כו' רב נחמן אמר מעובר כו' נראה מפירש"י הא דאמר עולא אין מקדשין אבל מעובר הוה בדיעבד אלא דשתקי וכי מטי ריש כו' כפירש"י וקבעי קדשו לשם אדר מאי דגרע טפי משתיקה וקאמר רבא בטל העיבור ור"נ אמר דהוה נמי מעובר כו' וקשה לרב נחמן דבכל גוונא הוה מעובר בדיעבד א"כ לר"ש מפני מה בקש חזקיהו רחמים דמשמע שאכלו הפסח שלא כדין ואי הוה מעובר בדיעבד א"כ כדין אכלו אותו כדמוכח מדברי ר"י דמייתי ראיה לדבריו דאינה מעובר אפילו בדיעבד מחזקיהו דבקש רחמים ואפשר לומר שמזה דקדק רש"י לפרש לעיל לר"ש דהך דחזקיהו דעיבר ניסן בניסן היינו אחר שקידשו לשם ניסן דאז אפי' בדיעבד אינה מעוברת לכ"ע ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ונשים משלימות כו' וה"מ לשנוי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה כו' עכ"ל וע"ש בתוס' שכתבו ליישב זה ואין להקשות אמאי לא קאמר שהיו באמת ישראל מחצה על מחצה בימי חזקיהו ומעיקרא הוה סבר כלישנא קמא דרב כהנא דטהורים עושים את הראשון וטמאים עושים את השני ולבסוף סבר כרב דהללו עושין לעצמן כו' או כלישנא בתרא דרב כהנא דטהורין עושין כו' די"ל דלא ניחא ליה לתלמודא לאוקמא הכי דנראה דוחק לומר שהיו ישראל מצומצמין מחצה על מחצה והתוס' שהקשו ואי כלישנא קמא דרב ל"ל עדיפות כו' היינו דלא היה לו להזכיר עדיפות כיון דבמשלימות סגי בין שהיו עדיפות ובין שלא היו עדיפות ועוי"ל דאע"ג דאיכא תנאי הכא דפליגי אדר"ש ב"י מפני מה שהיה מבקש רחמים מ"מ רב כהנא דאמורא היה וס"ל בלישנא קמא דקושטא הכי הוא דטמאים עושים את השני היאך מתוקמא מילתיה דר"ש בן יהודה ודו"ק:

## דף יג.

**גמרא** אי קסברי יום תקופה גומר בלאו הכי נמי לא כו' ק"ק ומאי קושיא דאימא די"ו יום וכ"א יום דקאמרי היינו שנפלה בי"ו לר"י ונפלה בכ"א לרבי יוסי ואינה חסירה רק ט"ו לר"י או ך' לר' יוסי ולכך מעברין דיום תקופה גומר דכה"ג מוקמינן לקמן מלתא דת"ק ודר"ש ולא מסיימי ומלתיה דת"ק שהם בעצמם מלתיה דר"י אליבא דשמואל מצי אמר בנפלה ביום י"ו וי"ל דוודאי התם בברייתא מלתיה דת"ק מתוקמא הכי מכח קושיא דהיינו ר"ש אבל הכא לא משמע ליה דקאי י"ו לר"י וכ"א לר' יוסי רק אחסירה ואי

הוה קאי אנפילה ה"ל לשמואל לפרש דאמורא צריך לפרש דבריו ובהכי ניחא נמי מה שמקשים לפר"ת דלא חייש לאד"ו ולכולהו תנאים פריך לקמן וליעבריה לאדר מאי קא פריך הכא אי קסבר יום תקופה גומר בלאו הכי נמי כו' דאימא דוודאי אם נפלה ביום י"ו וכ"א אף על גב דס"ל יום תקופה גומר לא הוה צריכין לעבר שתא אלא בעיבור חדש סגי אבל בחסרה י"ו וכ"א צריכין לעבר שתא כיון דיום תקופה גומר לא סגי בעיבור חודש יום א' דהא כיון דשמואל אמורא הוא ה"ל לפרש דבריו דע"י עיבור חודש קאמר דלא מעברין שתא אלא בחסירה י"ו וכ"א ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ור' יוסי כו' דלא יתכן לפרש כן מלתא דרבי יוסי דקתני י"ו לפני כו' עכ"ל נ"ל דר"ל דסיפא דקתני י"ו לפני החג אין מעברין לא יתכן לפרושי דמלמעלה למטה קחשיב וחסרה י"ו אינו בכלל דכיון דבלמעלה מי"ו אין מעברין מכ"ש דבי"ו אין מעברין דאפילו מקצת החג ליכא אבל הרישא דקאמר י"ו לפני הפסח מעברין וודאי דאיכא לפרושי דמלמעלה למטה קחשיב וחסרה י"ו אינו בכלל משום דסגי לן בעיבור חודש ודו"ק:

**בא"ד** דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי כו' עכ"ל לא הבנתי מי הכריח אותן לפרש כן למלאות חד מירחי קייטא ולדחייה ב' ימים כיון דאיכא לתקוני כפירש"י גבי וליעבריה לאדר דמצינא בקייטא לחסר חד ירחא טפי מכסדרן ויחזור תשרי ביום הגון לדוכתיה וח' חסרים עבדינן במעוברת כדאיתא בערכין וק"ל:

**בד"ה** י"ו לפני הפסח כו' פי' י"ו ונופלת בי"ז משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב כו' עכ"ל הכי משמע ודאי מתלמודא די"ו לפני הפסח משום תקופת תשרי קאמר אך יש לדקדק מנליה לתלמודא לומר כן אימא דר"י נמי משום תקופת ניסן קאמר כאחרים ולכך נקט בדבריו נמי לפני הפסח אלא דבהא פליג אאחרים דאינהו ס"ל דיום תקופה גומר ואפילו נופלת בי"ו גופיה קאמרי דמעברין לאדר וכמ"ש התוס' ורבי יוסי סבר יום תקופה מתחיל ודוקא בחסרה י"ו מעברין אבל בנופלת י"ו אין מעברין שתא אלא דמעברין לאדר והוי יום התקופה בחדש ניסן וי"ל דתלמודא סמיך אדשמואל דמשמע מיניה דר' יוסי אתקופת תשרי חייש דקאמר ר' יוסי כ"א יום וא"כ ליכא נ"מ בהך דרשה דבעי אביב של תקופה בחידוש לבנה כיון דר' יוסי אית ליה יום תקופה מתחיל דבחסרה תקופת טבת י"ו נופלת תקופת תשרי בכ"ב תשרי ולא הוי מקצת חג ועי"ל דקושטא דאיכא לפרושי מילתיה דרבי יוסי הכי לרב שמואל בר רב יצחק דדריש אליבא דאחרים דבעי אביב של תקופה בחדש ניסן אלא דלרבינא דקאמר דאחרים נמי אתשרי קיימי וליכא מאן דדריש שיהא אביב של תקופה בחדש ניסן ע"כ דרבי יום. נמי אתקופת תשרי קאי וכה"ג איכא לתרוצי מה שיש לדקדק בשמעתין ל"ל למימר דת"ק ור"ש איכא בינייהו יום תקופה מתחיל יום

תקופה גומר אימא דתרווייהו ס"ל יום תקופה מתחיל אלא דחד מינייהו ס"ל דנפלה בי"ו נמי מעברין משום דס"ל כאחרים די"ט ראשון נמי חג האסיף הוא וכולה חג בעינן אלא דבהא פליג אאחרים דלדידהו נפלה בט"ו נמי מעברים משום דיום תקופה גומר ולחד מינייהו בנפלה בט"ו אין מעברין דיום תקופה מתחיל דיש לומר דודאי לרבינא איכא למימר הכי אלא לאוקימתא דרב שמואל בר רב יצחק דאחרים אתקופת ניסן קיימי וליכא מאן דס"ל די"ט ראשון חג האסיף מקרי ע"כ דת"ק ור"ש יום תקופה גומר או מתחיל א"ב ודו"ק:

## דף יג:

**בד"ה** שמור את חודש כו' והא דאמר בשילהי פ"ק דר"ה כו' נ"ל אפי' בנופלת ביום י"ו גופיה כו' עכ"ל ודלא כמו שפירשו התוס' שם דמשכה עד שיתסר היינו דנפלה בי"ז או בי"ו וע"י עיבור אדר וס"ל יום תקופה מתחיל ע"ש דלפי אותה סברא ע"כ היינו דלא כאחרים דהכא והא דקאמר לא תיחוש לה ניחא בפשיטות דר"ל לא תיחוש לעבר שתא בנפלה נמי ממש בי"ו כאחרים דלית הלכתא כוותיה אבל הכא הכריעו לפרש דהתם נמי בנפלה בי"ו גופיה קאמר וקסבר יום תקופה גומר והיינו ממש כאחרים ודקאמר לא תיחוש היינו לומר דהלכתא לאו הכי הוא משום דאחרים יחידאי הוא אלא דהלכתא כאחרים וק"ל:

**בא"ד** יום א' אדר או אלול ותפול תקופת תשרי בכ' בו כצ"ל:

**בא"ד** ומיהו לפי' הקונטרס נמי יש לומר כו' אע"ג דתקופת תשרי נופלת בכ"א כו' עכ"ל ר"ל לפי' הקונטרס בהא דחייש לאד"ו אבל בלא הא דפי' הקונט' לאחרים יום תקופה מתחיל כמו שהוכיחו התוס' לעיל דע"כ ליכא לפרש הכי לאחרים ומש"ה בנופלת בט"ו בתחילת יום או בו' שעות איכא לתקוני תקופת ניסן דניעברה לאדר אבל תקופת תשרי לא תוכל לתקוני בכך דאכתי נופלת בכ"א דע"כ בקייטא תחסר חד ירחא דניהדר לתשרי בדוכתא ביום הגון אלא דלא תיחוש לה משום דלא דרשי חג האסיף כלל ודו"ק:

## דף יד.

**גמרא** ואי כתיב זקניך ה"א סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך ממיוחדין כו' מתוך סוגיא דשמעתין מוכח דלכ"ע ליכא למילף סנהדרי גדולה מזקניך אלא משופטיך אבל רש"י בחומש פי' ויצאו זקניך מיוחדין שבזקניך סנהדרי גדולה עכ"ל ויש ליישב דסמיך אשופטיך דהשתא דכתיב ושופטיך ע"כ זקניך סנהדרי גדולה וע"כ משופטיך לחוד נמי

ליכא למילף מידי דאימא שופטיך סנהדרי קטנה אבל השתא דכתיב זקניך ע"כ ושופטיך אתא לסנהדרי גדולה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה לא שרק כו' דלא כמו שפי' הקונטרס בפ"ק דכתובות שפי' כו' דהתם מוכח דפוקסת כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** ור"ש כו' ושופטיך כו' דהא דקאמר לא דריש ליה ולא משמע ליה לאו כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל לישנא דלא דריש ליה דקאמר הכא ולישנא דלא משמע ליה דקאמר בסוטה ובשאר דוכתין דקאמר כה"ג לאו משום דלא כו' וק"ל:

## דף יד:

**גמרא** ושופטיך זה מלך וכ"ג כו' יש לדקדק כיון דאצטריך ושופטיך למלך וכ"ג מנליה סנהדרי גדולה דהיינו מיוחדין שבשופטיך וי"ל דדרשות שקולים הם ולמאי דמסיק נמי דכל סנהדרי בעי כל הסנהדרין ומלך וכ"ג שקולים הם למילף משופטיך וק"ל:

**תוס'** בד"ה מלמד כו' אע"ג דדינו כירושלים כדאמר כו' ובפרק התודה כו' ולאו דווקא אבית פגי אלא אפילו בירושלים כו' עכ"ל שיעור דבריהם אע"ג דדינו כירושלים כדאמר כו' ובפ' התודה כו' דלחמה חוץ מבית פגי לא קידש הלחם אבל לפנים מבית פגי קידש כמו בירושלים ה"נ הכא. לאו דוקא אבית פגי אלא אפילו בירושלים אין שם מקומן של סנהדרין וכדאמר כו' דהשתא נמי לענין סנהדרין הוי דין בית פגי שוה כירושלים וק"ל:

**בד"ה** אל יחסר המזג כו' במזיגה דעל חד תרין כו' עכ"ל והיינו כ"ג דע"א לא יבא לכלל חלוקה לג' חלקים רק עד ס"ט דהיינו על חד תרי והשנים הנותרים לא יבואו לכלל חלוקה שליש ומהרש"ל בזה אינו ברור לי ואין להאריך וק"ל:

**בד"ה** בג' לקוחות כו' דאיש ושתי נשיו ה"ד ודוחק לומר דנתנו לה ע"מ כו' עכ"ל ומהא דמבעיא ליה לר' ירמיה ג' ומטילין לכיס א' כו' ל"ק להו דאיכא למימר בהו שפיר שכ"א יש לו מעות מיוחדין וכ"א רוצה לקנותו לעצמו אלא דקמבעיא ליה כיון דמתעסקין בשותפות ומטילין לכיס א' ה"ל כדעת א' ופשיט ליה מאיש וב' נשיו כו' דמסתמא מטילין לכיס א' כאשה הנותנת ונושאת בתוך הבית ומשני דלמא כגון רב פפא כו' שאשתו לא היה נושאת ונותנת בתוך הבית אלא עשאה לעצמה כפירש"י ואהא קשיא להו דמ"מ באיש וב' נשיו לפי סברת המקשה דבעי למפשט מיניה לא שייך לומר שכ"א יקח לעצמו דדוחק לומר דנתנו לה על מנת כו' ודו"ק:

## דף טו.

**תוס'** בד"ה האומר ערך כלי כו' וכן משמע התם דפריך לר"מ פשיטא ואי אתא כו' עכ"ל הסוגיא דהתם לא פריך פשיטא אדרב אלא אהא דקאמר כמאן אזלא הא דאמר רב כו' האומר ערך כלי נותן דמים כר"מ פריך פשיטא דכר"מ אתיא והשתא מצינן למימר שפיר דרב כר"מ ס"ל ואין להם ראיה מהתם ויש ליישב ודו"ק:

**בד"ה** אם אינו כו' ותימה ר' אבהו דפליג עלה כו' וי"ל דאי משום היקשא כו' עכ"ל הכא לא נחתו התוס' לתרץ תמיהתם אדר' אבהו אבל בפ' ד' מיתות כתבו התוס' דלר' אבהו נמי הא דבעי כ"ג דריש ליה מדאפקי' לנשכב בלשון שוכב כו' ע"ש וק"ל:

## דף טו:

**בפירש"י** בד"ה מה איש בכ"ג דאיש פשיטא לן כו' סנהדראות מיתרו ואילך עכ"ל וכה"ג כתבו התוס' ונראה מאי דפסיקא ליה דהוי מוקמי סנהדראות לאיש טפי מבהמה היינו כמפורש בענין יתרו כי יהיה להם דבר בא כו' בין איש ובין רעהו וגו' וק"ל:

**תוס'** בד"ה ור' יוחנן כו' אכתי קשה דהתם תנן והנחש מועד כו' והכא קאמר ר"ל כו' דיש להם תרבות כו' עכ"ל עיקר קושייתם מדקאמר דיש להם תרבות ולכך לא קשיא להו בפשיטות אליבא דכ"ע אף לר"י ורבנן דפליגי אדרבי עקיבא וס"ל דנחש בעי כ"ג והתם תנן והנחש מועד לעולם לכ"ע דבהא ודאי יש לחלק דלענין דאין להורגו כל הקודם סברי רבנן דיש להם בעלים ובעי כ"ג אבל לא לענין נזק שלם אבל לר"ל דקאמר דיש להם תרבות לא היה נראה להם לחלק בזה ודו"ק:

## דף טז:

**בד"ה** ואחרי אחיתופל כו' כמו כן היה יהוידע אביו כו' וק"ק דבד"ה כו' ושמא שני בניהו כו' עכ"ל לכאורה מאי קשיא להו ומי הכריח אותם לומר דב' בניהו היו הא איכא למימר דחד בניהו היה ומאביו בניהו מייתי ראיה לבנו יהוידע דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכ"כ בהדיא התוס' בפ"ק דברכות ע"ש אבל התוס' דהכא לא ניחא להו למימר הכי דכמה בנים מצינו שאינן ממלאין מקום אביהן אבל מבני בניהו מייתי ראיה שפיר לאביו יהוידע כדאמרינן בפ"ק דמגילה כ"מ ששמו ושם אביו בנביאות כו' בידוע שהוא נביא בן נביא וה"נ שמו ושם אביו בסנהדראות כו' ולזה הוצרכו לומר דב' בניהו הוו וק"ל:

**בד"ה** את תבנית כו' וא"כ גבי סנהדרין דיליף ממשה כו' נמי נבעי מלך ונביא כו' עכ"ל יש לדקדק דאימא דקושטא הכי הוא דבעי בסנהדראות נמי מלך ונביא ואע"ג דלא חשיב

להו במתני' לא איצטריך ליה למתני כיון דתני ע"א כמו שכתבו התוס' בעצמם דגבי אין מוסיפין על העיר אין לחוש דלא קתני הכא נמי מלך ונביא כיון דתני ע"א וע"ק אמאי לא תקשי להו הכי לעיל גבי ולא את כ"ג כו' דליבעי נמי מלך ונביא כיון דיליף ליה ממשה ונראה לומר דודאי לעיל גבי כ"ג לא קשיא להו הכי דאימא דקושטא הוא דבעי נמי מלך ונביא כמו משה ולא איצטריך ליה למתני כיון דתני ע"א אלא דהכא גבי סנהדראות פסיקא להו בשום דוכתא בתלמוד או בברייתא דלא בעי מלך ונביא ולהכי קשיא להו מנלן למימר הכי דאימא כיון דממשה יליף ליבעי נמי מלך ונביא וק"ל:

**בד"ה** אחת או ב' פי' א' בב"ד א' כו' אפילו טובא נפרש אחת במקום אחת או ב' בב' מקומות עכ"ל כצ"ל מה שדקדקו לפרש כן ולא ניחא להו לומר דאחד ושתים שוין הן דאפילו שתים בב"ד אחד כדמשמע מתוך הסוגיא נראה לומר משום דקשיא להו אהא דקתני אחת או ב' כו' אם ב' עושין אחת מבעיא ולא ניחא להו למימר דבכה"ג לא זו אף זו קתני כדמוכח בפ' ב' דיומא דפריך התם אהא דקתני ומה הן מוציאין א' או שתים השתא ב' מוציאין אחת מבעיא וכתבו התוס' שם דכיון דזה הוי בכלל זה לא ה"ל למתנייי ולא שייך לומר בזה לא זו אף זו קתני וכה"ג כתבו התוספות בההיא דריש מפנין ולהכי פירשו הכא לומר דלכך קתני ליה לאשמועינן דא' וב' לא איירי בגוונא חדא ממש ולא הוי זה בכלל זה ממש דא' פי' בב"ד אחד ושתים' לא איירי בב"ד אחד אלא בב' בתי דינין ולמאי דשרי כו' דהשתא ודאי ב' עושין אפילו בב"ד אחד צריך לומר דלא איירי אחד וב' בגוונא חדא ממש אלא דאחד במקום אחת אבל ב' לא איירי במקום א' אלא בב' מקומות וצ"ל לר"ל דאית ליה אפילו טובא בב' וג' מקומות דס"ל כלישנא בתרא דרב וב' דוקא בב' בתי דינין ואע"ג דלית ליה קרחה דמקומות ההיא קרחה דבתי דינין אית ליה ודו"ק:

**בד"ה** אחת ולא ג' אין להקשות כו' דתפסת מועט כו' עכ"ל לפירוש הי"מ שכתבו התוספות בפרק קמא דסוכה דתפסת מועט תפסת לפי שמדת המרובה אין לה סוף ניחא דאין להקשות הכא דתפסת מועט תפסת כיון דיש לדבר סוף כל ערי ישראל אבל התוספות דחו שם פירוש זה וכתבו לפרש דתפסת מועט תפסת משום דיש בכלל מאתים מנה וא"כ קשה דהכא נמי איכא למימר שפיר דתפסת מועט תפסת ואין לפרש דבריהם ע"פ מ"ש התוספות לעיל דאיצטריך א' או ב' לא' בב"ד א' וב' בב' בתי דינין דלא כתבו כן אלא בברייתא דאיצטריך למתני הכי לאשמועינן דב' דוקא בב' בתי דינין ומשום טעמא דקאמר בגמ' משום קרחה אבל אחת דקרא הא קאמר תלמודא דאתא למעט ג' ולולי שיראתי להגיה בדברי התוספות אמרתי כי טעות נפל בדבריהם אין להקשות במקום אית להקשות וצ"ע:

## דף יז.

**בפירש"י** בד"ה ואי אמר טעמא מראה כו' ומש"ה מספקא ליה עכ"ל ר"ל דבגמר דין שמעינן שפיר ממתניתין דעושין ב"ד שקול על ידי שמוסיפין שנים אלא מהו דתימא דהאי דקאמר איני יודע כמאן דאיתיה דמי בתחילת משא ומתן קמ"ל דלא שמעינן מיניה כלל ועושין בית דין שקול לכתחילה ולא הוי אפי' כאחד מן התלמידים כמ"ש התוספות בפרק אחד ד"מ ע"ש וק"ל:

**תוס'** בד"ה שיודע לטהר כו' או חילוף ומה עכבר כו' לא מתוקם אלא לענין מגע כו' עכ"ל דלענין משא הא מיעטיה קרא לנחש לפירוש ר"ת מוכל הולך על גחון ולענין מגע מתוקם היינו דליטמא נחש בקל וחומר במגע בכעדשה אבל דליטמא במגע בכזית כשאר נבילות ודאי דלא צריך קרא דהוי בכלל טומאת נבילות דלא מיעטי' מהולך על גחון אף לפי' ר"ת רק אטומאת משא כדמוכח מדברי התוספות הכא ובפרק קמא דעירובין וק"ל:

## דף יז:

**בא"ד** ועוד מה לנחש שכן טהור מכלום כו' עכ"ל לאו דוקא טהור מכלום אלא דר"ל דאפילו במגע אינו מטמא נחש בכעדשה כשרץ אלא בכזית כשאר נבילות וכן כתבו התוספות להדיא בפרק קמא דעירובין וכן מוכח מדבריהם דלעיל דלא אימעיט אלא מטומאת משא דלא הוי בכלל חיה וק"ל:

**בא"ד** ויש למצוא דין לטהר את השרץ כו' שרץ ונבילה שאין לה טומאה כו' עכ"ל יש לדקדק שפתחו בשרץ וסיימו בשרץ ונבילה גם קשה הא לענין נבילה הוי חריפות של הבל ועוד קשה הא איכא למפרך מה לנבילת עוף טהור שאין לה טומאה בכעדשה תאמר בשרץ דמטמא במגע בכעדשה ונראה לומר דלא נחתי הכא לומר דלפי האמת יש למצוא דין לטהר את השרץ כו' אלא לומר דליכא למיפרך הך פירכא דפריך התלמוד ולא היא מידי דהוה אקוץ כו' וזה שפתחו בשרץ לומר לפר"ת איכא למילף ק"ו של אמת לטהר השרץ וליכא למיפרך עליה פרכת התלמוד מידי דהוה אקוץ כו' אבל הך פירכא שהקשו לפי' ר"ת דאיכא בשרץ טומאה בכעדשה במגע ודאי דאיכא נמי הכא למפרך ומה שסיימו נמי בנבילה היינו אם נאמר למילף חריפות של הבל איכא למילף נמי לטהר נבילה וליכא למפרך פרכת התלמוד מידי דהוה אקוץ כו' ודו"ק:

**בד"ה** אלא רב המנונא כו' ורב המנונא תלמיד דרב חסדא הוה כדמוכח כו' עכ"ל מההיא דריש הדר נמי הוי מצי לאתויי דאיתא התם דרב המנונא תלמיד דרב הונא הוה אלא דניחא להו לאתויי דהוה תלמיד תלמידו ועיין בתוספות בפרק מרובה וק"ל:

**גמרא** וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה כו' ורופא ואומן ולבלר ומלמד כו' כצ"ל לפירש"י יהיו שנים גובין ושלשה אחרים מחלקין הרי ה' והני ד' רופא ואומן ולבלר ומלמד חד גברא הוא הרי ו' אבל מדברי הרמב"ם והרע"ב נראה לפרש בע"א דשנים הגובין הן המחלקין עם שלישי הרי ג' ורופא אומן בלא וי"ו חד הוא ולבלר ומלמד תרתי הרי ששה דבצרי להו וק"ל:

## דף יח.

**תוס'** בד"ה נמצאו דייני ישראל כו' וי"מ דבכל הני שרים כו' וי"מ דחשבון השררות קחשיב כו' עכ"ל עיין בכל זה פירוש הרא"ם לדבריהם וק"ל:

## דף יח:

**בד"ה** מעיד והא כו' דמלך לא מעיד דמיירי אפי' בממונא דאי כו' עכ"ל כצ"ל דמלך לא מעיד אייריי דוקא בממונא ודומיא דהכי בכ"ג מעיד נמי בממונא ושכתבו בין באיסורא כו' היינו דודאי באיסורא נמי מעיד דמכ"ש הוא ואפי' מלך מעיד בו והגהת מהרש"ל בזה אינה מבוררת לנו וק"ל:
**בד"ה** והא אין מושיבין כו' ועוד מאי קמ"ל מתני' היא כו' עכ"ל ק"ק דהא טובא שמעינן מהך דאין מושיבין כו' דאפילו מלכי בית דוד אין מושיבין בד"נ משום לא תענה על רב כמ"ש התוס' לקמן דממתני' לא שמעינן אלא מלכי ישראל משום מעשה דינאי כדאמרינן לקמן וק"ל:

## דף יט:

**תוס'** בד"ה מצוה שאני וכה"ג לא משני כו' דמשני פרשת דרכים הוי כו' עכ"ל יש לדקדק ומאי קושיא דאימא דניחא ליה לשנויי התם פרשת דרכים שאני אליבא דכ"ע אפילו לרבנן דפליגי הכא אר' יהודה וס"ל דלא חולק כו' ולא מייבם ולית להו מצוה שאני והתוספות בס"פ אלו נאמרין יותר נכונים בזה דמשני התם מצוה שאני אליבא דכ"ע ואהא קשיא להו שפיר אמאי משני התם פרשת דרכים הואי ולא משני נמי מצוה שאני לכ"ע והא דלא תקשי להו אהך דהכא דלית להו לרבנן מצוה שאני והתם בפרק אלו נאמרין משני לכ"ע מצוה שאני דיש לומר דהתם מצוה דכבוד תורה שאני אבל שאר מצות לא ועי"ל דס"ל ההיא מתני' דס"פ אלו נאמרין דשבחוהו חכמים ומשום דמצוה

שאני כר' יהודה דהכא אתיא ולהכי קשיא להו שפיר התם כיון דסתמא דמתניתין כר"י אזלא דמצוה שאני והלכתא כוותיה ה"ל לשנויי נמי התם הכי ודו"ק:

## דף כ.

**תוס'** בד"ה שתי שנים כו' היינו לפי שנצטרע כדאמרינן בחלק והא דלא חשיב חצי שנה זאת בחשבון ביטול מלכות ישראל בחלק היינו לפי כו' עכ"ל כצ"ל ואהך דסדר עולם שהביאו רש"י נמצאת מלכות ישראל בטל ה' שנים כו' קשיא להו והא דלא חשיב חצי שנה זאת כו' בין לפ"ה בין לפירוש התוספות אבל בפרק חלק לא הוזכר אלא דנצטרע חצי שנה ולא הוזכר שם כמה היה ביטול מלכות ישראל וק"ל:

## דף כ:

**בפירש"י** בד"ה ה"ג רבי יהודה אומר כו' ול"ג ליראם ולבהלם כו' עכ"ל והיא גירסת הילקוט דבדברי רבי יהודה גריס ליראם ולבהלם וגריס נמי ורבי נחמיה אומר כו' אלא כדי לאיים ואחר כך גריס רבי נהוראי אומר כו' ורש"י דחה גירסא זו בשתים דע"כ רבי יהודה לית ליה ליראם ולבהלם אלא כדי לאיים כו' וע"כ דל"גהכא כלל רבי נחמיה מדקתני רבי נהוראי אומר כו' ורבי נהוראי היינו רבי נחמיה והביא לו ראיה מהתוספתא דאיתא התם ר' יהודה אומר כדי לאיים ובתר הכי קתני רבי נהוראי ולא קתני התם כלל ר' נחמיה וק"ל:

## דף כא.

**תוספות** בד"ה דאי ס"ד כו' דתמר לא היתה בת דוד שאמה כבר כו' עכ"ל ולפי הדמיון שחשבו שהיא בת דוד קראה בכתוב אחותו ואמנון נקרא אחיה וק"ל:

## דף כב.

**גמרא** ואידך האי שויתי מאי דריש ביה כו' פירש מהרש"ל אין לפרש ואידך דלא ס"ל את משנה וגו' א"כ תורה א' למלך שויתי כו' ע"ש קושייתו באורך ודבריו אינן מובנים לן במה שהקשה מי איכא דלא ס"ל שיש למלך ב' ס"ת דאל"כ האי וכתב לו גבי המלך ל"ל דהא אפילו הדיוט מחויב לכתוב לו ס"ת שנאמר ועתה כתבו לכם וגו' עכ"ל ע"כ הא לאו קושיא דהא אביי בעי למימר מלך אין הדיוט לא ולא אסיק אדעתיה במלך ב' תורות ובמתני' נמי ודאי דליכא הכרע ואדרבה מלשון המשנה הוה בעי למימר וכותב לו ס"ת לשמו כו' מלך אין הדיוט לא ורבא השיב לו לא נצרכה אלא לב' תורות וכדתניא

כו' והך ברייתא היא בעצמה לשון רשב"א דלקמן דזאת הברייתא אתיא כוותיה למדרש משנה על ב' תורות אבל הני תנאי דדרשי משנה כתב העשוי להשתנות לית ליה כלל ב' תורות אלא כדבעי למימר אביי דכותב לו ס"ת אחת לשמו מלך אין הדיוט לא וקרא דכתבו לכם את השירה בהדיוט אם לא הניח לו אביו ס"ת א"נ לדורו של משה אך מה שהקשה מאי פריך שויתי מאי עביד ביה ושמא לאותו ס"ת יחידי הוא עושה כך כו' לכאורה קושיא היא אבל יש לדקדק בסוגיא דודאי רשב"א סיפא דקרא קדריש כי מימיני בל אמוט וגו' ע"ש ס"ת שבזרוע כפירש"י והמתרץ השיב לו ואידך דרש מיניה דאמר רב חנא כו' היא דרשת רישא דקרא שיראה עצמו כאלו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' וגו' וע"כ נראה לומר דרשב"א דדריש את משנה וגו' על ב' תורות כו' דריש רישא דקרא שויתי ה' וגו' לאותה ס"ת שמונחת בבית גנזיו והיינו שויתי ה' לנגדי תמיד למרחוק קצת כמו מנגד הרחק ומנגד סביב לאהל שדרשו ברחוק מיל ואסיפא דקרא כי מימיני בל אמוט וגו' דריש על אותה ס"ת שיוצאת ונכנסת כו' ורש"י שדקדק בברייתא לעיל לפרש סיפא דקרא היינו משום דלא הביא בברייתא רק רישא דקרא דרשת ס"ת שמונחת בבית ומדקאמר ב' תורות ע"כ דדריש נמי סיפא דקרא כי מימיני וגו' על ס"ת שיוצאת כו' ומש"ה כי פריך ואידך כו' לא פריך אלא ארישא דקרא שויתי וגו' מאי עביד ביה מאן דדריש משנה כתב העשוי להשתנות ולית ליה כלל ב' תורות דסיפא דקרא כי מימיני וגו' ודאי דריש ליה נמי אס"ת שיוצאת כו' כמתני' דידן דכולהו מודי בהך ס"ת שיוצאת כו' ומשני דרישא דקרא לא דריש אס"ת שבבית גנזיו אלא דדריש ליה כדרב חנא בר ביזנא אר"ש חסידא המתפלל כו' ולפי דברינו ניחא נמי דגרסינן בברייתא דלעיל שהביא קרא דשויתי וגו' ומהרש"ל מחק לאין צורך גם מה שכתב לפי דרכו לפרש דדריש מוכתב את משנה התורה להשתנות כתבהספר תורה שניה כתיבה דקה שתהא קטנה כל כך לעשות בה קמיע כו' אינו אלא דברי נביאות דליכא למ"ד דדריש מלת משנה הכי אלא אי מלשון כפל לב' תורות ואי לכתב עשוי להשתנות מעברית לאשורית ואין צורך להאריך כי הדברים ברורים כמ"ש באין גמגום וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה ממתוס ננקפי אאלרן עשאן ג' תיבות של ה' אותיות כו' וכן השלישית עכ"ל וכצ"ל ר"ל שהמכוון דפריש להו דהיינו מנא מנא תקל ופרסין יש בהן ט"ו אותיות לחלקן לה' תיבות של ג' ג' אותיות והמלאך שינה לכותבן ועשאן ג' תיבות מה' אותיות שצירף אותיות הראשונות מה' תיבות של מנ"א מנ"א תק"ל ופרסי"ן דה"ל ממתו"ס ואחר כך צירף אותיות השניות מהני ה' תיבות דה"ל ננקפ"י ואח"כ צירף אותיות השלישיות

מהני ה' אותיות דה"ל אאלר"ן ודברי מהרש"ל אינן מבוארין ואין צורך להאריך בהגהתו ובדחוקיו וק"ל:

## דף כב:

**גמרא** שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא כו' יש לדקדק כיון דלא ס"ל לרב אשי היקשא דומיא דיין כו' אם כן הדרא קושיין לדוכתין האידנא נמי לא לישלחו מדאורייתא דהא לא אתא לן התירא לעיל אלא מהיקשא דומיא דיין מה יין בזמן ביאה אסור בשלא בזמן ביאה שרי דכתיב בבואם אף פרועי כו' ומה בכך שלא גזרו בהו רבנן וי"ל הא דקאמר דומיא דיין כו' לאו אהיקשא דיחזקאל סמיך אלא במה מצינו וכן משמע מדלא מייתי לעיל קרא דיחזקאל כדמייתי ליה לקמן לענין מיתה ומיהו לענין מיתה אית ליה לתלמודא שום פירכא דליכא למילף ליה ממה מצינו ועי"ל דרב אשי דלית ליה היקשא ואית ליה דפרועי ראש לא מחלי עבודה יליף התירא דהאידנא בק"ו ומה יין דמחלי עבודה שרי שלא בזמן ביאה פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא כ"ש דשרי שלא בזמן ביאה וק"ל:

**שם** עד דלא אתי יחזקאל מאן אמרה כו' פירש"י מהיכא נפקי לן פרועי ראש במיתה עכ"ל נראה דה"ה דה"מ לפרושי דקאי אדלעיל דכהן א' לל' יום דיליף פרע פרע מנזיר ועד דלא אתי יחזקאל מאן אמרה וק"ל:

## דף כג.

**גמרא** כדאמר ר' יוחנן בערכאות שבסוריא שנו ה"נ כו' ואין להקשות למאי דמוקי פלוגתייהו ברישא בערכאות שבסוריא פלוגתייהו דסיפא ל"ל די"ל דאשמועי' בסיפא לר"מ דאפילו בדין אחד שבירר חבירו מערכאות שבסוריא יכול לפסול חבירו השני ולא יכול לומר לו ברר לך ג"כ דיין שלך כפי רצונך דלשון זה פוסל דיינו כו' משמע דיין אחד כדלקמן וק"ל:

**שם** אלא ה"ק זה בורר לו דיין אחד כו' כצ"ל מספר ישן כתוב בקלף וק"ל:

**תוס'** בד"ה מאי זה בורר כו' ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני כו' ומשני כשזה בורר כו' עכ"ל ודפריך שוב ועוד מאי זה בורר כו' לאו אלישנא דמתני' פריך אלא דמ"מ לא ה"ל למתני בכה"ג דאירע כך שזה בורר לו ב"ד אחד וזה כו' דלא הוי דינא הכי אלא דינא דשניהן בוררין ה"ל למתני וק"ל:

## דף כג:

**גמרא** משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל חד כו' אימא דמודו ליה לר"מ כו' לכאורה קשה דהא תנא נמי ג' רועי בקר בהך מתני' דלא חזו לעלמא וי"ל דלפום סברא דהשתא סד"א דלא פליגי רבנן אר"מ בג' רועי בקר דלא חזו לעלמא אלא בנאמן עלי אבא כו' פליגי דחזו לעלמא וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה נמצאת כו' דר"מ סבר אין צריך לברר וזה שאמר להביא ב' כיתי עדים והביאם והאחת נפסלת כו' עכ"ל רצה לומר שהביא גם כת השניה הכשרים קודם שבא חבירו לפסול הראשונים דהשתא אינו נוגע בעדות דדיו בכת א' הכשרים משא"כ לפירוש קמא לרבנן דמיירי שפסל הראשונים קודם שהביא כת השניה דהשתא ודאי נוגע בעדות הוא דהיה יכול לומר אין לי עוד כת אחרת גם מה שהקשה רש"י לר"מ לפירוש קמא דנוגע בעדות הוא דאם לא ימצא כת אחת כשירה אלא פסולה כו' היינו דיש לחוש כן כיון שעדיין לא הביאן קודם שפסל הראשונים שמא לא ימצא לו כלל כת כשירה אלא כת פסולה אבל הכא כיון שכבר הביא כת הכשרים קודם שבא לפסול הראשונים ודאי דאין לחוש שיפסלו כת השניה כיון דכשרים לפנינו כל זה נראה לדקדק מל' רש"י ומהרש"ל כתב בזה דרך אחרת ואין צורך להאריך ולפי דברינו הא דקאמר אבל בכת אחת ד"ה אינו יכול לפוסלן היינו שהיה כת א' כשבא לפסלן אף אם באו אחר כך כת אחרת ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ואמר רב דימי כו' ה"א דמיירי דקביל עליה כתרי דהוי תרתי לריעות' והתם קאמר ר"מ כו' עכ"ל ק"ק דהא קתני נמי ג' רועי בקר בהך מתני' דליכא אלא חדא לריעותא ואפ"ה קאמר ר"מ דיכול לחזור וכן מוכח דלא הוי בג' רועי בקר רק חדא לריעותא כפי מה שפירשו התוס' לקמן דרבנן דפליגי אדר"מ מודו ליה בתרתי לריעותא דיכול לחזור ויש ליישב דמ"מ ניחא ליה לאתויי דרב דימי לאקשויי נמי מרישא דנאמן עלי אבא כו' וק"ל:

**בד"ה** ורבנן סברי כו' דמסתמא יעשה מה שבית דין יצוה עליו כו' עכ"ל ר"ל דאע"ג דאם אינו יכול לברר לא יפסיד חבירו בכך מכל מקום אין הוא נוגע בעדות דמסתמא יעשה חבירו מה שיצוה בית דין ויביא כת אחרת ובהכי יתיישב נמי מה שהקשה רש"י לפירוש קמא דאם לא ימצא כת אחת כשירה אלא כת פסולה כו' דכיון דאנו אומרין ע"כ לפירוש ר"ת דמסתמא יביא כת אחרת לברר דבריו נאמר ג"כ דמסתמא יברר דבריו להביא כת כשירה דכת פסולה אין זה בירור ודו"ק:

## דף כד.

**גמרא** לא צריכא דאיכא כת אחרת כו' היינו דרב דימי כו' איכא בינייהו מגו כו' נראה דהשתא דאיכא כת אחרת וע"כ דלעדות אחרת הוא פוסל אותן איירי בהוא ואחר עמו אומרין שהן פסולים אבל איהו לחודיה משום האי מגו ודאי דלא נהמני' לפוסלן לעדות אחרת דאם לא כן לאו היינו דרב דימי דהא לרב דימי ודאי דלא מצי לפוסלן לעדות אחרת אלא בהוא ואחר עמו ומיהו ק"ק דהשתא נמי דמוקי ליה בכה"ג מאי קא קשיא היינו דרב דימי וקאמר דאיכא בינייהו מגו בעלמא הא איכא לאשכוחי דאיכא בינייהו במלתא דהכא גופי' דלרב דימי אף שלא נמצאו הדיינים פסולים מצי הוא ואחר לפוסלן משום טעמא דקאמר לעיל דסבר ר"מ דצריך לברר ולרבין לא מצי לפוסלן אלא משום מגו שכבר פסל גם הדיינים ודו"ק:

## דף כד:

**תוס'** בד"ה רבא דאמר כו' ועוד דהכא פליג ר"י ורשב"ל כו' עכ"ל ק"ק להאי תירוצא דמצינן למימר דרבא פסק כר"מ הא לא פשיט מידי דאימא דלר' יוחנן בין בזו ובין בזו פליגי ופסק רבא בלפני גמר דין כר"מ דיכול לחזור בו ובלאחר גמר דין פסק כרבנן ודו"ק בד"ה שלח ליה כו' דכיון דכבר נשבע הוי לאחר גמר דין כו' עכ"ל וכן צריך לומר ודאי בהך דדור לי בחיי ראשך דאיירי שכבר נשבע אלא דר"ת סמך דבריו אהך דפ' י"נ דנשבע בלא וי"ו לא משמע כן והוצרך להגיה שם ונשבע בוי"ו וק"ל:

**בד"ה** כל כה"ג כו' ע"כ נראה לר"ת כו' אבל הכא לא הוי אסמכתא כו' מגו דאי מרווח בעי איהו למקני כו' עכ"ל ק"ק לפירושו כיון דמטעם זה לא הוי אסמכתא אבל באין יכול להרויח הוי אסמכתא לכ"ע [א] אם כן מאי מייתי מההיא דר"י משום דרבי טרפון לעולם כו' דהא התם לא שייך מגו דמרווח בעי איהו למקני ולכ"ע הוי אסמכתא בכה"ג ויש ליישב ודו"ק:

## דף כה.

**בא"ד** [ומ"מ] פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקינן כר"י כו' עכ"ל מלתא באנפיה נפשיה הוא ור"ל אע"ג דרמי בר חמא פליג עליה דרב ששת וסבירא ליה דרבנן דמתני' פליגי עליה דר"י וס"ל דכה"ג אסמכתא היא מ"מ פסק ר"י בעל התוספות דמשחק כשר דפסקינן כו' דאפילו לרמי ב"ח לא ס"ל דהוי אסמכתא אלא אליבא דרבנן אבל אליבא דר"י מודה דלא הוי אסמכתא ולקמן פסק ר' אבא הלכה כר"י וכן הם דבריהם בתוספות

ס"פ חלון ומהרש"ל הגיה ומ"ה במקום ומ"מ ולא ידעתי לפרשו ואין להאריך כי הדברים ברורים כמ"ש ועיין גם במרדכי ודו"ק:

**בא**"**ד** והא דפסקינן דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות שניהם על פי הדף כו' עכ"ל אע"ג דלא הוי אסמכתא בכה"ג כיון דדברים בעלמא הם ואין להם תביעה זה על זה אלא שעתה מחייב את עצמו לא מקני ליה באמנה ועיין בדברי הרא"ש בפרק איזהו נשך וק"ל:

## דף כה:

**גמרא** ה"נ מסתברא כו' ג' רועי בקר מאי לאו לעדות כו' למאי דסלקא דעתך השתא ע"כ הך מתני' דג' רועי בקר מתניי' לבתר דהוסיפו עליהן הנך דקתני בברייתא הרועים כו' ולא הוסיפו עליהן רק אהנך דקתני ואלו הן הפסולין כו' ודו"ק:

**תוס**' בד"ה מעיקרא כו' ומשמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך אבל הם טועים כו' עכ"ל אין רצונם דמה"ט ליפסלו מדאורייתא דהא בהדיא קאמר התם דמה"ט דלאינשי בלא דמי משמע להו אינו פוסל לשבועה וה"נ נימא הכא לענין עדות אלא דר"ל כפי מה שפירשו תוספות לעיל דהנך פסולי דמתני' פסולי דרבנן נינהו דמשחק בקוביא אע"ג דאסמכתא לא קניא מ"מ אינו דאורייתא כיון שהוא אינו סבור לעשות איסור כו' וכן מלוה בריבית כו' ואם כן קשיא להו אמאי לא גזרו נמי אחמסן מעיקרא בהנך פסולי דמתני' כיון שהוא עובר בלא תחמוד אע"ג שהוא סובר שאינו עובר דהא בכה"ג גזרו נמי בהנך פסולי דמתני' וק"ל:

**בא**"**ד** וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת עכ"ל אבל התוס' בפרק המניח ובפ' א"נ לא כתבו כן והיינו לפי תירוצם בתרא שכתבו הכא אקושייתם וק"ל:

**בד**"**ה** מגדלי כו' וא"ת והא מתני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה כו' אבל גסה מגדלין כו' עכ"ל אריש דמלתא דרבא דאמר רועה בהמה דקה בא"י פסול לא קשיא להו בפשיטות הא מתני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה כו' די"ל דאע"ג דאין מגדלין הוה אפשר לומר דאינו פסול אבל מדיוקא דבהמה גסה מגדלין קשיא להו שפיר כיון דמותר לגדל ודאי דכשרין מיהו אכתי אריש דמלתא דקאמר רועה בהמה דקה כו' בחו"ל כשרין ה"מ לאקשויי הא מתני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה בא"י הא בחו"ל מגדלין ועיין בתוס' בפ' מרובה וק"ל:

## דף כו.

**בפירש"י** בד"ה אגיסטון כו' א"נ משום ארנונא שכרו ב"ה לחרוש עכ"ל שגירת לישנא דפי' קמא נקט דאיירי בשכירות דלפי' זה משום ארנונא ה"מ לפרש שפיר בב"ה גופיה החורש וק"ל:

**תוס'** בד"ה לעקל בית הבד כו' ה"נ לחייב משום עבודת קוצר כו' דליכא לחייבו משום קוצר כו' עכ"ל בדפוסים חדשים הגיהו בב' המקומות נוטע במקום קוצר כפי הגהת מהרש"ל ע"ש אבל קשה דמי הכריח אותם לחלק דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת כו' דהא סגיא בלאו הכי דהכא איירי דעביד ליה באותו ענין דודאי קשי ליה ולכך אינו אסור משום נוטע ושבת איירי דעביד ליה באותו ענין דמתקן בכך ומשביח וכ"ה בתוס' בפרק כלל גדול ומהרש"ל שכתב בזה דלענין שבת נמי אע"ג דקשי ליה כו' אין אלו אלא דברי נביאות ודברים דחוקים מצד עצמן ואינן צריכים כיון דאיכא לאוקמי בפשיטות שפיר דעביד ליה באותו ענין דמתוקן בכך כמו זומר בגפנים גם קשה לטעות כזה שנפל בספרים ישנים ב' פעמים קוצר במקום נוטע גם יש לדקדק בדבריהם מה הוצרכו ראיה מפרק הספינה דהיכא דקשי ליה שרי דודאי היכא דקשי ליה לית ביה משום נוטע גם קשה אמאי לא קשיא להו נמי לחייב משום קוצר בשביעית כמו בשבת דהא קצירה בשביעית נמי אסור מן המשומר וכל קצירה לעצים אינו מן המופקר דאל"כ כ"א יפסיד כרם חבירו לקוצרו לעצים בשביעית וע"כ הנראה לקיים כל נוסחות הישנות שבתוס' שלפנינו בתירוצם דליכא לחייבו משום קוצר כו' ולעיל בקושייתם ודאי דנפל טעות בתוס' קוצר במקום נוטע וכצ"ל משום עבודת נוטע וי"ל כו' ולפי שראה הטועה למטה בתירוצם דליכא לחייבו משום קוצר כו' חשב להגיה ג"כ לעיל משום עבודת קוצר ושיעור דבריהם דמעיקרא קשיא להו בפשיטות כיון דמשביח הכרם כו' ה"נ ניחייב משום עבודת נוטע ותירצו וי"ל דאיירי הכא דעביד ליה באותו ענין דקשי ליה משא"כ בשבת דאיירי בדעביד ליה באותו ענין דמתוקן בכך וכמ"ש התוס' בפרק כלל גדול ושוב הוסיפו הכא לומר וליכא לחייבו נמי הכא משום קוצר כדאמרינן גבי שבת דודאי לא מקרי בעצים קוצר אלא דשאני גבי שבת אע"ג דלא מקרי בעצים קוצר חייב משום קוצר דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא איתעבידא מחשבתו בצריך להם כמ"ש התוס' שם ובריש מ"ק דאי הוה מקרי בעצים קוצר דאע"ג דאין צריך לעצים היה חייב לר"י כו' ע"י וזה שכתבו אבל גבי שביעית אין לאסור דמשום קצירה אין לחייבו דלאו במחשבתו תליא מלתא אלא בקצירה ובעצים לא מקרי קצירה אלא היכא דמשביח הקרקע יש לאסור משום נוטע אבל הכא קשי ליה ואהא מייתי ראיה מפ' הספינה דהיכא דקשי ליה שרי התם וא"כ

ע"כ אין לאסור בשביעית בעצים משום קצירה ודוק היטב כי הדברים ברורים הם למבין בלי גמגום ופקפוק:

## דף כז.

**תוס'** בד"ה רבא אמר כו' למאי דאיתזום איתזום בהכחשה לא כ"ש כו' עכ"ל להאי טעמא דמפרש משום חידוש ודאי דל"ק מידי דדוקא בהזמה דחידוש הוא אמרינן דאין לך בו אלא משעת חדושו ואילך וכן כתבו התוספות בהדיא בפרק מרובה ובפרק ח"ה אלא להאי טעמא דמפרש משום פסידא דלקוחות מסתבר להו דכל שכן הוא בהכחשה ליחוש לפסידא דלקוחות דיותר האמינה התורה המזימין מהמכחישים ודו"ק:

**בד"ה** דאסהידו ביה כו' דגרסינן דאסהידו תרי בחד ותו לא כו' וגרסי' נמי דפסליה בגזלנותא כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דכל הסוגיא מיירי בשלא הוזם כי אם אחד דלהכי נקט עד זומם ומיירי פלוגתא דאביי ורבא שהזימו עד אחד לומר לו עמנו היית והשני לא הוזם ומסייע לעד שהוזם שאומר כי מחלון אחד ראו המעשה דהשתא איכא חידוש דנאמין להמזימין דהא תרי ותרי נינהו שהרי המוזם וחד דעימיה יאמר שלא היה עמהם ודקאמר דגרסינן דאיכא בינייהו דאסהידו ביה תרי בחד ותו לא מיירי נמי שלא הוזם רק אחד מהם ואותו שלא הוזם אינו מסייע לו לפי שזה ראה מחלון זה והמוזם ראה מחלון אחר והיינו דקאמר תרי בחד שהמוזם אין לו מסייע ולא חידוש הוא דמהימנינן תרי המזימין טפי מההוא חד וקאמר דגרסינן א"נ דפסליה בגזלנותא בלשון יחיד ומיירי נמי שלא הוזם רק אחד מהם ומיירי שפיר שאותו שלא הוזם מסייע לו שמחלון אחד ראו המעשה אלא דפסליה לאותו שלא הוזם בגזלנותא דהשתא לית ליה מסייע לאותו שהוזם וליכא חידוש דמהימני תרי המזימין טפי מההוא חד וכן פירשו התוספות בפרק מרובה הא דקאמר דאסהידו ביה תרי בחד היינו שראה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה אלא דהתם הניחו הגירסא תרי בחד ותרי בחד דלא קשיא להו אלא דהא תרי כמאה אבל הכא כבר הקשו גם כן מדנקט עד זומם בלשון יחיד ולא הוה בגזלנותא מעין פלוגתייהו ולכך הוצרכו לגרסתם דגרסינן דאסהידו בי תרי בחד ותו לא וגרסי' נמי דפסליה בלשון יחיד גם נדחקו התם בלשון תרי בחד ותרי בחד דכיון דהמוזמין אין מסייעין זה את זה כך שוים שנים אלו להזים את השני כמו אחרים ומתוך דברינו אלו יתבארו לך שאין מקום לקושיית מהרש"ל בכל זה ומה שהוא נדחק בזה לפרש דברי התוס' בע"א ול"ג א"נ כלל כו' ע"ש ואין להאריך בדחוקיו ודברינו ברורים ודו"ק:

**בד"ה** מאי שבועות כו' וקא בעי למימר דאפי' שבועות שוא כו' עכ"ל לשון וקבעי למימר אין מדוקדק דמשמע מיניה דלא קאי הכי ואינו כן דודאי קאי התם הכי וע"ש בתוספות ודו"ק:

## דף כז:

**גמרא** אלו הן הפסולין כו' והעבדים זה הכלל כו' בדפוס חדש מחקו הכא מלת עבדים ע"פ דברי התוספות לעיל במתניתין דהכא וטעות בידם דבהך מתני' דפ"ק דר"ה שפיר גרסינן והעבדים כמ"ש התוס' שם וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה לבדו ולא בנו וחתנו כו' וכן כולהו כי מעיינת בהו משכחת להו בהדיא בר מבן אחי אשתו וכו' וחתנו כו' עכ"ל עיין על ביאור דבריו בפי' דברי התוס' שכתבו לקמן: **תוס'** בד"ה ואלו הן הקרובים וכו' בניהם וחתניהם לא קאי רק אהנך דקרובים כו' עכ"ל פירוש לדבריהם כגון אחי אביו דתנא בהדיא במתני' ועלה קאי בנו וחתנו של אחי אביו דה"ל שני בשני אבל על בן אחיו דאתא מכללא דאחי אביו דאני לו בן אחיו לא קאי בנו וחתנו דה"ל בן בן אחיו שלישי בראשון ומ"ש עוד אי לאו דהוה בכלל הנך קרובים דמפרש תדע כו' ר"ל כגון בעל אחותו דמכללא ואני לו אחי אשתו דעל כלליה שפיר מצי קאי בנו וחתנו דה"ל בן אחי אשתו דמפרש במתני' פסולים מכלל דבעל אחות אביו ואני לו בן אחי אשתו ודברי מהרש"ל בזה אינן מבוררין כל הצורך ודו"ק:

**בא"ד** דאכתי איכא שש קרובים דאתו מכללא כו' עכ"ל במהרש"ל נמחק שש ומוגה שלש ונ"ב נ"ל להגיה שלש כי שש לא יתכן כו' ואלו הן הג' שמיותרין לגמרי אחי אביו כו' ואחי אמו כו' ותו מיותר בעל אחות אמו מכלל גיסו ובנו ואע"פ שגיסו כו' עכ"ל ע"ש דבריו תמוהים הם שכתב בעל אחותו אינו מיותר שהוצרך לשנותו ללמוד מבנו של בעל אחותו אחי אמו ואע"ג דגוף הדין של בעל אחותו הוא מיותר הוצרך לשנותו משום בנו דעליה קאי וכה"ג כתב גבי גיסו ואם נחתי התוספות הכא בקושייתם להכי דאע"ג דאינהו גופייהו לא צריכי מ"מ צריכי משום בנו א"כ מאי קשיא להו נמי מאחי אביו כיון דאיכא למימר נמי הכי אע"ג דגופייהו לא צריכי משום בנו וחתנו אצטריכו וכן י"ל באחי אמו ובבעל אחות אמו וכמ"ש התוס' לקמן בתירוצם אבל ע"כ אית לן למימר השתא אכתי ודאי לא אסקי אדעתייהו לומר כן גם יש לתמוה לפי דבריו לא נאמר מיותר רק על גופי הפסולים אבל על יתור של בנו מאחד מהפסולים כגון בנו של אחי אמו אתא מכללא דבעל אחות אביו ובנו לא הוי יתור דאל"כ אף לפי דבריו ה"ל ד' מיותרים ורש"י הביא גם יתור זה בפירושו וע"ק לפי דבריו בעל אחותו לא הוה בכלל

המיותרים והתוספות כתבוהו לקמן גם אחר שכתבו לתרץ ג' המיותרים כתבו וכן כולם אצטריכו ולפי דבריו הרי לא היו מיותרים רק ג' שזכרו ומאי שוב וכן כולם דמשמע שיש עוד מיותרים חוץ מהג' שזכרו וע"כ הנראה לקיים כל נוסחות הישנות בתוספות שכתבו דאיכא שש קרובים כו' לא פחות ולא יותר דבמתני' קתני כ"ז פסולים דהא קתני ט' אבות דאתיא מתני' כר' יהודה ובכל אב קתני גביה בנו וחתנו וכאילו נשנו הכ"ז פסולין מפורש בכל אחד כדמוכח בגמרא דפריך אבנו דבעל אמו ל"ל היינו אחיו ומעתה לפי קושייתם השתא בכל חדא מהנך שש קרובים דאתו חד מכלל חברתה בין איהו גופיה בין בנו בין חתנו קשיא להו דלא ליתני או גוף הדין אף שהוצרך לשנות בנו וחתנו כגון באחי אביו דאיהו גופיה אתי מכללא דבן אחיו וכן בהיפך באחיו שהוצרך גוף הדין בנו לא איצטריך דאתי מכללא דאחי אביו וכן בכולם ולפי שיבררו לך הדברים גם לפי תירוצם שכתבו דכולהו איצטריכו אי משום אינהו גופייהו אי משום בניהן וחתניהן אכתוב לך לפרט הכ"ז פסולין שנשנו כאן ודאתא מכללן ושהן ששה דאתיין חדא מכלל חברתה לא פחות ולא יותר והוא ששנינו:

**אחיו** ואני לו אחיו. א בן אחיו ואני לו אחי אביו. א חתן אחיו ואני לו אחי חמיו. א אחי אביו ואני לו בן אחיו. א בן אחי אביו ואני לו בן אחי אביו. חתן אחי אביו ואני לו בן אחי חמיו. ב אחי אמו ואני לו בן אחותו. ב ג בן אחי אמו ואני לו בן אחות אביו. ג חתן אחי אמי ואני לו בן אחות חמיו. ד בעל אחותו ואני לו בן חמיו:

**ד** ב בן בעל אחותו ואני לו בן אחי אמו. ב חתן בעל אחותו ואני לו אחי חמותו. בעל אחות אביו ואני לו בן אחי אשתו. ג בן בעל אחות אביו ואני לו בן אחי אמו. ג חתן בעל אחות אביו ואני לו בן אחי חמותו. ה בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אשתו. ה בן בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אמו. חתן בעל אחות אמו. ואני לו בן אחות חמותו. בעל אמו ואני לו חורגו. בן בעל אמו ואני לו אחיו מן האם. חתן בעל אמו ואני לו אחי אשתו מאם. חמיו ואני לו חתנו. ד בן חמיו ואני לו בעל אחותו. ד ו חתן חמיו ואני לו חתן חמיו. ו ו גיסו ואני לו גיסו. ו ה בן גיסו ואני לו בעל אחות אמו. ה חתן גיסו ואני לו בעל אחות חמותו. הרי לך ראה והבין לפי האותיות שרמזתי לך הא' דאחי אביו אתי מכללא דבן אחיו וכן בהיפך דבן אחיו אתי מכללא דאחי אביו:

**הב'** אחי אמו אתי מכללא דבנו של בעל אחותו וכן בהיפך כו':

**הג'** בנו של אחי אמו אתי מכללא דבנו של בעל אחות אביו וכן בהיפך כו':

**הד'** בעל אחותו אתי מכללא דבנו של חמיו וכן בהיפך כו':

**הה'** בעל אחות אמו אתי מכללא דבנו של גיסו וכן בהיפך כו':

הו' חתן חמיו אתי מכללא דגיסו וכן בהיפך כו' הרי לך ששה דכל א' מהן מכללא דחברתה וא' מהן מיותר ועליהם אין להוסיף ואין לגרוע אבל אני לו אחיו דאתא נמי מכללא דאחיו לא חשיב ליה בכלל המיותרים דהגוף בעצמו הוא הכללא ואי לא הוה תנא הגוף אחיו לא הוה ידעינן נמי הכללא וכן בבן אחי אביו ואני לו בן אחי אביו וכן בבעל אחות אמו ואני לו בן אחות אמו הגוף בעצמו הוא הכללא ומעתה יבוארו לך דברי רש"י שהביא קצת מהנהו דאתיין מכללא וקצת מהמיותרים באבות ובבנים דנפקי מכללא ולא האריך להזכיר כולם וכן לא הזכיר כלל דנפקי מכללא דחתני' ומה שכתב דכולהו דנפקי מכללא משכחת להו בהדיא בר מבן אחי אשתו וחתנו כו' היינו באבות ובבנים דכולהו דנפקי מכללא משכחת להו בהדיא לבר משנים אבל בחתנים תמצא עוד דנפקי מכללא ולא תני להו בהדיא והתוס' נמי שהקשו מבן אחי אשתו וחתנו דאמאי לא תני להו בהדיא ה"ה דה"מ להקשות כן מהנהו כללי דחתנים כגון אחי חמיו בן אחי חמיו בן אחות חמיו אחי חמותו בן אחי חמותו בן אחות חמותו כדאמרינן בגמ' למה לא תנא להו נמי בהדיא אלא דשגירת לישנא דפירש"י נקט דבאבות ובנים ליכא דנפקי מכללא ולא מיתנו בהדי' כי אם ב' דהיינו בן אחי אשתו וחתנו והוא באבות דאחיו ואני לו אחיו הא תני אחיו בהדיא כללא דאחי אביו דהיינו בן אחיו הא תני ליה בהדיא אחיו ובנו אחי אמו ואני לו בן אחותו הא תני ליה בהדיא בן בעל אחותו בעל אחותו ואני לו בן חמיו הא תני ליה בהדיא בן חמיו בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אשתו הא תני ליה בהדיא בן גיסו בעל אמו ואני לו חורגו הא תני ליה בהדיא חורגו גיסו ואני לו גיסו הא תנא ליה בהדיא גיסו ועוד חתן חמיו היינו גיסו הרי לך דבכל האבות כולהו דנפקי מכללא תני בהדיא חוץ מבן אחי אשתו דמפיק מכללא דבעל אחות אביו וחוץ מחתנו דמפיק מכללא דחמיו ובבנים ליכא אפילו חדא דאתי מכללא ולא תני להו בהדיא והוא דבן אחיו ואני לו אחי אביו הא תני ליה אחי אביו בן אחי אביו ואני לו בן אחי אביו הא תני ליה בן אחי אביו בן אחי אמו ואני לו בן אחות אביו הא תני ליה בן בעל אחות אביו בן בעל אחותו ואני לו אחי אמו הא תני אחי אמו בן בעל אחות אביו ואני לו בן אחי אמו הא תני ליה בן אחי אמו בן בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אמו הא תני ליה בן בעל אחות אמו בן בעל אמו ואני לו אחיו הא תני ליה אחיו כדפרכינן בגמרא בן חמיו ואני לו בעל אחותו הא תני ליה בעל אחותו בן גיסו ואני לו בעל אחות אמו הא תני ליה בעל אחות אמו הרי דכולהו דנפקו מכללא דבנים תני להו בהדיא מיהו כללי דחתנים לא נפקי כולהו מכללא כמ"ש לעיל אלא דלא נחית רש"י למחשבינהו ולהאריך בהם והתוספות ה"מ נמי להקשות מינייהו דליתני להו בהדיא ובתירוצם אבן אחי אשתו

וחתנו יתורץ גם מכללא דחתנים כמו שנכתוב לקמן והנה לפי תירוצם דבכל חדא סגי ליה דאיצטריך אי משום אינהו גופייהו ואי משום חתניהן ובניהן ר"ל דמשום אינהו גופייהו דאיצטריך תני נמי בניהן וחתניהן אף על גב דאתי מכלל חברתה וכן בהיפך משום בניהן או חתניהן דאיצטריך תני נמי אינהו גופייהו אע"ג דאתי מכלל חברתה והיינו דאחיו איצטריך משום איהו גופיה ומשום חתנו אבל בן אחיו בכלל אחי אביו. אחי אביו איצטריך משום בנו וחתנו אבל איהו גופיה בכלל בן אחיו. אחי אמו איצטריך משום חתנו ואיהו גופיה בכלל בן בעל אחותו ובנו בכלל בן אחות אביו:

**בעל** אחותו נמי איצטריך משום חתנו דאיהו גופיה בכלל בן חמיו ובנו בכלל אחי אמו בעל אחות אביו איצטריך משום איהו גופיה ומשום חתנו אבל בנו בכלל בן אחי אמו בעל אחות אמו איצטריך משום בנו וחתנו אבל איהו גופיה בכלל בן גיסו. בעל אמו ובנו וחתנו כולהו אצטריכו דמיירי מן האם כדאמרינן בגמרא חמיו איצטריכא משום איהו גופיה אבל בנו בכלל בעל אחותו וחתנו בכלל גיסו גיסו איצטריך משום חתנו אבל איהו גופיה בכלל חתן חמיו וכן גיסו בכלל בעל אחות אמו והשתא כולהו איצטריכא אי משום גופייהו אי משום בניהן וחתניהן דלא אתיין מכללא משא"כ בן אחי אשתו דלא איצטריך משום גופייהו דמכלל דבעל אחות אביו אתי ומשום בנו וחתנו לא איצטריך דבנו וחתנו של בן אחי אשתו ודאי דכשר הוא וכן הני דנפקי מכללי דחתנים שכתבנו לעיל ולא תני להו בהדיא היינו משום אינהו גופייהו לא איצטריך דמכללא אתיין ומשום בניהן וחתניהן נמי לא אצטריך דכשרין הן ואין להקשות לפי תירוצם דמאי פריך בגמרא אבעל אמו בנו למה לי היינו נמי משום דכולה בבי מייתרי דבעל אמו אתי מכללא דחורגו ובנו היינו אחיו וחתנו היינו בעל אחותו וכן כתב בעל המאור ע"ש בדבריו בזה באורך ודו"ק:

**בא"ד** ומיהו מחתנו איכא למימר דשפיר הוה תני מוחתניהם דכל שכן דפסול כו' עכ"ל אף על גב דבכל הנהו קרובים דנשנו במתניתין אית בהו דאתי בק"ו ולא שביק להו מלמתני כמו שהאריך בזה בעל המאור מכל מקום הכא בהך דיבורא גופיה דקרי ליה פסולים משום חתן חמיו משמע דמכל שכן למפסליה לחמיו גופיה וק"ל. ומיהו יש לדקדק דאע"ג דלא איצטריך למתני חתנו משום איהו גופיה מכ"מ איצטריך ליה למתני משום בניהן וחתניהן וע"כ למאן דפוסל בבן הבן ובן הבת ויש לומר דכל פסולי דמתניתין אינן אלא קרובים בעצמם וקרובים על ידי אישות אבל יוצאי יריכו לא קתני דהא לא קתני אב ובנו כמ"ש בזה הרמב"ם ז"ל ודו"ק:

**בד"ה** אלו הן כו' וכן אחי אמו ובעל אחותו כו' מכללא דבעל אחי אמו כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה מכללא דאחי אמו כו' עכ"ל ולפי הגהתו דבריהם תמוהים דאיהו גופיה

דבעל אחותו ודאי נמי דלא איצטריך דאתי מכללא דבן חמיו ועוד אמאי לא ניחא להו דאיצטריך למתני בעל אחותו משום חתניה כמו דניחא להו באחי אמו דלא אצטריך רק משום חתניה וכמה דברים לא נשנו רק משום חדא מלתא אי משום גופייהו אי משום בניהן אי משום חתניהן לפי תירוצם כמ"ש לעיל וע"כ נראה להגיה מלת וחמיו וכצ"ל וכן אחי אמו ובעל אחותו וחמיו אע"ג דבנו אתי מכללא דבעל אחותו מ"מ כו' עכ"ל ור"ל וכן אחי אמו ובעל אחותו נמי אע"ג דאינהו גופייהו אתיא מכללא גם בניהן מכ"מ אצטריכו משום חדא מילתא דהיינו חתניהן והשתא קאמרי כיון דאיצטריך למתני בעל אחותו א"כ חמיו אע"ג דבנו אתי מכללא דבעל אחותו וחתן חמיו נמי וודאי דלא איצטריך דאתי מכללא דגיסו כמ"ש מכ"מ איהו חמיו גופיה לאו מכללא אתי ואתא לאשמועינן דבעל כאשתו ולאו דווקא חמיו דהוא הדין דכל הני דפסולין שלא מחמת קורבה משום דבעל כאשתו הוא וכתבו עוד וכן כולהו איצטריכו כו' לפי שזכרו כאן ד' השנויים במתניתין אחי אביו איצטריך משום בנו וחתנו ואחי אמו ובעל אחותו לא אצטריכו רק משום חתניהן וחמיו לא איצטריך רק משום איהו גופיה כתבו דכן כולן אצטריכו בכה"ג אי משום אינהו כו' וכמ"ש לעיל ודו"ק כי הדברים ברורים הם באין גמגום ופקפוק בכל הדברים:

## דף כח.

**תוס'** בד"ה תלתין ותרתין כו' ובני בניהם משום דלא קתני להו בהדיא במתניתין אי נמי כו' עכ"ל ולמאי דמשני לעולם חתנו ממש ואמאי קרי ליה חתן בנו כו' להאי פירושא דלא תני ר' חייא בני בניהם משום דלא תני להו במתני' ניחא אבל לפירוש רש"י דשם חתנות חד הוא אבל מבני בניהם פריך ליה דהוה ליה ל"ב קצת קשה אם כן מאי משני לעולם חתנו ממש כו' דאכתי תקשה ליה ל"ב הוה עם בני בניהם דשלישי בראשון פסול ויש לומר כיון דחתנו ממש הוי כדור אחר והוי דור שלישי וקתני ליה דפסול לא איצטריך ליה למתני בני בניהם דהוי נמי דור ג' ודו"ק:

**בד"ה** כיון דמעלמא כו' והקשה הר"ר יוסף כו' דאמאי לא מקשי לרב כו' דקאמר אחי אבא לא יעיד לי כו' אם כן פסול שלישי בשני כו' עכ"ל קצת קשה ומאי קושיא דאימא דקושטא הכי הוא דלרב פריך אי הכי הוה ליה שלישי בשני הא דקאמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כדור כו' ורב אכשר כו' ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

## דף כח:

**בד"ה** גיסו לבדו כו' ומדמסקינן דהלכה כרבי יוסי דגיסו לבדו למעוטי חתנו יש לדקדק כל שכן שנים כו' עכ"ל מדבריהם נראה דכן יש לדקדק ב' נשואים ב' בנות אחיות כו' היינו לרבי יוסי אבל לתנא דמתניתין דפוסל פוסל נמי בב' הנשואין ב' בנות אחיות או אחים והיינו משוה כיון דתנא דמתניתין פוסל בתרי בעל כאשתו מסתמא אין לחלק בין ראשון לשני ובין שני לשני כיון דזה פסול כמו זה בקרובים בזה יש ליישב מ"ש הטור בשם הרי"ף דפוסל אפילו נשואים ב' בנות אחין עכ"ל ותמה עליו הב"י דאף על גב דפסל הרי"ף בחתן גיסו כו' דהוי ראשון בשני ואמרינן תרי בעל כאשתו אבל לא לשני בשני וכן דעת הרמב"ם כו' עכ"ל דהא כיון דהרי"ף לא פסק כרבי יוסי אלא בבנו שיש לגיסו מאשה אחרת אבל בבנו וחתנו מאחות אשתו פוסל כתנא דמתני' מסתמא אית לן למימר דפוסל נמי שני בשני בתרי בעל כאשתו כיון דזה פסול כמו זה בקרובים כנראה מדברי התוס' דלית לן להכשיר נשואים ב' בנות אחיות אלא לר"י דוקא ואף שהרמב"ם חילק בזה בין ראשון בשני לשני בשני מ"מ כיון שהרי"ף סתם דבריו לית לן לפלוגי בינייהו וכמ"ש התוס' ודו"ק:

## דף כט:

**בד"ה** הודה בפני ב' כו' והא דאמר בפרק אע"פ כו' כתבו וחתמו והבו כו' לאו דוקא כתבו דהוא הדין כו' עכ"ל ובהך דפרק הספינה דנקט זכו בשדה כו' וכתבו את השטר כו' לא קשיא להו דנקט כתבו דלרבותא נקט לה דאעפ"כ חוזר בשטר וק"ל:

**בד"ה** מר בר רב אשי כו' והביא ראיה מדאמר התם כו' אישתבע לי דלא פרעתיך דאמר ליה אישתבע כו' עכ"ל לכאורה אין ראייתו מבוררת דמה היפוך שבועה איכא התם דמדינא התובע נשבע כיון דשטרא בידו גם קשה דקארי ליה מאי קארי ליה להביא ראיה מהתם על היפוך שבועה דאורייתא דהא ודאי לא משתבע התם רק מתקנתא דרבנן אבל תבא על אמיתות דבריהם וראייתו שם בתוס' פרק שבועת הדיינים ע"ש וק"ל:

## דף ל.

**בד"ה** ואם כמוסר כו' את בניו הס"ד ואח"כ מ"ה משום דמחזי כשיקרא כו' עכ"ל לכאורה פירוש דבריהם לר"ל דוודאי ס"ל נמי דחיישינן משום לא תלך רכיל כדקתני במתני' ומניין לכשיצא כו' ומש"ה כתבו דמשום לא תלך רכיל אין כאן ודוחק הוא דודאי יש כאן לא תלך רכיל אלא דר"ל לא חש הכא משום טעמא דמחזי כשיקרא וע"כ נראה דחסר

מדבריהם פיסקא של גמרא בדברי ר"א הלכך כתבי כו' משום דמחזי כשיקרא ומשום לא כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל הלכך כתבי הכי כו' לרבי אלעזר דהשתא בין משום דמחזי כשיקרא ובין משום אין כאן וקרוב לזה לשון נ"י ע"ש וק"ל:

## דף ל:

**גמרא** לאו היינו הודאה אחר הלוואה כו' כתב מהרש"ל ויש לתמוה איך תלה קושיא זו בשינויי' דרב הונא וי"ל שבלא כו' שכוונתו של רב לפרש כל ענייני צרופים כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דהשתא לרב הונא נמי י"ל כן שבא רב לפרש כל ענייני כו' ונ"ל דאי לאו דרב הונא איכא למימר דבהודאה אחר הודאה דמצטרפי היינו משום דאיכא למימר דבפני כ"א הודה על הלוואה גופה שהיתה כבר בפני ב' מה שאין כן בהודאה אחר הלוואה שהרי זה שהעיד על הלוואה אומר שלא היה שם אלא הוא אבל לרב הונא כיון דכ"א ידע בסהדותא דחבריה בין בזה ובין בזה ה"ל כאלו היתה הלוואה בפני שנים ודו"ק:

**בפירש"י** בד"ה גברא אגברא ר' אבא ורב אידי אדעולא עכ"ל מדברי ר' חייא בר אבין אמר רב דאמר הלכה כריב"ק בין במטלטלים בין בקרקעות נמי משמע דפליגי רבנן בקרקעות אלא דניחא ליה לפרש הא דאמר ליה אביי הלכה מכלל כו' דאדסמיך ליה קאי אדעולא ומיהו לרב גופיה נמי איכא למירמי דמדברי ר' חייא בר אבין ואמר רב מוכח דפליגי נמי בקרקעות ור' אבא אמר רב הונא אמר רב דמודים חכמים כו' וצ"ל דתרי אמוראי נינהו אליבא דרב ואיכא נמי מ"ד לקמן דפליגי אתרווייהו וס"ל אליבא דרב דהלכה כריב"ק בקרקעות ולא במטלטלין ודו"ק:

## דף לא.

**תוס'** בד"ה הוא דאמר כו' אלא שמחלק בין מנה למאתים למנה שחור כו' עכ"ל היינו משום דבחד מנה אין מכחישין מה שאין כן במנה שחור ומנה לבן דבהך מנה גופה מכחישין עצמן וה"ל כחביתא דחמרא וחביתא דמשחא דלקמן ומיהו נהרדעי דאמרי דס"ל כרשב"א ע"כ דמדמי להו מנה שחור ומנה לבן כמנה ומאתים דמנה שחור ומנה לבן חד מינא הוא ואחד מהן שוה יותר משני וה"ל האחד בכלל חבירו השוה יותר משא"כ חמרא ומשחא כיון דתרי מיני נינהו ה"ל הכחשה גמורה ודו"ק:

## דף לא:

**בד"ה** סמפון כו' ור"ת פי' דביד הלוה קרוי שובר כו' עכ"ל גמרא ערוכה היא סוף פרק קמא דב"מ דלא כפ"ה אלא דהאי סמפון מיירי ביוצא מתחת ידי המלוה ויתקיים בחותמיו היינו דשיילינן לסהדי אי פרע כו' ע"ש אלא שהוצרכו לפירוש ר"ת דמ"ה משמע ליה לתלמודא התם דאיירי ביד המלוה משום דביד הלוה קרוי שובר וע"ש עוד בתוספות וק"ל:

**בד"ה** אין עליו עדים ויוצא השטר והסמפונות מתחת כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דלא נראה להם כפירש"י להאמין השליש בכל דבר הואיל ושניהם מודים כו' דאפילו לרבא לא נאמין לשליש אלא משום מגו דאי בעי קלתי' וא"כ הכא באין עליו עדים בסמפון מאי מגו איכא לשליש ולכך הוצרכו לפרש שיוצא השטר והסמפונות מתחת יד שליש דאית ליה מיגו דאי בעי קלתיה לשטר ואפילו בלא סמפון השליש נאמן דאינו אלא לזכרון דברים בעלמא כו' כמו שכתב בהגהת אשר"י ע"ש וכתבו עוד א"נ יש לפרש כו' אלא יש עליו עדים ולא ידעי אי פרעי' כו' דאית ליה מגו דאי בעי הוה יהיב ליה כבר השובר ליד הלוה וק"ל:

**בד"ה** אי ציית כו' שלא תוכלו לכופו כו' עכ"ל אין רצונם שלא תוכלו לכופו משום שהוא אלם דא"כ היאך קאמר השיאוהו ויראה כו' אלא דר"ל אי לא ציית שלא תוכלו לכופו לדון לפניכם בע"כ דא"כ כ"ש שלא יכול הנשיא לכופו לדין בע"כ כדאמרינן בפ"ק דהכא שבט כו' אלא מפר"ת דלא ציית כגון דאמר לב"ד הגדול כו' ולאו היינו נשיא אלא מומחה שבדור וק"ל:

## דף לב.

**בפירש"י** בד"ה ודיני כו' אבל לחובה כו' ובד"מ ליכא לאוקמא כדאמר לקמן לא תטה כו' עכ"ל ק"ק דבלאו הכי ליכא לאוקמא בד"מ דכיון דהכשירה תורה ג' בד"מ ע"כ דברוב א' המזכה או מחייב סגי דבד"מ ליכא לפלוגי בין זכות לחובה דזכות לזה הוא חוב לשני וכה"ג כתבו התוספות בפ"ק וק"ל:

**בד"ה** שזמנו כתוב כו' והוציאו ב"ח על חבירו ע"י משכון או כו' עכ"ל נראה דאיירי בשנטל משכון אחר ההלואה וכתיבת השטר דומיא דפרוזבול דאל"כ מאי רבותיה דשמיטה דמסיק לקמן ודו"ק:

**בד"ה** חיישינן כו' וההיא עצה טובה קמ"ל שלא יביאוהו לידי הזמה כו' עכ"ל לאו דוקא לידי הזמה דהא תלינן בשמא אחרוהו אלא לידי חשש הזמה קאמר ודו"ק:

**בד"ה** והמאוחרין שבאו עדים ואמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה כו' עכ"ל וה"ה דה"מ לפרש והמאוחרין כשרין כגון שע"י הזמה אינהו גופייהו אמרי שאחרוהו וכתבוהו כהך דלעיל חיישינן שמא אחרוהו כו' ואפשר דלישנא דמאוחרין כשרין הכי משמע דיודעין אנו שהלוואה ודאי אמת היא אלא שהיא מאוחרת דהיינו בכה"ג שבאו עדים אחרים ואומרים שמלוה זו קדמה כו' ודו"ק:

**תוס'** בד"ה חיישינן שמא כו' וא"ת מאי איריא משום דאחרוהו כי לא אחרוהו נמי יש כו' עכ"ל דליכא למימר דקושטא הכי הוא דאחרוהו וכתבוהו דקאמר היינו שאחרו הכתיבה ולא הזמן דא"כ מאי רבותא דשמיטה דקאמר לקמן דלא מרע לשטריה דהא כיון דלא איחר הזמן רק הכתיבה לא מרע לשטריה כלל ודו"ק:

## דף לב:

**בד"ה** אור הנר כו' מכאן נהגו להדליק נר במילה כו' עכ"ל המנהג שלנו להדליק הנר במילה גופה ולא במשתה כדקאמר תלמודא דידן אלא ע"פ הירושלמי דגריס בהיפך קול מגרוס כו' משתה שם אור הנר שבוע הבן ניחא כמנהגנו וע"ש הכתוב ליהודים היתה אורה ששון וגו' והמילה נקראת כן שש אנכי על אמרתך וק"ל:

**בד"ה** היכי אמר כו' לימא אחר כדי דיבור אמרי' להו אע"ג דאין פתיחה זו מועלת כו' עכ"ל הכי משמע להו מכל הני אוקימתות דלקמן דפותחין בפתיחה שאינה מועלת וק"ל:

**בא"ד** וי"ל דה"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני כו' עכ"ל משמע דבלאו הכי משני שפיר ולא תקשי לשינויא דקאמר עולא דהיכי אמרי' יש לך עדים להזימם הא חסמינן להו בתוך כדי דיבור דשתיק עד דגמיר דינא ומייתי עדים ומזים להו כדמסיק די"ל לעולא אפשר לפתוח לו כן בזכות שלא בפני העדים דלא ליחסמו ועוי"ל שהעדים יודעים שהאמת אתם ואין כאן מי שיזים להו ולא יחסמו וק"ל:

## דף לג.

**גמרא** ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה כו' חוזר כו' לפי מה שפירש הרא"ש דר"ע ושאר חכמים היו גדולים מר' טרפון נראה דה"מ למיפרך הכי לרב יוסף ולרב נחמן דאם איתא דמחזירין בגדול הימנו לימא ליה ר' עקיבא הכי דחוזר וכדמסיק כיון דאילו הואי פרה דינך לאו דינא כו' השתא נמי לאו כלום עבדת [א] ויש ליישב ודו"ק:

## דף לג:

**תוספות** בד"ה אתיא רשע רשע כו' וסוגיא דההוא פירקא גבי כדי רשעתו אליבא דרבא כו' עכ"ל דהך ג"ש דמכה מכה לאו מחייבי מיתות ילפינן אלא מדאתקש לבהמה כדמסיק התם ודו"ק:

**בד"ה** טעה בנואף כו' ועתה מפרש הש"ס ה"ד דבר שאין הצדוקים כו' עכ"ל ר"ל דלפי' רש"י הא דקאמר אלא היכי דמי אין חוזרין כו' קושיא הוא למאי דקאמר טעה בנואף חוזר כמו שפירש"י אבל לפירוש התוספות האי ה"ד אינו אלא פי' למאי דקאמר ליה אדמוקדך כו' ולאו קושיא היא כפי' רש"י דלדברי התוספות כבר ידע בנואף דכמה מילי הן לטעות לזכות דחוזר בו ומיהו הא דקאמר אתמר נמי כו' לא שייך הכא בתר הא בעיא לפי' התוספות אלא דקאי אדלעיל דקאמר ר"י טעה בדבר שהצדוקים מודים בו זיל קרי בי רב הוא וק"ל:

## דף לד:

**גמרא** שחט וזרק איכא בינייהו לדברי ר' ישמעאל אינו חייב כו' וה"ה דה"מ למימר בהיפך העלה וזרק איכא בינייהו לרבי ישמעאל חייב ב' לר"ע חייב א' וק"ל:

**שם** מה"מ א"ר אחא בר פפא כו' כצ"ל והסימן משפט מענה מטה אתלתא א"ר אחא בר פפא דבסוגיין עיין שם וק"ל:

**תוס'** בד"ה סתמא אחרינא כו' תימה דילמא טעמא כו' אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים עכ"ל הכי משמע להו דה"ק סתמא אחרינא אשכח דכי היכי דלא מקשי' לרבנן ריבים לנגעים לענין לילה ה"נ לא מקשינן ריבים לנגעים לענין סומא וכן פירש הרז"ה ורמב"ן וזה שהקשו תוספות דילמא לרבנן נמי דוקא לענין לילה מפיק לה קרא דושפטו את העם כו' מהיקישא אבל לענין סומא קיימא היקישא דה"נ קאמרינן לר"מ דלענין יום המעונן מפיק ליה ושפטו וגו' מהאי היקישא ולענין לילה וסומא קיימא היקישא מיהו רש"י פירש דה"ק סתמא אחריני כו' דלילה דומיא דסומא וכך פירש הרי"ף ותו לא מידי ועיין בספר מלחמות בזה מיהו ק"ק לפירש"י כיון דלילה וסומין שוין אכתי אמאי הכשיר ר' יוחנן אפילו לרבנן בסומא דמשמע אפילו תחילת דין כיון דבלילה אין דנין תחלת דין ועיין ברי"ף קצת יישוב לזה ולדברי התוס' ניחא שפיר טפי כיון דלית להו לרבנן הקישא א"כ בסומא אפילו תחילת דין שרי וק"ל:

## דף לה.

**תוס'** בד"ה ליגמריה לדיניה כו' משום שבות לא דנין היינו דוקא ד"מ גזירה שמא יכתוב כו' עכ"ל דליכא לאוקמא בד"נ ובתחילת דין בשבת דאיכא כתיבה בתחילת דין דא"כ לאו היינו משום שבות ומשום גזירה שמא יכתוב אלא משום דבעי בתחילת דין דב' סופרי הדיינין כותבין כו' וק"ל:

## דף לה:

**בד"ה** אין רציחה דוחה אותה וא"ת ונימא דיו כו' אף עבודה לא תדחה בקום עשה כו' עכ"ל נ"ל דהכא ה"נ יש לתרץ כמ"ש לעיל גבי מת מצוה דהא ה"נ כיון דגוף הרציחה נדחית מפני שבת אין לנו לומר שתהא חמורה הימנה בשום מקום וכיון דשבת אינו דוחה את העבודה אפילו בשב ואל תעשה יש לנו לומר מק"ו דרציחה נמי אינה דוחה עבודה אפילו בשב ועל תעשה והתוס' קצרו הכא מלתרץ כן ואפשר שסמכי עצמם אמה שכתבו לעיל וק"ל:

## דף לו.

**בפירש"י** בד"ה לא תענה כו' ומתחילין מן הצד שלא ישמע א' כו' עכ"ל כן הוא בנוסחת פירש"י שלפנינו וכתב מהרש"ל נ"ל דהכי קא קשיא ליה אמאי אנו מתחילין מן הצד נתחיל מן השני למופלא כו' דלא מזהיר קרא לא תענה אלא על מופלא כו' ומשני שמא ישמעו לו לזכות כו' מאחר שגדול הוא כו' בשלמא גבי מופלא כו' עכ"ל עיין שם הדברים תמוהים מצד עצמם לומר דלחובה יחלוק על הגדול שאינו מופלא ולא לזכות והוא דבר שלא הוזכר בתלמוד ואין אלו אלא דברי נביאות ועוד דלא לכתוב לא תענה במופלא ואנא ידענא דאין מתחילין מן המופלא מה"ט דפשוט לו דאין מתחילין מן הגדול גם קשה שלא הוזכר אהא דמתחילין מן הצד אלא מה"ט משום לא תענה על רב דהיינו על המופלא ואם יהיה פי' מתחילין מן הצד דהיינו מן הקטן שבקטנים מטעם שכתב מהרש"ל יהיה עיקר חסר מן הספר מה"ט וע"כ הנראה כמו שמצאתי מוגה בספרים מדויקים בפירש"י דכצ"ל ומתחילין מן הצד שישמע א' דברי א' מן המזכים כו' ופירוש לדבריו דמשמע מפירושו כמ"ש הנ"י בשם המפרשים דלא למימרא דאסור לענות על רב אלא דאדרבה דאסור לו לשתוק כו' אלא דהכי קאמר קרא שראוי לעשות בענין שלא יצטרכו לענות על רב שידברו הם תחילה כו' שיש לחוש שמא לא ירצה התלמיד לחלוק אח"כ על הרב כי יתבייש ממנו ויכניס דבריו כו' עכ"ל וזה שתלה רש"י ז"ל בפירושו הדבר דילמא חזי

ליה חובה ולא פלגינן כו' ואנן והצילו העדה בעינן אבל מטעמא שלא תגמור הדין ע"פ המופלא לבד בין לזכות בין לחובה אין לחוש כיון שמותר לענות על רב אלא משום חששא דחזי ליה המופלא חובה ויתביישו ממנו לחלוק עליו ואנן והצילו העדה בעינן ומשום הכי מתחילין מן הצד דהיינו מא' מהם חוץ מן המופלא אף שאינו קטן שבקטנים ושוב כשישמע א' דברי א' מן המזכין שהתחילו בו לא יתבייש שוב מלחלוק על המופלא להסכים עם המזכה כבר קודם דחזי ליה המופלא חובה ודו"ק כי הדברים ברורים הם:

**תוס'** בד"ה ומה י"ט כו' דאיכא למימר ק"ו לקולא ולחומרא לחומרא אמרינן עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דהא לעיל דאכתי לא אסיק אדעתיה דרשה דמושבותיכם בעי למילף ק"ו לקולא דרציחה דוחה שבת ולא אמרינן כיון דאיכא ק"ו לקולא דרציחה דוחה שבת ואיכא ק"ו לחומרא דרציחה אינה דוחה עבודה לחומרא אמרינן ואם כן הכא נמי הכי לגבי י"ט דלא כתיב מושבותיכם אית לן למימר ק"ו לקולא דרציחה דוחה י"ט ולא לחומרא שלא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד ויש ליישב דלעיל כיון דדייק ליה שפיר קרא דמעם מזבחי אפילו לקרבן ציבור וא"כ ליכא למילף ק"ו לחומרא אלא לקולא דרציחה דוחה שבת אבל הכא פריך רבא לסברת אביי דקאמר דהק"ו מפיק ליה קרבן ציבור מקרא דמעם מזבחי א"כ בקרבן יחיד נמי מפיק הק"ו ואע"ג דאיכא ק"ו נמי לקולא שתהא דוחה י"ט אית לן למיזל בתר הק"ו לחומרא דלא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד אף על גב דמפיק ליה מקרא דעם מזבחי ודו"ק:

**בד"ה** הא הוי חזקיה כו' דחזקיה לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת כו' עכ"ל בימי רבי נמי ודאי כבר גלו כל ישראל מיהו אפשר שהיה נשיא על כל הגולה אבל חזקיה לא היה מלך על הי' שבטים שגלו ע"י מלכי אשור שעשו מלחמה עם חזקיה וכן צ"ל ברב אשי שהיה גדול בדורו על כל הגולה וק"ל:

**בא"ד** ותדע דכי פריך הוה דוד לא משני הוה אחיתופל כו' עכ"ל דטפי הוה ליה לשנויי הוה אחיתופל דמתניתין היא באבות ממאי דמשני הוה עירא היאירי דאינו רק מדרש אמוראי בפ"ג דמו"ק אך מה שכתבו וקצת קשה דלא משני הוה מפיבושת כו' לא ידעי' מאי אולמיה מהך דעירא היאירי וק"ל:

**בד"ה** כולהו שני כו' ותימה דלא משני איהושע הוה עתניאל כו' עכ"ל דטפי הוה ליה לשנויי הוה עתניאל דמצינו בו שהיה גדול בתורה יותר מיהושע שלא מצינו כן מפורש בשום דוכתא באלעזר וק"ל:

**בד"ה** ד"נ מתחילין כו' אבל בד"מ לא חיישינן ומ"מ דרך שאלה יכולין לענות כו' עכ"ל כצ"ל פירוש לדבריהם לפום סברתם דהשתא דלא תענה נאמר בין בד"נ בין בד"מ אלא

דבד"נ חיישינן דילמא חזי ליה המופלא חובה ולא פלגינן עליה כפירש"י אבל בד"מ לא חיישינן להכי אף אם לא תענה על רב דחובה לזה הוא זכות לזה כמ"ש התוס' לעיל ומשום דאמרי' דאפילו תלמיד שיושב לפני רבו ורואה שהוא טועה בדין אסור לו לשתוק שנאמר מדבר שקר תרחק וא"כ היאך קאמר מתחילין מן הגדול בד"מ ואיך יוכל לענות עליו ואהא קאמרי דמ"מ דרך שאלה ומשא ומתן יכול לענות עליו דבכהאי גוונא קאמרינן דאסור לו לשתוק ולא שיהיה חולק עליו ודו"ק:

## דף לו:

**בפירש"י** בד"ה ונשאו אתך כו' משום שכינה עכ"ל כתב מהרש"ל הקשו בישיבה שרש"י פירש כאן דלא כרבנן ולא כר"י דפ"ק כו' ונראה בעיני דלק"מ כו' אם לא נאמר קאמר כו' עכ"ל והוא דחוק לומר בדברי רש"י דאם לא נאמר קאמר ונראה לומר לפי מה שמדקדק רש"י הכא ובפרק עשרה יוחסין לפרש משום שכינה לא כעין שפירשו בפ"ק בב' הפירושים ע"ש גם אם לשון התלמוד הכא ודילמא התם משום שכינה משמע ליה לפ' כן שהניח סברת המקשה דאתא לעמך בדומין לך אלא דאין ללמוד מהתם לדורות דאימא התם משום שכינה וכמ"ש מהרש"ל דהלשון משמע כן מ"מ קשה מי הכריח התלמוד לשנות תירוצו הכא ממה שתירץ בפ"ק ונראה דלעיל ליכא לפרש דהניח התלמוד סברת המקשה עמך ואת בהדייהו אלא דאין ללמוד משם לדורות דאימא משום שכינה הוה ואת בהדייהו דהיינו ע"א דאם כן מאי קאמר לרבנן ונשאו אתך במשא וגו' ואת בהדייהו דהדרא קושיין לדוכתין דאימא משום שכינה הוו שם ע"א אלא ע"כ דאית לן למימר דמטעם משום שתשרה שכינה לית לן לפלוגי בין שעה לדורות לענין ע"א ומשום שכינה דקאמר גבי עמך ע"כ היינו דאתא למלתא אחריתא דלא כסברת המקשה כפירש"י שם אבל הכא וודאי הא דמשני משום שכינה הניח סברת המקשה עמך בדומין לך מיוחסין וכדאמרי' בעלמא דאין השכינה שורה אלא על מיוחסין שבישראל ואין ללמוד דורות משעה ומשום דאיכא לפרש בדרב נחמן ב"י אמר קרא ונשאו אתך דהיינו קרא דפרשת בהעלותך ואליבא דרבי יהודה דמוקמינן ליה בספ"ק אתך בדומין לך וכמו שנראה מדברי רש"י ותוס' בפ' י' יוחסין דאיכא גירסא מוטעה בסוגיין אמר קרא ונשאו אתך במשא העם דהיינו קרא דפרשת בהעלותך מש"ה כתב דאין לגרוס כן דאפי' לר' יהודה דאתא קרא לדומין לך מ"מ הדרא קושיין לדוכתין דלענין דומין לך ודאי דאין ללמוד שעה מדורות וכ"כ גם התוס' בפ' י' יוחסין ואימא משום שכינה דאין ללמוד שעה מדורות

לענין ייחוס ודו"ק כי הדברים ברורים הם בפירש"י הכא ובפ' י' יוחסין ובתוס' שם מיהו בפ"ק דהוריות הניח רש"י פירושו דספ"ק ע"ש:

**תוס'** בד"ה לאתויי כו' ועוד הא בהדיא קתני לה אלא כהנים ולוים וישראלים המשיאים כו' עכ"ל ומיניה משמע לאפוקי חלל וכ"ש ממזר אבל כשר לד"מ לא הוה מוקמינן רק אחלל אי לאו דקתני הכל לרבות ממזר כדאמר רבי יהודה ודו"ק:

**בא"ד** דמשמע ליה מתני' בפסול יוחסין כדחמר בזה בורר אמתני' דבא סימן תדע כו' עכ"ל הא דמוקמינן להההיא דפרק בא סימן בפרק זה בורר בפסול יוחסין משום דלא מתוקמא הסיפא בעד זומם אבל בסומא מתוקמא הסיפא שפיר אלא משום דהך מתני' דפ' בא סימן אינה אלא מתני' דהכא כמ"ש התוס' לקמן דקתני התם טובא כה"ג וכיון דהך מתני' דהכא לא מתוקמא רק בפסול יוחסין מתני' דפ' בא סימן נמי לא מתוקמא אלא בהכי ומיהו לפי זה מתוך מתני' דהכא משמע דאירי בפסול יוחסין ה"ה דהוה מצי לדחויי בפ' זה בורר דלא אירי נמי הך דפ' בא סימן בעד זומם ודו"ק:

**בד"ה** חדא לאתויי גר כו' וי"ל דהכא מיירי לדון גר חבירו כו' עכ"ל אבל הרא"ש כתב דמתני' דהכא נמי מיירי באמו מישראל וכ"ה לשון התוס' בפ' בא סימן דאם נימא דמתני' אירי בגר שאמו מישראל הוה אתי שפיר הך דפרק י' יוחסין ואפשר שהתוס' דהכא לא ניחא להו לומר כן משום דסתם גר נקט דאירי בגר גמור שאין אמו מישראל וק"ל:

**בא"ד** ורגיל ר"ת לומר דאותו שמואל כו' וי"ל דאיצטריך כו' ורב שמואל ב"י אמו מישראל הוה עכ"ל הוא מגומגם אף לפי הגהת מהרש"ל וצ"ל במקום וי"ל דכיון דעיקר קושייתם לפי מה שרגיל לומר ר"ת דנתגייר הוא ובנו ובוודאי דאם לא נאמר כן אלא דאמו מישראל הוה לק"מ והתוס' בפ' בא סימן יותר נכונים בזה שכתבו תירוצים לפר"ת וק"ל:

## דף לז:

**בד"ה** שאין דמך כו' ואחריני הוו עם ר"ש בן שטח כו' עכ"ל דמדמייתי מהך עובדא אמאומד דמתני' ע"כ דהוו אחריני בהדיה דר"ש בן שטח דאל"כ בעדות גמורה בראייה נמי לא היה נהרג על פיו וק"ל:

## דף מ.

**בפירש"י** בד"ה באיזו יום כו' אע"פ שאמרו בכך וכך בחודש אעפ"כ שואלין להם באיזו יום כו' עכ"ל כתב מהרש"ל וא"א אפילו כו' אם יאמרו העדים בג' בחדש היה המעשה ויבואו המזימין הלא בג' בחדש עמנו הייתם יכולין לומר טעינו בעיבורא כו' ומש"ה

צריכין לומר באיזה יום עכ"ל דבריו תמוהים הם דא"כ אמאי חשיב בכמה בחודש מן ז' החקירות כיון דלא אתו עליה לידי הזמה שיאמרו טעינו בעיבורא דירחא כדאמרי' לקמן בכמה בשעה דלא הוי מן החקירות מה"ט כיון דלא אתו לידי הזמה עליה אלא ע"כ דמיירו הכא באתו לידי הזמה על כמה בחודש וכגון דיהבינן להו כולהו טעותא כגון שאומרים שכל אותו יום וטעותא עמנו הייתם דהיינו בו ביום וביום שלפניו ושלאחריו דכה"ג אמרינן בפרק קמא דפסחים לרבא בטעות דשעות דיהבינן להו כולה טעותא א"נ דאיירי הכא אחר רובו של חדש דשוב לא יכול לומר טעיתי בעיבורא דירחא כדאמרינן לקמן ואפשר דמשום זה דקדק רש"י לפרש בכמה בחודש בעשרים או בכ"ה כו' עכ"ל דאז הוי בכמה בחודש שפיר מן החקירות דאתי לידי הזמה דלא יוכל לומר טעיתי בעיבורא דירחא ועוד נ"ל דאין לנו לומר דטעו בעיבורא דירחא אלא בב' עדים שא' אומר בב' שעות ואחד אומר בג' כיון ששניהם מעידים על גוף המעשה אנו תולין שא' מהן טעה בעיבורא דירחא אבל בכת א' שאומרת בב' שעות אין אנו תולין שטעו בעיבורא דירחא ונעשה בג' כיון שאין כאן מי שמעיד על מעשה הזה שנעשה בג' וזה נ"ל ברור ומוכח מדברי התוספות שכתבו בפרק קמא דפסחים על קושיית רש"י דהכא דלכך שיילינהו באיזה יום דנ"מ לאחד אומר בב' וא' אומר בג' דה"ל עדות מוכחשת אי לאו דקמכווני ליום א' דאז תלינן דא' מהן טעה בעיבורא דירחא משמע מדבריהם דבכת א' שהעידו שהיה בב' ליכא נ"מ ובלאו דמכווני ליום אחד אינן יכולין לומר טעינו בעיבורא דירחא ודו"ק:

**תוס'** בד"ה שבחמשה חמה במזרח כו' אדם טועה חצי שעה ותלינן טעות כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף מ:

**גמרא** אלא לאביי אליבא דר"י דאמר אדם טועה חצי שעה ולרבא כו' יש לדקדק ומאי קושיא דהא השתא נמי בחקירות דאיזו שעה נמי איכא למפרך הכי כדפרכינן בפרק קמא דפסחים ואי אמרת טעו אינשי כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה הוא אלא דע"כ דאית לן למימר כדמשני התם דיהבינן להו כולה טעותייהו לרבי מאיר כו' עיין שם בפירש"י והכי נמי איכא למימר דבחקירות בכמה בשעה דיהבינן להו כולה טעותייהו דחצי שעה לאביי דהיינו דשיילינן להו בכמה בשעה שלישית ואמרי בחציה איכא למימר דטעו חצי שעה מתחלתה עד חציה או מסופה לחציה ולא מתזמו בין אי אמרי להו המזימין עמנו הייתם מתחלתה ועד חציה ובין עמנו הייתם מחציה לסופה אבל אי אמרי להו עמנו הייתם כל אותה שעה שלישית מתזמי שפיר דהיינו דיהבינן להו כל טעותייהו אבל אי לא שיילינן להו אכמה בשעה רק אאיזו שעה אי אמרי

בשעה שלישית לא מתזמו בעמנו הייתם כל שעה ג' דאיכא למימר בג' היינו בתחילת ג' ואדם טועה חצי שעה ומעשה הוה בפלגא דשתים איכא למימר נמי דבג' היינו בסוף ג' וטעה חצי שעה ומעשה הוה בפלגא דד' ולא מתזמו עד שיאמרו עמנו הייתם מפלגא דשתים עד פלגא דד' וכן י"ל לרבא התם לר"מ דטועה ב' שעות חסר משהו ולר' יהודה ג' שעות חסר משהו דאי שיילינן להו אכמה בשעה לא יהבינן כולה טעותייהו רק מאותה כמה בשעה ולא מתחילת השעה או מסופה ויש ליישב קצת דהכא פריך לפי הסוגיא דהתם לאביי דטועה אדם חצי שעה ולרבא דטעו אינשי טובא דנותנין להם כולה טעותייהו מאיזו שעה ולא כמה בשעה ומיהו הוא דחוק דא"כ בפשיטות טפי הוי ליה לאקשויי ממתניתין דלא חשיב כמה בשעה בחקירות ודו"ק:

**תוס'** בד"ה מדה"ל למיכתב דרוש תדרוש וחקור כו' אפילו הוה כתוב דרוש תדרוש או חקור כו' עכ"ל כצ"ל ופירש מהרש"ל דרוש תדרוש וחקרת או חקור תחקור ודרשת ומה שכתב מהרש"ל על דברי התוס' דאין לומר דתלמודא קאמר דרוש תדרוש דווקא בלחוד בלא וחקרת דהוי ג' וכו' עכ"ל אין מקום לקושייתו זאת דאם כן קאמר תלמודא מאי קאמר ושני קרא בדיבוריה בהיטב ש"מ לאפנויי דאכתי תקשי ליה לא לכתוב וחקרת ולכתוב דרוש דרוש אלא ע"כ דאוחקרת לא קשיא ליה מידי דדרך הכתוב לכתוב לשון דרישה ולשון חקירה וק"ל:

## דף מא.

**גמרא** כשזינתה וחזרה וזינתה כו' הא דלא מוקמי' דמשכחת לה כשמת בעלה בשעת עדות העדים דלא יוכלו לומר לאוסרה על בעלה באנו דאכתי איכא למימר להפסידה כתובתה באנו ודו"ק:

## דף מא:

**תוספות** בד"ה כזה יודע כו' לדברי ר"י אדם טועה חצי שעה וי"ל כו' במאי דקאמרי אח"כ כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** א' אומר כו' ועדותן בטלה כדאמר לקמן דהא תחילת כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** א' אומר כו' דילמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר ה' תחילת ה' כו' עכ"ל בחדא מנייהו סגי דהיינו ההוא חד דקא' ג' סוף ג' והשני אפילו אומר נמי סוף ה' פחות משהו דה"ל ב' שעות חסר משהו או האי דקאמר ה' תחילת ה' והשני אפילו אומר נמי תחילת ג' פחות משהו דה"ל ב' שעות חסר משהו וכ"ה לשון התוספות בפרק קמא דפסחים

שלא הזכירו בדבריהם רק האי דקאמר ג' סוף ג' דמשמע דהשני שאמר בה' יהיה איך שיהיה אפילו בסוף ה' פחות משהו ודו"ק:

## דף מב.

**בפירש"י** בד"ה וניבריך הטוב כו' ארב יהודה פריך נהי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל על פירושו דכבודו במקומו כו' דלכ"ע מקשה ליבריך הטוב כו' כמו על היין דמברך בפ"ה וגם הטוב כו' עכ"ל עיין שם באורך לכאורה דבריו נכונים הם אבל לישנא דתלמודא לא משמע הכי דהוי ליה למימר ליבריך נמי הטוב והמטיב גם נראה לחלק דלא דמי להטוב ומטיב דגבי יין דאתי על ריבויי יינות מה שאין כן הכא דאורי הירח א' הוא גם אינו דמה להטוב ומטיב גבי מיתת אביו משום דשני דברים הם דדין אמת בא על מיתת אביו והטוב והמטיב בא על טובת הירושה משא"כ בברכת מחדש חדשים אתי נמי על טובת האור וק"ל:

## דף מב:

**תוספות** בד"ה ונאמר בפרים הנשרפים כו' תימה בפר העדה מנלן כיון דפר כהן משוח לא גמר אלא מהקישא דדשן כו' עכ"ל פירוש בכהן משוח איכא תלתא מחנות חדא דידיה והשני דפר העדה מדכתיב לגביה ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון והשלישי דדשן מדכתיב לגביה על שפך הדשן כו' אבל בפר העדה לא הוו אלא תרתי דהיינו חדא דידיה ואידך דכהן משוח מהקישא דושרף אותו כאשר שרף וגו' אבל ההוא דדשן ליכא למגמר בהקישא דכהן משוח דדבר הנלמד בהקישא אינו חוזר ומלמד בהיקש ומיהו בדשן לא תקשי להו מנלן שלש מחנות דהא ההוא דפר העדה לא אתי בדשן בהקישא מכהן המשוח דבכהן המשוח דבר הנלמד בהיקש הוא די"ל כיון דנאמר בכהן משוח על שפך הדשן ישרף ע"כ בההוא דוכתא דשרף פר כהן המשוח עביד ליה הדשן דהיינו חוץ לג' מחנות ודו"ק:

**בד"ה** משה היכא יתיב וא"ת כל הני דפרים למה לי כו' עכ"ל במהרש"ל י"מ מה הקשו התוספות הלא במסקנא אמרינן אי לא נאמר קאמר כו' השתא דאיכא קרא ג"ש לא צריך ואם נאמר כו' ונראה דלא ק"מ כו' כך נראה ליישב דעת התוספות אבל אי נחית לעומקא כו' עכ"ל והאריך עיין שם ודברים דחוקים הבין בדברי תוספות וכפי כוונתו היה להם להאריך במקום שקצרו בדבריהם אבל הנראה לי דעיקר קושיא הכא לאו מכח ג"ש נגעו בה אלא כיון דהוציא את המקלל וגו' תרתי מחנות משמע מטעמא דקאמר דעם משה

ידבר והוא במחנה לויה הוה יתיב הכי נמי איכא למימר בהנהו והוציא דפרים דעם העוסק ידבר דהיינו הכהנים דהוה יתבי נמי במחנה לויה וא"כ כל הנהו והוציא לפרים ל"ל דחדא מנייהו נמי תרתי משמע וההוא דדשן הרי ג' ואהא תרצו דאע"ג דהוציא תרתי משמע מ"מ אי לאו יתורא דוהוציא בפרים לא הוה גמרינן מחד והוציא תרתי משום דהוה ילפינן קדשים מקדשים דשחוטי חוץ לאפוקי ממשמעותיה דלא משמע שם רק חדא ודו"ק כי הדברים ברורים הם למבין:

**מכאן עד סוף הפרק לא רציתי להעלות על הספר מחידושי הלכות רק מחידושי אגדות מפני שלא למדתי אז בישיבה בהיותי ביריד לובלין:**

## דף מט:

**בפירש"י** בד"ה ואידך רב פפא דאיירי נמי בחומרי כו' עכ"ל משמע ליה דלאינך אמוראי דא"נ דוקא קתני זהו סדר תמיד אינו אלא משום חומרא בעלמא ולא משום חשיבות עבודות כמו בעבודות יוה"כ והכי משמע קצת מדקאמר לאפוקי ממצות חליצה ולא קאמר לאפוקי ממצות סדר תמיד למאי דקאמר ואידך ההוא למצוה בעלמא אלא דע"כ דלרב סחורא ולרב פפא סבא א"נ דהוי דוקא מ"מ לא איירי ביה משום דהוי חומרא בעלמא ואנן במידי דחשיבותיה גרם ליה קאמרינן וק"ל:

**תוס'** בד"ה מעבירן על הכתם כו' אע"ג דמטמא לח ויבש כיון דאינו עובר כו' עכ"ל לא בא למימר כיון דאינו עובר כו' אבל אם עבר אינו בטל וטמא דהא ודאי אם הוא עובר מכ"ש דבטל וטהור אפילו בדם נדה ודאי וכן פירש"י שם בהדיא אלא דר"ל אע"ג דמטמא לח ויבש קודם שהעביר עליו ז' סמנין מ"מ אחר שהעביר עליו ז' סמנין כיון דאינו עובר ע"י כו' שוב אינו מקפיד עליו ובטל וטהור וק"ל:

**בד"ה** כל מעשה יוה"כ למ"ד כו' הנעשים בבגדי לבן כו' לא איירי בדברים שנעשים בבגדי זהב בחוץ עכ"ל היינו ר' יהודה דס"ל בפרק הוציאו לו דלא נאמר חוקה אלא בבגדי לבן הנעשים בפנים ולדידיה ה"ל למומר רבותא טפי דאפי' בבגדי לבן מבחוץ לא איירי אלא דנקטו בדבריהם דלא איירי בבגדי זהב מבחוץ שהוא מילתא דפסיקא אף לר' נחמיה דס"ל דנאמר חוקה אף בבגדי לבן מבחוץ ויותר נ"ל להגיה בדבריהם דכצ"ל ולא איירי בדברים שנעשים בבגדי לבן וזהב מבחוץ והיינו ממש כרבי יהודה דס"ל תרתי מיעוטי כתיבי זאת ואחת חד למעוטי בגדי לבן מבחוץ וחד למעוטי בגדי זהב מבחוץ ולר' נחמיה לא הוה צריכי למימר דניחא טפי דאיירי אף בבגדי לבן מבחוץ וצ"ל דהתוספות דהכא ס"ל דאימתי דר' יהודה אפילו בברייתא הוא לפרש כמ"ש התוספות פ"ק דגיטין אבל

לפי מ"ש התוספות בפרק חלון ובפרק [כיסוי הדם] דאימתי דר"י לפרש דוקא במשנתנו אבל בברייתא בא לחלוק לא הוה צריכי להכי אלא דכל מעשה יוה"כ כו' כמשמעו אף בבגדי לבן וזהב מבחוץ ור"י פליג ודו"ק:

## דף נ.

**גמ'** קסברי רבנן נשואה כו' עיין בזה פירוש רש"י וקרוב לפירושו בדברי בעל המאור ובספר מלחמות הוא מקיים הגרסא ע"ש באורך:

**שם** שריפה חמורה מסייף כו' אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח כו' ולא בעי למילף שריפה חמורה מסייף מג"ש דאביה אביה מסקילה כדיליף לעיל לרבנן דהא ר"ש נמי אית ליה הג"ש משום דסקילה גופה דחמורה מסייף נמי לא ילפינן אלא מהאי דינא גופה ק"ו מחנק דסקילה חמורה הימנו כדלקמן ודו"ק:

**בפירש"י** בד"ה ומדאפקיה כו' והכתוב החמיר עליה דהא נשואה בת ישראל בחנק שהיא קלה מכולן וארוסה בסקילה כו' עכ"ל במהרש"ל יש מקשים כו' הלא אדרבה לקמן דייק דחנק קיל מסקילה מדארוסה בסקילה ונשואה בחנק ונראה דלא בא רש"י להביא ראיה דארוסה חמורה כו' עכ"ל ואין משמעות לשון רש"י סובל פירושו ובעיקר הקושיא נראה דלק"מ דודאי מעיקרא הוכיח התלמוד דסקילה חמורה מחנק מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל כו' מחנק לסקילה ומסברא דארוסה חמורה שמחללת ומזנה בית אביה אבל לבסוף דמסיק דשריפה וסייף חמורים מחנק איכא למילף נמי דסקילה חמורה מחנק מק"ו משריפה או מסייף דחמורין מחנק וסקילה חמורה מהן כמ"ש התוס' דהשתא א"נ דליכא שום סברא בארוסה דחמורה מנשואה איכא לאוכחי דחמורה מנשואה מדארוסה בסקילה שהיא חמורה מכולן ונשואה בחנק שהיא קלה מכולן כפירש"י והדברים ברורים למבין באין גמגום:

**בד"ה** ע"כ ארוסה חמורה כו' ואי קשיא לך כו' מכיון דאשכחן סקילה חמורה משריפה כו' ממילא ידעינן דסקילה חמורה מסייף תריץ משום כו' עכ"ל יש לדקדק דתריץ שפיר הכי דליכא למילף מק"ו דסקילה חמורה מסייף מ"מ תקשי לן למילף דסקילה חמורה מחנק מק"ו וכמ"ש התוס' וי"ל דה"ק דאי הוה מצינן למילף גם סקילה חמורה מסייף מק"ו הוה קשיא שפיר ל"ל למיהדר טעמא בכולהו דהיינו דסקילה חמורה מסייף ומחנק כיון דאיכא למלפינהו כולהו מק"ו משריפה אבל השתא דליכא למילף סקילה חמורה מסייף מק"ו אלא מגופא ניחא ליה לאתויי נמי סקילה חמורה מחנק מגופה ומה"ט נמי בשריפה חמורה מחנק ה"מ למילף בק"ו מסייף אלא דניחא ליה לאתויי מגופה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה קסברי רבנן נשואה כו' ואע"ג דאמר בסמוך אדרבה סייף חמור מסקילה כו' התם היינו טעמא דאכתי לא ידעינן דסייף קיל כו' עכ"ל ולקמן נמי דקאמר אדרבה סייף חמור משריפה אע"ג דידעינן דסייף קיל מסקילה ומשום חומרא דאיכא בהדיה דממונו אבד ניתן לפושט יד בעיקר מ"מ לגבי שריפה כיון דלא ידעינן אכתי דקיל מיניה איכא למימר דכיון דיש בו חומרא דממונו אבד מיתתו נמי חמורה מיהו קשה לדבריהם אלו מה שהקשו לקמן התוספות לבתר דיליף דשריפה חמורה מסייף מג"ש תימה אע"ג דמסברא סייף חמור אתיא ג"ש ומפיק ליה וא"כ לעיל דמסברא סקילה חמורה כו' דהא לא דמיא דודאי לגבי שריפה לבתר דיליף דשריפה חמורה מסייף בג"ש איכא למימר אדרבה שניתן סייף לפושט יד בעיקר משום דאיכא בהדיה ממונו אבד ושקולים שניהם כסקילה או כשריפה אבל סייף לחוד אינו חמור אבל סקילה דליכא דבר אחר בהדיה כיון דניתן לפושט יד בעיקר ע"כ מסברא חמורה משריפה ולא נימא דהג"ש מפקא ליה מהסברא ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

**בד"ה** אדרבה חנק כו' אמרינן ק"ו לשכינה י"ד יום וי"ל דלא קאמר שיהא חמור כו' עכ"ל וק"ו לשכינה י"ד יום הא קאמר התם ודיו לבא מן הדין להיות כנדון ז' יום וק"ל:

**בד"ה** נאמר אביה וכו' אמאי לא אתיא ג"ש ומפקא מסברא ונימא אחת ארוסה ואחת נשואה יצאתה לשריפה כו' עכ"ל לכאורה דה"ל לאקשויי דמכח ג"ש נימא דוקא ארוסה יצתה מן הכלל ולא נשואה וכדבעי למימר בברייתא דלקמן נערה והיא נשואה כו' מניין כו' אלא מדפריך לקמן לרבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש כו' משמע דלכולהו תנאי לבר מר"י ידע מאי דדרשי מוי"ו דובת וא"כ א"נ דמג"ש יליף דארוסה יצתה לשריפה מ"מ נשואה נמי יצתה לשריפה מריבוי דוי"ו דובת ואין להקשות דלפי האמת דס"ל לרבנן דנשואה יצתה לשריפה ולא ארוסה וי"ו דובת ל"ל די"ל דמ"מ איצטריך לרבות בוגרת והיא נשואה דבלאו ריבויא אימא דוקא נערה והיא נשואה ודו"ק:

## דף נ:

**גמרא** נ"מ למי שנתחייב ב' מיתות כו' נ"ל דבפלוגתייהו במתני' איכא נ"מ לשנים שנתחייבו ב' מיתות ונתערבו דנידונין בקלה והכי איתא בהדיא במתניתין בפרק הנשרפין אבל אדר' יוחנן דנקט פלוגתייהו בכה"ג נערה המאורסה בת כהן כו' ובת כהן שזינתה מאביה דאיכא ב' מיתות בחד גופא קאמר דאיכא נ"מ למי שנתחייב ב' מיתות וכו' ודו"ק:

**שם** מה כשהוציא הכתוב נשואה כו' להחמיר אף כשהוציא כו' ארוסה להחמיר כו' לכאורה נראה מדתלה ארוסה בנשואה דלית ליה לר"ש מדאפקה לבת כהן ע"כ להחמיר הוא והא דפשיטא ליה בנשואה בת כהן דלהחמיר כתבו התוס' דהיינו בג"ש דלעיל דמה אביה כו' עיין בתוספות וכתב מהרש"ל על זה יש מקשים איך עלה על הדעת להקל בבת כהן מבבת ישראל וצ"ל דסד"א בת ישראל יותר מחללת אביה מבת כהן שהוא כהן כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דהא בבת כהן הזכיר הכתוב את אביה היא מחללת ולא כתב כן בבת ישראל גם הסברא מצד עצמה דחוקה ועוד דבכולה שמעתין לעיל מוכח דבין לרבנן ובין לר"ש סברא פשוטה היא מדאפקה לבת כהן שהיא חמורה וכן לקמן לרבי ישמעאל דמוקי לה לקרא דבת כהן דוקא בארוסה ופסיקא ליה לתלמודא דשריפה חמורה מסקילה ע"כ דהיינו מדאפקה ליה לארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל ש"מ דשריפה חמורה וע"כ נראה דלרווחא דמלתא תלה הכא בברייתא ר"ש הארוסה מנשואה דלהחמיר דא"נ ליכא סברא להחמיר בבת כהן קאמר דע"כ להחמיר הוא מבנין אב דמה כשהוציא הכתוב נשואה כו' וכמ"ש התוס' וק"ל:

**תוס'** סד"ה ת"ל ובת כהן כו' דדריש וי"ו ומיהו ע"כ לר"ע גופיה כו' וצ"ל דס"ל כר"א עכ"ל כצ"ל ר"ל אף דהאי ברייתא בסתמא קתני איכא לאוקמא כר"ש מיהו ע"כ בהך ברייתא דלקמן דר"ע גופיה קאמר יכול אפילו פנויה ע"כ דאית לן למימר כמ"ש בתירוצא קמא דס"ל לר"ע כר"א דאפילו פנויה אם היא מופקרת בכמה ביאות נעשית זונה וק"ל:

## דף נא.

**גמרא** היא בשריפה ואין בועלה בשריפה היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה ר"א כו' כצ"ל:

**שם** איצטריך סד"א קרא לאפוקי מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן כו' ואין להקשות דהשתא נמי דמרבינן מהיא מחללת דכל אדם אמור דאימא דאתא אביה בבת כהן לאפוקי מדרבא דאביה בבת כהן חייב שריפה ולא אביה בבת ישראל דא"כ אביה בבת כהן אינו חוזר לגופיה אלא למעט אביה בבת ישראל וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה פסלה עולמית כו' מלא יחלל שני חלולין במשמע שמחלל אותה ואת הולד עכ"ל וכתב מהרש"ל תימה גדולה הלא בברייתא בהדיא בפרק י' יוחסין וז"ל אין לי אלא זרעו היא מנין ת"ל לא יחלל מי שהיה כשר ונתחלל וכפי' רש"י שם לפי שבזרע אין שייך חילול לפי שמעיקרא נפסל כו' עכ"ל כפי הבנתו בפי' רש"י דאין במשמעות דלא יחלל אלא חילולה שהיה כשר ונתחללה א"כ חילול הזרע שיתחלל מעיקרא מהיכא

קא אתיא ועוד דהא בקרא זרעו כתיב וע"כ נראה דודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו דזרעו כתיב אלא דא"כ הל"ל לא יחל ומדכתיב לא יחלל שני חילולין במשמע שהוסיף לך הכתוב חילול אחר מי שהיה כשר ונתחלל דזה החילול אינו שייך בזרע כ"א בה וסמך התלמוד עצמו בזה דכה"ג דרשינן לקמן בפרק הנשרפים גבי אל תחלל בתך גו' א"כ לימא קרא אל תחל מאי אל תחלל כו' וכן במסכת זבחים בפ' ב"ש ולא יחללנו וגו' בב' חילולין הכתוב מדבר ופי' רש"י מדלא כתיב ולא יחל וזה נראה לי ברור לקיים וליישב פי' רש"י הכא ופרק י' יוחסין ודו"ק:

## דף נא:

**גמרא** לעולם כרבי ישמעאל כו' ואת חמיה מחמיה בסקילה כו' דהשתא לא תקשי מאי אריא בת כהן אפילו בת ישראל נמי כלתו בסקילה דלר' ישמעאל כיון דשריפה חמורה איצטריך לאשמועינן דכלתו בסקילה ולא בשריפה החמורה דס"ד דבת כהן כלתו נמי בשריפה לחומרא אבל לעיל דתרוייהו ממש את אביה מאביה ואת חמיה מחמיה פריך שפיר ממ"נ אי למאן דאמר שריפה חמורה תקשי לך בתו בת כהן בשריפה מאי אריא בת כהן בת ישראל נמי בשריפה החמורה ואי למ"ד דסקילה חמורה תקשי לך כלתו בת כהן בסקילה מאי אריא בת כהן בת ישראל נמי בסקילה וק"ל:

**תוס'** בד"ה הלכתא למשיחא כו' ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא ובפרק ב"ש והר"ר חיים כו' עכ"ל בפ"ק דיומא מפורשים דבריהם וז"ל וי"ל דאין התלמוד תופס זה בקשיא הלכתא למשיחא אלא רב יוסף מקשה אותו בפ' ד' מיתות ובפ' ב"ש כו' ורבינו חיים כו' עכ"ל נראה מדבריהם דהוו גרסי גם בפרק ב"ש אמר רב יוסף הלכתא למשיחא כו' ובכל הגמרא שלנו גרסינן אמר רבא הלכתא כו' גם למה שכתבו התו' לקמן ונ"ל דלא פריך אלא היכא דלא נ"מ אלא ליישב כו' הוא מגומגם דהא בפ' ב"ש איכא נפקותא שפיר דאיסור והיתר ואפילו הכי פריך התם הלכתא למשיחא כו' ונראה להגיה בדבריהם הכא במקום היכא כצ"ל ונראה לי דלא פריך אלא הכא דלא נ"מ אלא ליישב כו' ולפי גירסת הספרים שלנו בפרק ב"ש דלא גרסי' אמר רב יוסף אלא אמר רבא הלכתא ולא באו התוס' הכא לתרץ אלא סוגיין דלא פריך רב יוסף אלא הכא דלא נ"מ אלא ליישב לישני כו' ודו"ק:

**בד"ה** לאחיו כו' דאי מהיא לחודא כו' ואי מהתם ה"א ה"מ היכא דמעידין נמי על הבועל עכ"ל וק"ק דהשתא נמי דכתיב היא לא נמעט זוממיה דלא גלי קרא לאחיו למעט זוממיה אלא היכא דמעידים נמי על הבועל דמקיים ביה כאשר זמם אבל היכא דלא מעידין על הבועל בעינן כאשר זמם ודו"ק:

**בד"ה** ור' ישמעאל כו' וא"ת והיכי ס"ד דהדר ביה דא"כ בת ובת ל"ל וי"ל דהא כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל יש מוחקין בכאן וי"ל ומגיהין אותו אח"כ וי"ל דלא תימא כו' אומר אני טעות הוא בידם דא"כ ה"ל לר' עקיבא לאתחולי ברישא בת ובת כו' אלא נראה כמ"ש כו' פירוש אף דלא דריש ג"ש והדר מינה מ"מ אי לאו ובת ה"א דדרשינן כו' מאחר דבלאו הכי איכא נמי כו' עכ"ל דבריו דחוקים ורחוקים מן הדרך דאם נאמר כן דאתא ובת לאפוקי מג"ש ואי לאו ובת ה"א דדרשינן הג"ש א"כ מאי קשיא להו מעיקרא דהא בפשיטות איכא למימר דבת ובת מפקא מג"ש ומי הכריח אותם לדחוקי בתירוצם דה"א דדרשינן ג"ש ומאחר דבלאו הכי איכא דינא דר' ישמעאל ומה למדת הג"ש למדת בנין אב דודאי חד מהן סגי למאן דדאין להו ומי הכריח אותן להרכיב הב' מדות הללו ואין זו מכלל הי"ג מדות אבל הנראה דודאי כיון דאין אדם דן ג"ש בעצמו כמ"ש בכמה דוכתי וכפירש"י בספ"ק א"כ שפיר קא קשיא להו כיון דהדר ביה ר"ע מג"ש ולא קבל מרבו הג"ש כלל א"כ בת ובת ל"ל לאפוקי מג"ש דהא אין אדם דן ג"ש מעצמו ותירצו ויש לומר דהוי סבר רבי ישמעאל דהא לא אתא בת ובת לרבי עקיבא לאפוקי מג"ש אלא דלא תימא כו' כצ"ל ור"ל דודאי כקושייתם דלא אתי בת ובת לאפוקי מג"ש דלא איצטריך ליה כיון דלית ליה ג"ש כלל ולא קבלה אלא דאיצטריך בת ובת לאפוקי מדינא דבנין אב דלעיל ומה שהקשה מהרש"ל דה"ל לר' עקיבא לאתחולי ברישא בת ובת לאפוקי מדינא דרבי ישמעאל אין זה קושיא דמי יימר דשמע ר"ע מעיקרא דינא דר' ישמעאל אלא לבתר דקאמר ר"ע אחת ארוסה ואחת נשואה כו' ומפיק פנויה מג"ש דאביה א"ל ר' ישמעאל אי מה להלן נערה כו' יש במשמע שיש ללמוד כך אי מג"ש ואי מבנין אב וקא"ל ר' עקיבא בת ובת אני דורש דמג"ש אני חוזר אבל בת ובת אני דורש לאפוקי מבנין אב כמ"ש התוספות ודו"ק כי הדברים ברורים וק"ל:

## דף נב.

**גמרא** ואידך ההיא שריפה ממש היא ומה דכתיב וימותו כו' כענין מיתה דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר כמין ב' חוטין כו' נראה מתוך הסוגיין דהא כמין ב' חוטין כו' היינו אליבא דמ"ד שריפה ממש הוה אף הגוף אבל למ"ד נשמתן נשרפת וגוף קיים לא איצטריך לן למימר כמין ב' חוטין כו' אבל רש"י בחומש לא פירש כן שכתב בפרשת שמיני בכתנותם של מתים מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם כמין ב' חוטין כו' ויש ליישב ודו"ק:

**שם** אי לאו ג"ש ה"א שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל ואי כו' קמ"ל יש להקשות דאכתי ג"ש ל"ל אלא כיון דמצינו [בעדת קרח] דשריפת נשמה וגוף קיים מקרי שריפה ברור אותו לו מדרב נחמן וי"ל בדוחק דאי לאו ג"ש ה"א כיון דסתם שריפה בכל התורה שריפה ממש לא הוה מפקינן ליה מטעם ברור לו מיתה יפה ובעדת קרח דגלי גלי ואתי ג"ש לילף מעדת קרח ולא מבני אהרן ומטעם ברור לו כו' ודו"ק:

**שם** וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך כו' ופירש רש"י איידי דאירי בבני אהרן כו' אבל לשון וכבר הוא קשה דמשמע שהענין נמשך למעלה ונראה לומר משום דלמ"ד בעדת קרח נשמתן נשרפת והגוף קיים היינו כפי חטאן שרצו להקטיר קטורת לה' וכתיב הזר הקרב יומת דהיינו מיתה בידי שמים שהגוף קיים וכן למ"ד בבני אהרן דגופן קיים כפי חטאן אי למ"ד שתויי יין היו (כיון) שהוא במיתה בידי שמים ואי למ"ד שהורו הלכה בפני רבן היו חייבין מיתה בידי שמים ומש"ה למ"ד בעדת קרח דשריפה ממש היה דאף גופן נשרף הוצרך להוסיף בחטאו שנתחייבו שריפה על עסקי נפשותן כו' בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה כו' דהיינו שנתקנאו במשה ואהרן ובכבודם נענשו דחרק עליהן שר של גיהנם שיניו דהיינו לכלות אף גופן כמ"ש במדת הקנאה ורקב עצמות קנאה שהכליון עולה אף לגוף והשתא קאמר נמי למ"ד בבני אהרן שריפה ממש דאף גופן נשרף לפי חטאן המפורסם כמ"ש לעיל לא היו ראויים לעונש זה רק למיתה בידי שמים וקאמר וכבר היו משה כו' שזה החטא של קנאת הכבוד היה ג"כ בהם שכבר קודם שחטאו בחטא המפורסם כמ"ש לעיל חטאו בחטא זה שהיו משה ואהרן מהלכין בדרך כו' דקדק לומר בדרך דאפילו בדרך שאין מכבדין עצמן בדרכים כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו היו נדב ואביהוא מקנאין במשה ואהרן שהלכו לפניהם ואמרו אימתי ימותו כו' ואני ואתה ננהיג את הדור לילך בראשונה וע"כ נענשו שנשרפו אף גופן ע"ש רקב עצמות קנאה ומזה יש לפרש ענין שני חוטין כו' כנגד משה ואהרן שנתקנאו בהם ונחלקו לד' ונכנסו ב' לחוטמו של זה כו' לפי שכ"א מהם נתקנא בכבוד של שניהם וק"ל:

**תוס'** בד"ה ההיא שריפה ממש כו' ולקמן פריך ותהוי שריפה ממש ולילף שריפת ב"ד כו' עכ"ל בבני אהרן פריך לה לקמן אלא דה"ה בעדת קרח איכא למפרך הכי וחדא מינייהו נקט וק"ל:

## דף נב:

**גמרא** ואימא שריפה מדאמר כו' ולא ניחא ליה לתלמודא למימר דרבי יונתן נמי ס"ל דאי אתה רשאי למושכה להחמיר וחנק קלה משריפה ולא איצטריך ליה לדרשה דמיתה שאין בו רושם אלא לאפוקי מסייף דקלה מכולם דלא מפני שהיא קלה דקאמר ר' יונתן משמע דלא ס"ל האי טעמא דאי אתה רשאי למשכה להחמיר כלל דאל"כ מאי פליג אדרבי יאשיה דאימא דרבי יאשיה נמי לאפוקי משריפה קאמר הכי ועוד נראה בעיקר קושיין דא"נ דס"ל לר' יונתן סברא זו דאי אתה רשאי למושכה ולהחמיר מ"מ פריך שפיר ואימא שריפה וליכא חנק בעולם דד' מיתות גמירי לה לא אסיק אלא לרבי יאשיה ועי"ל דהכי פריך ואימא שריפה וקושטא הוא דשריפה קלה מחנק ומשני מדאמר רחמנא בת כהן כו' וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה לפי חרב כתיב פיפיות של חרב שני צדדין כו' עכ"ל הוצרך לזה דפי הוא צדו של חרב דלא נימא פי הוא העוקץ של חרב דמבריז ביה אבל פיפיות משמע ב' צדדין דב' עוקצין לא שייך בחרב וק"ל:

**תוס'** בד"ה איש פרט לקטן אבל האשה מחייבה בביאת כו' עכ"ל ר"ל דודאי קטן פטור מכל עונשין שבתורה ולא איצטריך למעוטי אלא משום דהאשה מחייבת על ידו וס"ד שיהא גם הוא נהרג מתוספות דפרק קמא דקידושין ע"ש:

## דף נג.

**בפירש"י** בד"ה ד' מיתות כו' למי נתן חנק על כרחך קלה היא מכולן והניחה לסתומים שאינו רשאי למושכה להחמיר כו' עכ"ל לפום הך סברא ה"מ למימר לעיל בר"פ לרבנן דס"ל כרבי יאשיה דחנק קלה מכולן מה"ט שלא פירש למי נתן חנק ע"כ קלה היא מכולן כו' וק"ל:

**בד"ה** איסור מצוה כו' מרבינן התם מיבמתו כו' לחלוץ ואינה עולה לייבום כו' וכ"ת תיתי עשה ותדחה ל"ת גזירה ביאה כו' עכ"ל דבריו תמוהים דאי משום גזירה בעלמא ביאה ראשונה אטו ביאה שניה לא תתייבם ומדינא חייבת לחלוץ א"כ ל"ל רבויא דיבמתו דיש לך אחרת שעולה השערה לחלוץ ואינו עולה לייבום אבל דברים מעורבבים קחזינא הכא ור"ל דאיצטריך רבויא דיבמתו בחייבי עשה ול"ת א"נ חייבי עשה לחוד דאין עשה דיבמה יבא עליה דוחה עשה ול"ת אפילו עשה לחוד ואפ"ה חולצת מרבויא דיבמתו אבל חייבי לאוין לחוד חולצת מדינא ואפילו לייבם שרי מדאורייתא דאתי עשה ודחי ל"ת אי לאו משום גזירה ביאה ראשונה כו' ועיין בזה בסוגיא דיבמות פרק ב' בתוספות ודו"ק:

**תוס'** בד"ה קמיפלגי כו' ול"מ לשנויי מדאמר כו' דדילמא ה"מ ארוסה אבל נשואה אימא בשריפה כו' עכ"ל ק"ק כיון דאית ליה לרבי ישמעאל בנין אב מה כשהוציא הכתוב בת ישראל לסקילה ארוסה ולא נשואה אף כשהוציא בת כהן לשריפה ארוסה ולא נשואה אם כן על כרחך מות יומת הנואף והנואפת דכתיב בנשואה בת ישראל ובת כהן בחנק היא ולא בשריפה דאל"כ לא הוציא ארוסה בת כהן מכלל נשואה בת כהן ויש ליישב ודו"ק:

**בד"ה** דאי במות יומתו וכו' תימה א"כ ג"ש מאי אהני דבלא"ה סתם מיתה חנק כו' עכ"ל כתב מהרש"ל אבל לעיל גבי מכה אביו דקאמר עד דגמרי מאוב וידעוני לגמר מא"א ליכא לאקשויי ג"ש מאי אהני כו' דאיכא למימר שאר הנסקלין יוכיחו כו' אבל זה ר"ל אמאי לא אמר דא"א קשיא ליה לילף ממכה איש כו' עכ"ל תירוצו דחוק ואין להאריך בו גם אין מקום לקושייתו דהא ודאי לפום סברתו דהשתא דהג"ש הוא מות יומת לא נתקבלה הג"ש לכל מילי דהא ברוצח דכתיב נמי מות יומת והוא בסייף וכן באשת איש הוא בחנק אלא דנתקבל הג"ש סתם למילף מות יומת בג"ש והיכא דאיכא למילף ילפינן לה ולעיל דקאמר עד דגמר מאוב וידעוני לגמר מכה אביו מא"א בלאו ג"ש ומשום דאי אתה רשאי למושכה להחמיר כו' והג"ש דנתקבלה אהני לכל שאר הנסקלין אבל הכא שפיר קא קשיא להו לתוספות דמאי קא קשי' ליה דליהוי שאר הנסקלין בחנק ליגמור מא"א וא"כ הג"ש דנתקבלה במות יומתו למאי נ"מ והיכא אהני לו דבלאו הג"ש נמי כל השאר הנסקלין יהיו בחנק משום דסתם מיתה חנק הוא כמו א"א גם מה שהקשה דאימא א"א קשיא ליה לילף מרוצח שהוא בסייף לאו קושיא דניחא ליה לאקשויי מכל שאר הנסקלין עד דגמרי מאוב וידעוני לגמור מרוצח כמ"ש התוס' מטעמא דקאמר נמי לעיל גבי מכה אביו דאי אתה רשאי למושכה להחמיר משא"כ א"א שהוא בחנק אי הוה גמיר מרוצח אתה מושכה להחמיר לר' יאשיה דחנק קל מכולן דהסוגיא זו אזלא אליביה דר' יאשיה דר' יונתן לית ליה הך סברא דאי אתה רשאי למושכה להחמיר כמ"ש לעיל ואם נימא דר' יונתן ס"ל הך סברא כמ"ש ג"כ לעיל ניחא טפי ובהכי יתיישב נמי מה שמקשי' מאי קא קשיא להו לתוספות דא"כ גזירה שוה מאי אהני הא אהני שפיר לכל שאר הנסקלין אליבא דרבי יונתן דילפי סתם מיתה חנק משום דבעי מיתה שאין בו רושם וקשה אימא שריפה בכל שאר הנסקלין ולכך איצטריך ג"ש מא"א דהוי בחנק כדאמרי' מדאמר רחמנא בת כהן כו' אלא ע"כ דמשמע להו דהסוגיא זו אזלא אליביה דר' יאשיה ודו"ק:

## דף נג:

**בפירש"י** בד"ה אלא אמו שהיא כו' עכ"ל לגמרי מיעטה דקראי אהדדי לא נימא דסתרי ואי איכא כו' אינך מוזהר עליה והשתא י"ל כו' שהיא אמו לא ליחייבו תמיהא לי אמאי לא אקשי ליה לר"י גופיה דהא משום מודה להו דחייב ול"נ דהשתא כו' עכ"ל כצ"ל. וכן מצאתי בדפוס חדש שבלובלין ואין כאן טעות רק הקדמת המאוחר ור"ל לפי מה דגרסינן והשתא י"ל אמו כו' דמתרץ תלמודא קראי אהדדי דלגמרי מעטה ופריך דאין סברא למעטה לגמרי דק"ו הוא ואהא הקשה רש"י דה"ל לתלמודא להקשות בפשיטות טפי אדרבי יהודה דהוא מודה דמשום מיהת חייב וקראי דמתרצי דלא סתרי אהדדי לגמרי מיעטה וע"כ כתב ולי נראה דהשתא אמו כו' לישנא יתירא הוא אינו מלשון התלמוד וה"ג קאי הכא וממעט כו' ופריך בפשיטות לר' יהודה דקשו קראי אהדדי ומהרש"ל הגיה בפירש"י בע"א ואינה מבוררת לן ואין להאריך ודו"ק:

**בד"ה** אלא אמר רבא כו' משום איסור אשת אב ומשום איסור אם הלכך כו' דקרא ערות אביך נמי משום אשת אב ומשום איסור אם הוא דחייביה כו' עכ"ל כן הוא בנוסחות ישנות שבפירש"י וחדשים מקרוב באו הגיהו ולא משום איסור אם ויש מחקו ומשום איסור אם אבל הנ"ל לקיים כל נוסחאות ישנות שבפירש"י ור"ל דערות אביך מג"ש משמע ליה אשת אביך ומשמע ליה איסורא בין אשת אביו שהיא אמו בין כו' דחייב עליה משום איסור אשת אב ומשום איסור אם דאיסור אשת אב כתיב בהאי קרא ערות אביך וגו' איסור אם נמי כתיב בהאי קרא וערות אמך לא תגלה ולא כתיב ברישא דקרא ערות אביך מיעוטא דהיא למעט איסור אם באשת אב הלכך כי כתיב באידך סיפא דקרא ערות אביך היא ע"כ לאו למדרש מיניה איסור אב ולא משום אם דהא רישא דקרא נמי משום אב ומשום אם חייביה וא"כ ערות אביך היא דסיפא דקרא דחייבים משום איסור אב אינו חוזר לגופיה דאיסור דאשת אב כבר הוזכר ברישא דקרא ערות אביך ולא ה"ל למכתב רק מיעוטא לאיסור אם באשת אב וע"כ אתא למעוטי איסור אשת איש אבל אמך היא שפיר חוזר לגופיה לחייב באשת אב והיא אמו משום איסור אם ולא משום אשת אב דאע"ג דלא נתמעטה מרישא דקרא איסור אם ואשת אב מ"מ לא הזכיר מפורש איסור אם ברישא דקרא והוה שפיר חוזר לגופיה אמך היא לחייב משום אם ובא היא למעט איסור אשת אב באמו כן נ"ל ליישב כל נוסחות ישנות שבפירוש רש"י ודו"ק:

## דף נד.

**גמרא** אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל ערות אביו גילה כו' כתב הרא"ם בפ' אחרי ויש לתמוה על דברי ר' יהודה ועל רש"י שהביא דבריו למה לא הביאו הג"ש של אביך מקרא דערות אשת אביך שהיא בצדו ומיירי באזהרה כמוהו דכתיב בה ערות אביך היא מה להלן כו' עכ"ל ע"ש ויש לתמוה על דבריו מאי קא קשי' ליה דהא קאמר ערות אביו גילה מופנה לג"ש כו' אבל ערות אביך היא דסיפיה דקרא ס"ל לרבי יהודה דאינו מופנה דאתא שפיר למעט א"א ועוד אי הוה אתי ערות אביך דסיפא דקרא לג"ש מיעוטא דהיא למאי אתי ודו"ק:

**שם** וליחייב נמי משום אשת בנו כו' למאי דלא אסיק השתא אדעתיה לומר פתח הכתוב בכלתו כו' קשה למאי דפריך לעיל אלא מעתה ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה ה"נ משום ערוה א' כו' והתנן כו' משום כלתו ומשום א"א כו' דאימא דה"נ דרשינן ערותה משום ערוה אחת אתה מחייבו משום כלתו ולא משום אשת בנו אבל א"א לא נתמעט דה"נ לר"י איצטריך בשמעתין ב' מיעוטי א' לאשת אב ואחד לא"א אבל למסקנא דפתח הכתוב בכלתו וסיים כו' דלא איצטריך מיעוט לאשת בנו ופריך לעיל שפיר למעט א"א ודו"ק:

**תוס'** בד"ה הבא על אביו כו' דאי עבוד בהדייהו חייב על כל אחת כו' עכ"ל ר"ל דהתם בריש כריתות אמרי' מנינא דל"ו כריתות ל"ל לומר דאם עשאן כולן בהעלם א' חייב על כל אחד ואחד והשתא אמאי לא תני הני ומונה ל"ח כריתות דאם עשאן (כולן) בהעלם א' דחייב על כל או"א וק"ל:

## דף נד:

**גמרא** נאמר כאן תהרוגו ונאמר להלן כי הרוג תהרגנו מה להלן בסקילה כו' בסמ"ג לאוין צ"ה מייתי עוד קרא ואומר והרגת את האשה מות יומתו דמיהם בם כו' ע"ש ומהרא"ש בביאוריו האריך בזה דאיצטריך לאתויי תרווייהו קראי אבל בכל נוסחי תלמוד שלנו לא מייתי רק קרא דכתיב במסית כי הרוג תהרגנו ונראה דלא מייתי הג"ש מקרא דסמיך ליה והרגת את האשה וגו' כדמייתי בסמ"ג משום דאיהו גופיה מג"ש דדמיהם בם יליף עונש סקילה וניחא ליה לאתויי הג"ש ממסית דביה מפורש עונש סקילה וק"ל:

**שם** אם אינו ענין לשוכב תנהו ענין לנשכב כו' כתב עוד בסמ"ג שם ויש להסתפק למה לא נלמד עונש לנשכב מלשון שכבתו הנשמע גם שכיבתו עכ"ל ור"ל ר"ע דיליף הכי באזהרה קרי ביה לא תתן שכיבתך ה"ל ללמד כן בעונש אשר יתן שכיבתו נראה דלאו

קושיא היא דודאי לבתר דגלי העונש לשניהם לשוכב ולנשכב כגון לעיל בזכר דכתי' שניהם דמיהם בם וגו' והתורה לא תענש אא"כ הזהיר ע"כ אית לן לאפוקי אזהרת שוכב ממשמעות' נמי לאזהרת נשכב וקרי ביה לא תושכב אבל בבהמה אי לא הוה כתיב העונש לנשכב בהדיא מהיכא תיתי לן להוציא המקראות מן המשמעות בין שכבתו דעונש ובין שכבתך דאזהרה לעונש ולאזהרה לנשכב אבל לבתר דיליף העונש לנשכב מכל שוכב גו' באא"ע כו' מפקינן גם אזהרה ממשמעות וקרי ביה שכיבתך דודאי התורה לא תענש אא"כ הזהיר וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה (מה) [וגם] קדש כו' והדר גמרינן תועבה האמור בלא יהיה קדש מתועבה כו' מה תועבה האמור שם אף נשכב במשמע עכ"ל והא דלא יליף בפשיטות תועבה האמור באזהרה מתועבה האמור בעונש מה תועבה האמור שם אף נשכב במשמע אף התועבה הנאמר באזהרה אף נשכב במשמע משום דא"כ לר' ישמעאל נמי לא היה חייב אלא אחד בבא על הזכר והביא זכר עליו כיון דתרוייהו מלא תשכב נפקי וק"ל:

**תוס'** בד"ה עשו כתועבות כו' א"כ כל עריות נמי ליחייב שתים משום לא יהיה קדש כו' עכ"ל ויש לדקדק ומאי קושיא מכל עריות לפירש"י הא איכא בריש כריתות מאן דבעי קרא לחלק על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו ולא ס"ל כר' אליעזר דאמר דלאוין מחלקין כמ"ש התוספות גופייהו לקמן לחד תירוצא דבבא על הזכר והביא הזכר עליו לא מחייב ב' אלא משום דהוי ב' מיני ביאות וא"כ ואימא לפירש"י נמי לכך לא ליחייב ב' בכל עריות דלא אמרינן הלאוין מחלקין בגוף אחד ובחד ביאה ויש ליישב דלאו דוקא בכל העריות אלא בכה"ג בעריות דאיכא ב' מיני ביאות כגון בבא על אביו והביא אביו עליו או בבא על אחי אביו והביא אחי אביו עליו דליחייב ב' חוץ מלאו דזכר משום לאו דלא יהיה קדש ומשום לאו דגופייהו ודו"ק:

**בא"ד** ויש לפרש משום דבתר זכר כתיב וכל בהמה כו' וכאילו כתיב תועבה בגופייהו עכ"ל ויש לדקדק דאכתי מיהת תיקשי להו משוכב דזכר דכתיב תועבה בגופיה ליחייב ב' משום לא יהיה קדש ומשום לאו דגופיה ומתוך הסוגיא משמע דלא מחייב משום לא יהיה קדש בשוכב מדלא קאמר תלמודא הבא על הזכר לחוד לרבי ישמעאל חייב ב' ולרבי עקיבא חייב א' ולמאן דלית ליה כרבי אליעזר דהלאוין מחלקין ניחא אבל לחד תירוצא שכתבו התוספות לקמן דהסוגיא אזלא כר"א דהלאוין מחלקין קשה ויש ליישב ודו"ק:

**בד"ה** הבא על הזכר והביא כו' אע"ג דבריש כריתות בעי קרא לחלק כו' עכ"ל ולעיל בבא על אביו ועל אחי אביו דמחייב תרתי לא קשיא להו דהתם שני שמות הויין לאו דזכר

ולאו דערות אביך ואחי אביך ולכ"ע לקי תרתי על ב' לאוין דב' שמות אף על גב דהוי חדא ביאה דמה"ט לכ"ע בעי מיעוטא דאמך היא למעט אשת אב וכן אביך היא אתי למעט א"א לר"י ולרבנן מחייב תרתי דלית להו מיעוטא ומחייב על ב' לאוין בב' שמות אבל אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו לא מקרי שמות מחולקין כיון דגוף א' הוא וכולן מין אחוה הוא וק"ל:

**בד"ה** ואפקיה רחמנא כו' לרבי אבהו הא דאפקיה לנשכב בלשון שוכב איצטריך לכדדרשינן בפ"ק כו' עכ"ל עונש לנשכב דיליף באא"ע מכל שוכב גו' אינו מפורש שהוא סקילה ואיכא למימר נמי לרבי אבהו מדאפקיה לנשכב בלשון שוכב וכ"כ הסמ"ג אלא שהתוספות ניחא להו לאתויי מילתא דקאמר התלמוד בפרק קמא בהדיא דהוא ובהמה בכ"ג ועיין בזה מש"כ בפרק קמא וק"ל:

## דף נה.

**גמרא** תניתוה מה אילנות שאין אוכלין כו' מגופיה דקרא דכתיב באשרה תשרפון באש ה"מ לאתויי למיחש משום תקלה אלא דמייתי מהך ברייתא דמפרש טעמא דקרא משום תקלה וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה המערה כו' וילפינן שאר עריות מנדה בהיקשא דרבי יונה כי את כל אשר יעשה מכל התועבו' כו' עכ"ל מיהו זכר ובהמה לא ילפינן בהאי היקשא דכל התועבות ועי' בתוס' בפ' הבע"י:

**בד"ה** לישראל נמי כו' וכי איצטריך למיסר נעבד לגבוה כו' דהא רובע ונרבע כו' עכ"ל כתב מהרש"ל יש מקשים מאי קשה לרש"י דילמא תלמודא פריך לסתור טעם התקלה כו' וי"ל דרש"י דייק מלשון הגמרא דקאמר כו' עכ"ל ולא חילק ולא בילק ידענא בלשון זה אבל הנראה בזה שדקדק רש"י לפרש כן דמשמע ליה דהוה סבר המקשה דקושטא דמילתא דבנעבד בישראל גופיה מיתסר משום תקלה וקלון כמו בנרבע וקרא אתי לעל פי ע"א וע"פ בעלים דהא לא ידע לפלוגי בין קלון מרובה וקלונו מועט כדקאמר אביי ואי הוה גם המקשה ידע לפלוגי בהכי והוה נמי סבירא ליה בנעבד ישראל דשרי ולא הוה פריך אלא לדחות הטעם דתקלה א"כ מה הוסיף אביי על דברי המקשה ולמה לו לפלוגי בין קלון מרובה ובין קלון מועט דלא הל"ל אלא דתקלה וקלון בעינן דלא כדברי רב ששת אלא דע"כ דאית לן לפרושי כמ"ש דהוה ס"ל למקשה דבנעבד ישראל דאסור דאיכא תקלה וקלון כמו בנרבע וקרא אתי לעל פי ע"א וע"פ בעלים ולהכי א"ש דמעיקרא לא הוה קשיא ליה אלא מעתה נכרי המשתחוה כו' אבל מישראל המשתחוה לא הוה

קשיא כלל דהוה סבירא ליה דקושטא דאסור מטעם תקלה וקלון אבל נכרי המשתחוה לבהמתו הוה פסיקא ליה בשום דוכתא דשרי ואפשר מדכתיב תשרפון באש באשירה ולא כ"כ בבהמה והשיב לו המתרץ מי איכא כו' ולישראל נמי שרי ולהכי פריך לי' כטעותו ישראל גופיה ליתסר מטעם תקלה וקלון מידי דהוה ארביעה דאסור בישראל משום תקלה וקלון והשיב לו אביי דאינו דומה קלון דנעבד כקלון דרביעה כן נראה ברור הסוגיא לפירש"י וכן לדברי התוס' יש לדקדק כן דהמקשה הוה סבירא ליה לאסור בישראל הנעבד כמו ברביעה דאיכא תקלה וקלון דלפי מה שפירשו התוס' דרב ששת לא בא לאתויי מאילנות אלא דהשוה הכתוב נכרי לשל ישראל והכי נמי גבי נרבע יש להשוותם ואי הוה סבירא ליה המקשה בנעבד ישראל דשרי מאי קס"ד להקשות אלא מעתה נכרי המשתחוה כו' הא התם כיון דשרי בישראל הרי שפיר השוה נכרי לשל ישראל אלא ע"כ דהוה סלקא דעתך דמקשה דבישראל נעבד אסור להכי לא פריך ליה אלא מנכרי המשתחוה כו' לאסור להשוות לישראל שהוא אסור לפי סברתו והמתרץ השיב לו ומי איכא מידי כו' דבישראל גופיה שרי ונכרי וישראל שוים ופריך ליה כסברתו דבישראל גופיה אמאי לא תתסר משום תקלה וקלון כמו ברביעה וא"כ נאסור נמי בנכרי משום תקלה לחוד כדי להשוות ומשני זה קלונו כו' כמו שכתבו התוס' והדברים ברורים באין גמגום ודו"ק:

**תוספות** בד"ה אדרבה אשה כו' פשיטא בכולה הש"ס דבאשה כו' אלא רב פפא ה"ק אם יש לחלק כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש כפירש"י דלא איירי בבעילת אדם אלא באשה הנרבעת לבהמה ואהא קאמר רב פפא שפיר בפשיטות דיש לחלק לפי האמת אדרבה כו' דדוחק לפירושו דאמאי קרי לאשה הנרבעת מבהמה סתם באשה שני משכבות וסתם בבהמה משכב אחד היינו איש הרובע לבהמה ועוד קשה דמאי קאמר אדרבה אשה דאורחא כו' דמאי הוה טפי אורחא אשה הנרבעת לבהמה מאיש הרובע לבהמה ולהכי פירשו באשה שני משכבות היינו באשה ממש בבעילת אדם דהוה אורחא ובבהמה בין רובע ובין נרבע לאו אורחא ולא קאמר אדרבה לפי האמת דהא פשיטא בכולי תלמודא כו' אלא דאם יש לחלק כו' וק"ל:

## דף נה:

**בפירש"י** בד"ה מתקדשת כו' ובד"ה ואם בא עליה כו' בגט ומקבלו אביה כו' עכ"ל וה"ה לאחר שתגדיל היא בעצמה מקבלת גיטה אלא דהכא על כרחך בקטנותה איירי מדלא קתני אחר שתגדיל כדקתני בסיפא בבן ט' ואינו נותן גט עד שיגדיל וק"ל:

**בא"ד** אבל פחות כו' ואם בא לגרשה בגט אינו יכול אלא כו' עכ"ל ואיירי כשקבל אביה מבעלה הראשון כסף קידושין דהוי קידושי דאורייתא אפילו בפחות מבת ג' אבל בקידושי ביאה שמסרה אביה לשם כך לבעלה הראשון ודאי דפחות מבת ג' אפילו גט לא צריכה ממנו ואף לא מבעלה הראשון כיון שאינה מתקדשת בביאה לבעלה הראשון וק"ל:

**בד"ה** קנאה ליורשה ושלא תיפטר כו' עכ"ל ולעיל גבי בת ג' שנים לא פירש כן ליורשה ואפשר משום דלעיל לכל מילי קנאה מדאורייתא אפילו לקולא באיסורא דהיינו ליטמא לה אבל הכא בבן ט' קאמר ליורשה כו' אבל ליטמא לה לא קנאה כיון דלא קנאה רק מדרבנן דעשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול כמו שכתבו התו' ודו"ק:

**תוס'** בד"ה וחייבין עליה כו' וי"ל דכולה אקידושי ביאה דרישא קאי ומשום בא עליה יבם כו' עכ"ל בתוספות פרק קמא דקידושין ובפרק הבע"י לא נקטו בדבריהם אלא דקאי אאם בא עליה יבם קנאה אבל משום הך קושיא שהוסיפו הכא בדבריהם מהך דפרק קמא דקידושין על כרחך דאית לן למימר דקאי אקידושי ביאה דרישא אך יש לדקדק מי הכריח אותם לתרץ דמשום בא עליה אצטריך למתני וחייבים עליה משום אשת איש דלא תימא דקנאה מדרבנן כמו בן תשעה כו' והיינו דממעטינן ליה דלא קנה מדאורייתא מאשר ינאף את אשת איש ולא אשת קטן כמה שכתבו התוספות בפרק הבא על יבמתו אם כן מהאי טעמא גופיה הוה ליה למימר בפשיטות טפי דמשום קידושי ביאה דרישא אצטריך למתני וחייבין עליה משום אשת איש דלא תימא דלא קנאה לענין חיוב אשת איש כמו בקטן בן תשעה דאין חייבין על אשה שקדש הוא בביאה מאשר ינאף את אשת איש ולא אשת קטן ויש לומר דודאי בבא עליה יבם קנאה הוה איכא למטעי דומיא דבן תשע דקתני ביה נמי קנאה והיינו מדרבנן אבל הכא כיון דקתני מתקדשת בביאה ליכא למטעי דהיינו מדרבנן דלא מצינו כיוצא בו דהא בבן תשע אינה מתקדשת אפי' מדרבנן וק"ל:

**בא"ד** הא אפילו הראשון אדעתא דהכי קדיש הני מילי כו' עכ"ל מפורשים יותר דבריהם בפרק הבא על יבמתו ע"ש:

**בא"ד** אי נמי דקבל עליה היבם ולא ראשון כו' עכ"ל פירוש דיודעין אנו שהראשון לא קדש אותה אדעתא שאם תמצא איילונית אבל אם לא היו יודעין כן איכא למיחש אכתי שמא הראשון קדשה גם כן אדעתה שאם תמצא איילונית דאז היא אסורא לייבם מדכתיב אשר תלך פרט לאיילונית וק"ל:

**בא**"**ד** וניחא לפירושו דלא קתני גבי קטנה ופוסלת כו' עכ"ל לכאורה שהם בעצמם דברי ריב"א דנקט וחייבים משום אשת איש כדי לאשמועינן מסיפא אפילו בהמה דהשתא לא אצטריך ליה למתני בקטנה ופוסלת את הבהמה כו' ויש לפרש דבריהם משום דלפירוש ריב"א נמי מיהת קצת קשה אמאי שינה בקטנה למתני וחייבים משום אשת איש ומיניה שמעינן מסיפא בהמה הוה ליה למתני נמי גבי קטנה בהדיא ופוסלת את הבהמה כו' כדקתני גבי קטן ולא הוה ליה למתני וחייבים משום אשת איש ואהא קאמרי דניחא לפירושו דאין זה קושיא כ"כ כיון דבין גבי קטנה ובין גבי קטן נשמע שפיר נמי בהמה וק"ל:

## דף נו.

**גמרא** ור"י נפחא אליבא דרבנן האי כגר כו' אבל נכרים לא בעינן שם בשם כו' למעטינהו מסקילה לא אצטריך כפירש"י ומשום דכל מיתתן בסייף ומהיכא תיתי למימר הכא סקילה כיון דלא איתרבו לרבנן אבל לענין שם בשם כיון דאינו מפורש בנכרי מה היא ברכת השם יש ללמוד סתום מן המפורש לגבי ישראל שהיא שם בשם אף על גב דלא איתרבאי אי לאו מיעוטא דכגר כו' ולרבי מאיר נמי מצי למימר למעט מכגר ואזרח שם בשם בנכרי אלא דתלמודא קאמר דמסקילה נמי אצטריך למעוטי אליביה כיון דאתרבי וק"ל:

**שם** איש איש למה לי דברה תורה כו' דלפירוש רש"י דלרבי מיישא נמי פריך ליכא למימר דאתא איש איש לומר דבעינן שם בשם כמו בעכו"ם דלא אצטריך ליה להא ומהיכא תיתי דלא בעינן שם בשם דודאי הוה ילפינן סתום שבעכ"ום מן המפורש בישראל כמו שכתב לעיל וליכא למימר נמי דאתא איש איש לרבות סקילה בעכו"ם כמו בישראל דאם כן הויין דרשות דרבי מאיר הפוכה מדרבנן דרבי מאיר מרבה כינויין לעכו"ם מאיש איש וממעט סקילה מכגר ואזרח ולרבנן הוא בהיפוך דמחייבין כינויין מכגר ואזרח ומרבין סקילה מאיש איש ועוד דבסקילה בעכו"ם וכן בשם בשם לא אשכחן דפליגי בשום מקום וק"ל:

**תוס**' בד"ה ואליבא דרבי מאיר כו' מיהו קשה מנליה דפליג רבי יצחק אדרבי מיישא דאפשר דמודה כו' עכ"ל לכאורה בפשיטות הוה ליה לאקשויי דמאי קאמר דפליג רבי יצחק אדרבי מיישא הא ע"כ רבי מיישא נמי סבירא ליה דהך ברייתא איש איש לרבות הכנויין אליבא דרבי מאיר מתנייא דהא רבנן מכגר ואזרח ילפי ליה דעכו"ם חייב על הכנויין אלא משום דרש"י דחק לפרש בפירושו דלהכי קאמר ופליגא אדרבי מיישא

משום דאהא דקאמר לרבות את הכנויין ואליבא דרבי מאיר משמע הא לרבנן פטור כו' ואהא קשי' להו מנליה ומהיכי משמע למימר הכי דאימא רבי יצחק אקרא דאיש קאי דלא מתוקמא אלא כרבי מאיר אבל מכגר ואזרח מודה רבי יצחק דמרבינן לעכו"ם לרבנן וק"ל:

## דף נו:

**גמרא** למאן דאמר עשו משעת עשייה מחייב כו' אע"ג דהאי עשו בישראל כתיב ובישראל גופיה אין ממיתין על העשייה מכל מקום ויצו בעכו"ם כתיב דמיניה נילף העשייה מה שאין כן לעיל בההיא דאיש איש דכולו נכתב בישראל ולא גמרינן מיתה לעכו"ם בכינויין כיון דבישראל ליכא מיתה וק"ל:

**שם** רבי יהודה בן בתירא אומר אף על ברכת השם כו' אלהים אני לא תקללוני כו' קצת קשה אמאי קאמר דרבי יצחק נפחא פליג אדרבי מיישא וסבירא ליה אליבא דרבנן דעכו"ם אינו חייב על הכינויין כיון דסבירא ליה דאיש איש לרבות כנוייך אליבא דרבי מאיר וכמו שכתבו התוס' לעיל דהא אכתי אימא דלרבי יצחק נפחא עכו"ם נמי חייב על הכנויין וסבירא ליה כרבי יהודה בן בתירא דיליף ברכת השם מאלהים דכנויין נמי במשמע ויש לומר דמכל מקום פליג אדרבי מיישא דיליף ליה כנויין מכגר ואזרח לרבנן ורבי יצחק נפחא לרבנן יליף ליה מאלהים כרבי יהודה בן בתירא ומיהו כיון דבישראל אכנויין אינה רק באזהרה ומאלהים דכתיב באדם הראשון יליף ליה לא מקרי אתרבו לרבנן ולא איצטריך לדידהו למעט סקילה כמו לרבי מאיר דקאמר כיון דאתרבו אתרבו ולכך אצטריך ליה לרבי יצחק נפחא למימר דכגר ואזרח אתא למעט שם בשם ודו"ק:

**שם** אי לא דריש ויצו הני מנא ליה כו' ולא ניחא ליה לתלמודא למימר דהני שתי תיבות ויצו ה' לא דריש לדינין וברכת השם וכל אינך דריש כדלעיל כיון דדריש סיפיה דקרא אמאי לא דריש רישא דקרא ועוד דסירוס וכלאים ע"כ באנפיה נפשיה דריש ניחא ליה למימר הכי באינך וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה דיני קנסות כו' צדקה ומשפט כתיב דהיינו דין ופשרה כו' עכ"ל הכי אמרינן בפרק קמא דבמקום משפט אין צדקה כו' ועוד דהכא ע"כ צדקה לאו ממש הוא למאי דאסיק אדעתיה לקמן דקום עשה נמי חשיב אמאי לא חשיב נמי צדקה והוי להו שמנה מצות בני נח מיהו לקמן משמע דצדקה ממש קאמר דמשני בניו לדין ביתו לצדקה ולמסקנא דקום עשהלא קחשיב ניחא וק"ל:

**תוס'** בד"ה אכל תאכל כו' אבל מתה מאליה שריא ואתא לאפוקי אבר כו' עכ"ל כהאי גוונא תירץ רש"י לקמן אך לא כתב דמתה מאליה שריא ודעת התוספות דאי מתה מאליה לא הוה שריא לא הוה אצטריך קרא לנפל מאליו דאסור ואין להקשות לדבריהם דמתה מאליה שריא מאי קא קשיא ליה לקמן אהא דמלאכי השרת היו צולין לו בשר דאימא מתה מאליה הויא דיש לומר כיון דמתה מאליה הוא דבר טמא ועתידה התורה ליאסר לא היו מתעסקין בו מלאכי השרת וק"ל:

## דף נז.

**גמרא** דכתיב ותשחת הארץ וגו' כל מקום שנאמר השחתה אינו כו' עי' בחדושי אגדות:
**שם** אי משום דאתרבו מאיש איש עכו"ם נמי כו' היינו לר"מ דאית ליה כנויין בעכו"ם מאיש איש מרבה נמי במיתה מאיש איש אבל לרבנן דלית להו כנויין כלל בעכו"ם כיון דאיש איש בכנויין כתיב לא מרבה מיניה מיתה בעכו"ם לברכת השם ולהכי איצטריך למימר לרבנן דברה תורה כלשון בני אדם וכן נראה מדברי התוס' לקמן וק"ל:
**בפירש"י** בד"ה נהרג עליו משום גזל ואע"פ שאין זו בעולת כו' עכו"ם בישראל שפחה כנענית כו' לעבד עברי כו' ישראל בעכו"ם כו' ולקח בשביה מותר כו' ישראל בישראל כו' דהיינו שפחה חרופה כו' עכ"ל מה שהוצרך לשנות פירושו דגבי עכו"ם בישראל הוצרך לפרש שיחדו לעבד עברי דאם יחדו ישראל לעבד כנעני אין זה עכו"ם בישראל דמשמע שגזל העכו"ם את הישראל כיון שהיא מיוחדת לכנעני וע"כ נמי שיחדה הישראל לעבד עברי ולא עכו"ם דעכו"ם הקונה עבד עברי אסור הישראל עבדו בשפחה כנענית ובישראל בעכו"ם כו' הוצרך לפרש שלקח בשביה דאם לא כן ודאי דאסורה לישראל אך מה שפירש בישראל בישראל דהיינו שפחה חרופה כו' לא ידענא מי הכריחו לשנות פירושו דאיכא למימר בפשיטות נמי בעבד עברי דומיא שפי' בעכו"ם בישראל וצ"ע:

## דף נז:

**גמרא** לא נצרכה אלא לעדה ועדים כו' למאי דלא חש לקושיית דמגרע גרע לא בעי לאוקמה בפשיטות אפילו למאן דאמר דסייף חמור לא נצרכה אלא לאשת איש דבעכו"ם בסייף ואם בא על בת ישראל נידון בחנק כישראל דניחא ליה לאוקמא בהכי אפילו לתנא דבי מנשה דס"ל מיתת העכו"ם בחנק וק"ל:
**תוס'** בד"ה הורתו שלא כו' ומותר אפילו באחותו מן האם כו' שלא יאמרו באנו כו' עכ"ל דבריהם אלו לפירש"י דאחותו מן האם אסור לבן נח אבל לדברי התוס' לקמן דבן נח לא

אסור באחותו מן האם ולא שייך בו שמא יאמרו כו' אלא משום אחלופי כמו שכתבו התוס' לקמן ויש לומר בתירוצם באחות אביו דאסור מדאורייתא וק"ל:

**בא"ד** ועוד יש לומר דהורתו ולידתו בקדושה נמי כך דינו כו' עכ"ל לכאורה קשה לדבריהם דלא תירצו אלא דלא תני הורתו ולידתו בקדושה אבל בעיקר קושיית פירוש הקונטרס אמאי לא קתני הורתו ולידתו שלא בקדושה לא תירצו כלום גם מה הכריחם לומר בתירוץ זה והא דלא נקטיה לרבותא כו' דמאיזה טעם הוי רבותא דהא לפי פירוש הקונטרס ודאי לא הוי רבותא ונראה לומר דבתירוצם קמא שכתבו ויש לומר איפכא כו' דהנהו ודאי כשני אמהות דמו עכ"ל איכא למימר בקושיית פירש הקונטרס בפשיטות טפי דלכך לא נקט הורתו ולידתו שלא בקדשוה אלא לידתו בקדושה משום דהוי רבותא דאפילו בכהאי גוונא דלידתו בקדושה דכשני אמהות דמי אפילו הכי אסור באחותו מאמו וכן כתבו התוס' בהדיא בפרק נושאין ע"ש אלא שהוצרכו לומר דיש לומר איפכא בהורתו ולידתו בקדושה דשרי לגמרי דאם לא כן ליתני רבותא טפי דאפילו בלידתו וגם הורתו בקדושה דהוו טפי כשני אמהות דאסור ואהא קאמרי ועוד יש לומר לפי אותה סברא דהוי לידתו בקדושה רבותא משום דכשני אמהות דמי יש לומר דהורתו וגם לידתו בקדושה כך דינו ואסור ולא תקשי לך דליתני רבותא טפי דאפילו גם לידתו בקדושה דטפי דמי לשני אמהות דאסור דיש לומר משום דלא פסיקא ליה כו' ור"ל דבהורתו ולידתו בקדושה אחותו שנולד לאביו אחריו בקדושה אסור לו מדאורייתא מה שאין כן בהורתו שלא בקדושה הגם שלידתו בקדושה מותרת לו אחותו שנולדה אחריו מאביו כיון דהורתו מאביו היה שלא בקדושה והדברים ברורים למבין ודו"ק:

## דף נח.

**בפירש"י** בד"ה ומותר באשת אחיו ואפילו מאמו ולאחר מיתה ואפילו נשאה אחיי משנתגייר כו' עכ"ל פירוש לאחר מיתה משום א"א וה"ה בחייו לאחר שגירשה ומיהו מה שכתב ואפילו נשאה אחיו משנתגייר כו' אין זה פשוט דאיכא למ"ד בפרק נושאין דאם נשאה משנתגייר אסורה לאחיו ומשום אחלופי כמ"ש התוס' ג"כ בשמעתין וק"ל:

**בד"ה** נשא אשה ובתה אשאר גרים כו' א"נ אהא קאי ומשום דהך גיורת כו' עכ"ל עיין בפרק נושאין שדחה פירוש שני וק"ל:

**תוס'** בד"ה נשא אחותו כו' פ"ה דהיינו טעמא דאחותו מן האם יוציא דגזרינן שמא ישא כו' עכ"ל ומה שפי' שם דאחות אביו מן האם אסור משום גזירה דאחותו מן האם כבר דחו התוס' שם פירושו מתוך שמעתין ע"ש:

**בא"ד** כי פליגי מן האב ומן האם ואי משום שמא יאמרו אמאי שרי התם מן האב ומן האם כו' עכ"ל לכאורה קשה אמאי לא קשיא להו מרישא דקאמר מן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסור מאי שמא יאמרו איכא באשת אח דהא בין לר"א ובין לר"ע בן נח מותר באשת אח אפילו מן האם ויש ליישב משום דאיכא למימר דהך סוגיא דהתם דאמוראי כ"ע ל"פ דמן האם ולא מן האב דאסור היינו משום דס"ל כחכמים בברייתא דלעיל דקאמרי הרבה עריות יש שאין ב"ד כו' דהיינו דכל חייבי כריתות בן נח מוזהר עליהן כפירש"י ותוס' לעיל דהשתא שפיר קאמר דמן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסור משום שמא יאמרו אלא דקשיא להו אסיפא דא"כ במן האב ומן האם דשרי אמאי הא אית ביה נמי משום שמא יאמרו אלא ע"כ דסוגיא דהתם ס"ל כר"א וכר"ע דאשת אחיו אינה אסורה לבן נח ולהכי במן האב ומן האם שרי דלית ביה משום שמא יאמרו וברישא מן האם ולא מן האב דאסור לכ"ע משום אחלופי הוא וק"ל:

**בא"ד** וי"ל דבן נח לא אסור באחותו אפילו מן האם כו' עכ"ל משום דלא משמע להו לפרש דאחותו אפילו מן האם אסורה לבן נח במכ"ש דאחות אביו כפירש"י שהרי לא הזכיר ר"א באיסור לבן נח רק אחות אביו וההוא טעמא נמי דפ"ה פרק נושאים דגזרינן שמא ישא אחותו הנולדה אחריו כו' כבר דחו התוס' והשתא דאתינן להכי דע"כ טעמא דאחלופי נמי איכא א"ש איסורא דאחותו מן האם נמי משום אחלופי הוא וק"ל:

**בא"ד** ואחות אביו לר"א כו' אבל משום אחלופי ליכא כו' ואחות אביו לר"ע כו' ולא משום אחלופי כו' עכ"ל נראה מדבריהם דבאחות אביו אפילו מן האם ליכא ביה אחלופי דע"כ באחות אב מן האם איירי ר"א דבאחות אב מן האב ר"א מודה דשרי לבן נח כדלקמן ויקח עמרם את יוכבד דודתו וא"כ הוא דבריהם סותרים מ"ש הם בעצמם בזה הדבור לקמן והשתא הא דפריך דר"מ אדר"מ לא כמו שפ"ה דפריך נמי מדקתני אסור באחותו ואחות אביו כו' דהמ"ל בכולהו דלא אסור כו' אלא משום אחלופי כו' הרי מדבריהם אלו נראה דאיכא אחלופי באחות אב מן האם דאי ליכא בי' אחלופי הא שפיר פריך מאחות אב מן האם וצ"ע:

## דף נח:

**גמרא** נכרי מותר בבתו וא"ת כו' פירש"י בין לר"א ובין לר"ע דקסבר רב הונא לא ילפי' שאר עריות מהנך כו' מדפרט כל הני כו' עכ"ל מכאן תשובה לבעל כסף משנה בפ"ט דהלכות מלכים שכתב על דברי הרמב"ם שפסק הלכה כר"ע ולא חשיב עריות דאסורות לבני נח כ"א הנך דפרט ר"ע בברייתא וכתב הכסף משנה וז"ל דה"ל לרבינו לפסוק כר"מ

אליבא דר"ע דכל ערוה שב"ד ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה כיון דלא אשכחן מאן דפליג עליה דר"מ למימר דלא סבר ר"ע הכיי עכ"ל ולפום חורפיה לא עיין דהא במסקנא דקתני מפני מה לא נשא אדם את בתו כו' ואמר רב הונא נכרי מותר בבתו כו' ע"כ בין לר"א בין לר"ע לא ילפינן שאר עריות אפילו מיתות ב"ד מהנך דכתיבי בקרא כפירש"י וכיון דרב הונא אמורא ובתראה הוא וליכא בתלמודא מאן דפליג עליה פסק הרמב"ם כוותיה אליבא דר"ע ואע"ג דלישנא בתרא אוסר רב הונא בתו לנכרי הא אדחייא לה ההוא לישנא והברייתא דקתני מפני מה לא נשא אדם בתו כו' כוותיה אזלא כלישנא קמא וק"ל:

**תוס'** בד"ה מפני מה כו' היתה ראויה למות מיד ואי כו' עכ"ל פי' מיד שאכלה מעץ הדעת היתה ראויה למות מיד קודם שהסיתה את אדם ואי משום אדם כו' וק"ל:

**בד"ה** מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור כו' עכ"ל כצ"ל הגי' בגמ' אבל בגמ' שלפנינו איכא בלשון אחר מי איכא מידי דישראל לא מחייב כו' ואין זה מדוקדק דהא ודאי דאיכא מידי דישראל לא מחייב אלא שאסור לו ונכרי חייב מיתה כגון גזל וכיוצא בו וק"ל:

## דף נט.

**גמרא** ולא והרי יפת תואר כו' יש לדקדק דהא יפת תואר ישראל בישראל נמי אסור כדלעיל ואי משום דשרי ישראל לנכרי ונכרי בנכרי אסור אמאי לא תקשי ליה מגזל גופיה דשרי לעיל ישראל בנכרי ונכרי בנכרי אסור [ויש לומר] דהך סוגיא למאן דאמר דגזל הנכרי אסור וצ"ע וק"ל:

**תוס'** בד"ה אף דם מן החי ולרבנן אבר מן החי וקשה דתנא דלעיל דרישא דנפקא ליה אבר מן החי מאכל תאכל כו' עכ"ל הרא"ם בפירוש החומש הרגיש בקושיא זו וזה לשונו ואע"פ שאבר מן החי כבר נצטוה בו אדם הראשון כנרמז מאכל תאכל הוצרך להזהיר גם בני נח דלא תימא בזמן שנאסר לו בשר נאסר לו גם אבר מן החי אבל השתא דהותר בשר הותר גם כן אבר מן החי והכי משמע נמי מההיא דסנהדרין דאמר רבי יהודה אדם הראשון לא הותר לו בשר וכשבאו בני נח הותר להם כו' יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו תלמוד לומר כו' עכ"ל ע"ש ואולי נעלם ממנו הסוגיא דלעיל דאי אפשר לומר כתירוצו דהא לעיל פריך לתנא דנפקא ליה אבר מן החי מאכל תאכל האי אך בשר בנפשו גו' למאי אתא ומשני למישרי שרצים ולדברי הרא"ם מאי פריך הא איכא נמי לאוקמא שפיר אליביה לאסור אבר מן החי לבני נח דהא דנאסר כבר לאדם מאכל תאכל לא משתמע

מיניה לאסור לבני נח שהותר להם בשר ומה שהביא הרא"ם ראייה מסוגיא דלקמן דאמר רב יהודה כו' יכול לא יהא אבר מן החי נוהג כו' לאו ראייה היא כלל דרב יהודה אמר רב דלקמן סבירא ליה כתנא דבי מנשה דלא יליף כל השבע מצות מויצו ה' גו' אלא דכל חדא באנפי נפשיה נצטוה לבני נח כדאמרינן לעיל ומשום הכי קאמר שפיר רב יהודה יכול לא יהא אבר מן החי נוהג כו' כיון דהותר להם בשר אין חילוק בין אבר מן החי בין שאר בשר כיון דלא נאסר לאדם אבר מן החי מעולם וכן הוא בהדיא בירושלמי דלרב לא נאסר לאדם אבר מן החי כלל גם זו דעת הרמב"ם בפרק ראשון דהלכות מלכים דלא נצטוה אדם רק על שש מצות ולבני נח הוסיף אבר מן החי וכהאי גוונא כתבו התוספות לעיל לר"י דמודה דבני נח אחר המבול נצטוו על אבר מן החי אבל האי תנא קמא דרבי חנינא בן גמליאל מסתמא הוא בעצמו תנא קמא דרבי חנינא בן גמליאל דריש הסוגיא דדריש נמי אבר מן החי מויצו ה' גו' ולא מוקי האי קרא דאך בשר בנפשו גו' רק למשרי שרצים ולהכי קשיא להו שפיר הכא דלעיל נפקא ליה מאכל תאכל כו' ולהכי המתינו התוס' בקושייתם להקשות בדברי ר' חנינא בן גמליאל משום דלא נימא דהאי תנא נמי כתנא דבי מנשה סבירא ליה ותירוץ הרא"ם מצד עצמו אין לו עיקר וכי משום דהותר לנח בשר נאמר דהותר לו אבר מן החי דהא לאדם נמי הותר בשר מתה מאליה ואעפ"כ לא הותר לו אבר מן החי אפילו נפל מאליו כמ"ש התוספות לעיל והדברים ברורים הן באין גמגום ודו"ק:

## דף נט:

**גמרא** והרי פריה ורביה כו' דכתיב ואתם פרו ורבו ונשנית כו' מדפריך מהאי קרא דכתיב גבי נח ולא פריך מקרא דגבי אדם דכתיב ויברך גו' ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומקרא דגבי נח דלעיל מיניה דהאי קרא דמייתי דכתיב ויברך אלהים את נח גו' ויאמר להם פרו גו' משמע דסבירא ליה לתלמודא דהנהו קראי אינן אלא לברכה בעלמא ולא למצוה מדכתיב גבייהו ויברך וכדאמרי' פרק קמא דכתובות דתני בר קפרא הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם והכי נמי בפרק קמא דמסכת ע"ז דאר"ל בואו ונחזיק טובה כו' ופריך מהאי קרא דנח למימרא דאי לא חטאו לא היו מולידין והכתיב ואתם פרו גו' ולא פריך אהנהו קראי דאינן אלא לברכה שיכולה להיות שתקוים בעובדת עבודת כוכבים שהיו מולידות ויש לדקדק מפ"ו דיבמות דתנן האיש מצווה על פ"ו ולא האשה ר' יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם גו' ומפרש בגמרא מאי טעמא דכתיב וכבשה איש דרכו לכבוש כו' משמע דסבירא ליה דהנהו קראי דגבי אדם נמי לא נאמרו לברכה אלא

למצוה וכתב הרא"ם דההיא מתני' פליגא אברייתא דבר קפרא ואסוגיא דהכא דסבירא ליה דהנהו קראי לא נאמרו אלא לברכה כך תוכן דבריו והוא דחוק דסתמא דתלמודא הכא ובפ' קמא דמסכת ע"ז אזלא לברייתא דבר קפרא דפליגא אסתמא דמתני' דיבמות דלכ"ע סבירא ליה למצוה נאמרו ועוד קשה כיון שנצטווה אדם על פריה ורביה למה הוצרך לצוות עוד נח ע"ז ובנח גופיה כיון דכבר כתיב ביה ויברך גו' ויאמר אלהים פרו גו' דהיינו למצוה אליבא דמתניתין דיבמות אם כן למה ליה תו למימר בתר הכי ואתם פרו ורבו ומה שכתב הרא"ם בזה שהיה נח דואג לעסוק בפרו ורבו עד שהבטיחו הקב"ה כו' עכ"ל עיין שם אין זה נכון דדי היה לו בהבטחה ע"ז ולמה הוצרך לצוות לו פעם שנית גם בלשון כפול והנראה דההיא דיבמות לא פליגא וסבירא ליה נמי דמצות פ"ו מקרא דנח ואתם פרו ורבו והכי קאמר כיון דכתיב גבי אדם וכבשה ואיש דרכו לכבוש וכו' ע"כ לשון רבים דפרו ורבו דכתיב גבי אדם לא על שניהם נאמר אלא מאנשים דעלמא ואם כן הכי נמי ואתם פרו ורבו דנח דלמצוה נאמר לא דייקא לאיש ולאשה אלא מאנשים דעלמא ורבי יוחנן ב"ב דאמר על שניהם ויברך גו' ויאמר להם פרו ורבו סמך אקרא דנח ואתם פרו ורבו (ולא) [אלא] הביא קרא דאדם דמשתמע שפיר פרו ורבו על שניהם וע"כ וכבשה לא דייקא ודברי הרמב"ן בזה קרובים לדברינו אך קשה בההיא סוגיא דבי מנשה דילפי סירוס לבני נח מדכתיב שרצו בארץ ורבו בה ופריך ואידך ומשני ההוא לברכה בעלמא ולשיטתנו למה ליה תו לברכה דכבר כתוב ביה בנח ויברך גו' ויאמר אלהים פרו ורבו ויש לומר דלא סגי ליה למימר ההוא לברכה אלא דקאמר ההוא לברכה בעלמא רצה לומר לברכה יתירא כדקאמר ושרצו בארץ דהיינו כשרצים הללו וכה"ג כתב הרמב"ן פרשת בראשית גבי פרו ורבו ומלאו את הארץ ע"ש אך קשה בהך דיבמות דקאמר רב יוסף מהכא אני אל שדי פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו וכתבו התוספות אע"ג דלאדם קאמר פרו ורבו ההוא לברכה ולא למצוה עכ"ל דאכתי תקשי לך דהא לנח נאמר פרו ורבו וההיא ודאי נמצוה נאמר כדמוכח בשמעתין ויש ליישב ודו"ק:

**שם** ביצחק ולא כל יצחק מספר פענח רזי הקשה הרא"ם מהא דאמרינן כו' בפ' מצות חליצה לענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל שנאמר ויקרא שמו בישראל דמשמע ליה כולו מישראל ע"כ:

**בפירש"י** בד"ה אי הכי כל ז' כו' דכולהו לא נשנו ולישראל נאסרו ולא לבני נח עכ"ל אין ר"ל דקושטא דמילתא ליהוי בכולהו לישראל נאסרו ולא לבני נח דהא מהיכא תיתי לן דלישראל נאסרו ולא לבני נח כיון דהשתא לא תקשי לך מדאתני ע"ז בסיני אית לן למימר לזה ולזה נאמרה ומגיד הנשה נמי ליכא למילף מידי כדפירש רש"י לעיל ועוד

היאך מצינו למימר בכולהו שבע מצות לישראל נאסרו ולא לבני נח דהא בע"ז וג"ע כיון דמיענשו עובדי כוכבים עלייהו נאסרו אלא דר"ל כיון דכל שבע מצות למלתייהו נשנו נימא דכולהו לא נשנו ולישראל נאסרו ולא לבני נח אלא דע"כ מדנענשו לזה ולזה נאסרו אע"ג דלא נשנו ואם כן השתא דלא תקשי לן מדאתני בע"ז דהא לא אתני ביה אלא למלתייהו אם כן הדרא קושיין לדוכתן דלמה ליה למשני בסיני באבר מן החי דאי נמי לא נשנה בסיני מהיכא תיתי לן דלישראל נאסר ולא לבני נח כיון דלא תקשי לן מדאתני בע"ז ועוד תקשי לך במילה ובפריה ורביה מנלן דנאמרו לישראל ולא לבני נח דאף על גב דלא נאמרו רק לבני נח ולא נשנו אלא משום מלתייהו מכל מקום נימא דלזה ולזה נאמרו כמו ע"ז וג"ע דלא נשנו גם כן רק למלתייהו כן נראה ליישב פירש"י ומיהו קשה לי בעיקר הקושיא דמעיקרא דלמה ליה למתני באבר מן החי מאי משני הכא ה"ק אזהרה ומיהדר מיתני ל"ל דאכתי תקשי לא נכתב לא וי"ו ולא ה"א דלא נכתב אזהרה בסיני באבר מן החי ולא בכולהו שבע מצות דהשתא כיון דלא תקשי לן מדאתני בסיני בע"ז אית לן למימר דלזה ולזה נאמרו דמגיד הנשה ליכא למילף מידי כפירוש רש"י לעיל ויש לומר דאי לא הוה כתיב אזהרה באבר מן החי בסיני ולא בכולהו שבע מצות הוה אמינא דמילה ופריה ורביה נמי לזה ולזה נאמרו אבל השתא מדאתני אזהרה בכולהו שבע מצות ע"כ במילה ופריה ורביה דלא אתני בהו רק למלתייהו ע"כ דלישראל נאמרו ולא לבני נח ולהכי לעיל דמקשינן אדרבה מדנשנית בסיני לישראל נאמרו ולא לבני נח לא הוה מצי לומר דמילה ופריה ורביה תוכיח דלא נשנית בסיני רק למלתייהו ואפילו הכי לישראל נאמרו ולא לבני נח דהא מילה ופריה ורביה גופיהו נימא לזה ולזה נאמרה אי לאו מדאתני בע"ז באזהרה וק"ל:

**בד"ה** בני קטורה אותן ששה שנולדו לאברהם הן עצמן לא לחייבו ונימא השתא דלא מל כו' עכ"ל פירושו דחוק כיון דלא ליחייב למה לא נימא דלא מל אותן אבל (מדברי) הרמב"ם הלכות מלכים פרק עשירי נשמר מזה ופי' אלא מעתה בני קטורה כו' לרבות בני קטורה כו' על זרעם של בני קטורה והשתא אתי שפיר דהוי קושיא דבני קטורה דומיא דבני ישמעאל ליחייבו אדהשתא קאי על זרעם ופריך הכי בפשיטות דלא ליחייבו לפי מה שאנו רואים דהרבה אומות מבני קטורה שקבלו עליהם מצות מילה דמוכח דנתחייבו וכן נראה לפרש בערוך בערך גבנוני ועי' בדברי הרא"ם בפרשה בא בפסוק תושב ושכיר גו' שהוא מפרש לה כפירוש הרמב"ם וק"ל:

**תוס'** בד"ה והא פריה כו' מנלן דלא נאמרה לבני נח כו' קום עשה לא קחשיב כו' עכ"ל הא דלא קשיא להו הכי לעיל גבי והרי מילה כו' עי' במהרש"ל ועוד נראה לומר דמשום

הכי לא קשיא להו גבי מילה הכי משום דבמילה הכי פריך דאי נצטוו בני נח על המילה אם כן כשידינו היתה תקיפה עליהם אמאי לא היו כופין אותן למול את עצמן וגר תושב שהוזכר בתורה דהיינו שקבל עליו שבע מצות היאך אפשר למצוא אותו דהא חייב הבית דין לכוף אותו גם למול וק"ל:

## דף ס.

**תוספות** בד"ה חוקים שחקקתי כו' דבפרק אלו טרפות וכו' ה"א דאסירי בני נח להרכיב שני דשאים כו' עכ"ל לא קאמרינן התם דאיירי בבני נח אלא דהכי משמע להו לכאורה דהא מלמינהו דכתיב גבי אדם בעי למילף ליה ועוד דאי בישראל אייריי הא משנה שלימה היא בפרק קמא דכלאים אין נוטעין ירק כו' ולקמן כתבו ליישב ההיא דא"ט לרבנן דמצי אייריי בישראל ובחוצה לארץ ודו"ק:

**בא"ד** והא דפריך אלא מעתה ושמרתם גו' אע"ג דלא מוקמינן האי בבני נח אלא משום דאשכחן כבר למינהו כו' עכ"ל קצת קשה ומאי קושיא דהא כיון דחקותי שחקקתי לך כבר משמע אי שחקקתי לבני נח ואי שחקקתי לך כבר במרה והכא גבי ושמרתם את חקותי וגו' פריך שפיר דשחקקתי לך כבר במרה נמי ליכא לפרשו דהאי קרא בכל התורה קאייריי כמו שכתבו התוספות לקמן ודו"ק:

**בא"ד** וי"ל דנהי דלא דרשי רבנן למינהו כו' גבי ישראל דרשינן כו' ונ"מ לענין דגים כו' עכ"ל וקצת קשה למה ליה הך דרשה מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה נילף ליה למינהו דאילנות מלמינהו דגבי בהמה כדיליף ליה למינהו דדגים מלמינהו דבהמה ולתירוץ שני של התוספות שכתבו דלא הוה אסרינן הרכבה כו' אי לאו למינהו ניחא דאי לאו דגלי הכא דחקותי שחקקתי לך כבר דהיינו למינהו באילנות לא הוה דרשינן נמי למינהו בדגים ובדוחק יש ליישב כי האי גוונא גם לתירוץ זה דלמינהו בדגים נמי לא הוה דרשינן למילף מבהמה אי לאו דילפינן הכא אילנות מבהמתך מה בהמתך בהרבעה כו' אבל מ"מ קשה לתירוץ ראשון של התוספות למינהו באילנות למה לי דהא לא נ"מ בדרש דלמינהו רק בדגים ויש לדקדק לפי דברי התוס' דמלמינהו לחוד לא ילפינן מידי ולעיל אמרינן לתנא דבי מנשה דיליף כלאים בבני נח מדכתיב מן העוף למינהו ודוחק לומר דסמך שם אהך דחקותי שחקקתי כו' דאם כן הוה ליה לאתויי התם הך דרשה דחקותי שחקקתי כו' וי"ל דודאי למינהו דכתיב גבי בריאה ליכא למילף מיניה מידי אי לאו חקותי כו' כמו שכתבו התוספות הכא אבל למינהו דנח דהוה ציווי שפיר ילפינן

מיניה ומאן דיליף ליה הכא מחקותי כו' ומלמינהו דגבי בריאה לא בעו למילף מלמינהו דנח דהא אמרינן לעיל ההוא לצוותא בעלמא וק"ל:

**בא"ד** והשתא ההיא דהרכיב ב' דשאים דפרק א"ט לרבנן כו' עכ"ל קאי לב' תירוצים של תוספות וק"ל:

**בד"ה** אתיא קריעה כו' דיליף דקריעה מעומד דכתיב ויקם איוב ויקרע כו' עכ"ל לא קאי התם הכי אלא מויקם דוד ויקרע גו' יליף לה וקריעה גופא נמי מהכא יליף לה אלא דלישנא דתלמודא דהתם נקטו התוס' בדבריהם עיין שם וק"ל:

**בד"ה** המלך קרע תימה היאך אמרו למלך מה ששמעו כו' עכ"ל ואגופה דקרא לא תקשי להו הכי דאימא דלאו אגדופי קרע רק אשמועות רעות וק"ל:

**נחמנו** אלהינו:

## דף ס:

**פירוש** רש"י בד"ה אבל המגפף כו' תרי תעבדם יתיר' כתיבי חד כו' עכ"ל כ"ה בכל פרושים של פירוש רש"י הישנים ומהרש"ל כתב כי טעות הוא זה ותלה הטעות בדפוס לובלין והגיה דלא תעבדם יתיר' כתיב כו' ודדברות הראשונות ואחרונות לא חשיב רק כחד כפירוש רש"י לקמן גבי ג' השתחואות ונראה מדבריו לפי הגהתו שהוא הבין דלא הוה רק חד לא תעבדם יתירא משום דחד מהן איצטריך לאזהרה לכדרכה ואידך לא תעבדם דמייתר אא"ע לכדרכה תנהו שלא כדרכה וכן דעת הסמ"ג דחד לא תעבדם אתי לאזהרה לכדרכה ואידך לשלא כדרכה אבל רש"י לקמן פירש דאזהרה לכדרכה מפן תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו גו' וכן מוכח לקמן גבי זובח למרקוליס אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו גו' וכי האי גוונא אמרו לקמן גבי ג' השתחואות לכדרכה מאיכה יעבדו גו' נפקא והשתא ניחא דבאם אינו ענין לכדרכה הנהו תרי לא תעבדם ככל הפירושים הישנים דהיינו ודאי חד דדברות ראשונות ואחרונות כפירוש רש"י לקמן ואידך לא תעבדם ולא תעשה גו' מייתרי הני תרתי וקאמר דאתי חד מינייהו לשלא כדרכה במגפף ומנשק ואידך לא הזכיר רש"י הכא למאי אתא אבל לקמן מוקמי' ליה יכול אפילו נעבד כהמן תלמוד לומר לא תעבדם ופירש רש"י שם מלא תעבדם יתיר' והתימה מדברי הסמ"ג דכולי שמעתיה אינה מוכחת כדבריו ומיהו לקמן לרבי אמי דתני זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת משמע דלא תעבדם איירי שפיר אתי לכל הני כדברי הסמ"ג וק"ל:

**תוס'** בד"ה וליחשוב כו' גבי ניסוך ישתו יין נסיכם והיינו כר' יהודה דדרש בספרי כו' גבי עובדי כוכבים אבל ר"נ מוקי לה בישראל כו' עכ"ל ורש"י פירש בחומש דרבי (יוסי) [יהודה] דורשה כולה כנגד ישראל ור"נ דורשה כולה כנגד העובדי כוכבים ע"ש ר"ל כנגד ישראל שישראל יאמרו כן לעובדי כוכבים אי אלהימו גו' אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם וכנגד העובדי כוכבים היינו שהעובדי כוכבים יאמרו כן לישראל אי אלהימו גו' וק"ק למה לא כתבו התוס' כן על פירוש הקונטרס בקיטור אשר חלב זבחימו גו' דהיינו כרבי (יוסי) [יהודה] דדריש ליה בספרי גבי עובדי כוכבים אבל ר"נ מוקי לה בישראל וק"ל:

**בד"ה** זובח לאלהים כו' ובא ללמד על הכלל דאפילו כדרכה לא מחייב אלא כו' עכ"ל וכן הלאו דלא יזבחו עוד את זבחיהם כו' הוה אמינא דבא ללמדך דאפילו כדרכה לא מחייב אלא בעבודת פנים א"נ לזובח להכעיס כדלקמן ומיהו בהשתחואה דהכא ליכא למימר הכי דבא ללמדך דאפילו כדרכה לא מחייב אלא כעין השתחואה דהוי דרך כבוד ולא פוער לפעור וזורק למרקוליס דאם כן הני שלשה לאוין בהשתחואה למה לי דעל כרחך אתי חדא לאזהרת מיתה בהשתחואה לשלא כדרכה כדלקמן דללאו גרידא מלא תעבדם ילפינן ליה כמו מגפף ומנשק ודו"ק:

**בד"ה** המקטר כו' דאי לאו בלתי לה' לבדו ה"א מה זביחה כו' אתא לרבויי זורק כו' עכ"ל מיהו איצטריך נמי למדת דבר שהיה בכלל כו' דאי מבלתי לה' לבדו לחוד לא הוה ממעטינן שאר עבודות אפילו שאינן בפנים אי לאו דאי מה זביחה שהוא עבודת פנים כו' ובהכי יתיישב לקמן דקאמר אימא דיצא השתחואה ללמד על הכלל כולו כו' דליכא לאקשויי דא"כ בלתי לה' לבדו גו' ל"ל די"ל דאי לאו בלתי לה' הוה אמינא דזובח יצא מן הכלל וללמד כו' ולרבויי זורק אבל השתא דכתיב בלתי לה' לבדו גו' ולרבויי נמי עבודת פנים אית לן למימר טפי לרבויי גם כל שאר עבודות מהשתחואה וזובח לגופיה דמחשבין כו' ועוד י"ל בזה דא"נ אתי זובח דמחשבין מעבודה לעבודה איצטריך בלתי לה' לבדו דמחשבין מעבודה לעבודה בכל עבודת פנים ואי לאו בלתי לה' גו' ה"א דדוקא מחשבין מזובח לזורק ודו"ק:

## דף סא.

**גמרא** שלאי כדרכה מהשתחואה נפקא כו' בפרק השוחט ומעלה כתבו התוספות וקצת קשה ומאי קושיא דילמא איצטריך לאזהרה דמחשבין מעבודה לעבודה דהא לעולם כך הוא דלא יזבחו לאזהרה וזובח לאלהים וגו' לעונש ותרצו דאם איתא דהשתחואה ללמד

על הכלל אם כן לא תעבדם למגפף ומנשק הוה מיותר לן לאזהרה אזביחה מעבודה לעבודה דהא מהשתחואה ילפינן חיוב מיתה במגפף ומנשק עכ"ל עיין שם:

**תוס'** בדבור המתחיל איכה יעבדו כו' וע"כ איכה יעבדו לרבויי אתי כגון פוער לפעור כו' עכ"ל לכאורה אינו מדוקדק דלפום סברא דהשתא דזביחה יצא מן הכלל כו' על כרחך דאיצטריך נמי איכה יעבדו למגפף ומנשק דלא אתי מזביחה דהוי עבודת פנים ויש לומר דנקטו בדבריהם פוער כו' משום דלפי קושייתם דהשתחואה יצא מן הכלל כו' לא איצטריך לן איכה יעבדו וגו' למגפף ומנשק דמהשתחואה אתי אלא משום פוער לפעור כו' איצטריך איכה יעבדו וגו' ומיהו דחוק לדברי התוספות לשון איכה יעבדו למעוטי מאי כו' דמשמע דאי זביחה יצא מן הכלל שפיר אתי איכה יעבדו למעוטי ואינו כן אלא דלרבויי אתי והכי הוה ליה למימר איכה יעבדו לרבויי מאי ודברי בעל המאור יתיישבו בזה דהכי קאמר בשלמא דאי זביחה יצא מן הכלל איצטריך איכה יעבדו למעוטי מגפף לנושקים דאי מזביחה הוה אמינא למעוטי מגפף לזובחים שזו עבודת פנים וזו אינו עבודת פנים כו' אבל מגפף לנושקים דאידי ואידי דרך כבוד הוה אמינא ליחייב קא משמע לן איכה יעבדו למעוטי כו' אבל אי השתחואה יצתה ללמד על הכלל כו' ואתרבי כל דרך כבוד אפילו מגפף לנושקים איכה יעבדו למעוטי מאי ואוקמינא בפוער למרקוליס כו' עיין שם באורך:

**בד"ה** ומר סבר כו' והא דקאמרינן לעיל היכא דפלחו ליה כולי עלמא לא פליגי רצה לומר כו' עכ"ל דבניסת לא הוה איצטריך לן למימר היכא דפלח חייב הניסת העובד עבודת כוכבים דתנאי לא פליגי אלא בדיבורא ופלח דעשה מעשה מאן דכר שמיה אבל במסית ודאי דאיצטריך לאשמועינן דאי פלחו ליה אע"ג דאיהו לא עבד מעשה חייב אדיבוריה וכיון דהשתא כמו שהקשו התוס' ע"כ דבכולה שמעתין בניסת פליגי אבל במסית ודאי אי נמי דלא שמעינן ליה דחייב על כרחך דהכי קאמר דלכך המסית חייב בכל גוונא דכיון דאי פלחו ליה דחייב העובד אם כן העובד לאדם ע"ז מחייב המסית לעצמו בדיבורא כמסית לשאר עבודת כוכבים וק"ל:

## דף סא:

**גמרא** מאי לאו אחד העובד מאהבה כו' ולעיל דרמי מתני' אהדדי עובד אין אומר לא כו' לאו מאחד עובד פריך דהא איכא למימר בכה"ג מאהבה ויראה הוא דקאמר הכי עובד אין אומר לא אלא מעובד עבודת כוכבים דריש המשנה פריך מלשון עובד ולא אומר ועוד נראה דאין סברא לחלק דכיון דמאהבה ויראה הוי עבודת כוכבים מה לי

עובד ומה לי אומר כיון דאומר הוא כעובד עבודת כוכבים ובהכי יתיישב נמי הא דפריך לרבא מיכול אפילו נעבד כהמן תלמוד לומר לא תעבדם ליכא למימר דרבא מודה דל"ת איכא בעובד מאהבה ויראה אלא דממיתה קאמר דפטור דאין סברא לחלק ביה דאי הוה כעובד עבודת כוכבים יתחייב נמי מיתה דבמגפף ומנשק בשלא כדרכה דהוה בל"ת ולא במיתה היינו משום דממעטינן להו מזביחה דיצתה מן הכלל כו' דהוי עבודת פנים וק"ל:

## דף סב.

**בפירוש** רש"י בד"ה ועשה מאחת מהנה כו' אי נמי ועשה מהנה א"נ ועשה אחת כו' עכ"ל קיצר בדבריו אי נמי ועשה הנה דמ"ם מן מהנה נמי מיותרת לתולדות וק"ל:

**בד"ה** אחת שהיא הנה כו' ומדכתיב מ' יתירא והשתא כו' עכ"ל לא קאי אאחת שהיא הנה כו' דקאמר דהך מלתא לאו ממ"ם יתירא דריש אלא דהוה מילתא באנפיה נפשיה דמדכתיב מ"ם יתירא באחת ובהנה דריש דרשה אחרינא והשתא מפרש לה אחת כו' וק"ל:

**בד"ה** תיפוק ליה מאחת מהנה לרבי אבא פריך נהי כו' דהשתחואה ללאו כו' עכ"ל ונראה דהוא הדין דהוה מצי לפרש דלרב יוסף פריך דבעי למימר דלכולי עלמא השתחואה לא יצתה ללאו אלא לחלק ותיפוק ליה לחלק מאחת מהנה אלא דניחא ליה לפרש עיקר הקושיא [לרבי אבא] דע"כ ברייתא דרבי זכאי ליתא וקצת קשה כיון דלפום הך סברא דחילוק מלאכות מאחת מהנה נפקא ע"כ דהשתחואה ללאו יצתה אם כן מאי קאמר אבות זיבוח קיטור השתחוואה כו' דהא השתחואה אינו רק ל"ת ולא שייך ביה חיוב חטאת וק"ל:

**בד"ה** ותו לא מידי ליכא לשנויי מידי הלכך לא נפקא לן חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מהכא כו' עכ"ל לא ניחא ליה לפרש שהם דברי המתרץ מסקנת הסוגיא דתו לא מידי דהיינו דתו לא קשה מידי [לרבי אבא] דליכא למילף חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מאחת מהנה כדבעינן למימר וכן הוא סוגית התלמוד בכ"מ דמסקנת הסוגיא ותו לא מידי ותו לא קשה מידי משום דהכא ליכא לפרושי הכי דהא ודאי דאכתי קשה אתקפתא דרב יוסף וע"כ פירוש שאין זה דברי המתרץ אלא דמסקנת התלמוד הוא דתו ליכא לשנויי מידי משום דלפי דברי המקשה [לר' אבא] מהא דחילוק מלאכות מאחת מהנה יסייע ליה בהא דע"כ השתחואה ללאו אתא ודלא כרב יוסף אבל השתא דחילוק מלאכות בעבודת כוכבים ליכא למילף מאחת מהנה ע"כ דתו ליכא לשנויי מידי [לר' אבא] מכח אתקפתא דרב יוסף דהשתחואה ודאי אתי לחלק ולא ללאו ודו"ק:

## דף סב:

**גמרא** דקסבר רוק כו' נתכוין להגביה את התלוש כו' סוגיא זו לאביי ולא לרבא דפרק כלל גדול ע"ש וק"ל:

**בפירש"י** בדבור המתחיל חלב וחלב שני זיתים כו' אינו חייב אלא אחת כדמפרש טעמא לקמן עכ"ל אין זה מפורש בשמעתין וק"ל:

**בד"ה** מאן דמתרגם כו' רישא בחד טעמא וסיפא בחד כו' עכ"ל ודקאמר בפרק המפקיד ור"י הניחה במקומה משמע ה"פ הניחה במקומה משמע דאם לא כן לא איירי בטעמא דאיירי ביה רישא וק"ל:

**תוס'** בד"ה והעלם זה כו' דשכח לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים כו' עכ"ל ובריש כריתות קשה דמוקי ליה בתינוק שנשבה כו' אבל לא בשכח לגמרי דידע דאסירא [עבודת כוכבים] והני עבודות לא ידע דאסירי וק"ל:

**בד"ה** רישא (בעובד)[בעבודת] כוכבים כו' וכנגדו בשבת שהיה צריך לחתוך תלוש כו' ונמצא שהוא מחובר פטור דמלאכת מחשבת כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דנמצא מחובר אחר דלא נתקיימה מחשבתו דבשבת פטור כי האי גוונא משום מילתיה דשמואל כיון דלא נתקיימה מחשבתו דבעינן מלאכת מחשבת כמו שכתבו התוספות ואהא תירצו דלא מצי למימר הכי לאוקמא בלא נתקיימה מחשבתו דבכהאי גוונא בצריך למחובר כו' נמי פטור משום מלאכת מחשבת והא ודאי לא תקשי להו דקושטא דמילתא לאוקמא בכה"ג וכגון שבא לשחוט בהמה של קדשים ונמצא בהמה אחרת של קדשים דחייב וכנגדו בשבת דאפילו בצריך למחובר ונמצא מחובר אחר דפטור משום דלא נתקיימה מחשבתו דיש לומר דשגג בלא מתכוין לא משמע הכי דזה מתכוין שפיר מקרי כנראה מדבריהם ובתוספות פרק כלל גדול כתבו עוד וליכא לאוקמא נמי דמיירי כשנעשה מחשבתו כגון שהיה צריך לחתוך מה שחתך אלא שהיה סבור שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר דכהאי גוונא אם פטור לענין שבת מאשר חטא בה פטור נמי לענין חוץ ע"כ לשונם ור"ל דבשחוטי חוץ נמי פטור מדרשא דבה שהרי לא נהנה אבל יש לדקדק דא"כ מעיקרא מאי קשיא להו הכא והתם לאוקמא כגון שהיה צריך לשחוט בהמה של חולין כו' ונמצאת אחרת והיא של קדשים כו' דהא בכהאי גוונא כיון דלא נתכוין ויש לפטור בחוץ מדרשא דבה שהרי לא נהנה ומשום דלא נעשית מחשבתו ודאי לא גרע מלא נתכוין לכך ונעשית מחשבתו שנמצא שהיא עצמה של קדשים דפטור מדרשא דבה כמו שכתבו התוס' שם וי"ל דעיקר קושייתם מעיקרא דלוקמא בכה"ג היינו למאן דלית ליה דרשא דבה דהיינו רבי יהושע דדריש התם בה בכריתות למילתא אחריתא ולכך חייב שפיר בחוץ בנתכוין

לשחוט חולין כו' ובשבת מיהא פטור בכה"ג משום מלאכת מחשבת אסרה כו' ואהא תירצו דבכה"ג בשבת אפי' במתכוין למחובר פטור ומה שכתבו התוספות בפרק כלל גדול וליכא לאוקמא נמי דמיירי כשנעשית מחשבתו כו' רצה לומר וליכא לאוקמא כרבי אליעזר דאית ליה בכריתות דרשא דבה ואהא תירצו דבכה"ג כיון דנעשית מחשבתו כיון דליכא למפטריה משום מלאכת מחשבת אם יש לפטרו לענין שבת מדרשא דבה וכרבי אליעזר פטור נמי בחוץ כיון דלא נהנה וזה שדקדקו התוספות לומר אם יש לפטרו לענין שבת כו' בלשון ספק משום דלפי קושייתם ודאי אין לפטרו לענין שבת בכה"ג היכא דנתקיימה מחשבתו וכרבי יהושע דלא דריש התם בה להך מלתא והדברים ברורים הם בדברי התוספות הכא ובפרק כלל גדול ע"ש ודו"ק:

**בא"ד** בשאר מצות כמו בנרבע לזכור ולבהמה דאמר לעיל דאינו חייב אלא אחת כו' עכ"ל צ"ע דהא לאביי בין לר' עקיבא ובין לר' ישמעאל חייב שתים ולרבי אבהו נמי לרבי עקיבא מיהת חייב שתים וטפי הוה להו להקשות מבא על הבהמה והביא הבהמה עליו דלאביי בין לר' עקיבא ובין [לרבי ישמעאל] חייב אחת ולר' אבהו לר' עקיבא מיהת חייב אחת ובתוספות פרק כלל גדול כתבו בבא על הבהמה והביא בהמה עליו דבין לאביי ובין לר' אבהו לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת כו' עיין שם וטעות נפל בדבריהם וכצ"ל דבין לאביי ובין לר' אבהו לר' עקיבא אינו חייב כו' וק"ל:

**בד"ה** להגביה את התלוש כו' והא דקאמר התם אהא דמוקי אשר חטא כו' דמשמע דשמואל איורי בכה"ג במתעסק לא מייתי כו' עכ"ל אסוגיא דשמעתין נמי הוה מצי לדקדק כן דקאמר נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר דפטור משום שלא נתכוין והיינו מדרשא דבה ומייתי מלתיה דשמואל דפוטר אפי' בנתכוין למחובר זה וחתך מחובר אחר משום מלאכת מחשבת אסרה כו' אלא דניחא להו לדקדק כן אסוגיא דהתם דמייתי בהדיא מעיקרא מדרשא דבה ומסיים ביה מילתיה דשמואל וק"ל:

## דף סג.

**גמרא** קמ"ל דאתקושי אתקוש דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו' מיה לא בעי למימר דאתיא מילתיה דרב נמי כרבנן ומהאי הקישא דאם כן נילף מיניה במגדף ובכל דוכתא דלא בעי מעשה וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה אבל המגפף כו' עובר בל"ת לא תלכו אחרי וגו' עכ"ל ובמתני' פירש"י דמדלא תעבדם יתירא נפקא ל"ת למגפף כו' בשלא כדרכה ואפשר דהכי פירוש לר' אמי דתרתי לא תעבדם יתירי צריכי חד אפילו נעבד כהמן ת"ל לא תעבדם כדתני לעיל ואידך

לא תעבדם איצטריך דכללן כולם בעבודה אחת שאם עשאן כולן בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת אבל לאביי ולר"י דאית להו דהשתחואה לחלק יצאת וע"כ דלית להו דלא תעבדם עשאן כולן כעבודה אחת ואייתר לך חד לא תעבדם למגפף ומנשק כו' בשלא כדרכה דהוה בל"ת כפירוש רש"י במתניתין ודו"ק:

**תוס'** בד"ה אמר רבי אמי כו' כיון דלא דרשת לא תעבדם מדסבירא ליה השתחואה ללאו יצתה עכ"ל דליכא למימר דרבי זכאי נמי דריש לא תעבדם כר' אמי דעשאן כולן כעבודה אחת ואי לאו לא תעבדם הוה אמינא דהשתחואה לא יצתה ללאו אלא לחלק דא"כ השתא נמי דכתיב לא תעבדם אימא דדוקא אשאר עבודות קאי אבל לא תשתחוה גופה יצתה לחלק על עצמה אלא ע"כ דבלאו מיעוטא דלא תעבדם נמי לא נימא דהשתחואה לחלק יצתה אלא ללאו ומשום הכי שפיר קאמר ליה ר"י פוק תני לברא דודאי לחלק יצתה ולא ללאו ולא ניחא ליה לפרש דר' יוחנן סבירא ליה כרבי אמי דבשאר עבודות עשאן לא תעבדם כולן כעבודה אחת אלא דבהשתחואה יצתה לחלק על עצמה ולכך אמר לו פוק תני לברא הא דתני דהשתחואה ללאו יצתה דכולהו סוגיא דלעיל משמע דלרבי יוחנן לחלק יצתה על כל אחת כדקאמר רב יוסף אבל הכא כו' דכולי עלמא השתחואה לחלק יצתה וכדסבר אביי כמו שכתבו התוספות מדקאמר לחלק יצתה סתם משמע דלחלק יצתה על כל אחת וכן מוכח לעיל דמשמע דפריך [לר"א] חילוק מלאכות דעבודת כוכבים תיפוק ליה מאחת מהנה כו' ולא פריך הכי נמי לר' יוחנן אלא ע"כ ר"י כאביי ס"ל דיצתה לחלק על א' ולא כר' אמי ודו"ק:

## דף סג:

**בד"ה** שלא ידור כו' ומעיקרא לא פלגינהו בב' קראי אלא כו' עכ"ל ר"ל דודאי נפקי נמי כולהו מלא תזכירו ולא לאו שבכללות הוא דחדא מלתא הוא כמו אילו נפקי מלא ישמע ומעיקרא קודם שאמר דבר אחר נמי לא פלגינהו בב' קראי דהיינו למילף נודר ומקיים מלא ישמע אינו אלא דרך אסמכתא בעלמא אבל קושטא הוא דכולהו נפקי ליה מלא תזכירו:

**ודע** שהסמ"ג לאוין ל"ב כתב גם כן למאי דמוקי לא ישמע לאזהרת מדיח נפקי ליה נודר ונשבע מלא תזכירו אבל קשה לדבריו לפי מ"ש שם שלא להתנבא בשם עבודת כוכבים שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו גו' דהשתא הדרן קושיית התוספות לדוכתיה דהוה ליה לא תזכירו דמינה נפקי אזהרת נודר ומקיים לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד

וכ"כ הרמב"ם [בפ"ה] דהלכות עבודת כוכבים דאזהרת נביא שקר מכלל שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו ודו"ק:

**בד"ה** אסור לאדם כו' ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך עכ"ל ר"ל דהישראל אינו עובר על לפני עור כיון דבני נח לא הוזהרו על השיתוף אבל דברי פסקי התוספות בזה שכתבו דמותר לקבל שבועה מן העובד כוכבים דבן נח לא נצטוה על לפני עור עכ"ל אינו מובן וק"ל:

## דף סד.

**תוס'** בד"ה אע"ג דקמכוין לבזויה ולעובדה בביזוי דאי לא כו' עכ"ל נראה לענין חיוב מיתה קאמרי דאינו חייב אלא אם כן דנתכוון גם לעובדה אבל לענין חיוב חטאת חייב אף בלא נתכוון אלא לביזוי כיון דעבודתה בכך כדמוכח מהך עובדא דרב מנשה דמייתי עלה דלא היה אלא למרגמיה וכ"כ המיימוני בפרק ג' דהלכות ע"ז הפוער לפעור כדי לבזותו כו' הואיל ועבודתו בכך וחייב ומביא קרבן על שגגתו עכ"ל והשתא מתני' דקתני פוער לפעור ה"ז עבודתו וזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו ומפרש לה אע"ג דמכוין לבזויה ונמרגמיה אתי כפשטיה דלא נתכוון כלל לעובדה אלא לבזותו וחייב חטאת הואיל ועבודתה בכך וכ"כ בעל כסף משנה שם על דברי הרמב"ם ומיהו התוספות לא ניחא להו לפרש דמתניתין איירי לענין חטאת דכולה מתניתין אאלו הן הנסקלין דרישא קאי ודו"ק:

## דף סד:

**גמרא** ומזרעך ולא כל זרעך כתב הסמ"ג לאווין מ' ויש בזה טעם לתשובת המינים מפני שבמיתת ב"ד מתכפרין המומתין וזה עשה כ"כ עבירה גדולה שאין הקב"ה רוצה שיהא לו כפרה ומזה הטעם אני אומר כו' עכ"ל ע"ש ומזה נראה לתת טעם הא דאמרינן בכל דוכתא דאין עונשין מן הדין אע"ג דק"ו מדה היא בתורה מכ"מ אין לדון כן לענין עונש דאימא זה שעשה עבירה החמורה מזו אינו מתכפר בעונש המפורש בקלה ממנה וק"ל:

**העבירו** ברגל פטור כו' והמיימוני פ"ז מהלכות ע"ז כתב ומעבירו ברגליו מצד זה כו' וע"ש דברי בעל כסף משנה גם רש"י בחומש פירש כן וע"ש בראב"ם ואין להאריך:

**ולמאן** דאמר מגדף עע"ז היא כרת במגדף כו' דליכא למימר דההוא מאן דאמר דסבירא ליה דמגדף עע"ז היא אית ליה דמולך לאו עע"ז היא ואיצטריך ליה למולך שלא כדרכה דהא כיון דסבירא ליה דמולך לאו עע"ז היא לא מסתבר לחיובי עליה כרת בשלא כדרכה

כמו שכתבו התוספות והיינו טעמא כיון דליכא חיוב מיתה בשלא כדרכה במולך כדקתני בברייתא לית לן לאוקמי ביה חיוב כרת וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה ר' ינאי לפרושי עד שימסור דמתני' אתא כו' מסירה לכומרין קאמר עכ"ל והא דקאמר תנ"ה יכול העביר כו' לאו אהך מלתא קאמר דהך מלתא לא מפרש בברייתא טפי מבמתני' אלא דקאמר תנ"ה דמפיק ליה מסירה מקרא דלא תתן כרבי ינאי דזה אינו מפורש במתני' ולא ניחא ליה לפרש דטעמא דמתני' דבעי מסירה קאתי ר' ינאי לפרש מדכתיב לא תתן דא"כ הוה ליה למימר מה"מ אמר ר' ינאי כו' שנאמר ומזרעך לא תתן גו' וק"ל:

**בד"ה** ולמאן דאמר בכריתות מגדף כו' משורר לע"ז כרת דכתיב במגדף ל"ל אחרי שדרכה כו' עכ"ל דלית לן לאוקמי חיוב כרת אלא במקום דאיכא מיתה בהתראה ומשורר שלא כדרכה אינו חייב מיתה דאינו מד' עבודות וק"ל:

**תוס'** בד"ה שלשה כריתות כו' ואע"ג דה"ל טפי לאוקמי לגופיה למעביר כו' עכ"ל קצת משמע דלא קשיא להו הכי רק לפירושם דכל שלשה כריתות כתיבי במולך ולא לפ"ה ואפשר משום דלפ"ה ניחא טפי דאיכא למימר דהנהו תרי דכתיבי במולך מוקמינן להו מסברא חדא לכדרכה במולך וחדא לכדרכה בע"ז וההוא כרת דכתיב בע"ז גופיה אתי לשלא כדרכה בע"ז אבל לפירושו דכל שלשה כריתות במולך כתיבי קשיא להו דה"ל טפי כו' ודו"ק:

**בד"ה** למעביר בנו כו' תימה כיון דמולך ע"ז הוא תיפוק כו' עכ"ל כבר הרגיש רש"י בזה קצת שפירש דלא מוקמינן כרת בשלא כדרכה אלא בהנהו ד' עבודות דמצינו בהו חיוב מיתה בשלא כדרכה אבל אין זה מספיק דהא למ"ד מולך ע"ז הוא חייב במולך נמי מיתה שלא כדרכה כדתניא לעיל בברייתא ועוד דלשיטת התוספות דכולהו ג' כריתות במולך כתיבי אמאי לא נוקמיה נמי לשלא כדרכה במולך כיון דכתיב במולך והוי נמי ע"ז וק"ל:

**בד"ה** וכי שלשה כו' ואם תאמר לרבי עקיבא נמי תקשה כו' אבל מר"י קשיא כו' עכ"ל גם כל זה לשיטתם דכל שלשה הכריתות במולך כתיבי וכ"כ מהרש"ל וק"ל:

**בא"ד** לעכו"ם שלא כדרכה משום עולם הזה ועולם הבא אי נמי חד לעכו"ם שלא כדרכה ותרתי למולך כו' עכ"ל קצת קשה דלפי זה מאי קשיא ליה וכי שלשה עולמות יש כו' הא איכא למימר דאיצטריך כולהו דהיינו ג' דכתיבי במולך וג' דכתיבי בעכו"ם והיינו תרתי לכדרכה בעולם הזה ועולם הבא ותרתי לשלא כדרכה בעכו"ם בעולם הזה ובעולם הבא ותרתי למולך בעוה"ז ועוה"ב ויש לומר דקושטא קאמר דלית ליה רק תרתי בעכו"ם דהכרת תכרת דברה תורה כלשון בני אדם ודו"ק:

## דף סה.

**גמרא** א"ל אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה ואלא חובר דבלאו היאך הוא כדתניא חובר חבר אחד כו' כצ"ל וכן הסוגיא בכריתות דף ג' וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה ואפי' לרבנן כו' מדלא פליגי רבנן עליה התם אלא במגדף אבל בבעל אוב כו' עכ"ל מיהו המתרץ דקאמר כי קאמר נמי ריש לקיש לר"ע לא משני מידי ולא הבין דברי המקשה וחוזר המקשה להקשות קושיא זו בעצמה א"ה יצא מגדף ובעל אוב כו' ודו"ק:

**תוס'** בד"ה יהנשאל בהם פ"ה כו' וקשה דאי אל תפנו אזהרה לנשאל א"כ כו' עכ"ל ופ"ה גופיה בגמרא חזר בו בד"ה הואיל ושניהם בלאו א' נאמרו בלאו דאל תפנו כו' ע"ש דהיינו אזהרה דמכשפים דבנשאל ודאי דאין שייך בו חיוב חטאת שאינו רק בלאו וק"ל:

**בד"ה** מאן תנא השתחואה כו' הא לא מיחייב רבי עקיבא במגדף אלא משום דכתיב כרת במקום קרבן כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם הא מסיק לעיל לרב אליבא דר"ל דבאלי אתה חייב קרבן אע"ג דליכא כרת במקום קרבן ומשום דאיתקש דכתיב וישתחוו ויזבחו ויאמרו גו' וא"כ מיניה נילף נמי השתחואה אע"ג דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן ועוד דהשתחואה גופה נילף מהאי היקשא דוישתחוו ויזבחו גו' כמ"ש התוספות לעיל בתחילת הסוגיא וי"ל דלא קשיא להו אלא אהך דכריתות דקאמר דלא מחייב ר"ע במגדף אלא משום דאיכא כרת במקום קרבן ואי לאו הכי לא הוה מחייב ביה והכי ס"ל ר"ע בהשתחואה וכן באלי אתה דחייב קרבן משום דאיתקוש אף על גב דלית בהו כרת במקום קרבן ואהא תירצו דלא נקט התם כרת במקום קרבן אלא לדבריהם דרבנן כו' א"נ לבתר דגלי במגדף דחייב ומשום דאיכא כרת במקום קרבן דלא בעינן מעשה ילפינן נמי בכל דוכתא בהאי הקישא דוישתחוו ויזבחו גו' אבל אי לא גלי התם לא הוה ילפינן נמי בהאי היקשא מידי ודו"ק:

## דף סה:

**גמרא** בעל אוב אחד המעלה בזכורו כו' ורש"י בחומש פירש דורש אל המתים זהו מעלה בזכור כו' ע"ש ודבריו ע"פ הברייתא בספרי ושלא כברייתא זו דבשמעתין דכן דרכו של רש"י לפרש הפסוקים על פי היותר פשוטו של מקרא דמעלה בזכורו ונשאל בגולגולת משמע ליה טפי בכלל דורש אל המתים וכדבעי למימר נמי תלמודא שואל אוב היינו דורש אל המתים כו' ופשטא דסתמא דמתניתין נמי משמע כברייתא דספרי דאוב מלתא אחריתא היא שהוא זה המדבר משחיו וכדאידך ברייתא דבשמעתין בעל אוב זה המדבר

בין הפרקים ומבין אצילי ידיו כו' ומה שכתב הרא"ם שם ואונקלוס שתרגם ידעוני זכורו איני יודע היכן מצא שהרי בפרק ארבע מיתות כו' ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו כו' עכ"ל ולא הוה ליה לתמוה על אונקלוס היכן מצא זה שהוא היה תנא אבל כבר הרגישו בזה התוספות דזכורו שם מכשפות הוא ואפשר דהיינו בעצמו במניח עצם ידוע בפיו ולא קשיא להו רק על הברייתא דה"ל למנקט בידין גבי אוב שהוא תרגומו של אוב אבל זכורו הוא תרגומו של ידעוני וק"ל:

**תוס'** בד"ה יצאו עדים כו' הא אפילו בשוגג מיקטלי דלא בעי התראה כו' עכ"ל ר"ל כדאמרי' בפרק היו בודקין שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וק"ל:

**בד"ה** הואיל וישנו כו' וה"ג אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול כו' עכ"ל דלפי גרסא זו שפיר משמע כדקאמר שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראייה לא חזר משינויא דקול במגדף ובכל הני דת"כ אבל לגירסתנו דקאמר שאני עדים זוממין שישנו בקול משמע כשחזר ומשני אלא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בראייה דלא קאי כלל האי שינויא דקול ובמגדף קאי שינויא דלעיל שישנו בלב:

**ודע** לפי גירסא זו הסכימו התוס' דגרסינן שאני מגדף הואיל וישנו בקול דקאי האי שנויא דקול במגדף יש לדקדק דלעיל דקאמר כי קאמר רב נמי לר' עקיבא וכתבו התוספות שם לרבי עקיבא אליבא דר"ל קאמר הכי דלר' יוחנן כו' ועקימת פיו הוי מעשה מתוקמא דרב אפילו כרבנן עכ"ל והא ליתא דהא מהאי טעמא דלא מיחייבי רבנן במגדף משום דישנו בקול ליכא לחיוביה נמי באלי אתה דישנו בקול אבל לגירסתנו דגרסינן שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול דהשתא במגדף קאי שינויא הואיל וישנו בלב ניחא לפי שיטתם דלכך הוי מגדף בלב דמצינו ביה ממך יצא חושב גו' משא"כ באלי אתה דלא מצינו ביה דישנו בלב ודו"ק:

**בד"ה** ר"ל אמר פטור אליבא דמ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי כו' עכ"ל דקשיא להו מאי מייתי ראיה מחסמה בקול דמחייב ר' יוחנן משום דהוי מעשה דאימא דהא דמיחייב ליה ר"י היינו למאן דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ואהא כתבו דע"כ למ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי כו' ור"י דמחייב ליה אינו אלא משום דקול הוי מעשה וק"ל:

**בד"ה** מעלה בזכורו כו' ולא יתכן בבעל אוב דשאול כו' עכ"ל רצה לומר דאשה היתה הבעלת אוב ולא שייך על זכורתו ומקרא דכתיב באוב איש או אשה לא קשיא להו לפי' הקונטרס דאימא באשה איירי במין אוב האחר דהיינו נשאל בגולגולת אבל בבעלת אוב דשאול שהעלתה את שמואל איירי במין אוב זה דמעלה בזכורו דאינו עולה כדרכו כמו

שכתוב ותזעק בקול גדול שראתהו עולה שלא כדרך העולים שהמעלה בזכורו עולים רגליהם למעלה וזה עלה בראשו למעלה כו' ע"ש וק"ל:

## דף סו.

**גמרא** מה ת"ל איש איש לרבות בת טומטום כו' ורש"י בחומש בפרשת משפטים כתב ומקלל אביו ואמו למה נאמר לפי שהוא אומר איש איש אשר יקלל גו' אין לי אלא איש שקלל אשה מניין ת"ל ומקלל אביו גו' סתם בין איש ובין אשה כו' ע"ש והוא ע"פ המכילתא וכמה שכתבו שדרכו לדרוש בפירושו הדרשה יותר פשוטה במקרא דדרשה דשמעתין אינה פשוטה לרבות אשה מאיש איש משום דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ודו"ק:

**שם** למאן דאמר אלהים קודש גמרינן חול מקודש כו' והשתא לא תימא כדבעי למימר מעיקרא דלכתוב או נשיא וחרש אלהים ל"ל אא"ע לגופיה כו' דהא אלהים איצטריך לגופיה לקודש דלא אתיא מבשר ודם כמ"ש התוספות אלא דלכתוב אלהים וחרש ולא לכתוב נשיא אא"ע לגופיה תנהו ענין לאביו וכן צריך לומר למאי דגמר קודש מחיל דאלהים איצטריך משום קודש ומדאפקיה בלשון אלהים כמ"ש התוס' אלא דנשיא לא איצטריך לגופיה וק"ל:

**שם** אם כן לכתוב קרא לא תקל מאי לא תקלל ש"מ תרתי ובחומש פירש"י אלהים לא תקלל ה"ז אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין עכ"ל והיינו כמסקנא דהכא אליבא דכ"ע דבין למ"ד אלהים קודש ובין למ"ד אלהים חול תרתי משמע אבל הרא"ם הביא המכילתא דאיכא למאן דאמר אלהים קודש ואיכא למ"ד אלהים חול ותמה על פירוש רש"י איך תפס דברי שניהם אחר שהם חולקים כו' עכ"ל והאריך בזה לפי שנעלם מעיניו סוגיא דשמעתין דמסיק בהדיא דאינן חולקין בדינא ולכ"ע אלהים תרתי משמע מדכתיב לא תקלל ולא כתיב לא תקל עוד כתב הרא"ם שם ודע היות המין הזה מן האזהרות על שנים שלשה דברים אינו מחויב שיהיה ממין לאו שבכללות בשביל שהכתוב כבר ביאר העונש בכל ענין כו' עכ"ל ועוד האריך לפי דרכו ולא הבנתי דבריו דהיכן ביאר עונש של מקלל דיין דהא לא אתי דלוקין עליו אלא מכלל אלהים לא תקלל שהוא לאו שבכללות דאתי נמי אזהרה לברכת השם אבל הנראה בזה דכיון דאלהים מפורש ומשמע תרתי אלהים ממש ואלהים דיין כדכתיב עד האלהים יבא דבר גו' לא מקרי לאו שבכללות כמו שכתבו התוספות לעיל אנא ומבושל ואזג וחרצן ובמבשל חלב ביום טוב ומיהו יש להקשות נמי אמאי לקי אקללת דיין כיון דה"ל אלהים לא תקלל לאו שניתן לאזהרת

מיתת ב"ד לברכת השם [א] ועל כן נראה דקללת דיין לא איצטריך מהאי קרא דאתא מנשיא וחרש ולא איצטריך לגופיה אלא לאביו ואביו קושטא הוא דאין לוקין עליו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ודו"ק:

**תוס'** בד"ה עד שיפרט לך גו' אלא מסברא קאמר עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו עכ"ל מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו בפרק אותו ואת בנו:

## דף סו:

**בד"ה** מאי לא תקלל כו' וא"ת ונגמר אביו ממקלל עצמו וחרש כו' עכ"ל ממקלל עצמו לחוד דנגמר אביו ל"ק להו דאימא דמקלל את עצמו גרע טפי וכן בהיפך דלא קשיא להו נגמור ממקלל עצמו מאביו וחרש דאימא אדרבה מקלל אחרים גרע טפי דכהאי גוונא אמרינן בפרק החובל דאדם רשאי לבייש עצמו ואסור לבייש אחרים:

**ודע** שרש"י בפרשת קדושים פירש אין לי אלא חרש מניין לרבות כל האדם תלמוד לומר בעמך לא תאור כו' עכ"ל וכתב הרמב"ן והוא שנוי בת"כ אבל המדרש בגמרא אינו כן אלא הזהיר הכתוב בנכבדים כו' וחזר והזהיר באומללים שהוא החרש וממנו יליף בנין אב אל כל שאר העם כו' עכ"ל והשיג עליו הרא"ם וכתב אבל שם בפ' ד' מיתות מפיק ליה מאלהים לא תקלל באם אינו ענין לגופיה דהא אתי מנשיא וחרש תנהו לישראל דעלמא כו' ולא שלמדו שאר העם מבנין אב כו' כמו שכתב הרמב"ן ועוד שאי אפשר לדון זה במה מצינו כו' משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן משונין כו' עכ"ל באמת יפה השיגו אבל גם הוא לא דק במה שכתב דשאר העם גמר בשמעתין מאלהים לא תקלל באם אינו ענין לגופיה תנהו לשאר העם דאינו כן דלא קאמרינן אלא תנהו לאביו ומשום דהוקש כבודו לכבוד המקום ושאר העם לא גמרינן ליה בשמעתין אלא מחרש הוא דגמרינן ליה בהדיא בפרק שבועות העדות והיינו מחרש ומאביו לבתר דגלו באביו כמו שכתבו התוספות הכא והתם והדברים ברורים הם ודו"ק:

**בד"ה** עד שיהיו כו' וקשה תקשה לרבנן דמחייבי אפילו סקילה כו' ומתניתין דמייתי לעיל כו' לא אתיא כוותייהו כו' עכ"ל וקשה לתירוצם דאין זה מספיק דאכתי תקשה ליה להך מתני' דקתני וחייבים עליה משום אשת איש כו' והכתיב ומתו גם שניהם עד שיהיו שניהם שוים דאין סברא שלא ידע ר' יעקב בר אדא המתני' דפ' יוצא דופן דאמוראי היו בקיאין במשניות כמו שכתבו התוספות בכמה דוכתין ועוד דאם נימא הכי דלא ידע מתני' לא הוו צריכי למימר דמתני' לא אתיא כוותייהו כו' ויש ליישב בדוחק דוודאי דהוה קשיא ליה נמי מהאי קרא אמתני' דקתני וחייבין עליה משום א"א כדקשיא ליה

הכא לרב דאמר חייב לר"מ אלא דהכא קא קשיא להו אדמקשה ליה הכא אמלתיה דרב דאמר חייב לר"מ אמאי לא תקשי ליה בפשיטות טפי אמלתיה דרב לעיל דקאמר לרבנן דמחייבי אפילו סקילה ואהא תירצו דלרבנן לעיל הוה ניחא ליה דדיניה כו' ודו"ק:

**בא"ד** אלא כרבי יונתן אתיא כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי כו' עכ"ל נקטו רבי יונתן בדבריהם דלפי האמת כן הוא דלא מצינו שום תנא בהדיא דסבר הכי אלא רבי יונתן מיהא המקשה ודאי לא אסיק אדעתיה הך ברייתא דרבי יונתן והוה סבר דאיכא שום תנא דסבר כהך מתני' דפרק יוצא דופן והוה קא קשיא ליה נמי אהך מתני' כדמקשה ליה לרב דאמר חייב אליבא דרבי מאיר וכמו שכתבו לעיל ומה שאמר כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי מעשה הורדוס כו' רצה לומר תלמודא מוקי ליה הכי ולא בעי תלמודא לאוקמא לר' יונתן בנשואה וקרא דמייתי ושכב עמה לבדו בארוסה כתיב דהא אמלתיה דר' יאשיה קאי דמשתעי נמי בנשואה ור' יאשיה וודאי נמי בארוסה קמיירי כיון דר' יונתן בעל פלוגתיה בהכי קמשתעי ועוד דהא בארוסה נמי כתיב והוצאת את שניהם והכי איתא בברייתא זו בפ"ק במלתיה דר' יאשיה דמייתי קרא דכתיב גבי ארוסה ע"ש ודו"ק:

**בא"ד** אבל לרבי מאיר דמשתנה דינו מסקילה לחנק כו' דבנשואה דרשינן גם שניהם כו' עכ"ל לכאורה אין זה מובן דנהי דבנשואה לרבי מאיר איכא סברא למפטר לגמרי משום דבארוסה משתנה דינו מסקילה לחנק מכל מקום מאי מקשה לרב דאמר חייב לר"מ בארוסה דהא האי קרא דמייתי ומתו גם שניהם בנשואה כתיב ויש ליישב דבריהם שבאו לתקן מה שהקשו התוספות בפ"ק דקידושין לפירוש הקונטרס אמאי מיבעי ליה הכא לר' מאיר בארוסה טפי מבנשואה כו' ע"ש ובתירוצם קמא הכא ניחא דבין לרבנן ובין לרבי מאיר פטור בנשואה ומזה להאי תירוצא דלרבנן אסיק אדעתיה [דגם] שניהם אתיא לדרשא אחריתא אבל לרבי מאיר דהוה פסיקא ליה בנשואה דלא אתא קרא לדרשא אחריתא משום דאיכא בנשואה סברא למפטר לגמרי מהאי קרא כיון דבארוסה משתנה דינו מסקילה לחנק ולכך לא מיבעיא ליה לר"מ רק בארוסה למפטר ביה נמי לגמרי או לא והשיב לו דחייב ומקשה ליה והכתיב גם שניהם דבארוסה נמי יש למפטר כיון שאין שניהן בני עונשין כמו שכתבו התוספות שם ועוד י"ל דהמקשה סמך עצמו כיון דבארוסה נמי כתיב והוצאתם את שניהם יש למפטר ביה נמי לגמרי כמו בנשואה וק"ל:

**בד"ה** והאי לבדו כו' דקתני מתניתין הראשון בסקילה והב' בחנק כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש דמתני' מיירי כשבא עליה הראשון כדרכה דה"ל בעולה מביאת הראשון וכן פירש הרמב"ם והרע"ב דהשתא לא דריש ר"א לבדו כהך ברייתא לפטור מסקילה אפילו

בבא עליה האחר שלא כדרכה משום דהא תני לה רישא דמתניתין בתולה ולא בעולה וכדברי תוס' פירש"י במתני' ע"ש וק"ל:

## דף סז.

**בפירש"י** בד"ה האומר אעבוד כו' הלשונות הללו הוי מסית וחייב עכ"ל כל הני לישני באומר ניסת משמע ומוקמינן להך מתני' לעיל בניסת מפי אחרים ולא בניסת מפי עצמו דהכי משמע דבמסית דנקט ברישא קמשתעי נמי הכא וזה שפירש"י הלשונות הללו הוי מסית וחייב ר"ל דאיירי בניסת על ידי מסית וחייב המסית דקתני ברישא כיון דהניסת מתחייב בלשונות הללו ע"י ולא מהני ליה למסית בכה"ג חזרה משא"כ ברישא דלא ליסת על ידו ומש"ה גם הוא אם חוזר בו פטור ודו"ק:

**בד"ה** מכשפה וא' האיש וכו' דהא גבי אוב וידעוני כו' דכתיב איש או אשה עכ"ל ויש לדקדק דא"כ ב' כתובים אוב וידעוני מלמדין על מכשפה דאיש נמי חייב ומשמע דרבי יהודה סבר דשני כתובין מלמדין אבל שאר תנאי מצו סברי דאין מלמדין ויש לומר דלשאר תנאי לא הוצרך לפרש מהיכא קאתי איש דהא מהיכא דקאתי מיתתן במה אי למ"ד מלא תחיה כל נשמה אי למ"ד מכל שוכב עם בהמה איש ואשה נמי שוין אלא דלר"י דאצטריך לפ' הכי דאית ליה ב' כתובין מלמדין לענין מיתה קאמר דהכי נמי לענין איש וק"ל:

**תוס'** בד"ה רבינא אמר כו' ואין זה שיטת התלמוד כו' עכ"ל ר"ל שהמתרץ הראשון לא יתרץ רק חדא ויניח חדא בקושיא אבל לפר"ת ניחא דרבינא ודאי מתרץ כולה ורב פפא דלא מתרץ רק חדא היינו משום דבהך חדא לא מסתבר ליה כרבינא וק"ל:

## דף סח.

**תוס'** בד"ה היאך מניחין כו' מדקאמר התם שלישית להדליק ומוקי לה כרבי נתן כו' עכ"ל דאי ר' יהודה הנשיא אף לחלוץ קאמר מצינן למימר נמי דהך ברייתא שלישית להדליק אף להדליק קאמר והוא הדין לחלוץ והיינו כר' יהודה הנשיא ומיהו מלתיה דר' נתן שלישית להדליק היינו להדליק דוקא קאמר ולא לחלוץ מדקפליג ר' יהודה הנשיא עליה ואמר שלישית לחלוץ וק"ל:

## דף סח:

**תוספות** בד"ה בן סורר ומורה בן הסמוך כו' ואם תאמר דילמא שנה שלפני גדלות כו' ואם תאמר א"כ ל"ל במתני' טעמא דשלא כו' ויש לומר דה"א דמקודם הבאת כו' עכ"ל ביאור

דבריהם דמעיקרא קשיא להו כיון דבן קטן משמע מאי מתרץ בן הסמוך לגבורת איש דהיינו בתחלת אישות וסמוך לגבורה היינו סמוך להיקף הזקן אימא דבסוף קטנות הוא סמוך לגבורת איש שהוא שנה שלפני שני גדלות ולא סמוך דהקפת זקן דהשתא שפיר בן כמשמעו קטן משמע מנ"ל לפטור מטעם שלא בא לכלל מצות דהא כי האי גוונא מצינו לענין נדרים אע"ג שלא בא לכלל מצות ואהא תירץ ר"ת דדריש לאיש דמשמע לשון גבורה כו' דהיינו שכבר בא לכלל שני גדלות וסמוך לגבורת היינו להיקף הזקן והקשו דלפ"ז דע"כ לאיש בתר שני גדלות משמע ל"ל במתני' טעמא דשלא בא כו' ואהא תירצו דאע"ג דלאיש משמע בתר שני גדלות מכל מקום מדכתיב נמי בן לא משמע שהביא שתי שערות והוה אמינא דלבתר שבא לשני גדלות ואכתי לא הביא שתי שערות לחייב כו' קמ"ל טעמא דשלא בא לכלל מצות דבכהאי גוונא בתר שני גדלות ולא הביא שתי שערות לא מצינו בשום מקום אחר דלחייב במצות ועוד מלת בן נמי כיון דסבר דעל כרחך עקרינן ליה ממשמעות דבתר שני גדלות קאמר אית לן למימר דמיירי נמי בהביא שתי שערות ובתחלת אישותו קאמר דמקודם זה לא בא לכלל מצות ומה שכתבו ואפילו הוי יותר מג' חדשים כו' כיון דאינו ראוי להוליד כו' היינו למ"ד לקמן דקטן אינו מוליד ולמ"ד דקטן מוליד אין זה מספיק אבל אליביה לא הוצרכו לזה דלפי מאי דמסיק לקמן דההיא דר' כרוספדאי דאינן אלא שלשה חדשים פירושא דתנא דבי רבי ישמעאל היא בן ולא הראוי לאב היינו דוקא למ"ד דקטן אינו מוליד אבל למ"ד דקטן מוליד לא משמע כלל מבן ולא הראוי לקרותו אב דהיינו שלשה חדשים לבתר דהביא שתי שערות דהא מקודם שיביא שתי שערות נמי ראוי לקרות אב אבל ההיא דרבי ישמעאל מתפרש אליביה כפשטיה כדבעי למימר מעיקרא בבן שנולד לו כבר בקטנותו ועוד נפרש בזה לקמן ודו"ק:

**בד"ה** קטן אי כו' האמרינן בפרק מי שמת אין זכייה לקטן כו' ולא גרע משליחות וקטן כו' עכ"ל כן צריך להיות ור"ל דזכייתו ע"י אחר כמו חצר שאינו עומד בצדו הוא מטעם שליחות וקטן לאו בר שליחות הוא אבל הא דאין קונה לו חצירו שעומד בצדו משום ידו לא הוצרכו להביא ראיה כמו שכתבו בפשיטות בתחלת דבריהם האמר אין זכייה לקטן כמו ששנינו מציאת חש"ו יש בהן משום גזל מפני דרכי שלום וכמפורש בפרק קמא דב"מ דאין לקטנה יד אלא לענין גט ולא לענין מציאה ולמ"ד נמי [דילפינן] מציאה מגט אינו אלא מדרבנן כמה שכתבו התוספות שם ואיכא לישנא התם דלא ילפינן נמי מדרבנן במציאה אלא בקטנה ולא בקטן וק"ל:

**בא"ד** משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך למ"ד א' זה כו' מההיא דמערימין על מעשר שני כו' עכ"ל אבל מהא דמשני לעיל מיניה שאני שתופי מבואות דרבנן לא קשיא להו הכא

וכמה שכתבו התוספות התם משום דהתם הכי קאמר שתופי מבואות דרבנן ובדרבנן עשו לו זכייה מדרבנן אבל במלתיה וקנייה דאורייתא אפילו זכייה מדרבנן ליתא אבל מדברי המקשה התם מההיא דמערימין על מעשר כו' דאירי בזכייה דאורייתא קשיא להו שפיר מדלא קשיא ליה אלא למ"ד דלא זוכה לאחרים משמע דלמ"ד דזוכה אפילו מדאורייתא וק"ל:

**בא"ד** הא דאמר פרק לולב וערבה לא ליקני כו' מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין כו' דאין ממנה אחרים על פסחו א"נ כו' ודלא כרב אסי וא"ת כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דאין ממנה אחרים על פסחו ביש לו פסח שירש מאביו דאין ממנה אחרים על פסח זה לכ"ע כיון דאין כאן דעת אחרת מקנה אותו א"נ שאין זוכה לאחרים כו' ולא כרב אסי דהתם דסבר דבדעת אחרת מקנה זוכה אפי' לאחרים וק"ל:

**בא"ד** דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה כו' כמו כן זוכה לאחרים מן התורה כו' עכ"ל אין דבריהם מבוררים הכא וע"ש בתוס' פרק התקבל:

**בא"ד** אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן כו' עכ"ל בתלמוד שלנו נמי מפלגינן בין יש בו דעת לאין בו דעת כדאמרינן צרור וזרקו אגוז ונוטלו כו' אלא דרצה לומר דהתם מפורש דלענין זכייה דאורייתא מפלגינן בהכי וק"ל:

**בא"ד** כגון שירש את אביו קודם שנתגייר כו' עכ"ל אבל אם מת אביו אחר שנתגייר הקטן בין נתגייר גם אביו ובין לא נתגייר אין הקטן יורשו דהוה ליה כקטן שנולד דמי כאלו אינו אביו ובנולד זה הקטן אחר שנתגייר אביו אין זה הקטן נקרא גר כיון שהורתו ולידתו בקדושה הוה וליכא לאוקמא קרא בכהאי גוונא גר אם כן אין זה בידוע שאין לו גואלים דשמא נולדו לאביו הגר אחרי כן עוד בנים בקדושה והם יורשים אותו ולקמן שפירשו בנתגיירה אמו כשהיא מעוברת כו' ואחרי כן יורש את אמו כו' ניחא דבידוע הוא שאין לו גואלים דאף אם נולדו לאמו עוד בנים בקדושה אין יורשים אותו דאחין מן האם אין יורשין זה את זה וק"ל:

## דף סט.

**גמרא** לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף כו' בגמרא ישנה אינו אלא הכי איתא הגירסא שם אלא לעולם בתר דאייתי ב' שערות ודקא קשיא לך דר' כרוספדאי כו' ויש ליישב גירסת הספרים דלרבותא נקט בכהאי גוונא דאפילו באוליד בתר דאקיף זקן אצטריך האי קרא דבן ולא אב לפוטרו קודם דאקיף זקן וקודם דאוליד דהיינו בג' חדשים דהוא ראוי לאב וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה והאמר ר' כרוספדאי כו' והשתא לא דייק טעמא דר' כרוספדאי מהיכא כו' עכ"ל רצה לומר ולהכי פריך מיניה למ"ד אין קטן מוליד דלא אסיק אדעתיה דאיכא מאן דפליג עליה אבל למאי דמסיק טעמא דרבי כרוספדאי מהך ברייתא דר"י בן ולא אב ופירושו בן ולא הראוי לקרותו אב ע"כ דהיינו למאן דאמר דקטן אינו מוליד אבל למ"ד דקטן מוליד הרי מקודם שתי שערות נמי ראוי לקרותו אב וההיא דרבי ישמעאל מתפרש כפשטיה בבן שנולד לו בקטנותו וכן מוכח גם מדברי התוספות דלעיל כמ"ש שם:

**תוס'** בד"ה בידוע שאין כו' התם רוצין להוכיח על דורות ראשונים דאפילו כי אזלת כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים דמכל מקום מאי אולמיה ליה טפי לאתויי מהך דבצלאל ממאי דאייתי מבת שבע דאימא דה"נ גבי בצלאל בט' אולידו ולא היה לו לבצלאל י"ג שנים לפי דורות הראשונים שהיה להם אז זמן גדלות מקודם הרבה כמה שכתבו התוספות לעיל מכח קושיא ויש לומר דלא כ"כ דלפי דורות הראשונים היה להם זמן גדלות לח' שנים אלא למ"ד דאין קטן מוליד אבל לרב חסדא דאית ליה דקטן מוליד ודאי דאית לן למימר דבדורות הראשונים נמי היה זמן גדלות כדהשתא והך סוגיא דלקמן אליבא דרב חסדא אזלא דהוא מרא דשמעתין לקמן והשתא ניחא שכתבו דהתם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפי' כי אזלת בתר דורות דהשתא דהיינו כסברת רב חסדא ולא תרצה להוכיח כמו שהוכחנו הכא לרבה דאין קטן מוליד שנחשבים כדורות הראשונים גדולים בפחות א"כ בע"כ בר י"ג שנין הוה בצלאל ואשתכח דכל חד וחד בח' אוליד וק"ל:

## דף סט:

**גמרא** אילימא מדכתיב הלא זאת בת שבע בת אליעם כו' כולה שמעתין מה שיש לדקדק בה עיין בחדושי אגדות:

## דף ע.

**גמרא** מ"ש רביעי דלטייה הא והא כו' כ"ה בגמ' ישנה וכן צריך להיות עיין בחדושי אגדות:

## דף ע:

**דבר** שהוא מצוה תנחומי אבלים פירש"י דאע"ג דתקנתא דרבנן היא כו' עכ"ל ואין להקשות הא תנא ליה רישא אבל בעיבור החודש דהיינו נמי תקנתא דרבנן דהכא

כללא תנא בסיפא לכל תקנתא דרבנן ומיהו אצטריך ליה למפרט ברישא עיבור החודש כדאמרי' לעיל דאע"ג דאין עולין לה אלא בפת וקטנית ואיהו אסיק בשר ויין כו' וק"ל:

## דף עא:

**גמ'** ה"ק מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו כו' לא שהגיה המשנה דא"כ הל"ל חסורי מחסרא והכי קתני אלא דהכי משמע מתרין בו כדין עדות דעלמא בפני שנים ובפני שלשה דהיינו ב"ד מלקין ורש"י בחומש כתב לשון המשנה בעצמו וכמו שיתפרש לשון המשנה בעצמו כך תפרש לשונו ואין להאריך בזה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה בן נח כו' ונראה שיש לחלק דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים עכ"ל מיהו על כרחך לא אתיא שמעתין ככ"ע אלא אי כרבנן דהתם דבדיני שמים מיענשי והכא בדיני אדם הקילו בו ואי כר' יוסי דהתם דבדיני שמים הוה כקטן שנולד דמי והכא בדיני אדם יש להחמיר יותר ולהכי ליכא למימר כתנאי דזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קמדחי ליה אבל ליכא למימר דאתיא שמעתין ככולי עלמא דא"כ הויא סברת רבי יוסי הפוכה מסברת רבנן דלר' יוסי החמיר בדיני אדם טפי מבדיני שמים ולרבנן הקילו טפי בדיני אדם מבדיני שמים וק"ל:

**בד"ה** קלה בחמורה כו' והא דאמר רבי יוחנן לתנא כו' והכא לא דיינינן ליה במיתה קמייתא כו' עכ"ל אין לפרש דבריהם דר"ל הכא בההיא דרבי חנינא בעובד גלולים שבירך השם דא"כ מאי קשיא להו דאימא דקושטא לר' יוחנן דדיינינן ליה במיתה קמייתא וכן פירש רש"י הכא נמי נדייניה כדמעיקרא במיתתו הקלה ובההיא ברייתא נמי דקתני בה עשה כן בושראל ונתגייר חייב לרבי יוחנן אית לן למימר דחייב במיתה קמייתא גם מה ענין קושייתם מהא דאר"י לתנא כו' אהאי פירושא דאשתני גופה דבשמעתין נמי איכא למימר הכי אם נימא דלא פליג אדרבי חנינא וע"כ נראה לפרש דבריהם דלהאי פירושא הא דקאמר הואיל ואשתני אשתני גופה קשיא להו והא דאר"י לתנא תני תידון בסקילה במיתה קמייתא ולא מהני ליה הא דאשתני גופה להיות נידון בחנק והכא במתני' בברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף התתתון דפטור ולא דיינינן ליה במיתה קמייתא דאע"ג דהשתא לאו בר קטלא הא לר"י לא אזלינן בתר השתא ואהא כתבו דמכל מקום התם לא אשתני דינא כי הכא דהתם לא אשתני דינא אלא מסקילה לחנק אבל הכא אשתני דינא לגמרי דהשתא לאו בר קטלא הוא כלל ואף שלשון אשתני דינא לא מתפרש הכי בגמרא גבי גר הכא לגבי אשתני גופה מקרי אשתני מיתה אשתני דינא דהיינו דין מיתה וכ"ה

לשון התוספות בפרק אלו נערות אשתני דינא בכהאי גוונא דלא קאי התם אגר שנתגייר אלא לגבי אשתני גופה ותו לא מידי ודו"ק:

## דף עב.

**גמרא** ת"ר אין לו דמים כו' אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום כו' דמים לו כו' אם ברור הדבר כשמש שיש לו שלום כו' כאן באב על בן וכאן בבן על אב כו' לכאורה ודאי פירוש שמועה זו כמו שפירשה הרא"ם וז"ל שהברייתא המדבקת אם זרחה השמש עם אין לו דמים כו' שאין לו שלום עמך מיירי באב על בן דסתם אב מרחם על בנו כו' ולכך לא ניתן להרגו אלא כשיודע בבירור שבא להרגו כו' והברייתא המדבקת אם זרחה השמש עם דמים לו כו' שיש לו שלום עמך דמים לו מיירי בבן על האב דסתם בן אם יעמוד האב כנגדו יהרגהו ולכן אינו חייב על הריגתו אלא כשיודע בבירור שאם יעמוד כנגדו להציל ממונו לא יהרגהו כו' עכ"ל וכך הביאו התוספות בשמעתין שכתבו אהך דריש פסחים אי פשיטא לך מלתא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא כו' דיש לפרש כולה באב על בן דאי קים ליה בגויה ששונאו רוצח הוא כו' עכ"ל ע"ש אבל רש"י בחומש פירש אם זרחה השמש כו' אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום בעולם כך פשוט לך שאינו בא להרוג כו' כגון אב החותר לגנוב ממון הבן כו' עכ"ל ע"ש ותמה עליו הרא"ם ז"ל ורש"י ז"ל איך הניח מה שתירצו בגמ' שהסמיכות של אם זרחה השמש עם דמים לו מיירי בבן על אב ויפרש הוא באב על בן וצריך עיון והאי דקאמר אם ברור לך הדבר שיש לו שלום כו' כגון אב החותר כו' לאו בירור ממש קאמר כבירור הברייתות דלעיל דאם כן כו' אלא בירור של סברא והכי קאמר אם הסברא מוכחת שיש לו שלום כו' כגון אב החותר כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש אבל ממה שפירש רש"י לקמן דמים לו לשון רבים הוא להכי אתא לומר דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו כו' אין לו דמים לשון רבים דכתיב גבי איניש דעלמא להכי כו' עכ"ל הרי מוכח בהדיא מפירושו דהך ברייתא דאין לו דמים מיירי בבן על אב והך ברייתא דיש לו דמים איירי באב על בן והוא ממש כפירושו בחומש ולכך נראה דרש"י מפרש לה דלמאי דמשנינן בשמעתין כאן באב על הבן וכאן בבן על האב דהברייתא נמי לאו בבירור ממש קמיירי אלא בבירור של סברא ומסתמא קאיירי בהך בירור של פירש"י שבחומש כמ"ש גם הרא"ם דהשתא ברייתא קמייתא מיירי בבן על האב והכי קאמר אם זרחה השמש שברור לך מסברא שאין לו שלום עמך כגון בן על אב וכ"ש אינש דעלמא אין לו דמים והרגהו ואם לאו שיצא מכלל סתם זה אל תהרגהו ובריייתא בתרייתא איירי באב על בן והכי קאמר אם

זרחה השמש שברור לך בסברא שיש לו שלום כגון האב על הבן אל תהרגהו ואם לאו שיצא מכלל סתם זה תהרגהו והשתא הך ברייתא מפורשת בעצמה כההיא דמכילתא וכפירש"י בחומש וכן משמע מפירש"י בשמעתין במתניתין יש לו דמים חייב אם אינו ראוי ליהרג כגון אב על הבן דתניא לקמן כו' גם ממה שפירש האב הבא על הבן כו' הלכך דמים לו כו' מכל זה מוכח שהוא מפרש הך ברייתא דדמים לו באב על הבן והיינו בבירור של סברא וסתמא ולא כמו שהבין הרא"ם שמועה זו גם מה שהקשה הרא"ם לפירש"י שפירש בחומש כשמש הזה שהוא שלום בעולם כו' דמתוך שמעתין משמע דפירוש אם זרחה השמש אינו אלא לענין ברור שיהי' ברור כשמש ולא לענין השלום כמו שדרשו במכילתא כו' ויש לתמוה מדוע הניח הברייתות הללו כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש ולפי שיטתנו גם בזה אין כאן מקום תמיה לפירש"י בחומש שהרי רש"י בחומש לא הביא רק ברייתא בתרייתא דאם זרחה השמש דבק עם דמים לו כמשמעות הכתוב דאם זרחה השמש הוא תחלת הפסוק ודבק למטה עם דמים לו ואינו דבק עם אין לו דמים שהוא בפסוק אחר לעיל מיניה ולברייתא בתרייתא ודאי דאיכא לפרושי אם זרחה השמש לענין השלום כההיא ברייתא דמכילתא ובאב על הבן דמסברא יש לו שלום עמך כמו השמש שהוא שלום בעולם וזה הוא דרכו של רש"י בחימש להביא דרשה היותר פשוטה והשתא נמי ההיא דריש פסחים לאור יקום רוצח אי פשיטא לך מילתא כו' לפירש"י בחומש ובשמעתין ולדרש המכילתא יתפרש שפיר על הסתמא שברור לך מן הסברא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא כו' ובבן על האב כפירש"י שם והתוס' הכא ובפרק קמא דפסחים הבינו שמועה זו כמו שהבינה הרא"ם אבל בפירוש רש"י בחומש ובשמעתין אין לך אלא כמו שאמרו ותו לא מידי:

**בפירש"י** בד"ה ולא היא כו' דאשכחן בשומרים כו' הא שלח כו' חייב דנעשה עליה גזלן כו' אבל לענין מקני כו' ומהדר להו בעינייהו דכתיב והשיב את הגזלה כו' עכ"ל קצת קשה לפי זה למה ליה לתלמודא למימר מידי דהוה אשואל הא מדין שליחות יד וגזלן גופיה איכא לאוכחי נמי שפיר דלענין אונסין הוה ברשותיה ולא לענין מקני מדחייב ליה באונס בשלח יד ואי איתא הדרא בעיניה כמו שפירש רש"י ואפשר דלא קאמר מידי דהוה אשואל אלא לפרש טעמו של דבר דלכך הוה הכא ברשותיה לענין אונסין אע"ג דלא קני ליה דמידי דהוה אשואל דחייב באונסין דמשום דכל הנאה שלו הא נמי כל הנאה שלו ויש לחייבו באונסין וק"ל:

**תוס'** בד"ה מסתברא כו' קא משמע לן רב אפילו שיבר אחר כך עכ"ל וכן נראה מפירש"י וכ"כ בעל המאור אבל בעל מלחמות דחה דבריהם על פי שיטת הרי"ף ע"ש:

**בד"ה** אפילו נטל תימה הא תנן במרובה כו' ואמר רב בגמרא לא שנו כו' אלמא קודם יאוש לא קני ויש לומר כו' עכ"ל ואגופא דקרא דמחייב ליה לגנב לשלם כפל לא תקשי להו לרב דאמר הכא דאפילו נטל ואיתנהו בעין בדמים קננהו דיש לומר דקרא דחיים שנים ישלם דכתיב בהאי פרשה דמחתרת קאי אם זרחה השמש דמים לו דהיינו בברור לך כשמש דיש לו שלום עמך דאל תהרגהו דלא קננהו בדמים וחייב כפל והאי קרא דישלם שנים לרעהו דכתיב בפרשת שומרין אוקמינן ליה בפרק מרובה בטוען טענת גנב דלא שייך ביה בדמים קננהו ומיהו איכא למאן דאמר התם דהך דפרשת שומרים נמי איירי בגנב עצמו והוה מצי לאקשויי בפשיטות אדרב דהכא דאמר אפילו נטל הא בדמים קננהו והיאך יתחייב כפל אלא דניחא להו להקשות מדרב דהכא אדרב דהתם ודו"ק:

**בא"ד** ויש לומר דהתם בגנב מגנו כו' אבל הכא במחתרת דמחתרתו זו היא התראתו כו' עכ"ל ומאן דלית ליה לקמן דמחתרתו זו היא התראתו ולא מפליג בין גנו וחצירו ובין מחתרת דבכולהו קננהו בדמים צ"ל דלית ליה הך מלתא דרב דאמר הכא אפילו נטל אי נמי דלית ליה הא דרב במרובה ודו"ק:

## דף עב:

**גמרא** אמר לו ראה שישראל הוא וב"ב כו' לפי מאי דסלקא דעתך השתא דרודף אין צריך התראה ולכך לא בעי הכא קבלת התראה הא דצריך לומר לו ראה שישראל הוא כו' היינו נמי משום דלא נימא שוגג הייתי כמו שפירש"י לקמן לר"י דלא בעי קבלת התראה וק"ל:

## דף עג.

**תוספות** בד"ה ומה נערה כו' וזה בסייף לאו פירכא היא דהכא לא כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דהכא לענין הצלת נפש לא קפיד קרא רק אפגימה אבל לענין מיתת בית דין ודאי אאיסורא קפיד קרא ונערה איסורה חמור מרוצח ולכך נערה בסקילה ורוצח בסייף וק"ל:

**בא"ד** דילמא אאיסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עבודת כוכבים ומחלל כו' עכ"ל ר"ל דמדאיצטריך למעוטי הני משמע משום דאיסורא דהני חמור ומיתתן סקילה איצטריך למעטינהו ואהא תירצו דאדרבה מדגלי לן קרא למעט הני אית לן למימר דמשום פגימה היא ולא משום איסור דאם לא כן אמאי ממעט להו קרא כיון דאיסורן חמור ועוד יש לומר דאין מושיע לה כו' מיהו איצטריך למעט הני משום דבעבודת כוכבים סלקא דעתך דפגם גבוה הוא מקל וחומר מפגם הדיוט כדלקמן לרבי שמעון בן

יוחאי ושבת משום דלא נילף חילול מעבודת כוכבים ובהמה דלא נילף מהיקשא כמ"ש התוספות ואי משום דדמי לעריות כמו שפירש"י לקמן:

**בד"ה** אף רוצח כו' ואם תאמר מוהוכה בכל אדם נפקא כו' עכ"ל דליכא למימר גבי ניתן להצילו בנפשו דאיצטריך תרי קראי למטרח ומיגר אגורי דא"כ הוה ליה לתלמודא לפרש הכא כדמפרש לה לקמן גבי רואה את חבירו שהוא טובע כו' וק"ל:

**בד"ה** להצילו בנפשו כו' דאי מהכא הוה אמינא עשה קא משמע לן התם דעובר בלאו כו' עכ"ל ודפריך והא מהכא נפקא כו' תלמוד לומר והשבותו לו כו' ליכא למימר דאצטריך לא תעמוד גו' ללאו דהתם נמי לאו כתיב לא תוכל להתעלם דקאי אוהשבותו לו דמשמע אבדת גופו ועוד דמכ"מ והשבותו לו לא איצטריך לעשה בטובע בנהר דנפקא ליה במכל שכן מניתן להצילו בנפשו וק"ל:

## דף עג:

**בפירש"י** בד"ה וחד כו' ושבת כדי נקטה ואגב גררא איידי דתנן במתניתין מיהו קרא כו' עכ"ל ודאי הא דתנא שבת במתניתין טפי מכל שאר איסורים היינו משום דאי לא אימעיט עבודת כוכבים לא אימעוט נמי שבת דהוה ילפינן ליה מעבודת כוכבים בגזרה שוה דחילול חילול אלא דהכא כדי נסבה גבי בהמה כיון דמההוא חד אימעיט עבודת כוכבים אימעיט נמי שבת וכמו שהקשו התוספות ודו"ק:

**בד"ה** איידי דכתב נער להביא את הזכור כו' עכ"ל זכור גופיה ודאי דלא איצטריך דנפקא ליה שפיר מחטא מות אלא דאיצטריך למכתב נער דהיינו זכור למעט בהמה וכ"ה לשון התוספות לעיל וק"ל:

**תוס'** בד"ה ממונא כו' בבא עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא כו' עכ"ל ודקאמר רב חסדא בשמעתין וחזר ובא עליה כדרכה הוא הדין שלא כדרכה וכן כתבו התוס' בפרק הבא על יבמתו וק"ל:

**בא"ד** ויש מפרשים דלא איתרבאי הראה כו' עכ"ל מיהו שלא כדרכה איתרבאי גם לענין קנס כההיא דקידושין ובפרק הבא על יבמתו וכ"ה בתוספות שם ועוד הקשו שם לפירוש זה דאי לא מחייב קנס בהראה מאי פריך למאן דאמר זו הכנסת עטרה כו' ע"ש בתוספות ובחדושינו שם:

**בד"ה** במפותה כו' הא קתני סיפא אשת אחיו כו' הא קתני סיפא הבא על בתו פטור כו' עכ"ל ובפשיטות לא קשיא להו מהך דבא על בתו דפטור דאי איירי נמי במפותה למה לי טעמא דמתחייב בנפשו דתיפוק ליה במפותה דמחלה ליה דיש לומר דהך דבתו

דאיירי בפטור קנס אפשר לומר דלא איירי במפותה דומיא דרישא דאחותו אבל אשת אחיו דאיירי נמי בחיוב קנס כמו אחותו על כרחך דאיירי נמי במפותה כמו אחותו משום הך קושיא דשמעתין דאי לאו במפותה אמאי משלם הא ניתן להצילה בנפשו ומיהו הא לא ניחא להו למימר דהך דאשת אחיו דאיירי בחיוב קנס אתיא כרבי עקיבא דברייתא דקנסה לאביה וסיפא דבתו דאיירי בפטור קנס אתיא כרבי עקיבא דמתניתין דקנסה לעצמה דזה הוא דוחק לומר דרישא וסיפא דמתניתין אתיא כתרי תנאי ודו"ק:

**בא"ד** ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי כו' עכ"ל דאי נתארסה ולא נתגרשה למה לי דמתחייב בנפשו משום בתו הא בלאו הכי מתחייב בנפשו משום ארוסה ואחר נמי מתחייב בנפשו הוא ואי איירי בלא נתארסה כלל תיקשי לך הך גופא דתיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה וק"ל:

**בא"ד** ואין לומר כו' עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו כו' ומשני כגון שלא כו' עד שמת האב כו' עכ"ל נראה לפרש דבריהם דהכא גבי מת האב לא קשיא להו כל כך מה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו דעיקר קושייתם גבי בגרה שהוא שלו ותיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר נמי קנסה לאביה מה שאין כן הכא גבי מת ניחא דלא קשיא תיפוק ליה דאפי' בא עליה אחר דאילו אחר שבא עליה ומת האב קודם העמדה בדין קנסה לעצמה דאין יורשיו יורשין הקנס ואפילו הכי בבא עליה האב עצמו יורשין פטורין משום דמתחייב בנפשו מיהו בתוספות ריש פרק אלו נערות כתבו דלפי הירושלמי דמוקי לה במת האב הוא הדין דאיכא לאוקמא בבגרה ע"ש ודו"ק:

## דף עד.

**גמרא** וכי ינצו אנשים גו' ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם כו' כי אתא רבין אמר רבי יהודה אפילו שלא בשעת גזירת כו' כצ"ל:

**בפירש"י** בד"ה סבר לה כאבוה כו' חילול מעבודת כוכבים כו' לא תתן להעביר למולך ולא תחלל עכ"ל קצת קשה דהא רבי אלעזר בר' שמעון סבירא ליה לעיל בפרק ד' מיתות דמולך לאו עבודת כוכבים הוא ויש ליישב כמו שפירש רש"י גבי שלשה כריתות בעבודת כוכבים כו' דאי נמי מולך לאו עבודת כוכבים הוא מכל מקום קרי ליה עבודת כוכבים כו' ע"ש ובתוספות שם וק"ל:

## דף עד:

**בד"ה** להלן במרגלים עכ"ל ר"ל דמהאי קרא דכתיב גבי קרח הבדלו מתוך העדה אינו מפורש ביה דהיינו עשרה אלא דאתיא הך עדה מעדה דכתיב במרגלים עד מתי לעדה הרעה גו' דעשרה הוו והכי איתא במשנה בריש מכילתין גבי עדה שופטת כו' דילפינן ממרגלים ודברי מהרש"ל בזה אינן מבוררין וק"ל:

**תוס'** בד"ה אפילו לשנויי כו' ומסאני אוכמי דבכל דוכתא היינו רצועות שחורות כו' עכ"ל והיו נראות כאבלות אף שלא היו משונות משל עובדי כוכבים כיון שהיה גם כן לבוש שחורים ומתכסה שחורים כך נראה מתוספות דפרק הכונס וק"ל:

**בד"ה** והא אסתר כו' דהוה ליה לאקשויי עריות כו' עכ"ל* (דליכא למתרץ) הך קושיא דפרהסיא הוה הנאת עצמן שאני דודאי לא מיתרצה הך קושיא דעריות דודאי במתכוין להנאת עצמן לא שייך חילול השם כפירש"י אבל אי הוה איסור עריות וחייב למסור עצמו אפילו בצנעא לא מהני הנאת עצמם וכן לפי מה שכתבו בתירוצם הא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני קרקע עולם לענין דלא מחייבה למסור עצמה משום עריות כו' אבל לענין חילול השם משום פרהסיא לא ס"ד דמהניא טעמא דקרקע עולם כו' לרבא אענין עריות קאי תירוצא משום דקרקע עולם הוה אלא דלענין חילול השם לא מהני טעמא דקרקע עולם וכסברת המקשה ומשני לה הנאת עצמן שאני וק"ל:

**בא"ד** ועוד דנראין הדברים שלא היתה אנוסה שהרי בורח כו' עכ"ל וליכא למימר דמשום הך מלתא דשלא היתה אנוסה פריך ליה התם והא קמתהנייא מעבירה טפי מהכא דאם כן לא הוה ליה לתלות הדבר במתהנייא מעבירה כיון דלא קשיא ליה הכא באנוסה משום דקרקע עולם הוה וק"ל:

**בא"ד** וא"ת כשנתרצית אסתר כו' כדי שתהא מותרת לחזור לו כו' עכ"ל וה"ה דהוה מצי להקשות למה לא גירשה מרדכי כדי שלא תעבור על איסור אשת איש וכ"ה הקושיא במרדכי ישן וק"ל:

**בד"ה** בן נח כו' וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב כו' עכ"ל יש לדקדק מנ"ל הא דוחי בהם בישראל דוקא כתיב הא אמרינן בפרק ד' מיתות דרישא דקרא אשר יעשה אותם האדם וחי גו' בעובד כוכבים נמי כתיב דהכי אמרינן התם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם מלמד שאפילו עובד כוכבים כו' ע"ש וי"ל דמשמע להו דתלמודא ס"ל דלענין הך דרשא וחי בהם ולא שימות בהם לא הוי עובד כוכבים בכלל האי קרא דאל"כ מאי קמבעיא ליה אי מצווה בן נח על קידוש ה' הא ודאי דלא נצטוה מדכתיב וחי בהם דלא חילק הכתוב בין צינעא לפרהסיא ובישראל נמי אי לאו ונקדשתי וגו' דכתיב

בישראל וודאי דהוה מוקמינן קרא דוחי בהם אפילו בפרהסיא אלא על כרחך דלית ליה לתלמודא דרשא דוחי בהם איירי בעובד כוכבים ולהכי קמבעיא ליה שפיר אי מצווה על קדוש השם משום דאינהו וכל אבזרייהו כדמסיק רבא או לא ואהא קשיא להו שפיר דאכתי מאי קא מבעיא ליה הא אפילו בצנעה חייב למסור עצמו מדאצטריך בישראל לכתוב וחי בהם ודו"ק:

**בא"ד** דאפילו בצנעה יהרג ואל יעבור לכ"ט עכ"ל ר"ל דרבי ישמעאל לא פליג אלא בעבודת כוכבים יעבור ולא יהרג בצנעה כמו בשאר עבירות מדכתיב וחי בהם ור"א פליג עליה בעבודת כוכבים מדכתיב בכל נפשך אבל בשאר עבירות מודה דלא יהרג בצנעא מדכתיב וחי בהם אבל ברוצח ונערה מאורסה לכ"ע אפילו בצנעא יהרג ואל יעבור:

## דף עה.

**בפירש"י** בד"ה הבא כו' מכדי מדקתני סיפא יש בכלל וכו' מכלל דהאי אשה ובתה בהנך דכתיבן מיירי ולאו באשתו כו' אלא בחמותו דשריפה כו' עכ"ל לכאורה דזו היא ההוכחה דלא איירי באשה ובתה ממש משום דמשמע דיש בכלל כו' דההיא כתיבא בהדיא טפי והיינו דשריפה כתיב בה בחמותו אבל באשה ובתה לא כתיבא בה שריפה בהדיא ולא אתיא אלא מג"ש אבל לפי זה דברי התוס' שכתבו למאי דמוקים לה בחמותו ואם חמותו דה"ה דהמ"ל בתה ובת בתה אלא כו' אין מקום לדבריהם דהא מעיקרא נמי דלא מוקמינן לה באשה ובתה ממש היינו משום דלא כתיב בה שריפה וכמה שכתב בזה גם מהרש"ל וע"כ נראה דודאי הא דקתני יש בכלל אשה ובתה כו' אע"ג דשריפה לא כתיבא בה בהדיא אלא בחמותו איכא לפרושי דיש בכלל אשה ובתה כו' דקתני קאי אאזהרה דכתיב' בה באשה ובתה ממש בהדיא אבל בחמותו אזהרה לא אתיא לה לחמותו אלא מג"ש אלא דליכא לפרושי הכי אהאי דמאי דס"ד השתא דאשה ובתה ממש ולא איירי בתרוייהו לאיסורא אי הוה מפרשינן יש בכלל אשה ובתה כו' אשה ובתה ממש דא"כ תקשי לך לישנא דחשיב דיש בכלל נמי אשה ובתה בת בתה לענין אזהרה דמאי אולמיה דבתה מבת בתה וכדפרכינן לקמן בהדי הדדי קאתיין ואזהרה מפורשת בבת בתה כמו בבתה וזה שכתב רש"י הכלל דקאמר יש בכלל דהנך אשה ובתה דכתיבן ומפורשת טפי איירי וכל הנך דחשיב אתיא מכללא וע"כ דלאו היינו אשתו ובת אשתו ממש קאמר דא"כ תקשי לך על בת בתה דחשיב דלאו ישנו בכלל בתה דמפורש בה אזהרה כמו בבתה אלא דהאי אשה ובתה דקתני בחמותו מיירי דכולהו הוויין בכלל חמותו לענין שריפה שאינו מפורש אלא בחמותו והשתא ניחא שכתבו התוס' למאי

דמוקמינן לה בחמותו דתרוייהו לאיסורא דהמ"ל בתה ובת בתה בתרוייהו לאיסורא דאזהרה מפורשת בהן וכולהו הוו בכלל לענין אזהרה אלא תלמודא הכי נקט דכתיב בהו שריפה וניחא ליה לאוקמא לענין שריפה דאשה ובתה אואלו הן הנשרפין קאי ומיהו ק"ק אכתי לדברי התוספות דהשתא נמי דתרוייהו לאיסורא ליכא לאוקמא בבתה ובבת בתה משום דבת בנה אינו בכלל דאזהרה מפורשת בה כמו בבתה ובת בתה ויש ליישב דלא חש למתני בת בנה גבי יש בכלל כיון דקתני בת בתה דחד דרגא הוא ואלו הדברים ברורים הם באין גמגום ליישב דברי רש"י ותוספות אבל מהרש"ל כתב בזה דרך אחרת ואין להאריך בדחוקיו וגם אין דבריו כולם ברורים לי ודו"ק:

## דף עה:

**בפירש"י** בד"ה אתיא הנה כו' מעיקרא מייתינן לה בהנה כו' ובתר דאייתינן זמה לשאר דידיה ילפינן בה שריפה בזמה זמה כו' עכ"ל ולא ניחא לפרש כפשטיה דילפינן הכא הנה מהנה דבת אשתו ודבת אשתו ילפינן זמה זמה מחמותו כנראה מפירש"י בפ"ק דיבמות דא"כ בהיפך הל"ל אתיא זמה זמה אתיא הנה הנה וכן בברייתא נקט הג"ש דזמה זמה ולא נקט דהנה הנה דמשמע דמג"ש דזמה זמה אתיא בת בתו מחמותו והיינו דמייתינן מעיקרא זמה לשאר דידיה כפירש"י מיהו יש לדקדק בזה למה הוצרך התלמוד לכך וק"ל:

**בד"ה** ורב אשי לא קשיא ליה הא דקשיא כו' דהאי נאמר כאן זמה לאו עלייהו קאי אלא הכי נקט כו' עכ"ל משום דלאביי ניחא טפי למאי דאפכה והכי קאמר מניין לעשות שלשה דורות למעלה דהיינו חמותו ואם חמותו כשלשה דורות למטה דהיינו בתו ובת בתו ועלה קאי שפיר נאמר למטה זמה בשלשה דורות דלמטה ונאמר למעלה זמה בשלשה דורות דלמעלה כו' אבל לרב אשי דלא מפיך לה ומפרש לה מנין לעשות למטה באיסור דהיינו אם חמותו כלמעלה באיסור דהיינו הא דקאמר נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה כו' ע"כ דלא קאי אחמותו ואאם חמותו דנאמר כאן באם חמותו ונאמר להלן באם חמותו דא"כ הדרן קושיין לדוכתין השתא אינהו לא כתיבא זמה דידהו כרבא אלא דלאו עלייהו קאי אדלעיל אלא הכי נקט למלתיה כו' דהיינו נאמר בחמותו ונאמר להלן בבת אשתו ומשום דזה קצת דחוק לרב אשי לומר דנאמר כאן זמה כו' לא קאי אלמעלה ולמטה דקאמר לעיל מיניה דקדק אביי לפרש לתירוצו מנין לעשות ג' דורות למעלה כו' וכמ"ש ולא ניחא ליה לפרש כפשטיה מנין לעשות למעלה דהיינו אם חמותו כלמטה דהיינו חמותו דהכי מפרש לה בתר הכי אף כאן למעלה דהיינו אם

חמותו כלמטה כחמותו דאם כן נאמר כאן זמה כו' דקאמר לא קאי אלמעלה ולמטה דלעיל ודו"ק:

**בא"ד** וסיפא דהדר תני מה כאן למטה כו' רב אשי כאביי כו' עכ"ל וכצ"ל הגירסא לעיל בברייתא בסיפא ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה ולא כמו בספרים הישנים דגרס בסיפא ומה כאן למעלה כלמטה אף כאן למעלה כו' דאין להולמו בין לאביי ובין לרב אשי ומיהו מה שכתוב בספרים ישינים לעיל בפירש"י דגרסינן בסיפא ומה כאן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה יש ליישב לרב אשי בפשיטות איסור למטה ולמעלה באיסור אלא שמדברי רש"י שכתב הכא דרב אשי כאביי מפרש לה ליתא להך גירסא ויש להגיה בפירש"י לעיל וכ"ה בדפוסים חדשים ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה וק"ל:

**תוס'** בד"ה מנין לעשות כו' דכיון דיליף מאי דכתיב בהדיא גבי האי כאילו כו' עכ"ל ונראה לפרש דבריהם לכאורה דר"ל בת בתו ובת בנו גופיה כתיבי בהדיא בקרא ולא ילפינן מחמותו בזמה זמה אלא מאי דכתיב בה דהיינו שריפה כאילו כתיב גבי בת בתו ובת בנו ואג"ש כי הא אין משיבין כלל אבל לקמן באם אמו דלא כתיבא כלל לית לן למילף אי איכא להשיב וכמ"ש התוספות לקמן דלמדין ומשיבין אך ק"ק דאם כן לקמן בתו מאנוסתו נמי לא כתיבא ולילפינן לה לקמן בהך ג"ש ויש ליישב דבתו מאנוסתו כמה דכתיבא דמי דהכי ילפינן לה בג"ש דהנה הנה דמה להלן בתה כבת בתה אף כאן בתו כבת בתו אבל באם אמו כיון דאמו גופה נמי לא כתיבא בהדיא בהאי קרא דכתיב ביה הנה משיבין עליה אך ק"ל בעיקר תירוצם דא"כ בכל גזרה שוה כי הך גזרה שוה דעיקר הדבר כתיב בקרא ולא ילפינן מג"ש שום דינא אמאי משיבין עליה אי לא מופנה משני צדדים כההיא דריש פרק היו בודקין דילפינן דרישה וחקירה מג"ש דהיטב היטב ואי לאו מופנה היו משיבין עליה וכן בכמה דוכתין ועל כרחך נראה לפרש דהכי פירושא דהכא הגזרה שוה אינה אלא גילוי מילתא בעלמא כיון דכתיב הכא זמה וכתיב התם זמה ולא ידעינן ממה היא זמה להכי יליף לה מחמותו דמאי דכתיב בהדיא רצה לומר מפורש בחמותו דזמה היינו שריפה הוה ליה כאילו כתיב גבי זמה דהאי נמי שריפה ודו"ק:

## דף עו.

**גמרא** אזהרה לבתו מאנוסתו מנין כו' לאביי ורבא מהיכא דנפקא להו עונש כו' אלא לדתני אבוה כו' וליכא למימר דלדתני אבוה דרבי אבין נמי מהיכא דנפקא ליה עונש

דהיינו מבת כהן נפקא ליה נמי אזהרה דאזהרה דבת כהן מלא תנאף נפקא אבל אזהרת בתו ליכא למילף מהתם כיון דלא הוה דרך אישות וק"ל:

**שם** האי אל תחלל וגו' להכי הוא דאתא כו' במוסר את בתו שלא לשם אישות כו' הא וודאי דאזהרת אב בבתו לא גרע דהוי נמי שלא לשום אישות אלא דהכי פריך מנלן במוסר שלא לשום אישות לאיש אחר דאימא דלא אתי אלא לאזהרת אב לחוד וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה ועוד מה היא לא חלקת כו' והא לא אפשר כיון דסבירא ליה שריפה חמורה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לרווחא דמלתא כתב רש"י זאת כו' עכ"ל ולי נראה אף דקושטא הוא דבלאו הך פירכא אית לן למימר כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי לא תילף מיניה מידי מכל מקום בכל הכי [דברים] ודיני דקאמר רבא איכא למימר הכי וליכא למילף מידי ואפ"ה כל פירכות שיכול למצוא בהן פריך בהו חוץ מבהאי דינא דהכא דבהאי צד איכא הך פירכא דאמו בסקילה ואם אמו בשריפה ואף דאיכא עוד פירכא בהאי צד מה להיא שכן אמה בשריפה סמך עצמו הכא שכבר הוזכרה הך פירכא באידך צדדי אבל הך פרכא לא הוזכרה כלל לכן כתב רש"י דאיכא נמי הך פירכא דהאי לא אפשר כיון כו' ודו"ק:

## דף עו:

**בפירש"י** בד"ה ולרבי עקיבא כו' כגון לקח את אשה ואת אמה ואם אמה עכ"ל מפירושו דהכא נראה דפירוש אשה ואמה דקרא איירי באשתו ואמה ממש ואתהן לא קאי עלייהו אלא אאמה ואאם אמה אבל רש"י בחומש לא פירש כן אלא דלפי דרש זה יהיה אשה ואמה דקרא תרוייהו באיסור דהיינו אמה ואם אמה ואתהן עלייהו שפיר קאי וק"ל:

**בד"ה** לא נאמר יד כו' דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב כו' עכ"ל אבל בחומש פירש רש"י דמפיק הך דרשה מאשר ימות ע"ש והוא ע"פ [הספרי] ועיין בראב"ם:

**תוס'** בד"ה רוצח כו' אי דלא שכיחי רבים אנוס הוא כו' עכ"ל לכאורה קשה מה הביאו ראייה דלענין חיוב נזקין ליכא ראייה מהתם ולענין רציחה מה צריך ראייה דודאי אונס פטור ממיתה ברוצח ויש לומר דלענין פטור מגלות מייתי ראייה מהתם ואונס כרצון נמי דקאמר הכא דלא עשה כן ברוצח היינו נמי לענין גלות דלענין מיתה כבר אמר דלא עשו בו שוגג כמזיד וק"ל:

## דף עז.

**בא"ד** ומדמחייבינן נושא שכר ופטרינן שומר חנם ש"מ כו' עכ"ל ר"ל לענין לשלם השור לבעלים אבל לענין נזק השור וכופר כולן פטורין במועד לר' יהודה דסגי ליה בשמירה פחותה וק"ל:

**בד"ה** בנזקין כו' משמע דמחייבי טפי ברוצח מבנזקין וא"כ כו' עכ"ל ר"ל דכיון דגלי לן הכי במצמצם דמחייבי טפי ברוצח מבנזקין אית לך למילף מיניה כל שאר מילי לחייב טפי ברוצח מבנזקין אע"ג דבאונס ושוגג מחייבין טפי בנזקין מברוצח מיהו למאן דמחייב במצמצם אף בנזקין במכ"ש וכן פסק הרא"ש ליכא לאוכחי אליביה למפטר תריס בנזקין ויש לומר למאן דמחייב נמי במצמצם בנזקין נמי אינו אלא מקל וחומר ברוצח דמחייב במצמצם וא"כ בתריס דלקמן דליכא ביה ק"ו לחיובי בנזקין דהא ברוצח נמי פטור אית לן למימר דפטור נמי בנזקין וק"ל:

**בד"ה** סוף חמה כו' לפי מה שפירש כו' ששם ידו לתוך פי נחש כו' עכ"ל לכאורה דר"ל דבלאו ההוא פירושא אלא דאי הוה מפרשינן לה דאיירי במקרב הנחש אצל היד לא קשיא להו מידי דכיון דהנחש מעצמו מקיא הוה ליה כסוף חמה וצינה לבא דאין ההורג מזומן אבל לפי הפירוש ששם ידו לתוך פי נחש דהוה ליה מקרב הדבר אצל האש ויש לחייב אפילו בסוף חמה וצינה לבא כמה שכתבו התוספות לעיל קשה מיהו קצת קשה כיון דאין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר ובין מקרב הדבר אצל האש אם כן כמו דחייב במקרב הדבר אצל האש אפילו בסוף חמה וצינה לבא הכי נמי יש לחייב במקרב האש אצל הדבר אפילו בסוף חמה וצינה לבא ואכתי תקשי להו נמי להההוא פירושא דאיירי בשם הנחש אצל היד ויש ליישב דלא דמיא דלההוא פירושא דאיירי כשמשים הנחש אצל היד אין זה מקרב האש אצל הדבר כיון דהנחש מקיא ובשעה שקירב הנחש לא היה כאן אש כלל וכמו שלא עשה ולא כלום משא"כ בקירב היד אצל הנחש הוה ליה לחיובי אע"ג דאין כאן עדיין אש שהרי הנחש מקיא כי הכא בסוף חמה וצינה לבא דחייב בקירוב הדבר לשם דכל מה שהיה לו לעשות הרי עשה וחייב ודו"ק:

**בא"ד** ואש נמי שלא המיתה אלא ברוח מצויה פטור ממיתה אלא כו' עכ"ל במהרש"ל הגיה אלא ברוח שאינו מצויה פטור כו' עכ"ל וא"א לומר כן דברוח שאינו מצויה לענין נזקי ממון נמי פטור כמ"ש התוס' לעיל בההיא דפ"ק דב"ק וכן מוכח בכמה דוכתין ועוד קשה כיון דכל הני דמו לרוח מצויה כמ"ש לעיל אם כן מה תירצו בזה דברוח שאינו מצויה פטור ממיתה ואם רצונם לפי תירוצם דלא דמי לרוח מצויה אלא לרוח שאינו מצויה עיקר חסר מן הספר גם אין כאן סברא לדמותם לרוח שאינו מצויה כיון דסוף

חמה וצינה לבא ויפול לתחת כמ"ש לעיל בפשיטות מ"ד אאבנו וסכינו כו' ואפשר שהוא נדחק לזה מלשון אלא שבתוספות ונראה דאין כאן מקום דחוק בלשון התוס' כפי נוסחת התוס' שבידנו ור"ל דאף אם נראה כל הני לרוח מצויה הוא פטור ממיתה דלא מחייבינן ברוח מצויה אלא לענין נזק ור"ל ואש נמי שלא המית אלא כו' דוודאי למ"ד אשו משום ממונו אינו חייב במיתה אלא בהצית בגופו של עבד כדאמרינן פרק כיצד הרגל אבל למאן דאמר אשו משום חציו יש לחייבו אפילו באינו מצית בגופו וכגון שהצית במקום אחר אם יכול האש לבוא לעבד בלא רוח מצויה כלל חייב כמו שאמר שם כי תצא אש מעצמה כו' אבל באם אינו יכול האש לבא אלא ברוח מצויה ובלא רוח כלל לא היה יכול לבא לשם פטור ממיתה ואינו חייב אלא נזק משום דלענין חיוב מיתה דלא נחייביה אלא משום חציו ה"ל ככח כחו כיון דלא יכול להגיע שם רק ע"י רוח מצויה משא"כ לענין נזקי ממון דיש לחייב בו דאשו נמי משום ממונו כמ"ש התוספות לבסוף והדברים ברורים הם באין גמגום לקיים כל נוסחת תוס' שבידנו ודו"ק:

**בא"ד** ולא דמי לחצי נזק צרורות אע"ג דכח כחו הוא עכ"ל אין דברים אלו נמשכים ומחוברים דצרורות אינן כח כחו אלא כח אחד הוא ובכח כחו בצרורות מבעיא ליה לרב אשי התם בפרק כיצד הרגל אליביה דסומכוס ועוד דבנזקי אדם כי הכא לא שייך ביה צרורות כדאיתא בהדיא בפרק כיצד הרגל חכל שיעור דבריהם כך הוא דהכא אפילו בכח כחו חייב נזק שלם ולא דמי לצרורות היינו נמי מהאי טעמא שאמרנו דאין שייך צרורות גבי נזקי אדם ושוב כתבו מלתא באנפי נפשיה אדלעיל אע"ג דכח כחו הוא ופטור לענין מיתה מכל מקום לענין נזק ממון חייב משום דלענין נזקי ממון יש לחייבו נמי משום ממונו אע"ג דלענין חציו לא הויא אלא כח כחו וק"ל:

## דף עז:

**גמרא** מהו דתימא התראת ספק היא מי יימר דהדרא כו' קצת קשה אמאי לא קאמר בפשיטות דאיצטריך למתני במזיד נהרגין דכהאי גוונא כחו הוא ולא כדבעי למימר דכהאי גוונא לאו כחו הוא לקמן ויש לומר דהכי קאמר הא דנקט ליה בכהאי גוונא במשחקין בכדור ולא נקט לה בזרק צרור על חבירו ובזריקה גופה ולא הרגו רק על ידי חזרתו מהכותל דחייב משום דבכהאי גוונא כחו הוא כנראה מפירש"י דבהכי איירי מילתיה דרבא זרק צרור כו' ואהא קאמר דלכך נקט לה בכהאי גוונא דמתכוין מעיקרא להרגו על ידי חזרת הכדור בהכותל דמ"ד התראת ספק כו' וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה אי דניחא ליה שלא תחזור יותר כו' עכ"ל [ר"ל] מאותו מקום שחזר ונפל הכדור והרגו ולכך חייב בחוץ לד' אמות שהרי ניחא ליה שחזר למקום שנפל והרגו אפי' פורתא נמי בתוך ד' אמות נמי בכה"ג כיון דניחא ליה שחזר למקום שנפל והרגו ואי לא ניחא ליה שחזר כ"כ לאותו מקום שנפל והרגו אפילו טובא נמי בכהאי גוונא ליפטר דלא נתקיימה מחשבתו ומהרש"ל הגיה אי דניחא ליה שתחזור יותר כו' עיין שם ואפשר משום דקשיא ליה ללשון רש"י שלפנינו שלא תחזור יותר כו' למה לי למתלי הדבר בלא תחזור יותר רק לאותו מקום שנפל והרגו דהא אי נמי דניחא ליה שתחזור באיזה מקום שיהיה נמי חייב כיון דלמקום שחזר ונפל והרגו נמי ניחא ליה גם אין זה הפכו שאמר ואי לא ניחא שתחזור כל כך כו' ולכך הגיה דניחא ליה שתחזור כו' דהיינו שתחזור יותר לאיזה מקום שיהיה ולכך חייב בחוץ לד' אמות בכה"ג כיון דניחא ליה שתחזור לאיזה מקום שיהיה פורתא נמי ליחייב ואי לא ניחא ליה שתחזור לאיזה מקום שיהיה אלא שלא תחזור כל כך דהיינו למקום שנפל בכהאי גוונא אפילו טובא כו' ודו"ק:

**תוס'** בד"ה סתם משחקין כו' דאי קאי גברא תוך ד' כו' הא ודאי מתכוין הוא כו' עכ"ל ולהאי פירושא שכתבו לקמן מפירוש רש"י דכיצד הרגל דפי' פרט לנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' דלא הוי בכלל כי יזיד גו' לא קשיא להו דאי אתרו ביה וקיבל עליו התראה אמאי לא הוי בכלל כי יזיד גו' דיש לומר דה"ק דנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' והרג שם ודאי לא קיבל התראה דהא לא נתכוון אלא לזרוק ב' ולא הוי בכלל כי יזיד גו' אלא דחייב גלות ועיקר קרא לא אתי לפטור בכה"ג המזיד דהא לאו מזיד הוא כיון דלא נתכוון רק לזרוק ב' ולא איצטריך קרא אלא לחייב גלות אבל הכא דקתני בתוך ארבע דפטור ממיתה אי לאו דקיבל התראה ולא נתכוון לזרוק תוך ארבע פשיטא דפטור וכה"ג בחוץ לד' נמי פטור אלא דאתרו ביה וקיבל כו' וק"ל:

## דף עח.

**בד"ה** בגוסס כו' אמאי פטור הא רוב גוססין כו' עכ"ל נ"ל דלרבנן קשיא להו דאחרון לא מחייב דסברי עד דאיכא כל נפש א"כ הראשון שעשאו גוסס דרוב גוססין למיתה וה"ל כל נפש אמאי פטור אבל לר"י ב"ב הא גלי קרא כל דהו נפש והאחרון חייב אע"ג דרוב גוססין למיתה ומזה שהביאו תדע לתירוצא מגוסס בידי שמים דאפילו לרבנן ההורגו חייב ודו"ק:

**בד"ה** ההורג את כו' ועוד דסברתיה הפוכה בפרק קמא דבכורות עכ"ל ר"ל ועוד דאין כאן תדע וראיה מההיא דפרק קמא דתמורה כיון דסברתיה הפוכה כו' וע"כ דחדא מיניהו ליתא וק"ל:

## דף עח:

**בפירש"י** בד"ה מקושש כו' ורבנן סבירא להו כמ"ד לא בעינן שיודיעו בהתראתו כו' עכ"ל דלר"י דסבר לקמן דבעינן להתרות באיזה מיתה נהרג לא ידע משה במקושש כלל אי בר קטלא הוא ועיין בתוספות בפרק יש נוחלין ובחידושינו שם ולר"י מה שהטילו עליו ספק מיתה לחובשו במקושש נמי משום דהוראת שעה היתה ולפי זה המ"ל תלמודא רבנן דהכא דלא ילפי ממקושש היינו נמי דהוראת שעה היתה כמו במגדף וכן ר' נחמיה דיליף ממגדף אע"ג דהוראת שעה היתה ה"ה דהמ"ל דס"ל כר"י במקושש דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא ויליף חבישה ממקושש אלא דניחא לתלמודא לאוקמא כולהו תנאי דהכא כרבנן דר"י וק"ל:

**תוס'** בד"ה בשלמא כו' ולאו לפוטרו ממיתה כו' ויש לומר דקשיא כו' אאם יקום כתיב דאיירי באמדוהו למיתה וחיה עכ"ל דאמדוהו למיתה וחיה משתמע שפיר מאם יקום אבל אמדוהו לחיים ומת לא משתמע כלל מאם יקום ולהכי הוצרך רש"י לפרש איפכא דרש להו לרבנן דאמדוהו למיתה וחיה דרש ליה ר"נ מולא ימות ולרבנן דרש ליה מאם יקום דאמדוהו לחיים ומת לא משתמע מאם יקום לרבנן מיהו מפירוש רש"י נראה דאמדוהו למיתה וחיה נמי איצטריך לפטור ממיתה דלא תימא הואיל ויצא מבית דין חייב נקטליה כו' לא יתיישב קושיית התוספות דכי היכי דמוקי ליה לר"נ ונקה המכה אאמדוהו למיתה והקל ממה שהיה הכי נמי איכא לאוקמא לרבנן ונקה המכה אאמדוהו למיתה וחיה וצ"ע מיהו יש לדקדק לפי דברי התוספות בשמעתין מאי פריך ור"נ אמדוהו לחיים ומת הא כיון דר"נ יליף חבישה ממגדף ונקה המכה אתא לפטור ממיתה וא"כ על כרחך לא אתיא אלא לזה שאמדוהו למיתה והקל דלאמדוהו למיתה וחיה לא צריך קרא כדקאמר וכי סלקא דעתך כו' ואמדוהו לחיים ומת לא משתמע מיניה כיון דקאי אאם יקום וי"ל דהכי פירושא ור"נ אמדוהו לחיים ומת מנליה לפטור ממיתה ולא ניחא ליה למימר דפליגי בהא ולר"נ קושטא דחייב מיתה באמדוהו לחיים ומת דאם כן הויא סברת ר"נ הפוכה מסברת רבנן דמר מיקל באמדוהו למיתה והקל טפי ומר מיקל באמדוהו לחיים ומת טפי ועוד דלא מצינו דפליגי בהכי אלא באמדוהו למיתה והקל ולכך פריך מנליה לפטור ממיתה כיון דלא הוזכר בקרא כלל אבל לרבנן דהוזכר אמדוהו לחיים ומת

בולא ימות לענין חיוב ממון אף על גב דלא הוזכר פטור מיתה דהא ונקה המכה קאי אאם יקום ומשמע חבישה לרבנן מכל מקום מדחייביה קרא ממון שמעינן דפטור ממיתה וקאמר דלר"נ לענין פטור מיתה לא צריך שהרי יצא כו' ואין להקשות נמי דבלאו הכי לא צריך לפטור מיתה באמדוהו לחיים ומת דנילף ליה מאמדוהו למיתה והקל דפטור לר"נ די"ל דבאמדוהו מיתה והקל יש לפוטרו טפי ממיתה כיון דראינו שהקל עליו החולי גם אם ימות אחר כך אנו תולין בו דלאו מאותה הכאה מת מה שאין כן באמדוהו לחיים ומת שלא היקל מעולם בחליו ומיתתו מוכחת למפרע דאמידתו לחיים בטעות הוה ומזה הטעם כתבו התוספות לקמן באמדוהו לחיים ומת הא דפטור מן המיתה לאו מן הדין הוא כו' אבל באמדוהו למיתה והקל כו' מן הדין הוא פטור ממיתה כיון שהקל עליו החולי מיתתו שאחר כך אין אנו תולין אותה בהכאה זו אלא בדבר אחר וקרוב לזה כתב לקמן מהרש"ל מיהו קצת קשה דאכתי לר' נחמיה באמדוהו לחיים ומת אע"ג דפטור ממיתה מנליה לחייבו ממון דהא באמדוהו למיתה וחי אף על גב דודאי פטור ממיתה כדקאמר וכי סלקא דעתך כו' מכל מקום איצטריך לחייבו ממון כמו שכתבו התוספות וי"ל באמדוהו לחיים ומת לר"נ קושטא הוא דפטור נמי מממון ומשום הך קושיא שהקשו התוספות לרבנן בפירוש הקונטרס דבשניהם משלמין ממון דליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין כו' דלר"נ ודאי פטור מממון מהאי טעמא דהוי כחייבי מיתות שוגגין דהא מסברא שהרי יצא מבית דין זכאי פוטרו ממיתה וקצת דחוק לומר דפליגי נמי באמדוהו לחיים ומת דלר"נ פטור מממון ולרבנן חייב ויש לומר דשמעינן ליה מפלוגתייהו דלר"נ כיון דמסברא שמעינן פטור מיתה שהרי יצא כו' הוה ליה כחייבי מיתות שוגגין מה שאין כן לרבנן דמקרא דמחייב ממון שמעינן ליה פטור מיתה ואהא קשיא להו דאכתי דהא דפוטרו נמי ממיתה לרבנן היינו משום שיצא זכאי מבית דין וקרא לא אתא אלא לחיוביה ממון ואמאי חייביה ממון כיון דהוה ליה כחייבי מיתות שוגגין כו' ואין להקשות לפי מה שכתבו דמדחייביה ממון שמעינן דפטור ממיתה אם כן לר"נ לא לכתוב ונקה המכה לפטור ממיתה באמדוהו למיתה והקל ואנן שמעינן ליה מדחייביה ממון דיש לומר דאי לאו ונקה המכה לא הוה מוקמינן אידך קרא לאמדוהו למיתה והקל אלא חד לאמדוהו למיתה וחיה וחד לאמדוהו לחיים ומת כרבנן אבל השתא דכתיב ונקה המכה לפטור ממיתה על כרחך דלאמדוהו למיתה והקל אתי דלאמדוהו למיתה וחיה לא איצטריך לר"נ לפטור מיתה וכי ס"ד כו' ולאמדוהו לחיים ומת נמי לא אתי דלא משתמע מאם יקום והדברים ברורים למבין ודו"ק:

## דף עט.

**בפירש"י** בד"ה הא נתכוין כו' והאי דשביק ר"ש לסיפא בהדיא ומהדר אדוקיא דרישא כו' ואפילו נתכוין על מתניו כו' עכ"ל קצת קשה דאכתי אמאי שביק ר"ש לסיפא בהדיא דהוה ליה למהדר פירושא בנתכוין להרוג את זה כו' אסיפא ולא נימא אפילו דהשתא לא נימא דקאי נמי אנתכוין על מתניו כו' דאם כן הוה ליה למתני ר"ש אומר פטור ותו לא ולולא פירש"י בזה היה נראה לומר דלהכי שביק הסיפא דסד"א דוקא בכה"ג פוטר ר"ש בנתכוין להרוג את הגדול שהוא בר מצוה והרג הקטן שאינו עדיין בר מצוה אבל אם השני שהרג גם כן גדול ובר מצוה אימא דמודה ביה רבי שמעון דחייב וכה"ג אמרי' בר"פ הנחנקין אי כתב רחמנא איש הו"א איש דבר מצוה אין קטן לא כו' ולהכי קאמר אפילו נתכוין כו' דהשתא על כרחך קאי ר"ש אדוקיא דרישא דאיירי בשניהם גדולים ואפ"ה פוטר ר"ש וק"ל:

**תוס'** בד"ה וכל קבוע כו' ואייתר ליה וארב לו לכל קבוע כו' עכ"ל כתב מהרש"ל י"מ מה שמעינן מנפש כו' א"כ שפיר איירי במצות דעלמא כו' שהרי אין לדקדק השתא דאי לא נתכוין להרוג איך מקטיל כדדייק רש"י הלא לר' אייריי קרא בממון כו' עכ"ל ע"ש בתירוצו ואין כאן להאריך לפי שעיקר קושייתו אין לה מקום דהא לרבי נמי דמיירי בממון איכא למידק דאי לא נתכוון להרוג היינו שוגג וכפירש"י בהדיא לעיל בס"פ בן סורר אהא דמצות שבמיתה ע"ש והכי אמרינן נמי לקמן אילימא שאין מתכוין כלל היינו שוגג וכיון ששוגג גולה ודאי שאין לחייבו ממון כדאיתא בכמה דוכתין והוא פשוט שנלמד מהיקשא דבי חזקיה דלא חלקת בין שוגג למזיד דבמזיד דחייב מיתה פטור מדמי הנהרג מדכתיב עליו ולא על האדם כדאיתא בפרק כיצד הרגל נילף שוגג מיניה דפטור מדמי הנהרג כיון שהוא גולה דלהך מלתא נמי מקיש שוגג למזיד דכ"ע אית להו היקשא דבי חזקיה ולא פליגי עליה אלא באין מתכוין משום דגלי ביה רחמנא ונתת נפש גו' ממון כמ"ש בהדיא התוס' לקמן וכן מוכח לקמן בתוס' ע"ש ואם כן ע"כ לרבי נמי אייריי במתכוין להרוג זה והרג את זה ויליף ביה נתינה לפוטרו ממיתה ולחייבו בממון ואייתר ליה וארב לו כו' ודו"ק:

**בא"ד** דאכתי לתנא דבי חזקיה אליבא דר"ש קשה כו' עכ"ל פי' דאי לאו וארב לו לפטור במתכוין להרוג זה והרג זה לא הוה מוקמינן האי היקשא דאין מתכוין למתכוין לפוטרו ממון אלא לחייבו מיתה ועוד דהא איכא לאוקמא היקשא למילתא אחריתא דנקיט דבי חזקיה אבל השתא דגלי קרא וארב לו לפוטרו ממיתה נימא נמי האי היקשא לפטור שאין מתכוין ממון כמו מתכוין וק"ל:

**בד"ה** ומפקא כו' הא איכא הכא תנאי כו' משום דגלי רחמנא ונתת נפש וגו' ממון כו' עכ"ל פתחו בתרי תנאי דהיינו רבנן דהכא דס"ל במתכוין להרוג זה כו' דחייב מיתה ורבי מחייב ממון דלית להו דבי חזקיה דפוטר ממיתה וממון וסיימו דבריהם בחדא דגלי רחמנא ונתת נפש גו' ממון דהיינו לרבי משום דלרבנן ניחא טפי ונתת נפש גו' נפש ממש דגלי רחמנא דמשמע להו דקרא איירי במתכוין לזה והרג את זה דבי חזקיה דחיק עצמו בהאי קרא דאיירי בנתכוין לאותו עצמו שהרג כמו שכתבו התוס' לקמן וק"ל:

**בא"ד** אבל חזקיה ע"כ כו' כלומר דין אסון כו' והשתא סיפיה דקרא דין אסון ורישיה אסון ממש כו' עכ"ל אבל לרבי שפיר הוה סיפיה דקרא נמי אסון ממון ולא דין אסון דהא אינו חייב מיתה רק ממון מיהו לרבנן נמי הוה ע"כ סיפיה דין אסון דהא חייב מיתה לדידהו במתכוין לזה והרג את זה אלא דאי לאו היקשא דבי חזקיה דפוטר ממון אחר בהדי מיתה בשוגג הוה מצינן לרבנן למימר נמי ולא יהיה אסון דרישיה דין אסון דהיינו בהרג בשוגג אע"ג דיש אסון ממש יענש בממון דהיינו דמי וולדות דלא כדבי חזקיה ודו"ק:

## דף עט:

**בד"ה** מכה אדם כו' ומיהו קשה דבמסקנא נמי מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו עכ"ל ולא ידענא מאי קושיא דהא למאן דלית ליה הא דבי חזקיה קאמרינן הכי דמוקי להתיר להקיז דם לאביו אבל לתנא דבי חזקיה לא מוקמינן ליה במסקנא אלא ברוצח והיתר הקזת דם לתנא דבי חזקיה הא איכא למילף ליה מואהבת לרעך כמוך כדאמרינן שם ויש ליישב ודו"ק:

**בד"ה** בין שוגג כו' לאו בממון אחר בהדי מיתה איירי דמשוגג נפקא וק"ו כו' עכ"ל אבל לפטור מדמי הנהרג באין מתכוין איצטריך להיקשא דליכא למילף מק"ו דשוגג דאימא דשוגג כיון דגולה על הנהרג פטור מדמים ושוגג גופיה דפטור מדמי הנהרג כבר כתבנו דילפינן ליה נמי מהיקשא דמזיד דכתיב ביה עליו ולא על האדם שלא יתחייב רק מיתה כדאיתא בפרק כיצד הרגל אבל מתכוין כיון דאין חייב מיתה לתנא דבי חזקיה דסבר כר' שמעון מדכתיב וארב לו וגם אינו גולה דלאו שוגג הוא סלקא דעתך אמינא מיהת דנותן דמי הנהרג אי לאו האי היקשא דאין מתכוין למתכוין וק"ל:

**בא"ד** אע"ג דנתנה שגגתן לכפרה ולפטור מזיד נמי איצטריך כו' עכ"ל מלת נמי הוא מגומגם ובתוספות בפרק המניח ובאלו נערות אינו אלא דלפטור מזיד מממון ר"ל דלא ליפטור המזיד עצמו ממיתה בממון אפילו בדרך ירידה דסלקא דעתך אמינא הא דכתיב ולא תקחו כופר לנפש רוצח דלא ליפטור עצמו בממון היינו בדרך עלייה שהוא חמור

שלא נתנה שגגתו לכפרה אבל דרך ירידה שהוא קל שניתן שגגתו לכפרה על ידי שהוא גולה אימא דבמזיד נמי מקילינן ביה דשקלינן מיניה ממונא וניפטריה ממיתה ולהכי איצטריך היקשא דלא נפטריה המזיד בממון בדרך ירידה כמו בדרך עלייה והכי איתא בהדיא בפרק אלו נערות (כתובות דף ל"ז) כמו שכתבו התוספות וק"ל:

**בד"ה** בשור שלא כו' בשוורים אחרים ול"ג שנגמר דינן אלא איירי בשוורים מעלייא עסקינן והשיב לו ר"ת כו' עכ"ל כצ"ל מתוספות דפרק התערובות ע"ש:

## דף פ.

**בא"ד** והיכא דנתערב ברובא דחייבין דפטורין אפי' ניידי ולא אמרינן כל דפריש כו' דכמיתת בעלים כך מיתת השור ועוד דלא ליתי לאחלופי באדם כו' עכ"ל משמע מדבריהם דאפילו ניידי מאליהם לא אמרינן כל דפריש כו' וקצת קשה דבכה"ג באדם נמי אם ניידי מאליהם אמאי לא אמרינן כל דפריש מרובא קא פריש ולחייבי מיתה דהא אזלינן בתר רובא אפי' בדיני נפשות להחמיר כמו שכתבו התוספות לקמן ויש ליישב דאפי' בכה"ג דפריש מאליהם גזרינן שמא יקח מן הקבוע כמו שכתבו התוס' לקמן בד"ה הנסקלין בנשרפין כו' וק"ל:

**בא"ד** לפי שהן מוקדשין כגון רכב כו' וחלב מוקדשין ע"ג מכתו דשרי בשור הנסקל כו' עכ"ל יש לדקדק במה שבאו לומר דיש לחוש לתקלה דמחיים במוקדשים ולכך ימותו והא חלב מוקדשין על גבי מכתו לא שייכא מחיים דאינו דומה דאייריי בתלש חלב מבהמה חיה דהוה ליה לפרש הכי כדמפרש להו בפרק בהמה המקשה גבי הושיט ידו למעי בהמה כו' ועוד דהכא לתקלה כזו דלא שכיחא להושיט ידו למעי בהמה ולתלוש חלב מבהמה חיה לא היה להם לחוש לתקלה זו ויש ליישב שלא כתבו חלב מוקדשין אלא לראייה דאפילו לסברתם דהשתא דשור הנסקל אסור בהנאה מחיים מכל מקום יש לחוש טפי מתקלת מוקדשין דהא חלב מוקדשין אסור אפילו ע"ג מכתו ובשור הנסקל אמרינן בפרק כל שעה דמותר ע"ג מכתו משום דלא הוי כדרך הנאה משא"כ במוקדשין דאסור אפילו שלא כדרך הנאה ומיניה נמי מחיים יש תקלה טפי במוקדשין כגון רכב על גבי השור כו' דהוי שלא כדרך הנאה ושרי בשור הנסקל וק"ל:

**בא"ד** ואל תתמה כיון דאיסורי הנאה נינהו כו' אמאי לא תקינו בהו רבנן מיתה כו' עכ"ל לפי אותו תירוץ שכתבו דאפי' ניידי לא אמרינן כל דפריש כו' דלא ליתו לאחלופי באדם אין מקום לתמיה זו וק"ל:

**בא"ד** ופריך רבא כו' אבל בשוורים אותן שיש לתלות בהן שהרגו חייבין כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לפי דעת ר"ת בוודאי ל"ג הא דקאמר שור שנגמר דינו שנתערב בשוורים מעלייא כו' שהרי מותרין כולהו על ידי דנכבשינהו ונינידי אלא דס"ל כו' אבל בב' שוורים אזלינן בתר אומדנא כו' ול"ג והתניא אלא תניא כו' או נימא האי ברייתא סבירא ליה דנאסרו כולהו ולא אמרינן דנכבשינהו כו' ולא אתיא אליבא דהלכתא לדעת ר"ת עכ"ל דברים תמוהים כתב בדברי התוספות להגיה ולמחוק כל הספרים הישנים וכפי פירוש רש"י ולא הוה ליה לתוספות להשמיט ולומר דלפי פירוש ר"ת ל"ג בשינויא דרבא כפי גירסת רש"י כמו שהזכירו איך שיהיה הגירסא בדברי ר"ל כפי דעת ריב"ם גם קשה לדבריו דאם נאמר לפי' ר"ת שהברייתא פליגא ולא ס"ל דנכבשינהו דניידי אם כן מי הכריחו להגיהי בדברי רבא לומר דס"ל דנכבשינהו דניידי ועוד וכי פליגי ר"ל ורבא על ברייתא זו על כן הנראה דודאי הא דאמר ר"ל דנכבשינהו דניידי ליכא מאן דפליג עליה ולפי גירסא שלנו נמי דגרסינן בדברי רבא שור שנגמר דינו שנתערב בשוורים מעלייא כו' וכן בברייתא איירי בכה"ג דאיירי בנגמר דינו קודם שנתערב ואחר שנתערב באותם שיש לתלות בהן שהרגו תולין וסוקלין אותן כמו שכתבו התוספות ואי ליכא למתלי באחד יותר מחבירו ודאי דשרינן כולהו ע"י דנכבשינהו דניידי וה"ה דהוי מצי למנקט ליה בכה"ג דנקט ליה גבי אדם בשלא הוכר השור הרוצח מעולם ונתערב קודם שנגמר דינו בשוורים אחרים אע"ג דבאדם אין תולין באותן שיש לתלות בשוורים תולין אלא דניחא ליה למנקט בכהאי גוונא גבי שור דבשלא הוכר נמי ע"כ באותו שתולין בו גומרין דינו אחר כך אלא דבאדם בדאיכא אבא חלפתא ביניהם ליכא למנקט בכהאי גוונא שנגמר דין הרוצח בשהוכר ואח"כ נתערב דאם כן הוה ידוע לבית דין דלאו אבא חלפתא הוא ולכך נקט ליה בגוונא אחרינא שיצא חץ מביניהם ולא הוכר מעולם מי הוא הרוצח וזה ברור בדברי התוס' לפירוש ר"ת ותו לא מידי:

**בא"ד** שמא יקח מן הקבוע אפילו היכא דפריש מאליו רק בדבר שלא נאסר בתערובת כגון תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה התם שרינן אי פריש אחד ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע שהרי האיסור ניכר וידוע היכן הוא ולכך שרינן היכא דפריש או כגון כו' כצ"ל העתקתי מתוספות דפ' התערובת ע"ש:

## דף פ:

**בד"ה** אלא למ"ד זה כו' ומיהו התם מבעיא כו' או ספוקי מספקא ליה כו' עכ"ל צ"ע מה תקנו בזה דהא אי נמי דספוקי מספקא ליה לר"י אי חוששין לזרע אב או לא מ"מ

מספקא דשמא אין חוששין לזרע אב והוי חד גורם ואסור ויש ליישב בדוחק דמשמע ליה דוולדה אסור דקתני היינו אסור בוודאי כמו הפרה עצמה מדלא קתני בה וולדה אסור מספק וק"ל:

**בד"ה** עובר ירך אמו משמע שכן הלכה מדלא פריך הניחא כו' כדפריך מזה וזה גורם כו' עכ"ל ר"ל מדמסיק ומוקים טעמא דברייתא משום דעובר ירך אמו ולא קשיא ליה הניחא כו' כדהוה קשיא ליה מעיקרא בזה וזה גורם אע"ג דהוה נמי ניחא למ"ד זה וזה גורם אסור ואהא כתבו דלא בא אלא לתרצה אליבא דרבא דאית ליה עובר ירך אמו ולכך מוקי לה בהך טעמא ולא בזה וזה גורם וק"ל:

**בד"ה** הנסקלין בנשרפין כו' ותירץ דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא ודאי בקלה ומהאי טעמא לא תקשי לך הא דאמר רוצח שלא נגמר דינו שנתערב עם אחרים שנגמר דינן כולן פטורים דמשום רובא לא נחייב אותן כו' כצ"ל העתקתי מתוספות דפרק התערובת ע"ש:

**בא"ד** והא דפריך בגמרא ת"ל דרובא כו' לכל הפחות לא גרע כו' עכ"ל ר"ל דודאי לתירוצא קמא שכתבו דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא וודאי בקלה כו' לא קשיא להו מידי דשפיר פריך מאי אריא דשריפה חמורה דאי נמי הוי שריפה וסקילה שוין ניזל בתר רובא דנסקלין דבכה"ג ודאי אפילו בדיני נפשות אזלינן בתר רובא דהא לא אתינן לחייב אותו שהוא ודאי בקלה אלא לתירוצם בתרא שכתבו דלהכי לא ניזיל בתר רובא משום דהוה ליה קבוע מחצה מאי פריך מאי אריא דשריפה חמורה תיפוק ליה דרובא נסקלין כו' הא לא הוי רובא נסקלין דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואהא תירצו דהכי פריך דאף על גב דהוי כמחצה על מחצה והמיתות גם כן שוין מכל מקום לא גרע משום דרובא נסקלין לפי האמת וא"נ דלא הוי שריפה חמורה ידונו בסקילה כיון דלפי האמת רובא נסקלין הוא ודו"ק:

## דף פא.

**גמרא** דילמא תורה קמהדר כו' למאי דבעי למימר דתורה קמהדר לא קשיא ליה בפשיטות דהוליד בן פריץ זה שפיכות דמים ואת אשת רעהו זו אשת איש כו' דאם כן הוה מהדר בהו מיתתן דשפיכות דמים בסייף ודאשת איש בחנק ודעביד לכולהו ולא נגמר דינו קודם לכן דחייב סקילה לא איצטריך קרא דפשוט הוא מסברא וק"ל:

**בפירש"י** בד"ה אל ההרים כו' צדיק גמור וע"כ משום דלא עבד הני לאו צדיק כו' אלא לאו כמשמעותיה מדריש עכ"ל דלפי הדרש ניחא דבההוא חדא שלא אכל בזכות אבותיו צדיק גמור הוא וק"ל:

**בד"ה** דאמר רבי אבהו כו' לאסור בה דבר חדש לאוסרה על מי שלא כו' כצ"ל:

**תוס'** בד"ה ונגמר כו' בפרק קמא דמכות גבי באו שנים כו' וי"ל כיון דאי מתזמי קמאי כו' מהני סהדותייהו דבתראי עדות כו' עכ"ל ר"ל דמהאי טעמא מקרי עדות בתראי עדות שאתה יכול להזימה אע"ג דאכתי לא מתזמי ומתכחשי קמאי מ"מ כיון דאי הוה מתזמי ומתכחשי קמאי הוה מהני סהדותייהו דבתראי מיהו בהך דפרק קמא דמכות אע"ג דהתם נמי דאי הוה מתזמי ומתכחשי בתראי הוה מהני סהדותייהו דקמאי מ"מ אין נהרגין כיון דהשתא מיהת לא מתזמי בתראי לא מהני סהדותייהו דבלאו אינהו גברא בר קטלא הוא ודו"ק:

**בד"ה** אפילו תימא כו' וקצת תימה אמאי אין מתרין אותו לכיפה כו' אמלקות ואכיפה הא לא עבדינן ביה תרתי עכ"ל זאת הסברא דלא עבדינן ביה תרתי כתב רש"י לקמן למאי דבעי למימר רבינא מלקות מחזיקות וכתבו התוספות שם לקמן דבחנם דחק לפרש כו' כמו שכתבו התוספות אבל הכא למ"ד עבירות מחזיקות קשיא להו למ"ד כיפה צריכה התראה למה מתרין בשנים לרבי ובג' לרבן שמעון בן גמליאל למלקות כלל הוה ליה להתרות בב' לרבי ובג' לרשב"ג לכיפה ואהא תירצו דאין מחויב כיפה עד שיהא מוחזק לעבור בהתראת מלקות כו' וק"ל:

## דף פא:

**גמרא** אמר רבינא בכיפה צריכה התראה קמפלגי כו' וה"ה דהוה מצי למימר דכולי עלמא ס"ל כיפה צריכה התראה ומאן דאמר בשלישית כונסין ס"ל כרבי והכי מוקי לה רב יוסף מתני' דהכא בפרק הבא על יבמתו כמ"ש התוס' לעיל לחד תירוצא אלא דרבינא מהדר לאוקמא בכולי שמעתין מתני' דהכא אפילו כרבן שמעון בן גמליאל ואי לא הוה מאן דסבירא ליה דכיפה אינה צריכה התראה לא הוה מצי לאוקמא מתני' כר' שמעון בן גמליאל ודו"ק:

**בפירש"י** בד"ה ומר סבר כו' אע"ג דאיחזק השתא רשע לא מעיילינן ליה לכיפה דבתרי דיני כו' עכ"ל וה"ה לדברי המקשה דכולי עלמא מלקיות מחזיקות ובפלוגתא דרבי ורשב"ג קמפלגי צ"ל הא דקתני לרבי דבשלישית כונסין אותו לכיפה אע"ג דאתחזק לרבי בתרי לא מעיילינן ליה בתרי לכיפה משום האי טעמא דבתרי דיני לא דיינינן ליה וק"ל:

## דף פב.

**תוספות** בד"ה ואידך נשייהו כו' ולא מחייב משום זונה כו' עכ"ל קצת קשה לדבריהם מי הכריח אותם לפרש כן דאימא דלא קאמר ואידך נשייהו כו' אלא לתת טעם למאן דחשיב אשת איש היינו משום דנשייהו לא מפקרי אבל משום זונה אע"ג דנשייהו לא מפקרי מ"מ יש בה משום זונה קודם שבאה לאישות שסתם כותית פנויה נמי מופקרת היא ומ"ד משום נשג"א סבירא ליה דמדאורייתא חייב משום זונה ולכך לא חשיב ליה זונה בגזירת בית דין חשמונאי ושוב מצאתי בתוספות פרק כל האיסורין שכתבו שם דרבא דהתם ס"ל כמ"ד משום נשג"א גזרו אבל משום זונה מדאורייתא הוא וע"כ שהבינו סוגיא דשמעתין כמו שכתבנו ומיהו הך קושית הרא"ם מפונטייז"א מההיא דפרק הבא על יבמתו דאין זונה כו' ודאי קשה למ"ד משום נשג"ז גזרו וכן לאביי דפ"ק דתמורה דלא לקי מדאורייתא משום זונה ודו"ק:

**בא"ד** וע"ק דבפ' י' יוחסין פליגי ר"י כו' אבל כותית לא כו' מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו פרק אין מעמידין בד"ה משום נשג"ז כו':

**בא"ד** וההיא דקידושין אע"ג דמדאורייתא כו' עכ"ל הוצרכו לכל זה לאביי דס"ל דאפי' ודאי בעולה אינו לוקה וכ"ה בתוס' פרק אין מעמידין ולפי מה שהביא מירושלמי דליכא מלקות לא תקשי לרבא דהוי מוקי לה במשומרת או באינה ודאי בעולה אבל ודאי בעולה לוקה מדאורייתא וק"ל:

**בא"ד** ומצא שנתגיירה זקנתה כו' והכשירה רבי לכהונה כו' עכ"ל מפי' מהרש"ל ולפי הירושלמי מוכרח לפרש שהזקנה נשאת לכהן עכ"ל ור"ל דאם נשאת הזקנה לישראל מאי לאו הבא מכלל עשה איכא כאן ולכ"ע בתה וכ"ש בת בתה דמותרות לכהונה מיהו קשה דאכתי תקשי בנשאת הזקנה לכהן נמי ל"ל טעמא דלאו הבא מכלל עשה דא"נ דה"ל נשאת הזקנה לכהן בלאו דזונה והבת פסולה לכהונה דה"ל חללה מ"מ בת הבת למה תיפסל דבת חללה מישראל כשרה לכהונה ואינו דומה דגם הבת נשאת לכהן דלא ס"ל להשמיט מלאוקמא בכה"ג וי"ל דלא אייריי בבת הבת אלא בבת הבן של הזקנה דהשתא אם היתה הזקנה בלאו דזונה לכהן ה"ל בנה חלל ובתו פסולה לכהונה ולהכי איצטריך ליה למימר דה"ל לאו הבא מכלל עשה ואינו אלא עשה וק"ל:

**בא"ד** רב אושעיא אמר כרבי שמעון הכשירה כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה הכשירוה ולא רבי הכשירה אלא הכשירו חכמים כר"ש כו' עכ"ל ולא משמע כן אלא דפליגי דר' אושעיא קאמר דר' הכשירה על ידי שלוחו רבי רומנוס משום דסבר כרבי שמעון ור' זעירא אמר לד"ה הכשירה רבי ואפשר שהכריחו לדחוק להגהה זו ממ"ש שם בירושלמי לא כן

אולפן רבי הלכה כר"י כו' והבין הוא אולפן רבי כו' דקאמר היינו סתם רבי הוא ר' יהודה הנשיא ואינו כן דרב ביבי קאמר הכי לרבו רבי אבהו לא כן אולפן רבי הלכה כר"י אבל ר"י הנשיא מצי ודאי סבר הלכה כר' שמעון וק"ל:

## דף פב:

**בד"ה** היוצק כו' ומיהו קשה ליתני נותן שמן ופתילה כו' עכ"ל לא דק דנותן פתילה קודם לנותן שמן כדאמרינן התם נותן פתילה ליחייב איכא נתינת שמן גם ה"ל להזכיר גם כן סידר את המנורה כדקאמר התם וק"ל:

**בד"ה** המולח כו' וכי ס"ד שזר קרב אצל מזבח גבי לא מלח כו' עכ"ל התם קשיא ליה לתלמודא הכי משום דלא איירי באיסור זרות אלא בלא מלח אבל הכא לא קשיא ליה וכי ס"ד שזר קרב כו' דבאיסור זרות קאיירי וק"ל:

## דף פג.

**בד"ה** ולא משום כו' ומיהו קשה הא דקתני ולא משום רחוץ כו' ת"ל דנפקא לן כו' עכ"ל ויש ליישב בזה דסידור שלחן והטבת נרות משום זרות וטומאה ומחוסר בגדים נקט לה כמ"ש לעיל גבי טומאה וק"ל:

**בד"ה** חילול דרבים כו' דולא יחללו דכתיב גבי טבל ונותר כו' ולא יחללו את קדשי וגו' בב' חילולין כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה דכתיב גבי טומאה בנותר כו' ולא יחללו את שם קדשי וגו' בב' כו' עכ"ל וכן נראה לכאורה דמההוא קרא דכתיב גבי טומאה יליף נותר התם מדקאמר אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה וכן פירש"י התם דהיינו קרא דוינזרו וגו' דכתיב גבי טומאה אבל דברי התוספות דהכא שכתבו דלגבי טבל הויא נותר היקשא ולגבי טומאה הויא ג"ש א"א להולמן דאדרבה אם נותר יליף מקרא דטומאה הוה נותר וטומאה היקשא ונותר וטבל הויא ג"ש גם בכל נוסחות גמרות שלפנינו שלהי פרק בית שמאי מייתי האי קרא ולא יחללו את קדשי בני ישראל דהיינו האי קרא דמרבינן מיניה הכא טבל וכך היה גירסת התוספות כאן שכתבו דולא יחללו דכתיב גבי טבל ונותר כו' ודמסיק התם אהאי קרא אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה היינו משום דעיקר קרא בפסול טומאה קמיירי דכולה פרשה לפי פשטיה בטומאה איירי ודמוקמינן ליה הכא בטבל היינו מדרשה דאשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר והשתא דברי התוספות דהכא מתיישבין כהוגן בלי הגה"ה דלגבי טבל הוי נותר היקשא ולגבי טומאה הוי נותר גזירה שוה ור"ל דאינו ג"ש אלא היקש וגזירה שוה בטבל חילול חילול מתרומה

דבמיתה מפקא מהיקשא מנותר דבכרת אבל לגבי טמא ששימש הוה נמי מנותר גזירה שוה ואכתי תקשי ואימא חילול חילול מנותר דבכרת דהוה נמי חילול דרבים והדברים ברורים למבין באין גמגום:

## דף פג:

**גמרא** ופרועי ראש דכתיב ראשם לא וגו' אתקש פרועי ראש לשתויי יין כו' וכתב הכסף משנה בפ"א דהלכות ביאת מקדש ואם תאמר מה צורך להיקש זה הא מקרא משמע ראשיכם אל תפרעו ולא תמותו הא אם תפרעו תמותו וי"ל דקרא אפשר לפרשו לרשות דה"ק אף על פי ששאר אבלים שלא פרעו במיתה אינכם בכלל חיוב זה עכ"ל אבל הרמב"ן כתב הא דאמרינן הא אחר דהיינו אבל שלא פרע ולא פירם חייב מיתה אינו אלא אסמכתא בעלמא שאין פריעה ופרימה באבילות אלא מד"ס כו' עכ"ל וכה"ג כתבו התוספות שם בפרק ואלו מגלחין וראייתם מדלא מייתי בשמעתין דאבל שלא פרע ופירם גבי אלו שבמיתה וכן פירש"י בחומש דעיקר קרא בכהנים שפרעו ופרמו איירי שאם עשו ימותו ועיין בזה באורך ברא"ם ובדוחק יש ליישב דמ"מ אי לאו קרא דיחזקאל ה"א דחייבי מיתה הכהנים בפריעה ובפרימה היינו דוקא כשהם אבלים שלא יהיו מראים אבילות אבל שאר כהנים מותרים בפריעה ופרימה אי לאו היקשא מקרא דיחזקאל וק"ל:
**תוס'** בד"ה פרט לזו כו' דר' יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו א"נ ס"ד דמשכחת לה כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה בתוספות פרק ג"ה ע"ש וק"ל:
**בא"ד** אי נמי כגון שנטמא הגוף ואח"כ כו' וקרא דפטר במחוללת בשנטמאה תחלה כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים להאי תירוצא כיון דר' יוסי הגלילי נמי מודה בנטמא הגוף תחלה ואח"כ נטמאה התרומה דחייב ולא פליג ר' יוסי ופוטר אלא כשנטמאה התרומה תחלה א"כ הדרא קושיין לדוכתין מאי קאמרי ליה אף טמא שאכל את הטהור כו' דהא קושטא הוא דבכה"ג רבי יוסי הגלילי נמי מחייב כיון דנטמא הגוף תחלה ודברי התוספות בפרק ג"ה נכונים בזה שכתבו שם ועוד לפי האמת אפי' הוכשרו משכחת לה כגון שנטמא הגוף כו' עכ"ל ר"ל דודאי למאי דקא"ל רבנן כיון שנגע בו טימאהו היו סבורין דר' יוסי פוטר משום דמחוללת ועומדת כו' ואפי' בטומאת הגוף נמי פוטר ר"י הגלילי מה"ט והא דלא תקשי להו בתרומה היינו כאחד משני התירוצים שכתבו אי דאיירי בתרומה בתחב לו תבירו ורבנן הוו ידעי דרבי יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו ואי דאיירי בתרומה שלא הוכשרה אבל לפי האמת דר"י הגלילי מודה בנטמא

הגוף תחלה אין אנו צריכין לדחוק נמי בתרומה דאיירי בתחב לו חבירו או בשלא הוכשרה אלא בנטמא הגוף תחלה ותו לא מידי וק"ל:

**בד"ה** וטבול יום כו' ואע"ג דבפרק הערל דרשינן וטהרה לטבול יום כו' עכ"ל כצ"ל:

**בא"ד** ומיהו קשה דגבי נגיעה כתיב וטמא עד הערב וטהר כו' עכ"ל בתוס' דזבחים פ"ב הקשו דמדכתיב במים יובא וטמא עד הערב הרי מפורש בהדיא דטבול יום אקרי טמא ע"ש בא"ד וא"ת בפ' שלשה מינין ובפ' ב' דמכות כו' ת"ל מוטהרה מכלל שהיא טמאה וי"ל כו' עכ"ל כצ"ל בתוספות דפ' הערל ובפ"ב דזבחים מפורש בפשיטות בין לקרא דטבול יום ובין לקרא דמחוסר כפורים דתרוייהו לא צריכי גבי נכנס למקדש כיון דאקרי טמא לגבי עבודה אבל ממה שכתבו כאן ת"ל מוטהרה מכלל כו' נראה דלא קשיא להו אלא אקרא דמחוסר כפורים אבל קרא דטבול יום קרא דצריכא הוא ויש לפרש דבריהם דהכא דהא פשיטא להו דליכא למילף טבול יום בנכנס למקדש מעבודה דגלי ביה קרא אלא דקשיא להו וטהרה דסתמא כתיב וכיון דע"כ דרשינן ליה לענין עבודה מכלל שהיא טמאה אית לן למימר ביה נמי גבי ביאת מקדש מכלל שהיא טמאה דקרא בכל מילי איירי כמ"ש התוספות בפ"ב דזבחים ולהכי לא קשיא להו נמי אקרא דטבול יום גבי ביאת מקדש דלא לכתוב ונילף ליה מוטהר מכלל שהוא טמא דסתמא כתיב דאיכא למימר וטהר דטבול יום לא דרשינן ליה כלל וטהר מכלל שהוא טמא ותו לא מידי ודו"ק:

**בא"ד** ואין לתרץ נמי דאי לאו אלא חד ריבויא לא הוה מוקמינן ליה אלא במחוסר כפורים כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם מה תקנו בזה דהא כמו דגלי בטבול יום דלא נילף מיניה מחוסר כפורים משום דטבול יום חמור דפוסל בתרומה כדאמרינן בצריכותא בפ"ב דזבחים ואפי' הכי כיון דגלי בטבול יום דטמא אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן מוטהרה מכלל שהיא טמאה א"כ ה"נ נהי דמוקמינן חד ריבויא למחוסר כפורים ולא נילף מיניה טבול יום משום דמחוסר כפורים מחוסר מעשה הוא מ"מ כיון דגלי במחוסר כפורים דטמא אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן וטהר מכלל שהוא טמא לרבות טבול יום וי"ל בדוחק דמקלישת טומאתיה דטבול יום דאינו מחוסר מעשה נילף שפיר מיניה למדרש מוטהרה מחוסר כפורים דמחוסר מעשה אבל מקלישת טומאתיה דמחוסר כפורים אע"ג דאינו פוסל בתרומה מ"מ כיון דמחוסר מעשה הוא לית לן למדרש מוטהר לרבות טבול יום שאינו מחוסר מעשה מיהו קשה לפי זה דאם נימא בחד יתורא לאוקמא למחוסר כפורים משום דמחוסר מעשה ולא נוקמא בטבול יום דהשתא לא דרשינן מוטהרה מידי א"כ בשמעתין נמי מנלן לרבות טבול יום ששימש מלא יחללו באם אינו ענין לטמא ששימש אימא דאתא קרא דלא יחללו באם אינו ענין לטמא ששימש

תנהו למחוסר כפורים אבל אי לאו הסברא שכתבנו לעיל לא הוה קשה מידי בשמעתין דא"נ דתנהו למחוסר כפורים מ"מ כיון דאשכחן קרא למחוסר כפורים אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן מוטהר מכלל שהוא טמא לרבות טבול יום וצ"ע:

**בא"ד** ולכך צריך נמי טפי קרא כו' אי לאו דאשכחן טבול יום כו' עכ"ל בתוספות פ"ב דזבחים ופרק הערל כתבו אלו דברים בלשון ועי"ל ולתרץ מה שהקשו שם מעיקרא דלא לכתוב כלל בביאת מקדש טבול יום ומחוסר כפורים ונילף ליה מטמא ששימש אבל הכא כפי מה שהוכחנו מתוך דבריהם שלא הקשו קושיא זו מעיקרא אלא שכתבו הכא דהשתא א"ש נמי דצריך טפי קרא לרבות טבול יום כו' ולא נילף ליה מטמא ששימש כמו שהקשו שם ודו"ק:

## דף פד.

**גמרא** ונילף חילול חילול מתרומה כו' טפי הוי ליה למילף חילול חילול מנותר חילול דיחיד מחילול דיחיד ולא מתרומה דהוה חילול דרבים אלא דלא נחית תלמודא להכי כיון דלא קאי הכי מכח קושיא דמי כתיב ביה בגופיה כו' וק"ל:

**תוס'** בד"ה אלא מטמא כו' לאפוקי תרומה דכתיב כי יחללוהו כו' עכ"ל שגירת לישנא דתלמודא דכולהו אתיין מתרומה נקטו בדבריהם מיהו הכא דמטמא ששימש בעי למילף בעל מום ה"ל לאפוקי טמא ששימש דכתיב ולא יחללו וגו' וק"ל:

## דף פד:

**בפירש"י** בד"ה מקלקל הוא כו' ואין מחייב במקלקל אלא ר"ש כו' ר"ש נמי לא כו' עכ"ל ר"ל למ"ד מקלקל חייב מאי איכא למימר לא בעי למימר דהכא נמי ליחייב סקילה דהא ר"ש נמי לא מחייב אלא במתכוין אלא דפריך לר"ש כיון דמתכוין חייב בלא מתכוין הוי שגגת סקילה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה מאן שמעת כו' ומבעיר כו' ועוד אי חשיב תיקון גמור כו' אמאי נקט חובל ומבעיר כו' עכ"ל ר"ל כיון דר' יהודה אית ליה מקלקל בחבורה פטור ע"כ הא דמחייב ליה בצריך לכלבו ולאפרו היינו משום דהוי תיקון גמור וא"כ אמאי נקט חוץ מחובל ומבעיר דחייב דבכהאי גוונא בכל שאר המקלקלין היכא דהוי תיקון גמור לד"א חייב וק"ל:

**בא"ד** ועוד דר"ש אפי' בחובל ומבעיר בעי שתהא צריכה לגופה כדמסיק כו' עכ"ל הך קושיא לפירש"י דודאי לפירושם שכתבו דר' אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי כו' מתרצא שפיר לר' יוחנן דר' שמעון בעי תיקון קצת דהיינו צריך לכלבו ולאפרו וצ"ל

נמי לפירושם דמקרי תיקון זה מלאכה שצריכה לגופה וע"ש בתוספות בפרק האורג אמאי מקרי צריך לגופה ולא כפירש"י התם דמקרי תיקון זה דצריך לכלבו ולאפרו אינו צריך לגופה אבל לר' אבהו לא מתרצא בזה אף לפירושם עד לקמן שהקשו וכ"ת לר' אבהו כו' דהיינו הך הקושיא שהקשו הכא לפירש"י לר"ש אליבא דכ"ע אכתי קשיא להו לפירושם לר' אבהו כיון דלא בעי צריך לכלבו ולאפרו וליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה כו' וע"ש בתוס' פרק האורג ודו"ק:

## דף פה.

**בד"ה** ור"ש האמר כו' ועוד דאפי' לרבי יהודה כל אין מתכוין דלא הוה פסיק רישיה פטור כו' עכ"ל אין לפרש דר"ל דאפי' לר' יהודה לא הוי שגגת סקילה דא"כ ר' יהודה אמאי אוסר גרירה ועוד א"נ דאין מתכוין דלא פסיק רישיה פטור מדאורייתא מ"מ כיון דבמתכוין אפילו בלא פסיק רישיה חייב מדאורייתא ה"ל שפיר גרירה באין מתכוין שגגת סקילה אלא דר"ל דאפילו לר"י לא הוי אלא שגגת סקילה דאין מתכוין דלא פסיק רישיה פטור מדאורייתא וק"ל:

**בא"ד** וכן מוכח בההיא דהמכבד והמרבץ דהא רבנן דס"ל כר"י כו' עכ"ל וג' מחלוקות בדבר בפ' המצניע לר"א חייב חטאת ולר' שמעון שרי לכתחלה ולרבנן דס"ל כר"י באין מתכוין אסרי לכתחלה ופטרי מחטאת משום דלא הוי פסיק רישיה ומזה שהוצרכו לקמן לפרש דטעמא דר"א דמחייב חטאת לאו משום פסיק רישיה אלא דחשיב כעין בנין אבל בתוס' שם כתבו דלר"א הוי פסיק רישיה ע"ש:

**בא"ד** ור"ש דפוטר משום דאינה צריכה לגופה ולא בעי מלאכת כו' עכ"ל ר"ל דליכא למימר דטעמא דר"ש דפוטר אע"ג דפסיק רישיה הוא משום דלא חשיב מלאכת מחשבת כיון דאין מתכוין דהא רבי שמעון לא בעי מלאכת מחשבת דהא רבי שמעון מחייב כו' וק"ל:

**בא"ד** והא דשרינן לבעול כו' הוא בפרק קמא דכתובות ור"ל דשרינן לבעול ולא הוי שגגת סקילה וכן מ"ש ובסוף כירה דהוי שרי לטלטל הנר כו' ר"ל ולא הוי שגגת סקילה משום דאינה צריכה לגופה וק"ל:

**בא"ד** דהא אסרינן הכא כוותא וסילון משום כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** והאמר רב ששת כו' ור"ת גריס והאמר רב ששת ביישו חייב ואיוצא ליהרג קאי כו' עכ"ל וקשה לפי גרסא זו למאי דמסיק בעמך במקומים שבעמך ואינו חייב על קללת והכאת יוצא ליהרג דאינו ראוי להתקיים למה יחייב על בושתו דהא בכלל קללה והכאה

איכא נמי בושת ויש ליישב בדוחק דלא מיעט הכתוב מדכתיב במקוים שבעמך אלא ממלקות אבל דמי בושתו חייב לבניו דמתביישים ג"כ וק"ל:

## דף פה:

**גמרא** אשה שגנבה אשה מניין ת"ל ומת הגנב כו' ורש"י בחומש כתב אין לי אלא גונב איש כו' לכך הוצרכו שניהם מה שחסר זה גילה זה עכ"ל קיצר בדבר דאכתי משניהם אשה שגנבה אשה מניין דגמרינן לה הכא בשמעתין מריבויא דומת הגנב ההוא וק"ל:
**בפירש"י** בד"ה וגונב איש כו' דלא קפיד אנגנב למהוי איש כו' עכ"ל כצ"ל:
**תוס'** בד"ה ומה מכה כו' נילף ליה שלא נעשה בו שלא בעמך כבעמך ממקלל כו' עכ"ל כצ"ל ורצה לומר דנילף במכה שלא נעשה שלא בעמך כבעמך ממקלל מק"ו דחייב לאחר מיתה ומכה פטור לאחר מיתה ויש רוצים לקיים לשון התוס' שלפנינו שנעשה בו בעמך כו' ומגיהין במקלל ורצה לומר דנילף במקלל שנעשה בו שלא בעמך כבעמך ממכה מק"ו דפטור לאחר מיתה ומקלל חייב לאחר מיתה ונוקי קרא דבעמך בעושה מעשה עמך היינו דוקא באחר אבל באביו איכא קל וחומר במקלל שנעשה בו שלא בעמך כבעמך ממכה אביו ולא יתכן לומר כן חדא דקרא דבעמך ודאי באביו נמי קמשתעי ועוד דמ"מ איכא למפרך אהאי ק"ו דאחר יוכיח דבמכה נעשה בו שלא בעמך כבעמך ובמקלל לא נעשה בו שלא בעמך כבעמך גם לשון התוס' הוא דחוק אבל לפי הגה"ה שכתבנו שלא נעשה שלא בעמך כו' לא קשה מידי:

## דף פו.

**בפירש"י** בד"ה עדי גניבה כו' וכיון דאינהו לא מקטלי איהו נמי כו' עכ"ל במהרש"ל ותימה אמאי לא נאמר דאיהו גופי' מפטר כו' משום דהוי חצי דבר וכ"ש כו' אלא שלפי האמת דמסיק דבעדים אחרונים ל"פ דנהרגים כו' תו לא ק"מ עכ"ל ואין זה מספיק אלא על התלמוד דלפי המסקנא דעדים אחרונים נהרגים לכ"ע ואיהו נמי נהרג ניחא דנקט התלמוד פלוגתייהו בעדים ולא בגנב עצמו אבל לפום סברא דהשתא דאיהו לא מקטל אכתי קשה לפירש"י ל"ל לפרושי טעמא דאיהו לא מקטל משום דאינהו לא מקטלי והוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דהא מטעמא דחצי דבר נמי איכא למפטריה ואפשר דהא ודאי לא קשיא ליה למהרש"ל דאדרבה ניחא ליה למנקט בפירושו האי טעמא גופיה דהוי חצי דבר גבי עדים איהו נמי פטור וק"ל:

## דף פו:

**גמרא** בעדי מכירה דכ"ע ל"פ כו' במהרש"ל ותימה לאוקימתא דרב פפא מנלן דחזקיה ס"ל כר"ע דלמא אף הוא ס"ל כרבנן דאמרי דבר ואפילו חצי דבר והא דעדי גניבה אין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו באנו כו' עכ"ל והאריך בזה ליישב ובעיקר תמיהתו לא ידענא דמי הגיד לו דלאוקימת' דרב פפא נמי ס"ל לחזקיה דוקא כר"ע דאימא דקושטא הוא למאי דקאמר אלא אמר רב פפא כו' לא קאי הא דבעי למימר דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר"ע ורבנן בחצי דבר אלא דר"י ודאי ע"כ סבר כרבנן אבל חזקיה מצי סבר השתא נמי כרבנן ועדי גניבה דאין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו באנו ודקאמר האי לישנא עדי גניבה לחודא קיימא ומכירה כו' משום דודאי דסבר נמי כר' עקיבא ועוד דאליבא דרבנן נמי אצטריך למימר עדי גניבה לחודא קיימא כו' דמשום האי טעמא אינן נהרגין דלא באו אלא להלקותו ואביי נמי דקאמר הכל מודים כו' לאוקימתא דרב פפא קאי מלתיה שפיר אפלוגתא דרבי עקיבא וחזקיה אלא משום דאביי מקמי דרב פפא הוה וכדסלקא דעתך מעיקרא דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר' עקיבא ורבנן נקט רש"י נמי בפירושו במלתיה דאביי דחזקיה כר' עקיבא ור"י כרבנן וכן מוכח מדברי התוס' דחזקיה מצי סבר כרבנן ממה שכתבו דאי אמרינן שהתרו בו למיתה אלמא למקטליה קאתו א"כ לחזקיה נמי ליקטלו כו' היינו לרבנן דלר"ע היאך ליקטלו הא הוי חצי דבר ואין להאריך בשאר אריכות דבריו כי אינן מבוררין לי ואולי טעות נפל בהם ודו"ק:

**בפירש"י** בד"ה דלא לקי אגניבה לחודא כו' שניתן לאזהרת מיתת בית דין שאם ימכרנו יהרג עכ"ל יש לדקדק דהא לפום סברא דהשתא דקיימינן בה דעדי מכירה נמי לא מקטלי איהו נמי לא מקטל ולא הוה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואם נאמר כיון דאם עדי גניבה גופייהו יעידו גם על המכירה מקרי אזהרת מיתת בית דין ואין לוקין אותו אף אם לא יעידו על המכירה א"כ מה כתב שוב מדקאמר חזקיה אין נהרגין כו' מש"ה לוקין שהרי אין סופן למות על עדות זו ולא הוה לגבייהו לאו שניתן כו' עכ"ל דנהי דלא הוי לגבייהו לאו שניתן כו' אם יבואו עדים אחרים על המכירה מ"מ הוה ליה לאו שניתן כו' לגבי עצמם אם יעידו על המכירה ואמאי לוקין ויש ליישב כיון דחד מנייהו אמר בעדי נפש דלוקין ע"כ אית לן למימר טפי לחזקיה דלוקין ולא מקרי לאו שניתן כו' מטעמא דאם יעידו הם על המכירה דנתחייב מיתה כיון שאם הם לא יעידו אף אם יעידו אחרים על המכירה לא ימותו אבל לר"י כיון דאף אם יבואו עדים אחרים ימותו מקרי לאו שניתן כו' מיהו ק"ק לפי זה לא הל"ל לחזקיה איהו לא לקי אינהו היכי לקי אלא כיון דעל כרחך לחזקיה מטעם שאם יבואו הם ויעידו על המכירה לא מקרי לאו שניתן כו' איהו

ודאי נמי דלקי דלא מקרי אזהרת מיתת בית דין כיון שלא יהרג אלא אם הם יעידו על המכירה וק"ל:

**תוס'** בד"ה גניבה אתחלתא כו' ואם תאמר אמאי מקטלי הא מצו למימר לפוסלו לעדות באנו כו' עכ"ל קצת קשה אמאי לא הקשו כן לעיל למאי דקאמר תלמודא וכי תימא דקסבר חזקיה דלא לקי דנהי דחזקיה סבירא ליה דלא לקי מ"מ יוכלו לומר לפוסלו לעדות באנו ועדי מכירה יקטלו ויש ליישב וק"ל:

**בד"ה** עבדי מכרתי כו' א"כ למאי קא אתו כו' א"כ למקטליה קאתי כו' עכ"ל קושייתם למסקנא דאתיא מלתא דרב אסי אפי' כרבנן דדבר ואפי' חצי דבר וק"ל:

## דף פז:

**בד"ה** עקביא כו' ואע"ג דעקביא מחמיר זימנין דהויא קולא כו' עכ"ל נראה אע"ג דה"מ לפרושי הכי נמי הכא בככר של תרומה ניחא להו לפרש הכי בפשיטות לענין דם ירוק גופיה אך יש לדקדק בדבריהם מאי קשיא להו אהך דעקביא דמחמיר טפי הא שפיר איכא קולא בפשיטות דאם עביד הזקן ממרא לאידך גיסא כרבנן ובכל הנך פלוגתות דלקמן בנכנס למקדש לא הוי קולא רק בחד גיסא לחד תנא והתוספות שדחו פירושו מהך דפ' הורה כהן משוח ופירשו דאיירי בככר של תרומה לא הוי קולא רק מחד גיסא ואף שיש לדחוק ולפרש לאידך גיסא כפירש"י באתא אחרינא וקדשה בתר הכי לא הוה להו להשמט מלפרש כן וכן בפלוגתא דר"א ור"י בשופי ליכא רק חד צד לקולא לר"י כמו שפרש"י והתוספות ג"כ הניחו שם פירש"י ולא דקדקו לפרש שם דמיירי נמי בככר של תרומה וע"כ נראה דודאי בכל הנך פלוגתות דתנאי כיון דמצינן לאשכוחי קולא מחד גיסא דהיינו לחד תנא סגי דעביד זקן ממרא כהך קולא דההוא תנא אבל בפלוגתא דאמוראי ליכא למימר הכי דא"כ ההוא אמורא דס"ל לקולא היאך מפרש לברייתא זו אליבא דר"מ דע"כ רבי מאיר ס"ל לחומרא דיש בו כרת ותקשי ליה להההוא אמורא דאית ליה לקולא מדר"מ דס"ל ע"כ דיש בו כרת ומש"ה הוצרכו התוספות לפרש לעיל מאי כרת איכא וכן בפלוגתא דרב ולוי ובפלוגתא דרב ושמואל הוצרך רש"י לפרש קולא וחומרא מב' צדדין דלא תקשי להו מהך ברייתא אליבא דר"מ לחד מינייהו אבל בפלוגתא דתנאי לא דקדק רש"י לפרש קולא וחומרא משני צדדין לב' תנאי דאפשר דר"א ס"ל כמאן דמחמיר מינייהו ואי עביד הזקן ממרא כאידך תנא יש בו כרת אלא דהכא בפלוגתא דעקביא ליכא למימר הכי דאיכא קולא באידך גיסא לרבנן ואי עביד זקן ממרא כרבנן יש בו כרת דא"כ מאי קאמר לקמן תדע שהרי לא הרגו את עקביא כו' הא כיון דמחמיר בדם

ירוק דהוה מד' דברים דפליג במסכת עדיות מאי כרת אית ביה לכך הוצרכו התוספות לפרש דזימנין דאיכא קולא כגון כו' ובזה כולה שמעתתא אתיא כהוגן דבפלוגתא דתנאי לא דקדק רש"י לפרש אלא באיזה צד שאפשר לאשכוחי יש בו כרת אי מתרי צדדים או מצד אחד ודו"ק:

**בד"ה** בפלוגתא כו' בפרק הורה כהן משוח כו' וקדשיו מביאין עולה ויורד ויש כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** רבי יהושע כו' מיהו בירושלמי דרש כו' דיש כיהה טמא כו' עכ"ל מלת ומיהו מגומגם במקום הזה ודו"ק:

## דף פח.

**בפירש"י** בד"ה ר' מאיר אומר כו' והאחר שקדש בו אינה מקודשת כו' עכ"ל ר"ל דבשוגג לרבי מאיר אינה מקודשת ולרבנן מקודשת לבעלים ויש בו כרת ובמזיד איפכא דאחר שקדש בו אשה לרבי מאיר מקודשת ויש בו כרת ולרבנן אינה מקודשת דלבעלים הוא וק"ל:

**בד"ה** ג' אינה שכחה כו' ובא עני ונטלן ובא בעל הבית ונטלן הימנו לזקן ממרא הוי גזל כו' עכ"ל מה שדקדק לפרש כן ולא ניחא ליה לפרש בפשיטות בבא עני ונטלן וקדש בו אשה וכן פירש לקמן גבי מפריש מן העיסה נראה משום דאם העני קדש בו אם כן ע"כ צריכין אנו לומר דזקן ממרא כבית הילל דאינה מקודשת ורבנן כבית שמאי דמקודשת ואנן אמרינן בעלמא דב"ש במקום ב"ה אינה משנה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה מרחו מעשר כו' דתנן במסכת מעשרות פרק שלשה מינין פירות כו' עכ"ל לא מצאתי בסדר המשנה גם אין שום פרק במסכת מעשרות קרוי ג' מינין אבל מצאתי ברייתא שנויה בירושלמי פרק ג' דמעשרות דתני מצא פירות ממורחין כו' ע"ש וכצ"ל הכא בתוספות דתני בירושלמי במסכת מעשרות פרק שלישי מצא פירות כו' ותו לא מידי ודו"ק:

**בא"ד** בין כך ובין כך חייבים במעשר ופטורין מן התרומה וליתא כו' עכ"ל צריך עיון לדברי הי"מ דמשום הפקר נגעו בה לפטור מן (התורה) [התרומה] התינח במפוזרין אבל במכונסין דאינן הפקר דהא אסורין משום גזל למה יפטור מן התרומה טפי מן המעשר ויש ליישב בדוחק דפטורין מן התרומה לא קאי רק אמפוזרין וק"ל:

## דף פח:

**בפירש"י** בד"ה ואין לנו כו' ואית דאמרי אין לנו אלא תפילין ואליבא דר"י דאמר צריך לדבק כו' עכ"ל נראה דר"ל דלמאן דאית ליה דא"צ לדבק ודאי דנימא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולמאי דמסיק נמי דמשום פסול בית חיצון שאינו רואה אויר נגעו בה אם הוסיף בית חמישי ולא דבק אותו לא הוה מקרי מפסיק את בית החיצון מלראות את האויר ודו"ק:

**תוס'** בד"ה אי סבירא כו' אבל קשה כו' וכ"ש לרבנן והכי משמע דלרבנן כו' עכ"ל ר"ל דהכא משמע דמנח ליה חוץ לאגוד אית לן למימר טפי לר"י האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כיון דצריך אגוד והני ג' אגידי והך מינא אחרינא חוץ לאגוד אבל לרבנן כיון דאין צריך אגוד הך מינא אחרינא דמחוץ לאגוד הויא כאלו אגוד ביניהם וכיון דלר"י מסיק דלא אמרינן האי לחודיה כו' כ"ש לרבנן מיהו לא הוו צריכי להכי אלא דהך קושיא שהקשו לרבנן הוה מצי לאקשויי לר"י גופיה אמאי יחשב תוס' לר"י האי מינא אחרינא דמחוץ לאגוד כמו לרבנן דאין צריך אגוד וכ"ה הקושיא בתוספות בריש פרק לולב הגזול ועיין שם תירוץ אחר וק"ל:

## דף פט.

**תוס'** בד"ה ולא בב"ד כו' ועוד מאי עינוי כו' ועוד מאי איריא זקן כו' ועוד כו' לימא לא בבית דין שבחנות כו' עכ"ל פירוש לדבריהם כל הנך קושיות למאי דבעי למימר דברגל חוזרין ב"ד הגדול כו' ואז דנין אותו א"כ לא הוה כלל עינוי הדין דהא קודם הרגל לא הוי דנין אותו עד הרגל ועוד מאי אריא זקן ממרא אפילו שאר עבירות כו' לאו לענין מעלין אותו לירושלים קאמרי אלא לענין דע"כ בשאר עבירות נמי משמרין אותו עד הרגל שחוזרין ב"ד הגדול ויושבין בלשכת הגזית דכל זמן שאין יושבין בלשכת הגזית לא היו דנין כלל ד"נ בשום ב"ד ועוד לימא לא בב"ד שבחנות דכל זמן שאין יושבין בלשכת הגזית ברגל אפי' בחנות לא היו דנין ד"נ ואהא כתבו ודוחק לומר דאעבירה דקודם שגלתה סנהדרין דנין כו' דהשתא יתיישבו כל הקושיות דדנין אותו מיד ביבנה אלא שאין ממיתין אותו ביבנה ומעלין אותו לב"ד הגדול כו' והוי עינוי הדין אבל בשאר עבירות דנין אותו מיד בב"ד שבעירו ואינן משמרין אותו עד הרגל וכן נמי בב"ד שבחנות שהוא ג"כ בירושלים דנין וממיתין זקן ממרא ולא ביבנה משום דמיתתו בעי ירושלים ומיהו הך קושיא מאי עינוי הדין יש אכתי לא יתיישב שפיר דאימא דקושטא משום דלא להוי עינוי הדין לא היו דנין אותו בעירו או ביבנה עד שמעלין אותו לרגל ואז דנין

אותו שם וממיתין אותו ומאי מקשי ר' יהודה עליה דר"ע ואפשר שזה בכלל מה שכתבו ודוחק לומר כו' דלפי' ר"ת דמיירי בשנגמר דינו כו' יתיישב טפי ודו"ק:

## דף צ.

**בפרש"י** בד"ה בה לא תעשה כו' דבל"ת מיירי ושאר מצות נמי הכי כו' כצ"ל ע"ש:

**בד"ה** דרחמנא אמר מן הדרך ואעבודת כוכבים קאי דאכתי לא אתרבו כו' דללכת בה כו' עכ"ל כצ"ל נ"ל ור"ל דאע"ג דשאר מצות נמי בהאי פרשתא כתיבא גבי הדחה לרבנן אליבא דרב המנונא מ"מ מן הדרך דכתיב בהך פרשתא לא קאי רק אעבודת כוכבים דכתיב לעיל מיניה דאכתי לא אתרבו שאר מצות מללכת דכתיב בתר מן הדרך וללכת גופיה לא משמע אלא כולה בשאר מצות ולא מקצת ודו"ק:

**בד"ה** דברי הכל פטור ואפילו מחנק דהתם דבר שלם כתיב ולאו אעוקר כו' עכ"ל יש לדקדק בפירושו מאי ראיה מייתי מדהתם דבר שלם כתיב דבמקצת עובר על דברי תורה שהוא פטור דהא התם לא איירי כלל בעוקר על דברי תורה אלא בדברים בעלמא ועוד מה צריך ראייה לזה כיון דמן הדרך לא קאי אלא אעבודת כוכבים וללכת כולה משמע כמה שכתב רש"י לעיל מהיכא תיתי לחייב במקצת בשאר עבירות ויש לפרש דבריו דתרתי קאמר ד"ה פטור ואפי' מחנק וכמ"ש לעיל דללכת כולה משמע ושוב כתב מילתא אחריתא באנפי נפשיה והתם דבר שלם דכתיב לאו אעוקר דברי תורה כו' דההיא בסקילה גבי הדחה הוא דכתיב אלא דבר שלם דכתיב אדברים בעלמא כו' וק"ל:

**בד"ה** כרב חסדא כו' ולרב חסדא הא דנקט ר"ש הא קמ"ל כו' דרישא כו' ואפילו לרבנן בחנק דר' שמעון הוא כו' עכ"ל ר"ל דהשתא דקתני ר' שמעון פוטר דהיינו ע"כ בחנק יש לנו ללמוד דחיובא דרישא נמי לכ"ע בכה"ג קמיירי דהיינו בחנק אבל אי הוה מתני בסיפא סתם פטור ה"א דחיוב דרישא למר כדאית ליה בסקילה ולמר כדאית ליה בחנק ולא ניחא להו לתרץ הכא דמשום רבותא נקט ר' שמעון פוטר דאפילו מחנק ר' שמעון פוטר וכ"ש סקילה כו' כמ"ש לקמן לרב המנונא דהכא לפי סברת רב חסדא ליכא רבותא טפי בדר' שמעון דהא רבנן נמי לא מחייבי בשאר עבירות אפילו בכולה רק חנק ודו"ק:

## דף קיא:

**במשנה** פירש"י בד"ה עד שיודח כו' שידיחוה אנשים הס"ד ואח"כ מ"ה או שהיו כו' מאותה העיר הס"ד ואח"כ מ"ה הרי אלו כו' וממונן פלט הס"ד ואח"כ מ"ה וצריכים כו' יליף בגמרא הס"ד כצ"ל:

**בד"ה** ה"ג החרם כו' מכאן אמרו כו' עכ"ל ור"ל דל"ג שנאמר החרם כו' כמו שהוא בגמרות שלנו דאם כן הוה משמע דקאי אדלעיל וזה אינו אלא שהוא מלתא באנפי נפשיה וכן לקמן שנאמר ואת כל שללה כו' בסדר המשנה מלת שנאמר אינו אלא ואת כל שללה כו' והוא ג"כ מלתא באנפי נפשיה:

**בד"ה** אין אנשים כו' עיר הנדחת הס"ד אח"כ מ"ה מקרבך משמע כו' הנדחת הס"ד ובד"ה חולקין כו' ומנחילין הס"ד:

## דף קיב.

**בד"ה** ור"ל אמר כו' לאו משום דאין דנין שנים כו' ובד"ה אלא מרבין כו' אם הוו מרובין ואם הודחו כו' הד"א כצ"ל ובד"ה אמר ר"ש כו' דקראי הס"ד ואח"כ מ"ה ה"ג ואת כל אשר בה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה עכ"ל בכל גמרות שלנו אינו אלא דגרסינן ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים גם קשה לפי גירסת רש"י היאך משמע מאת כל אשר בה לרבות נכסים שבחוצה לה דהא לגבי צדיקים לא משמע ליה לרבות מכל אשר בה רק נכסים שבתוכה וממעט מיניה נכסי צדיקים שחוצה לה ודו"ק:

**בד"ה** אמר רב חסדא כו' דאין מגיעין לעיר לא הס"ד ואח"כ מ"ה ל"א שכבר היו לתוכה כו' ובד"ה קיבל עליו כו' הנדחת הס"ד ואח"כ מ"ה בהמה כמאן דפליגא א"א לכזית כו' ובד"ה ל"ש שחטה כו' לפי חרב או דלמא היינו שלא כו' ובד"ה פיאה נכרית כו' צדקניות הוי הס"ד כצ"ל:

**בד"ה** כיון דעיילה כו' מלבושין דמי הס"ד ואח"כ מ"ה מתני' ואת כל שללה כו' ובד"ה היה רחובה כו' כונסין אותה לעיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה רחוב סרטי' כו' כצ"ל מפי' הרע"ב ע"ש:

## דף קיב:

**בד"ה** מעשר שני כו' אלא יגנז וכן כתבי הקודש יגנזו הס"ד ואח"כ מ"ה ה"ג כליל לה' אלהיך אר"ש אמר כו' כצ"ל ור"ל דל"ג שנאמר כליל לה' כו' וכ"ה ברע"ב בפי' המשנה גם בפירש"י לקמן בגמרא ודו"ק:

**בד"ה** וכמו שהיתה בישוב בתים הס"ד ואח"כ מ"ה גמ' היו בה כו' כצ"ל:

**בד"ה** שנאמר כליל כו' ל"ג הס"ד ואח"כ מ"ה רש"א וכו' ובד"ה זבח רשעים כו' דמיהן אסור הס"ד ובד"ה ואליבא דר' יוסי כו' לרבות קדשים קלים שהם ממונו כו' אבל קדשי

קדשים ירעו דהא כו' ובד"ה ליפלוג כו' לקדשי קדשים הס"ד ואח"כ מ"ה דלמיתה כו' ובד"ה לא פסיקא כו' דעיר הנדחת ירעו כו' הד"א כצ"ל:

**בד"ה** מאי קאמר כו' ופליגא עליה דת"ק כו' ק"ק ממון בעלים הס"ד כתב מהרש"ל נראה דמש"ה מפרש טעמא דת"ק משום ממון בעלים ואליבא דר"ל כו' דא"כ במאי פליגי דס"ס לכ"ע ימותו כו' אבל השתא שפיר פליגי דת"ק ס"ל ממון בעלים כו' עכ"ל ור"ל לשמואל אליבא דר"ל בהא פליגי דת"ק ס"ל ק"ק ירעו וקדשים קלים דממון בעלים הוא ימותו מדינא וה"ה בכור ומעשר דשללה מקרי ור"ש ס"ל דקדשים קלים שלל שמים קרינן ביה ובכור ומעשר נמי מדכתיב בהמתך מרבינן דלאו שללה הוא וכלם ירעו אבל הוא דחוק כיון דעיקר פלוגתייהו בקדשים קלים אי הוה ממון בעלים או לא הרי עיקר פלוגתא דר"ש עליה דת"ק חסר מן הספר שהרי לא הזכיר אלא דבהמתך ולא בהמת בכור כו' וה"ל להזכיר נמי לר"ש שללה ולא קדשים קלים כיון דעיקר פלוגתייהו נמי בהא דת"ק ס"ל דבכלל שללה הוא דממון בעלים הוא ור"ש ס"ל דממון גבוה הוא גם זה דחוק לאוקמא מילתא דשמואל דווקא כר"ל ולא ה"ל לתלמודא להשמיט דמלתיה דשמואל כר"ל ולא כר"י וע"כ נראה דאוקמתא דשמואל בין לר' יוחנן ובין לר"ל ועיקר פלוגתא דת"ק ור"ש בבכור תם וה"ק שמואל מסתברא דלכ"ע בין לת"ק בין לר"ש כל שהוא קרב כשהוא תם ונפדה כו' אבל בכור שאינו נפדה כשהוא בעל מום אפי' כשהוא תם לא אימעיט משללה כפירש"י והשתא לר"י אתיא פלוגתייהו בפשיטות דלת"ק דלא דריש בהמתך למעט בכור הרי דבכור שללה מקרי אפי' כשהוא תם כיון דאינו נפדה כשהוא בעל מום והוא בסייף ולר"ש דממעט ליה בכור תם ומעשר מבהמתך גם הם דינן שימותו ור"ל נמי וודאי דעיקר פלוגתייהו בבכור תם דלת"ק קדשים קלים ימותו ולא יחרימו משום כבוד שמים כיון שאפי' בעל מום צריך פדייה אבל בכור ומעשר דלא בעי פדייה כשהוא בעל מום אפילו כבוד שמים ליכא ביה אפי' בתם והוא בסייף ור"ש ס"ל דבכור ממעטינן ליה מבהמתך ואהא הוצרך רש"י לפרש אליבא דר"ל דע"כ דבהא מלתא דסבר ת"ק קדשים קלים ממון בעלים הוא נמי פליג ר"ש עליה דת"ק לאוקמת' דשמואל מדלא אצטריך ליה לר"ש למעוטי מבהמתך אלא בכור ומעשר משמע דשאר קדשים קלים לא אצטריך למעוטי ולאו שללה מקרי ולאו ממון בטלים הוא והדברים ברורים למבין ודו"ק:

**בד"ה** וכל שקרב כו' דאיהו מוקי ליה אפי' בתמימי' קסבר כו' עכ"ל לכאורה דלשון אפי' דחוק דהא איהו מוקים ליה דוקא בתמימים אבל בעלי מומין בהמתך קרינן ביה ובסייף וכ"כ מהרש"ל ונראה ליישבו דלגבי רבינא דקאמר דלא איצטריך ליה בהמתך למעט בכור תם משום דמשללה אימעיט קאמר דלשמואל שפיר איצטריך ליה למעט אפי'

תמימים דשללה קרינן ביה וכיון דאיצטריך מיעוטא דבהמתך לתמימים מנלן למעוטי אפילו בעלי מומין דתפסת מועט תפסת ודו"ק:

**בד"ה** תרומה ביד כו' היא תישרף הס"ד ואח"כ מ"ה וקתני יגנוזו כו' לא אמר תישרף הס"ד ובד"ה אלא בעיר כו' ואינו יוצא לישרף בתוכה הס"ד ואח"כ מ"ה בגבולין דלא מטו ליה כו' דבשריפה לא משום זילותא הס"ד ואח"כ מ"ה לעולם כו' ובד"ה הב"ע כו' אפילו בחוצה לה הס"ד ואח"כ מ"ה ואפי' לאחר שנכנס כו' כצ"ל ור"ל אהא דקאמר שפודין אותו אפי' בנכנס לירושלים דבטהור אין פודין בנכנס בירושלים דדרשינן כי ירחק ממך גו' אבל בנטמא מרבינן מהאי קרא דלא תוכל שאתו שפודין אותו בירושלים וק"ל:

## דף קיג.

**גמרא** כגון דנפל מחיצות וכדרבא כו' לקלוט דרבנן וכי גזר כו' מה שיש לדקדק בזה עיין באורך בדברי בעל המאור גם עיין בתוספות בפרק הזהב:

**בפירש"י** בד"ה ולפרקיה כו' ומשני כר' יהודה כו' ובד"ה דכתיב ואבדתם את כו' שלל שמים הס"ד ואח"כ מ"ה כלל בעשה כו' ודרשינן ליה לדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד כו' ולא תבנה עוד דמשמע בנין בתים אשמעי' לאו בבנין בתים וגנות ופרדסים דאיסור עשה כו' עכ"ל דבריו אינן מובנים לי דאם נאמר דיצא בנין בתים מן הכלל ללמד על הכלל כולו שהוא יישוב בני אדם א"כ בגנות ופרדסים הוה נמי בלאו ואם נימא דלא הוה בגנות ופרדסים רק איסור עשה והיתה תל עולם א"כ לל"ל דיצא בנין בתים מן הכלל ללמד כו' דהא איכא למימר דלא בא רק ללמד על עצמו שהוא בלאו דלא תבנה אבל גנות ופרדסים לא הוה רק בעשה דוהיתה תל עולם ואפשר שהן ב' פירושים וחסר מפירושו לשון אחר ודו"ק:

**בד"ה** אית כו' ולא תבנה עוד לא משמע ליה בכל בנינים דקסבר עוד כו' כצ"ל: